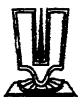
శ్రీమన్నారాయణ రామానుజ యతిభ్యో నమః
శ్రీలక్ష్మీహయవదన పరబ్రహ్మణే నమః

యజుర్వేదీయ

మైత్రాయణీ సంహితా

ప్రథమో భాగః

శ్రీమత్పరమహంసేత్యాది
శ్రీశ్రీశ్రీ త్రిదండి శ్రీమన్నారాయణ రామానుజ
జీయరుస్వామి పాదానా మాదేశేన
వేద విశ్వవిద్యాలయ విద్వద్భిః శోధయిత్వా ప్రకాశితా

జీయర్ ఎడ్యుకేషనల్ ట్రస్ట్
వేదవిశ్వవిద్యాలయం
సీతానగరం
గుంటూరు జిల్లా - 522 501
ఆం.ప్ర. భారత్
✆ : 08645 - 72929
E-mail : jethyd@hd1.vsnl.net.in
Internet : http://www.chinnajeeyar.org

యజుర్వేదీయ మైత్రాయణీ సంహితా

ప్రతులకు

జీయర్ ఎడ్యుకేషనల్ ట్రస్ట్ వేదవిశ్వవిద్యాలయం సీతానగరం- 522 501 గుంటూరు జిల్లా ఆంధ్రప్రదేశ్, భారత్, ✆ : 08645 - 72929	JEEYAR EDUCATIONAL TRUST Sitanagaram, Guntur Dt. - 522 501 A.P., India ✆ : 08645 - 72929
శ్రీరామానుజవాణి 29-1-26, శేషాద్రిశాస్త్రి వీధి, గవర్నరుపేట, విజయవాడ-2. ✆ : 0866 - 433040	SRI RAMANUJAVANI D.No. : 29-1-26, Seshadri Sastry St., Governer Pet, Vijayawada - 2, A.P. ✆ : 0866 - 433040

మూల్యము :- రు. 100/-

DTP at *Parisodhanalayam*, C/o. JET, Sitanagaram, Guntur Dt.

శ్రీ మద్వేద మార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్యులు, ఉభయ వేదాన్త ప్రవర్తకాచార్యులు
సత్య సంకల్పులు, పరమహంస పరివ్రాజకులు

శ్రీశ్రీశ్రీ త్రిదండి శ్రీమన్నారాయణ రామానుజ జీయర్‌స్వామివారు

వేదాన్త ద్వయ తత్త్వజ్ఞం మంత్ర మన్త్రార్థదం గురుం।
శ్రీమన్నారాయణాచార్య రామానుజ యతిం భజే॥

సత్య సంకల్పులు వేద విశ్వవిద్యాలయ సంస్థాపకులు,

పరమహంస పరివ్రాజకులు

శ్రీశ్రీశ్రీ త్రిదండి చిన్న శ్రీమన్నారాయణ రామానుజ

జీయర్‌స్వామివారు

కృష్ణయజుర్వేదం–మైత్రాయణీ సంహిత

అనాదిగా ఈ భరతభూమి 'కర్మభూమి'గాను, తదితర భూములు భోగభూములుగాను పురాణాలలో ఉద్ఘోషింపబడి ఉన్నాయి. సముద్రానికి ఉత్తరంగాను హిమవత్పర్వతానికి దక్షిణంగాను ఉన్న ఈ భూమిని భరతవర్షంగా పేర్కొన్నారు ఋషులు.

ఉత్తరం యత్సముద్రస్య హిమాద్రేశ్చైవ దక్షిణమ్ ।
వర్షం తదారతం నామ భారతీ యత్ర సంతతిః ॥

భరతశబ్దానికి సూర్యుడని వైదికనిరుక్తి ఉంది. కనుకనే 'భారతీః' అనే శబ్దానికి సూర్యకిరణ సమున్నీతాలైన జలాలని సాయణభాష్యం సమస్తవిజ్ఞానానికి మూలం సూర్యుడు. యాజ్ఞవల్క్యునికి యజుర్వేదాన్ని అనుగ్రహించినవాడు కూడా సూర్యభగవానుడే. ఇక్ష్వాకు వంశానికి మూలపురుషుడు సూర్యుడు. ఈ విధంగా సూర్యుని ద్వారా ఏర్పడిన రాజవంశంచేత పరిపాలింపబడటంవల్ల కూడా ఈ భూమి భరతభూమిగా కీర్తింపబడింది. భగవన్నిశ్వసితాలు అపౌరుషేయాలు అయిన వేదాలు ఇక్కడే ఆవిష్కరింపబడటంవల్ల దీన్ని "వేదభూమి" అనికూడా అంటాం. వేదప్రతిపాదితమైన పరమధర్మం 'పరమాత్మ' అయితే, ఆ పరమధర్మాన్ని పొందే ఉపాయభూతమైన ధర్మం భగవదారాధనాత్మకమైన యజ్ఞం. ఆభ్యుదయిక నైశ్రేయసికములైన ఫలాలను రెంటినీ సాధించుకునేందుకు ఉద్దేశింపబడిన సర్వోత్తమ సాధనాలే యజ్ఞాలు కనుకనే, భగవానుడు శ్రీ గీతలో –

సహయజ్ఞైః ప్రజాస్సృష్ట్వా పురోవాచప్రజాపతిః ।
అనేన ప్రసవిష్యధ్వమ్ ఏషవోఽస్త్విష్టకామధుక్ ॥ అని అన్నాడు.

యజ్ఞాలతోపాటుగా ప్రజాసృష్టిచేసి, ప్రజాపతి శరీరుడైన పరమాత్మ ఐహికాముష్మికఫలాలను యజ్ఞాలద్వారానే సాధించండని నిర్దేశించాడు.

యజ్ఞనిర్వహణం నల్గురు ఋత్విక్కులద్వారా జరుగుతుంది. హోత, అధ్వర్యువు, ఉద్గాత, బ్రహ్మ అని. ఋగ్వేద మంత్రాలను (ఋక్కులను) యథోచితంగా వినియోగించి క్రియాకలాపాన్ని అవికలంగా నిర్వహించే ఋత్విక్కు హోత. యజుర్వేదాన్ని వినియోగించే ఋత్విక్కు అధ్వర్యువు. సామవేదాన్ని వినియోగించే ఋత్విక్కు ఉద్గాత. అధర్వవేదోక్త శాంతి పౌష్టికక్రియానిర్వహణ సమర్థుడై నాల్గువేదాలతో పరిచయం కలిగి యజ్ఞాన్ని సాకల్యంగా పర్యవేక్షించే ఋత్విక్కు బ్రహ్మ. యజ్ఞనిర్వహణాన్ని 'ఆధ్వర్యవం' అంటారు. లోకంలోకూడా ఏదైనా ఒక పనిని ప్రధానంగా నిర్వహిచడాన్ని ఆధ్వర్యవం వహించడం అని అనడం దీనిమూలంగా వచ్చిన వ్యవహారమే.

ఈ అధ్వర్యు సంబంధమైన వేదమే యజుర్వేదం. 'యజుష్' అనే సాంకేతిక పదానికి జైమిని వివరణం ఇస్తూ - 'ఋక్ సామలు కానివి యజుస్సులు' అన్నాడు. 'శేషే యజుశ్శబ్దః (పూ.మీ. 2-1-27) మిగిలినది యజుస్సని' అర్థం. దీన్ని శబరస్వామి వివరిస్తూ 'యానగీతిః నచ పాదబద్ధం తత్ ప్రశ్లిష్ట పఠితం యజుః' ఋగ్వేదంలా పాదబద్ధంకాక, సామవేదంలా గీతబద్ధంకాక ప్రశ్లిష్టపఠితమైంది యజుర్వేదం. జైమినీయన్యాయమాలాకారుడు మాధవాచార్యులుకూడా ఇదే అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తపరిచియున్నాడు.

వేదమంతా ఒకేరాశిగా ఉంది :

ఆద్యోవేదశ్చతుష్పాదః శతసాహస్రసమ్మితః ।

తతోదశగుణః కృత్స్నో యజ్ఞోయం సర్వకామధుక్ ॥(వి.పు.3/4)

మొట్టమొదట వేదం నాల్గుపాదాలుగా విడదీయరానివిధంగా ఏకరాశికమై ఉంది. లక్షశాఖలుగా (అనన్తశాఖలుగా) ఇది ఉంది. ఈ వేదమే దశగుణమై సర్వకామప్రదాయకమైన యజ్ఞానికి మూలం. అగ్నిహోత్ర - దర్శపూర్ణమాస-చాతుర్మాస్య - పశుబంధ - సోమరూపంగా ఐదువిధాలైన యజ్ఞం, ద్రవ్యం, దేశం, ఫలం, కాలం, జ్ఞానం, కర్మ, కారకం, శ్రద్ధ, అవస్థ, ఆకృతి నిష్ఠలనే

దశవిధగుణాలతోకూడా వేదప్రతిపాద్యమై ఉందని శ్రీ భాగవతం స్పష్టపరుస్తున్నది. ఇలా చతుష్పాదమై ఏకరాశిగా ఉన్న వేదాన్ని - కృష్ణద్వైపాయనుడు నాల్గుగా ఋగాది భేదంతో విభజించి 'వేదవ్యాసు'డైనాడని విష్ణుపురాణమే చెబుతున్నది.

వేదమేకం చతుష్పాదం చతుర్ధా వ్యభజత్ ప్రభుః । అని -

ఇలా ఏకరాశిగా ఉన్న వేదాన్ని ఋగ్వేద, యజుర్వేద, సామవేదాధర్వ వేదాలుగా విభజించి వ్యాసుడు తన శిష్యులైన పైలుడు, వైశంపాయనుడు, జైమిని, సుమంతుడు అనే నల్గురికి క్రమంగా అనుగ్రహించినాడు.

చాతుర్హోత్రప్రధానం యజుర్వేదం :

అధ్వర్యువు, ఉద్గాత, హోత, బ్రహ్మలనే నల్గురు ఋత్విక్కులు నిర్వహించే యజ్ఞాత్మిక క్రియాకలాపాన్ని 'చాతుర్హోత్రం' అంటారు. దీన్ని ఉద్దేశించినదే యజుర్వేదం. అయితే యజుస్సులు బహుళంగా కలది అవడంవల్ల దీన్ని యజుర్వేదం అని వ్యవహరించారు.

ఏక ఆసీద్యజుర్వేదః తం చతుర్ధా వ్యకల్పయత్ ।
చాతుర్హోత్రమభూత్తస్మిన్ తేన యజ్ఞమధాకరోత్ ॥

కనుకనే యజుర్వేదంలో ఋగాదులుకూడా ఉంటాయి. యజనమే ప్రధానంగా ఉద్దిష్టం కనుక, అది ప్రధానమైన వేదం యజుర్వేదం అని వాయు పురాణంకూడా చెబుతున్నది.

"యజనాద్ధి యజుర్వేద ఇతి శాస్త్రస్య నిశ్చయః । " - అధ్వర్యు సంబంధం ప్రధానంగా కలదవడంవల్ల దీన్ని అధ్వర్యువేదం అనికూడా అంటారు.

ఆధ్వర్యవం యజుర్భిఃతం, ఋగ్భిర్హోతం తథామునిః ।
ఔద్గాత్రం సామభిశ్చక్రే బ్రహ్మత్వంచాప్యథర్వభిః ॥అని విష్ణుపురాణవచనం.

ఇలా నాలుగుగా అయిన వేదమహాద్రుమం క్రమంగా ఒక వేద మహారణ్యానికి మూలం అయిందని అంటారు పరాశర మహర్షి.

సోయమేకో మహావేదతరుస్తేన పృథక్కృతః ।

చతుర్ధాథ, తతోభూతం వేదపాద ప్రకాననమ్ ॥ (వి.పు. 3/4/15)

ఏకరూపంగా ఉన్న వేద మహావృక్షం ఋగాదిభేదంచేత నాల్గుగా అయి, ఆ తరువాత ఒక పెద్ద అడవిలా భేదాన్ని పొందిందని అభిప్రాయం.

అసలు శాఖాభేదాలు ఎందుకు?

ఏకరాశిగా ఉన్న వేదాన్ని సాకల్యంగా అధ్యయనంచేసి ధరించడం మానవమాత్రునికి సాధ్యంకాదు. దీనికి కారణం, మానవులకు గల వీర్య-తేజోబలాలు అత్యల్పాలుకావడమే. కనుక బహువిధ శాఖలుగా వేదాన్ని విభజించి ఒక్కొక్కశాఖను ఒక్కొక్కరు అధ్యయనంచేసి, ఆ అధ్యయనపరంపర అవిచ్ఛిన్నంగా సాగేలా కట్టడి చేశారు మన పూర్వులు వేదవ్యాస విదర్శితమార్గాన్ని అనుసరించి ఆ నిర్ణయమే ఇప్పటికీ సాగుతుంది. దీన్నే "అనూచాన" విధానమని కూడా అంటారు. దీనికంతటినీ వ్యాసరూపుడైన నారాయణుడే చేస్తున్నాడని వేదమంతా శాఖా ప్రభిన్నమైనా, భగవానుడే వివిధ శాఖా ప్రభిన్న వేదస్వరూపుడని పరాశరుడు పేర్కొన్నాడు. (వి.పు. 3/3/31)

సభిద్యదే వేదమయః స్వవేదం కరోతి వేదైః బహుభిః సశాఖమ్ ।

శాఖాప్రణేతా స సమస్తశాఖా జ్ఞానస్వరూపో భగవాననన్తః ॥

భగవానుడైన ఆ అనన్తుడు అఖండవేదస్వరూపుడు బహువిధ శాఖాప్రణేత బహువిధ శాఖాస్వరూపుడు.

యజుర్వేదశాఖలు :

యజుర్వేదానికి వ్యాసశిష్యుడైన వైశంపాయనుడు నిర్వాహకుడు. ఈయన దీన్ని ఇరవైయేడు శాఖలుగా విభజించాడు.

యజుర్వేదీతరోశ్శాఖాః సప్తవింశన్మహామునిః ।

వైశంపాయన నామాసౌ, వ్యాసశిష్యః చకార వై ॥ (వి.పు. 3/5/1)

ఏకరూపంగా ఉన్న యజుర్వేదం తొట్టతొలుత కృష్ణ-శుక్లభేదంచేత రెండుగా విభాగాన్ని పొందింది. గురుశిష్యులైన వైశంపాయన యాజ్ఞవల్క్యులనడుమ ఏర్పడిన వైషమ్యంకారణంగా గురులైన వైశంపాయనుని నుండి తాను పొందిన యజుర్వేదాన్ని వమన రూపంగా యాజ్ఞవల్క్యుడు విడచిపెట్టి, సూర్యానుగ్రహం చేత, అయాతయామములనే విశేష యజుస్సులను పొందాడని విష్ణుపురాణం చెబుతున్నది. (వి.పు. మూడవ అంశంలోని ఆరవ అధ్యాయం). సూర్యుని నుండి యాజ్ఞవల్క్యుడు పొందిన వేదమే శుక్లయజుర్వేదమని, ఇదే ఆదిత్యసంప్రదాయమని వ్యవహరింపబడుతున్నది. దీనికి 15 శాఖలున్నట్లు విష్ణుపురాణమే నిర్దేశించింది. దీనిని అధ్యయనంచేసినవారు వాజసనేయులు.

శాఖాభేదాస్తు తేషాంవై దశపంచ చ వాజినామ్ ।

కాణ్వాద్యాస్తుమహాభాగ! యాజ్ఞవల్క్యాః ప్రకీర్తితాః ॥

కాణ్వ-మధ్యందినాది శాఖలు శుక్లయజుర్వేదానికి చెంది లభిస్తున్నాయి.

కృష్ణయజుర్వేదం :

'కృష్ణయజుర్వేదం' అనే వ్యవహారం విషయంలో విమర్శకులకు అభిప్రాయ భేదం ఉంది.

(1) బ్రాహ్మణభాగాలతో సంకీర్ణాలై ఉన్న యజుస్సులను కృష్ణయజుర్వేదంగా పరిగణించడం జరిగింది అని, ఇలా సంకీర్ణంకాక, యజుస్సులు బ్రాహ్మణ భాగాలు వేరువేరుగా ఏర్పరచి వైశద్యంతోకూడిన యజుర్వేదం శుక్లయజుర్వేదం అని ఒక పరిగణన.

(2) వైశంపాయనుని నుండి తాను గ్రహించిన యజుస్సులను యాజ్ఞవల్క్యుడు వమనముద్వారా బహిర్గతంచేశాడు కనుక, వాంతములై

యాజ్ఞవల్క్యాతిరిక్త శిష్యవర్గంచేత తిత్తిరి పక్షిరూపంద్వారా గ్రహింపబడటంవల్ల వమన దుష్టాలై కృష్ణ యజుస్సులైనాయని, అలాకానివి శుక్లయజుస్సులని మరొక పరిగణనం. తిత్తిరి గృహీతాలైన కృష్ణయజుస్సులే తైత్తిరీయ శాఖగా పరిగణింపబడుతున్నాయని, వీటిని అధ్యయనం చేసినవారు తైత్తిరీయులని విష్ణుపురాణమే స్పష్టపరచింది.

యజూంష్యథవిసృష్టాని యాజ్ఞవల్క్యేన ద్విజ ।

జగృహుస్తిత్తిరా భూత్వా తైత్తిరీయాస్తు తే తతః ॥ (వి.పు. 3/5/13)

అయితే, 'తిత్తిరి' అనే పైంగయాస్క శిష్యుని ద్వారా ప్రవర్తితమైనశాఖ తైత్తిరీయమని మరికొన్ని ప్రమాణాలు చెబుతున్నాయి.

మైత్రాయణీశాఖ :

వైశంపాయన సంబంధాలైన యజుర్వేదీయశాఖలు 27 ఉన్నట్లు విష్ణుపురాణవచనం ద్వారా పూర్వమే విస్పష్టపరచడం జరిగింది. వీటిలో చేరిన శాఖయే 'మైత్రాయణీశాఖ' అని ఒక పరిగణనం. శుక్ల-కృష్ణ భేద పరిగణనానికి పూర్వమే కేవల 'యజుర్వేదం'గా పరిగణింపబడుతున్న 27 శాఖలలో చేరినందువల్ల - ఈ మైత్రాయణీశాఖ కేవల యజుర్వేదంగానే పరిగణింప బడుతుందని కొందరి అభిప్రాయం. అయితే వైశంపాయనుని శిష్యులు తొమ్మిదిమందిలో కఠ-నారాయణ-ఉపమన్యువులు ముప్వురు తిత్తిరిరూపంలో యాజ్ఞవల్క్యవాంతాలైన యజుస్సులు గ్రహించారు కనుక వీరు గ్రహించిన యజుస్సులే కృష్ణయజుర్వేదంగా పరిగణింపబడుతుంది కనుక, ఈ ముగ్గురిలో కఠునిద్వారా విభక్తాలైన 12 శాఖలలో మైత్రాయణీశాఖ చేరుతున్నది కనుక, ఇది కూడా కృష్ణయజుర్వేదాంతర్గతమేనని మరొక అభిప్రాయం. ఈ అభిప్రాయభేదాలు ఎలా ఉన్నా, చరిత్రకారులు మైత్రాయణీశాఖను కృష్ణయజుర్వేదాన్తర్గతంగానే పరిగణిస్తున్నారు.

"చరక ఇతి వైశంపాయనస్య ఆఖ్యా" అన్న కౌశికవృత్తికారుని వచనాన్నిబట్టి యజుర్వేదానికి చెందిన 86 శాఖల్లో "చరక"శాఖలుగా పేర్కొనబడే 12 శాఖలలో మైత్రాయణీశాఖ చేరి ఉంది.

ప్రస్తుతం లభిస్తున్న శాఖలు నాలుగు :

కృష్ణయజుర్వేదానికి సంబంధించిన 86 శాఖలలో ప్రస్తుతం నాలుగుశాఖలు మాత్రమే దేశంలో లభిస్తున్నాయి.

1) తైత్తిరీయశాఖ, 2) మైత్రాయణీయశాఖ,

3) కఠశాఖ, 4) కపిష్ఠలకఠశాఖ.

మైత్రాయణీశాఖా ప్రభేదాలు :

మైత్రాయణీశాఖను ప్రాచీనులు కాలాపశాఖగా వ్యవహరించారని చారిత్రక వచనం. దీనికి ఏడు ప్రభేదాలున్నాయి. (1) మానవ, (2) దుందుభ, (3) ఐకేయ, (4) వారాహ, (5) హారిద్రకేయ, (6) శ్యామ, (7) శ్యామాయనీయశాఖలు.

కఠకలాపశాఖలు రెండూ దేశంలో విశేషప్రాచుర్యాన్ని పొందినాయని మహాభాష్యకారవచనం ప్రమాణిస్తూ ఉండగా కాలాపశాఖగా ప్రాచీనకాలంలో వ్యవహరింపబడిన మైత్రాయణీశాఖ దేశప్రసిద్ధమేనని విస్పష్టం.

మైత్రాయణీశాఖకు చెందిన 7 శాఖలు భిన్నభిన్న ప్రాంతాల్లో ప్రచారాన్ని పొందాయి. (1) మానవశాఖ గోదావరి - దక్షిణదేశాల్లోను, (2) వారాహశాఖ మరుదేశంలో (రాజస్థాన్‌లోను), (3) దుందుభిశాఖ కాశ్మీరంలోను, (4) ఐకేయశాఖ సౌరాష్ట్రదేశంలోను, (5) హారిద్రనీయశాఖ గుజరాత్‌లోను, (6) శ్యామశాఖ గౌడదేశంలోను (ఒరిస్సా-బెంగాల్ రాష్ట్రాలలోని కొన్ని భాగాలకు గౌడదేశమని ప్రాచీనవ్యవహారం), (7) శ్యామాయనీయశాఖ

గోదావరీతీరంలోను ఉన్నాయి. (కృష్ణయజుర్వేదానికి చెందిన తైత్తిరీయశాఖకూడా గోదావరీతీరంలో ప్రధానంగా కోనసీమ ప్రాంతంలో ప్రచారంలో ఉంది.)

మైత్రాయణీశాఖా సంహితా విషయాలు :

మైత్రాయణీశాఖకు చెందిన సంహితను "మైత్రాయణీ సంహిత"గా వ్యవహరిస్తారు. ఇందులో నాల్గుకాండలు, ఏతదనుబద్ధమైన మైత్రాయణీయారణ్యకం ఉన్నాయి. శ్రీ పాదదామోదర సాత్వలేకర్ మహోదయులు సంపాదించిన మైత్రాయణీ సంహిత నాల్గుకాండలలో 54 ప్రపాఠకాలతోకూడి ఉంది. 2144 మంత్రాలున్నాయి.

ప్రథమకాండంలో దర్శపూర్ణమాస - అధ్వర - గ్రహ - యజమాన బ్రాహ్మణ - అగ్న్యుపస్థాన - ఆధాన - పునరాధాన - అగ్నిహోత్రబ్రాహ్మణ- చాతుర్హోతృక - చాతుర్మాస్య - వాజపేయాలు విషయాలుగా ఉన్నాయి.

ద్వితీయకాండంలో కామ్యేష్టి - కామ్యపశు - రాజసూయ - అగ్నిచితులున్నాయి.

తృతీయకాండంలో అగ్నిచితిబ్రాహ్మణం 5 ప్రపాఠకాల్లో నిరూపింపబడింది. మిగిలిన భాగంలో అధ్వరాది త్రివిధి - ఆసుర - సంక్రాన్త - పాత్నీవన్త - సౌత్రామణీయ - అశ్వమేధాలు విషయాలు.

ఖిలకాండమనే నాల్గవకాండంలో పురోడాశ బ్రాహ్మణ - గోనామిక - రాజసూయ బ్రాహ్మణ - అధ్వరాది త్రివిధి - ప్రవర్గ్య - యాజ్యానువాక్యాలు విషయాలు.

ఇక మైత్రాయణీయారణ్యకం అనే ఉపనిషద్భాగంలో ఏడు ప్రపాఠకాలున్నాయి. ఛందోబద్ధాలైన శ్లోకాలు, గద్యభాగాలు కూడా ఇందులో ఉన్నాయి.

యజ్ఞావశ్యకతను సూచించే ఈ మంత్రం ప్రసిద్ధమై ఇతరత్రకూడా కనిపిస్తున్నది.

అగ్నౌ ప్రాస్తా ऽऽ హుతిస్సమ్యక్ ఆదిత్యముపతిష్ఠతే ।

ఆదిత్యాజ్జాయతేవృష్టిః, వృష్టేరన్నం తతః ప్రజాః ॥

యజనరూపంగా అగ్నియందు ఉంచబడిన ఆహుతి, ఆదిత్యునికి చేరుతుంది. ఆదిత్యుడు తన కిరణాలద్వారా భౌమజలాన్ని స్వీకరించి వర్షరూపంగా ఆవిష్కరిస్తాడు. వృష్టివల్ల ఓషధులు, తన్మూలమైన అన్నం కలుగుతుంది. దీనివల్ల ప్రజలు పరిపుష్టులౌతారని దీని అభిప్రాయం.

సంహితాభాగంలో ప్రథమకాండంలోని ఈక్రింది మంత్రం ద్యావా-పృథువులు, జలాలు, ఓషధులు, అగ్నులు సుదీక్షితాలై నాకు శ్రేష్ఠతను కలిగించాలని కోరుతూ, అగ్నులను సంబోధించి - ఓ మనన శీలత గల అగ్నులారా! ఓషధుల్లోనూ, మిక్కిలి వయస్సుగల వనవృక్షాల్లోనూ ప్రవేశించి ఉండి వాటికి ప్రకాశాన్ని కలిగిస్తూ, ద్విపాత్ చతుష్పాత్ప్రాణులమైన మాకు బలాన్ని కలిగించండి అని ప్రార్థిస్తున్నది.

కల్పేతాం ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాపా ఓషధయః ।
కల్పంతామగ్నయః పృథఙ్మమ జ్యైష్ఠ్యాయ స్వ్రతాః ॥

యే అగ్నయః సమనసా ఓషధీషు వనస్పతిషు ప్రవిష్టాః ।
తే విరాజమభిసంయన్తు సర్వా ఊర్జంనోధత్త ద్విపదే, చతుష్పదే ॥

ప్రశ్న-సమాధానరూపంగా ఉండే ఈ క్రింది మంత్రాలు పురాణాల్లోకూడా ప్రవేశించడం గమనించవచ్చు.

కః స్విదేకాకీ చరతి? క ఉస్విజ్జాయతే పునః?
కిం స్విద్ధిమస్య భేషజం? కిం స్విదవపనం మహత్ ॥

ఒంటరిగా సంచరించేవాడెవడు? ఎవ్వడు మాటిమాటికీ పుడతాడు? మంచుకు భేషజం ఏది? ఉత్తమబీజావాపస్థానం ఏది? దీనికి సమాధానం -

సూర్య ఏకాకీ చరతి । చన్ద్రమాజాయతే పునః ।

అగ్నిర్హిమస్యభేషజం, భూమిరావపనం మహత్ ॥

సూర్యుడు ఒంటరిగా సంచరించుతాడు. చన్ద్రుడు మళ్లీమళ్లీ పుడతాడు. అగ్ని మంచుకు భేషజం (నివారకం అని అభిప్రాయం) భూమి ఉత్తమమైన బీజావాపస్థానం.

ఇలా ఎన్నో మన్త్రాలు సులభశైలిలో మనోహరంగా ఉన్నాయి.

ఈ మైత్రాయణీసంహితను సముచితంగా పరిష్కరించి వేదవిశ్వ విద్యాలయాధ్యాపకమండలి భాగాలుగా ప్రకాశింపజేస్తూన్నది. ఈ సంహితాభాగం ప్రకాశింపబడటానికి, *పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యులు* శ్రీశ్రీశ్రీ త్రిదండి శ్రీ మన్నారాయణ రామానుజ చిన్న జీయర్‌స్వామివారి అప్రతిహత మంగళాశాసనాలే ప్రరోచకాలు. ఇతః పూర్వమే కొన్ని వేదభాగాలను లోకానికి అందించిన 'శ్రీ రామానుజవాణి' ద్వారా ఈ ప్రస్తుత ప్రకాశనం ఆవిష్కరింపబడుతున్నది. దీనికి కారకులైనవారు ఉదారంగా ద్రవ్యసహకారం అందించినవారు అందరూ సర్వథా అభినందనీయులు.

జై శ్రీ మన్నారాయణ!

ఏవం విజ్ఞాపయతి

స॥వెం॥ రంగరామానుజాచార్యః

కార్యదర్శి, శ్రీమదుభయవేదాన్తచార్యపీఠం,

(కార్యస్థానం, సీతానగరం)

మైత్రాయణీ స్వర పరిచయము

సాధారణముగా మన వేదములన్నింటిలోనూ స్వరములు అక్షరముల పైభాగమున కానీ క్రిందభాగమునకానీ సూచింపబడి వుంటాయి. అలాగే మాత్రాకంపములు సాధారణంగా అక్షరముకి తరువాత సూచింపబడి వుంటాయి .

కానీ మైత్రాయణీ సంహితలో స్వరములు అన్నియూ అక్షరమునకు క్రిందభాగముననే సూచింపబడి వున్నాయి. మాత్రాకంపములు కూడా అక్షరమునకు పూర్వమే సూచింపబడి వున్నాయి.

మైత్రాయణీ సంహితలో స్వరితములు మూడు విధములుగా పూర్వులు గుర్తించినారు.

అవి : త్వా యం జ్య

ఓమ్ ఇషే త్వా సుభూతాయ వాయవస్థ దేవోవస్సవితా ప్రార్పయతు శ్రేష్ఠతమాయ కర్మణా ఆప్యాయధ్వ మఘ్న్యా దేవేభ్యా ఇంద్రాయభాగం మావస్తేన ఈశత మాఘశగ్ం సో ధృవా అస్మిన్గోపతౌస్యాద్బహ్వీర్యజమానస్య పశూన్పాహి //

అనుదాత్తము మామూలుగా అక్షరమునకు క్రిందనే సూచిస్తున్నారు.

వీటిని శ్రీపాద దామోదర సాత్వలేకర్ గారు చిన్న మార్పు చేసి ముద్రించినారు.

పై మూడు స్వరితములలో దేనికైనను ˚ దీర్ఘస్వరితముగా ఉచ్చరించబడుచున్నది.

అవి : త్వా యు జ్య స్వాహా

ఓమ్ ॥ ఇషే త్వో సుభూతాయ వాయవస్థ దేవోవస్సవితా ప్రార్పయతు శ్రేష్ఠతమాయ కర్మణా ఆప్యాయధ్వ మఘ్న్యా దేవేభ్యో ఇంద్రాయభాగం మావస్తేన ఈశత మాఘశగ్ంసో ధృవా అస్మిన్గోపతౌస్యాద్బహ్వీర్యజమానస్య పశూన్పాహి ॥

Einleitung.

---

§. 1.

Die Stellung der Mâitrâyaṇîya-Schule unter ihren Verwandten; ihr Alter und ihre Bedeutung.

Unter den verschiedenen Schulen des schwarzen Yajurveda, die von den indischen Schriftstellern namhaft gemacht werden, sind bis jetzt nur fünf, von welchen wir mit Bestimmtheit behaupten können, dass sie eine besondere Saṃhitâ besessen haben[1]). Von diesen ist bisher nur das kanonische Buch der Tâittirîya's, die sogenannte Tâittirîya-Saṃhitâ, im Druck bekannt geworden. Man hat sich daher gewöhnt, diese Saṃhitâ als den schwarzen Yajurveda κατ᾽ ἐξοχήν zu betrachten, wozu aber in der That durchaus kein Grund vorhanden ist. — Von einer anderen Schule, den sogenannten Âtreya's ist uns nur die Anukramaṇî ihrer Saṃhitâ, nicht aber diese selbst erhalten (s. Weber, Ind. Lit. II. Aufl. S. 97 flg.). In näherem Zusammenhang unter einander stehen endlich die noch übrigen drei Werke: a) Die Saṃhitâ der Kaṭha's, das vollständig erhaltene sogenannte Kâṭhaka, von welchem unter den europäischen Bibliotheken bisher nur die Berliner ein Exemplar besitzt[2]); sodann b) die Kapishṭhala-Kaṭha-Saṃhitâ, von welcher mir durch Professor Weber's Freundlichkeit ein modernes Manuscript vorliegt, aus umfänglichen Fragmenten bestehend, das einzige, welches meines Wissens bisher

---

1) Manche Yajus-Schulen haben sich wohl nur auf Abfassung von Brâhmaṇa's und Sûtra's beschränkt; andere mögen ihre besonderen Saṃhitâ's besessen haben, doch sind dieselben entweder zu Grunde gegangen oder doch noch nicht aufgefunden.

2) Ueber ein fragmentarisches Ms. des Kâṭhaka aus Kaçmîr, mit Spuren von Accenten, berichtet Bühler, Detailed Report of a tour in search of Sanskrit Mss. made in Kaçmîr, Rajputana, and Central India (Extra number of the Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society), Bombay-London, 1877 p. 36. — Weitere Exemplare dieses Werkes in Indien notirt G. Oppert in seinem neu erschienenen Katalog.

nach Europa gekommen ist[1]); und endlich c) die Saṃhitâ der Mâitrâyaṇîya's, meist Mâitrâyaṇî Saṃhitâ genannt, deren erstes Buch nachstehend dem Leser vorgelegt wird.

In welchem Verhältniss nun diese Werke und die Schulen, aus welchen sie hervorgegangen, zu einander stehen, was sich über das Alter und die Bedeutung derselben sagen lässt, — diese Fragen sind zum Theil schon früher von mir behandelt.[2])

Die oben erwähnte Anukramaṇî der Âtreya-Schule macht die Angabe, dass Tittiri, der Stifter der Tâittirîya-Schule, ein Schüler des Yâska Pâiṅgi gewesen sei, welcher wieder ein Schüler des Vâiçampâyana sein soll, dessen Name an der Spitze der Yajurveda-Tradition erscheint. Tittiri hatte wiederum den Ukha zum Schüler und dieser den Âtreya, nach welchem sich die Âtreya-Schule benennt, (vgl. Weber, Ind. Lit. II. Aufl. S. 100). Hiernach wäre also Tittiri der Schüler eines Schülers jenes berühmten Vâiçampâyana, während Âtreya der Zeit nach noch tiefer herabgerückt wird. Dagegen wird Kaṭha, der Stifter der Kaṭha-Schule, ebenso wie Kalâpin, schon von Patañjali als ein direkter Schüler des Vâiçampâyana bezeichnet (s. Weber, Ind. Stud. XIII S. 437). Diese Angaben wollen jedenfalls soviel besagen, dass die Schule der Kaṭha's älter sei, als die der Tâittirîya's und Âtreya's. Zu dieser Annahme stimmt denn auch die Thatsache auf's Beste, dass das Kâṭhaka neben dem Hâridravika das einzige brâhmaṇa-artige Werk ist, welches schon in Yâska's Nirukta citirt wird. Die hervorragende Bedeutung dieser Schule sieht man ferner aus der stark hervortretenden Berücksichtigung, welche dieselbe bei Pâṇini, im Mahâbhâshya u. a. erfährt. Patañjali bezeugt ihren weitreichenden Einfluss insbesondere noch durch den Satz: grâme grâme kâlâpakaṃ kâṭhakaṃ ca procyate „in jedem Dorfe wird das Kâlâpaka und das Kâṭhaka verkündigt.“ (s. Weber, Ind. Stud. XIII, S. 440.) Dazu stimmt auch die Erwähnung der Kaṭha's im Râmâyaṇa 2, 32, 18. 19 (Schlegel). Diese Schule zerfiel in drei Unterabtheilungen: 1) die eigentlichen Kaṭha's, deren Saṃhitâ eben in dem sogenannten

---

1) Näheres darüber s. weiter unten.

2) Es wird sich nicht vermeiden lassen, Manches von dem früher Gesagten hier zu wiederholen, da ich nicht voraussetzen darf, dass die Benutzer dieser Ausgabe meine früheren Abhandlungen stets zur Hand haben, und Vieles aus denselben hier doch unentbehrlich ist.

Kâṭhaka vorliegt; 2) die Kapishṭhala-Kaṭha's, denen die Kapishṭhala-Kaṭha-Saṃhitâ angehört; 3) die Prâcya-Kaṭha's. —

Die Mâitrâyaṇî Saṃhitâ steht nun, wie ich bereits früher gezeigt habe, in nahem Verwandtschaftsverhältniss zu dem Kâṭhaka. Dies erhellt schon aus der Uebereinstimmung in einer ganzen Reihe bemerkenswerther Wörter und Formen, die sich bloss in diesen Werken nachweisen liessen. Ich verweise in dieser Hinsicht auf meine früheren Abhandlungen (Ztschr. DMG. XXXIII, S. 190 flg. und Monatsberichte d. Berl. Akad. d. Wiss., Juli 1879, S. 683 flg.) und führe nur Einiges beispielsweise an. So die eigenthümliche Wurzel kçâ, welche nach den Grammatikern (Pâ. 8, 3, 35, Sch.; 2, 4, 54 Sch.; VS Prât. 4, 164) für khyâ und caksh gebraucht werden soll. Sie war früher nur aus dem Kâṭhaka belegt (so Kâṭh. 7,7; 7,8; 7,10; 19, 3 anukçâtyâi für anukhyâtyâi; 26, 12 anukçâtar für anukhyâtar), findet sich nun aber auch in der Mâitr. S. reichlich vertreten (so 1, 2, 13; 1, 3, 9; 1, 6, 7; 1, 8, 9; 2, 7, 2; 2, 7, 8; 3, 1, 3 u. 4; 4, 2, 7 u. dgl. m.[1]) Ebenso liess sich z. B. die Wurzel plây, plâyate = prâyate (i c. pra; s. Pâ. 8, 2, 19) in Mâitr. S. 1, 10, 14 a. A.; 1, 10, 16; 3, 9, 1 a. A. und 4, 6, 8 a. A. nachweisen, und war auch Kâṭh. 36, 10 und 36, 8 unzweifelhaft zu restituiren, sonst aber nicht belegt (s. Monatsber. S. 695), u. dgl. m. —

Der nahe Zusammenhang der Mâitrâyaṇî Saṃhitâ und des Kâṭhaka tritt auch darin deutlich zu Tage, dass Pâṇini wiederholt die Formen gerade dieser beiden Saṃhitâ's in seinen Sûtren neben einander anführt. So finden wir z. B. Pâ. 4, 1, 37 das merkwürdige kusitâyî aus Mâitr. S. 2, 1, 11 neben dem kusidâyî aus Kâṭh. 10, 5 (s. Ztschr. DMG. XXXIII S. 189. 197). Ferner Pâ. 3, 1, 42 die singulären Formen abhyutsâdayâmakar, prajanayâmakar, pâvayâṃkriyât, vidâmakran[2]) aus Mâitr. S. neben dem entsprechend gebildeten, sonst unbelegten, ramayâmakar aus Kâṭh. 7, 7 (s. Monatsber. S. 681 und vgl. auch weiter unten). — Es lässt sich ferner anführen, dass das Kâṭhaka und die Mâitrâ-

1) Die Form vikçâya für vikhyâya (in dem Verse vikçâya cakshushâ tvam abhitishṭha pṛtanyataḥ) wird ausdrücklich erwähnt im Commentar zu VS Prât. 4, 164 (s. Weber, Ind. Stud. IV, S. 272). Man findet sie Mâitr. S. 2, 7, 2. Der Comm. zu VS. Prât. 4, 164 schreibt ausdrücklich die Form kçâ den Caraka's zu, zu welchen ja Kaṭha's und Mâitrâyaṇîya's gehören, während die Mâdhyandina's khyâ gebrauchen (s. Weber a. a. O. S. 273).

2) Das letztere Wort ist nicht ausschliesslich der Mâitr. S. eigen, vgl. z. B. auch TBr. 1, 3, 10, 3.

yaṇî Saṃhitâ auch darin übereinstimmen, dass ihnen die in der Tâittirîya-Saṃhitâ üblichen Zerdehnungen iy und uv abgehen. Auch die Bezeichnung des primären Svarita ist eine ähnliche (Ztschr. DMG. XXXIII S. 182; Monatsber. S. 680). Zu diesen schon früher angeführten Thatsachen stimmt nun auch die von Jolly nachgewiesene Verwandtschaft des Kâthakagṛhyasûtra mit dem Mânavagṛhyasûtra der Mâitrâyaṇîya's (s. Jolly, das Dharmasûtra des Vishnu und das Kâṭhakagṛhyasûtra, Sitzung der philos. philol. Klasse der Münchener Akad. d. Wiss. vom 7. Juni 1879, S. 75 flg.). Im Caraṇavyûha endlich werden die Mâitrâyaṇîya's als ein Zweig der Caraka's aufgeführt, zu welchen auch die Kaṭha's gehören. —

So entschieden aber auch das Werk selbst sein hohes Alter, sowie seine Beziehung zum Kâṭhaka bekundet, so kommt doch der Name der Mâitrâyaṇî Saṃhitâ und der Mâitrâyaṇîya's in älterer Zeit nicht vor. Dagegen erscheint die Schule des Kaṭha in der alten Zeit auf's Engste verbunden mit den Kâlâpa's, der Schule des Kalâpin, welcher, wie schon erwähnt, ebenso wie Kaṭha ein direkter Schüler des Vâiçampâyana gewesen sein soll. Wiederholt treten die Namen dieser beiden Schulen zum Compositum verbunden als eine Einheit auf. So finden wir kaṭhakâlâpâḥ an der oben erwähnten Stelle des Râmâyaṇa (2, 32, 18 Schlegel), wo es heisst, dass sie damals in Ayodhyâ (Oude) in hohen Ehren standen. Sodann kaṭhakâlâpam Pâ. 2, 4, 3 Sch. und Patañjali zu dem Sûtra; kaṭhakâlâpâḥ ebenda, sowie gaṇa kârtakâujapâdi zu Pâ. 6, 2, 37. Ferner kâlâpakam neben kâṭhakam Pâ. 4, 3, 126 Sch. und 4, 2, 46 Sch.; kâlâpa neben kaṭha als N. pr. Mhbh. 2, 113; kalâpa neben kaṭha Pâ. 1, 3, 49 Sch.; kalâpî neben kaṭhî Pâ. 4, 1, 63 Sch.; katarakaṭhaḥ neben katamakalâpaḥ Pâ. 2, 1, 63 Sch. Von besonderem Interesse bleibt endlich die schon oben angeführte Stelle des Mahâbhâshya, der gemäss das Kâlâpaka und das Kâṭhaka in jedem Dorfe verkündigt wurden — so verbreitet müssen die beiden eng verbundenen Schulen gewesen sein (s. Weber, Ind. Stud. XIII, S. 440). — Da nun in späterer Zeit die Kâlâpa's und das Kâlâpaka ganz verschwunden sind[1]), die Mâitr. S. aber gerade in diesem nahen Verwandtschaftsverhältniss zum

1) Dass im Caraṇavyûha die Kâlâpa's unter den Sâman-Schulen auftreten, darf nicht als eine Thatsache betrachtet werden; es war dies eine Vermuthung von Weber, der kâlâpâḥ für das handschriftliche kâlopâḥ lesen wollte (s. Ind. Stud. III, S. 273; I, 61); aber auch die Handschrift des Caraṇavyûha, über welche Burnell in seinem „Classified Index to the Sanskrit Mss. in the Palace at Tanjore" berichtet, sowie die mir vorliegende Handschrift lesen kâlopâḥ, und diese Form werden wir wohl zunächst an der betreffenden Stelle beibehalten müssen.

Kâṭhaka steht, ohne dass uns ihr Name früher begegnet, so lag es in der That nahe, zu vermuthen, dass wir das dem Kâṭhaka so nah verschwisterte Kâlâpaka in der Mâitrâyaṇî Saṃhitâ vor uns haben, und dass also dieselbe Schule, welche sich früher nach Kalâpin nannte, später den Namen der Mâitrâyaṇîya's angenommen habe (vgl. darüber Ztschr. DMG. XXXIII S. 202 flg.)

Hierauf weist nun noch ein ganz bestimmtes Zeugniss bedeutungsvoll hin.

Im Nirukta (10, 5) wird neben dem Kâṭhaka nur noch ein brâhmaṇa-artiges Werk mit Namen genannt, nämlich das sogenannte Hâridravika (s. Weber, Ind. Lit. II. Aufl. S. 97). Durga sagt zu dieser Stelle, dass Haridru und seine Schule zur Mâitrâyaṇî Çâkhâ gehören: hâridravo nâma mâitrâyaṇîyânâṃ çâkhâbhedah. Dies stimmt auch zu der Angabe des Caraṇavyûha, demgemäss die Hâridravîyâḥ eine der sieben Unterabtheilungen der Mâitrâyaṇî Çâkhâ bilden: tatra Mâitrâyaṇîyâ nâma sapta bhedâ bhavanti: Mânavâ Vârâhâ Dundubhâç Châgeyâḥ Çyâmâḥ Çyâmâyanîyâ Hâridrâvîyâç ceti (s. Weber, Ind. Stud. III, S. 258). Dieselbe Angabe findet sich nach Roth im Comm. zu den Gṛhyasûtren des Pâraskara (s. Roth, Nirukta S. XXIII). — Nun wird aber im Schol. zu Pâṇini 4, 3, 104 Haridru ein Schüler des Kalâpin genannt, und in der Kâçikâ finden wir zu diesem Sûtra folgenden Vers:

haridrur eshâṃ prathamas tataç chagalitumburû |
ulapena caturthena kâlâpakam ihocyate ||

Hier wird also Haridru ein Kâlâpa genannt, während er nach den obigen Zeugnissen ein Mâitrâyaṇîya sein soll. Dieser scheinbare Widerspruch löst sich aber, sobald wir denselben im Lichte unserer Hypothese betrachten, dass eben die Mâitrâyaṇîya's mit den Kâlâpa's zusammenfallen. Auch die Chagalinaḥ, welche sowohl nach der Kâçikâ als nach dem Schol. zu Pâ. 4, 3, 104 Schüler des Kalâpin sind, werden wir dann in den Châgeyâḥ (Châgaleyâḥ) wiedererkennen, die nach dem Caraṇavyûha ebenfalls zu den Mâitrâyaṇîya's gehören (s. Weber Ind. Lit. II. Aufl. S. 106 Anmerk.; Ind. Stud. III, S. 258). —

Hinsichtlich des Namens der Mâitrâyaṇîya's, welcher, wie gesagt, in den älteren Schriften nicht vorkommt, habe ich die Vermuthung ausgesprochen, dass hierbei eine Beziehung zum Buddhismus und seinen Heiligennamen im Spiele gewesen (s. das Nähere Ztschr. DMG. XXXIII, S. 204 flg.) Man erinnere sich nur des Pûrṇa Mâitrâyaṇîputra, welcher ein Schüler des Buddha genannt wird, und vor Allem des zukünftigen Messias der Buddhisten, des Mâitreya. Hiermit

stünde dann ferner in Einklang die von Weber (Ind. Lit. II. Aufl. S. 107) dargelegte Beziehung der Mâitryupanishad zum Buddhismus. Besonders hervorzuheben ist endlich, dass Bâṇa's Harshacarita von einem zum Buddhismus übergetretenen Mâitrâyaṇîya Divâkara berichtet und Bhâu Dâji dazu die Bemerkung macht (Journal Bombay Branch R. A. S. X, 40), dass noch jetzt Mâitrâyaṇîya Brâhmaṇa's bei Bhaḍgâon am Fusse des Vindhya leben, mit denen andere Brâhmaṇa's nicht zusammen essen; the reason may have been the early Buddhist tendencies of many of them (s. Weber, Ind. Lit. II. Aufl., S. 109 Anmerk.) Dies ist denn wohl auch ein Hauptgrund für die allmälige Verdrängung und Unterdrückung der Mâitrâyaṇîya-Schule gewesen. —

Das hervorragende Alter der Mâitrâyaṇî Saṃhitâ ist in erster Linie durch eine Reihe bemerkenswerther Wörter und Formen sichergestellt, die uns von den Grammatikern, von Pâṇini, dem Mahâbhâshya, Dhâtupâṭha und Nirukta überliefert werden, oft mit dem ausdrücklichen Zusatz, dass sie vedisch seien, und die bisher noch nicht nachzuweisen waren. Einiges davon habe ich auch im Kâṭhaka gefunden, was ich jedes Mal ausdrücklich bemerke.

Die Wurzel *stigh* (vgl. griech. *στείχω*, deutsches steigen u. dgl.), nur aus Dhâtup. 27, 18 bekannt, wo es in der Bedeutung-âskandane „angreifen“ aufgeführt wird, liess sich nachweisen Mâitr. S. 2, 1, 12 in den Formen *prastiñnoti* und *prastiñnuyât*; ferner 1, 6, 3 in dem Infinitiv *atishṭigham* und — mit leichter Emendation — in dem desiderativen Particip *atitishṭighishan* (s. Ztschr. DMG. XXXIII S. 194. 195).

Sehr bemerkenswerth waren ferner mehrere periphrastische Verbalformen: *abhyutsâdayâmakar* Mâitr. S. 1, 6, 5; *prajanayâmakar* Mâitr. S. 1, 6, 10; 1, 8, 5; und namentlich das als grammatisches Unicum dastehende *pâvayâṃkriyât* Mâitr. S. 2, 1, 3; alle bei Pâ. 3, 1, 42 aufgeführt.

vâstva zum Hause gehörig, nach Pâ. 6, 4, 175 vedisches Adj., findet sich Mâitr. S. 2, 2, 4.

sâḍhyâi, ved. Infin. von sah, nach Pâ. 6, 3, 113; findet sich Mâitr. S. 1, 6, 3.

manâyî Weib des Manu, nach Pâ. 4, 1, 38; steht Mâitr. S. 1, 8, 6 a. A.

kusitâyî, fem. zu kusita, ein böser weiblicher Dämon, Pâ. 4, 1, 37 angeführt; findet sich Mâitr. S. 2, 1, 11; 3, 2, 6.

âryakṛtî, eigenthümliches Fem. zu âryakṛta, von einem Arier verfertigt, als vedisch angeführt Pâ. 4, 1, 30, vom Schol. durch âryakṛtâ iti loke erläutert; findet sich

Mâitr. S. 1, 8, 3. Im Kâṭhaka ist an der entsprechenden Stelle diese Form vermieden, (s. Monatsber. S. 691.)

bhakshaṃkâra Speise bereitend, schaffend, Pâ. 6, 3, 70 Vârtt. 2; nur Mâitr. S. 4, 7, 3 belegt.

açvavâra, die ältere Form von açvavâla, das Rohr Saccharum spontaneum, Pâ. 8, 2, 18 Vârtt. 2 Sch. Dies Wort nebst dem davon abgeleiteten âçvavâra „aus Saccharum spontaneum verfertigt" steht Mâitr. S. 3, 7, 9. Im Kâṭh. finden sich an entsprechender Stelle 24, 8 die gewöhnlichen Formen açvavâla und âçvavâla (s. Monatsber. S. 692). Desgl. Kap. S. 38, 1. —

uruyâ von uru, Pâ. 7, 1, 39 Sch.; — Mâitr. S. 2, 7, 8; 2, 8, 2; 3, 2, 1. Im Kâṭh. steht an den entsprechenden Stellen 16, 8; 17, 1; 19, 11 das gewöhnliche urviyâ. Desgl. Kap. S. 32, 1. —

udâja der Auszug, das Hinausführen, von kriegerischem Zuge gesagt (im Gegensatz zum Hinaustreiben von Vieh) Pâ. 7, 3, 60 und 3, 3, 69; — Mâitr. S. 1, 10, 16. An entsprechender Stelle Kâṭh. 28, 3 und Kap. S. 44, 3 das von Pâṇini nicht besonders berücksichtigte nirâja (s. Monatsber. S. 691).

agrîya = agriya, vedisch nach Pâ. 4, 4, 117; — Mâitr. S. 2, 7, 13 a. E.; 2, 9, 4; 1, 6, 10 und in der Inhaltsangabe zu 3, 1, 10 (s. Ztschr. DMG. XXXIII, S. 198). —

baṃhîyaṃs Comparativ zu bahula nach Pâ. 6, 4, 157; — Mâitr. S. 1, 8, 3 a. A. (s. ebenda). —

bhavishṇu gedeihen wollend, nach Pâ. 3, 2, 138 vedisches Adj.; — Mâitr. S. 1, 8, 1 (s. ebenda). —

citpati Herr des Denkens und *vâkpati* Herr der Rede, bisher nur VS 4, 4 belegt und dort paroxytonirt; nach Pâ. 6, 2, 19 sind es Oxytona, und als solches findet sich citpatí Mâitr. S. 1, 2, 1 a. E.; 3, 6, 3; vâkpatí 1, 11, 3. Dagegen Kap. S. 1, 13 citpáti und vâkpáti wie in VS. —

sarvâhṇa der ganze Tag, Pâ. 5, 4, 88; 8, 4, 7; — Mâitr. S. 1, 8, 9. —

Das Citat asuryaṃ vâ etat pâtram beim Schol. zu Pâ. 4, 4, 123 stammt aus Mâitr. S. 1, 8, 3 a. A. (an derselben Stelle steht auch das von Pâṇini angeführte âryakṛtî). —

Einige andere Formen habe ich auch in dem Kâṭhaka oder der Kapishṭhala-Saṃhitâ aufgefunden, wobei aber natürlich ebenso gut die Mâitrâyaṇî Saṃhitâ als das Kâṭhaka die Quelle des Pâṇini sein kann; wahrscheinlich sind sie es alle beide, da er beide gut gekannt haben muss.

Dahin gehören die schon oben angeführten Wurzeln *plây* und *kçâ*. Ferner *pac*. *pacyate* (pass.) reif werden, zur Entwickelung gelangen, von Bäumen, mit dem Accusativ der Frucht; Patañjali zu Pâ. 3, 1, 87 (s. Mahâbhâshya, lithogr. Ausg. 3,) 49b); Mâitr. S. 1, 8, 1; 1, 6, 5 a. A.; 3, 7, 8; aber auch Kâṭh. 6, 1; Kap. S. 3, 12; 37, 7. — *saṃvatsarîya* jährig, ein Jahr lang dauernd, nach Pâ. 5, 1, 92 vedisch (= saṃvatsarîṇa); Mâitr. S. 2, 10, 1; Kâṭh. 13, 15; in Kap. S. 28, 1 das gewöhnliche saṃvatsarîṇa. — *antarloma* und *bahirloma* Pâ. 5, 4, 117; Mâitr. S. 3, 6, 6; Kâṭh. 23, 3. — *dakshiṇât* adv. Pâ. 5, 3, 34; in dakshiṇâtsad Mâitr. S. 2, 6, 3; Kâṭh. 15, 2; dakshiṇâdvâta Mâitr. S. 2, 7, 20; Kâṭh. 39, 7. — *ojasya* vedisch nach Pâ. 4, 4, 130; Mâitr. S. 2, 3, 1; Kâṭh. 11, 11. — *âkhu-kiri* (s. Ztschr. DMG. XXXIII S. 199); Mâitr. S. 1, 6, 3; Kâṭh. 36, 14. — *apâkartu* (apâkartos) vedisch nach Pâ. 3, 4, 16; Mâitr. S. 1, 4, 5; Kâṭh. 31, 15. — Endlich der als vedisch angeführte Satz Nir. 5, 5 tam marutaḥ kshurapavinâ vyayuḥ — Mâitr. S. 1, 10, 14; Kâṭh. 36, 8 a. E. —

Diesen schon früher von mir näher besprochenen Formen kann ich nun noch eine Reihe hinzufügen, die es wieder auf das deutlichste hervortreten lassen, wie die Mâitr. S. von Pâṇini und den anderen Grammatikern berücksichtigt worden ist. —

nabhrâj erwähnt Pâ. 6, 3, 75; der Nominativ soll nabhrâḍ lauten. Das Wort war bisher noch nicht belegt, findet sich aber Mâitr. S. 1, 2, 5 und zwar als Name eines der himmlischen Somawächter. Es stehen dort die Vocative neben einander:

súvâñ nábhrâḍ áṃghâre bámbhâre u. s. w.

Dasselbe findet sich Kâṭh. 2, 6 svân nabhrâḍ âṃghâre bambâre. Dagegen liest TS 1, 2, 7 svâ'na bhrâ'jâ'ṅghâre bámbhâre u. s. w.; desgl. VS 4, 27. In Kap. S. 1, 19 steht svânabhrâjaṃghâre. Was die Etymologie betrifft, so ist wohl die Erklärung durch na bhrâjate (s. Schol zu Pâ. 3, 6, 75) schwerlich von Werth. Eher dürfte die Bedeutung Wolke H. 164 berechtigt sein. Ich vermuthe, dass wir das Wort in nabh + râj zerlegen müssen, und übersetze: „im Gewölk, im Luftraum herrschend," was doch als ein ganz passender Name für einen der himmlischen Somawächter erscheinen dürfte. —

jîvanaç Lebendes vernichtend, nur Pâ. 8, 2, 63 Sch.; findet sich Mâitr. S. 1, 4, 13. Der Nominativ soll auf nak (nag) oder naṭ (naḍ) auslauten. Das Citat beim Schol. (sâ vâi jîvanag âhutiḥ) unterscheidet sich denn auch von der Stelle in Mâitr. S. 1, 4, 13 (sâ' vâ'i jîvanáḍ â'hutiḥ) bloss durch den verschiedenen Auslaut im Nominativ.

jajanat Conj. von jan in der Präsensform jajanti, Pâ. 6, 1, 192 Schol. und Kâç. Als Beispiel führen der Scholiast und die Kâçikâ an: *jajanad indram*, was zunächst etwas räthselhaft klingt. Nun finden wir aber Mâitr. S. 1, 3, 20 den Vers:

ávardhann índram maru aç cid átra
mâtâ' yád vîrám jajánaj jánishṭham |

Das Object indram hätte der Scholiast richtig, als das eigentlich Bezeichnende, hinzugefügt.

Bekanntlich lesen wir RV 10, 73, 1:

mâtâ' yád vîrám dadhánad dhánishṭhâ |

Ebenso lesen auch alle die anderen vedischen Texte, so VS 33, 64; TBr. 2, 8, 3, 5; so auch Kâṭh. 4, 8; Kap. S. 3, 6. Wir finden die Form in diesem Falle also bloss in Mâitr. S., selbst im Gegensatz zu ihren nächsten Verwandten. Dass der Scholiast diese Stelle speziell im Auge hat, wird namentlich noch dadurch wahrscheinlich, dass er daneben den Conjunctiv dadhanat anführt. Beiläufig bemerkt scheint mir die Lesart der Mâitr. S. auch dem Sinne nach beachtenswerth: „als die Mutter den Helden gebar, den sehr zeugungskräftigen (oder sehr edel geborenen?).“ — Es kann aber noch eine andere Stelle der Mâitr. S. sich um den Vorzug streiten, hier von dem Scholiasten citirt zu sein, nämlich 1, 9, 1 vâcáspátiḥ sómam apâj jajánad índram indriyâ'ya sómaḥ sómasya pibatu u. s. w. Dieser Stelle entspräche das Citat noch genauer, wenn es nicht zweifelhaft wäre, ob wir hier wirklich einen Conjunctiv vor uns haben, wie der Scholiast will, und wenn nicht die Danebenstellung von dadhanat die erste Stelle besonders nahe legte. Doch ist es ja nicht unmöglich, dass er beide im Auge hatte. In diesem Falle liest auch das Kâṭhaka an der entsprechenden Stelle (9, 8) jajanad indram; dagegen fehlt dasselbe Kap. S. 8, 11, wo im Uebrigen auch die entsprechenden Sätze stehen. —

Nirukta 3, 4 finden wir den Satz citirt: *tasmât striyam jâtâm parâsyanti na pumẫsam iti.* Dieser Satz steht Mâitr. S. 4, 6, 4; 4, 7, 9; desgl. Kâṭh. 27, 9. —

Der Satz *gâ'm asya tád áhaḥ sabhâ'yâm dîvyeyuḥ* „an diesem Tage möge man eine Kuh in der Versammlung verspielen,“ Mâitr. S. 1, 6, 11, ist wörtlich citirt von Patañjali Mahâbh. zu Pâ. 2, 3, 60 (desgl. Sch. zu Pâ. 2, 3, 60). Was diesen Fall noch besonders interessant macht, ist der Umstand, dass Patañjali daneben auch die entsprechende Stelle aus der Kapishṭhala-Saṃhitâ citirt. Bei Patañjali lautet sie: gâm ghnanti gâm pradîvyanti gâm sabhâsadbhya upaharanti; Kap. S. 7, 3 gâm (cod. go.) ghnaṃti tâm vidîvyanti tâm sabhâsadbhya upaharaṃti. Ob die geringe

Abweichung in der Fehlerhaftigkeit unseres Codex der Kap. S. ihren Grund hat, oder anderswo, lässt sich kaum entscheiden. —

Der Satz *tá bá'ijavâpayo vidá'makran* „diese (d. h. die çântayaḥ) haben die Bàijavâpi's bekannt gemacht," Mâitr. S. 1, 4, 7, wird gleichfalls in dem Mahâbhâshya citirt (nach mündlicher Mittheilung von Kielhorn.)

dhenumbhavyá etwa „nahe daran seiend, eine milchende Kuh zu werden", nur Pâ. 6, 3, 70 Vârtt. 3 belegt, findet sich Mâitr. S. 4, 4, 8 a. E. in dem Satze: dhenumbhávyâ bhavanti. —

sañc, sañcati für sajj, sajjati nur Dhâtup. 7, 22 angeführt; findet sich Mâitr. S. 1, 10, 20 tâ'n mû'te kṛtvâ' vṛkshá â'sañcati „nachdem er sie in einen Korb gethan, hängt er (sie oder ihn) an einem Baume auf." Auch Kâṭh. 36, 14 tân mûte kṛtvâ vṛksha âsacaṃti. Dagegen TBr. 1, 6, 10, 5 mû'te kṛtvâ'sajanti.[1] —

Diese Beispiele beweisen es aufs Neue, wie die Mâitràyaṇî Saṃhitâ im *Nirukta*, bei *Pâṇini*, im *Mahâbhâshya* und *Dhâtupâṭha* berücksichtigt worden ist. Ihr Alter und ihre hervorragende Bedeutung ist damit bewiesen. Ja es sind sogar einige Fälle, wo sie selbst dem Kâṭhaka gegenüber in ein günstigeres Licht tritt, wenn sie z. B. die von Pâṇini citirte ältere Form açvavâra bietet, das Kâṭhaka die gewöhnliche und jüngere açvavâla; wenn das udâja der Mâitr. S. von Pâṇini berücksichtigt wird, das nirâja des Kâṭh. nicht u. dgl. m. Indessen, auf diese einzelnen Fälle wollen wir kein zu grosses Gewicht legen. So viel aber ist sicher erwiesen, dass die Mâitrâyaṇî Saṃhitâ dem Kâṭhaka nahe verwandt, ebenso alterthümlich und wichtig dasteht. Diese beiden Werke werden wir an die Spitze der Yajus-Periode zu stellen haben. Sie bieten uns in ihren prosaischen Partieen die älteste Sanskritprosa dar, die überhaupt bekannt ist. —

Aber noch von einer anderen Seite wird, wie ich schon früher hervorgehoben, ein Licht geworfen auf die Bedeutung der Çâkhâ der Mâitrâyaṇîya's in alter Zeit.

Das berühmte sogenannte „Gesetzbuch des Manu", das Mânavadharmaçâstra, welches an der Spitze der gesammten Gesetzesliteratur steht, so einflussreich und

---

1) Ganz beiläufig seien noch zwei Formen erwähnt, wo die Sache nicht so sicher steht; *ubhayádant* als ved. Adj. = ubhayâ'dant angeführt Kâç. zu Pâ. 5, 4, 142; in Mâitr. S. 1, 8, 1 lesen drei Mss., aber freilich nicht die besten, áçva ubhayádan. — *ûsha* = *û'sha* salzhaltige Erde, bisher nur bei Grammatikern; so liest Mâitr. S. 1, 6, 3 eine Handschrift, und zwar die beste (s. unten). —

bedeutend wie keines der anderen Gesetzbücher, umkleidet mit dem Nimbus fabelhaften Alters, entstammt der Schule der *Mânava's*[1]), und diese bilden eine Unterabtheilung der Mâitrâyaṇîya's[2]). Es ist also das kanonische Gesetzbuch der Inder im Schoosse unserer Çâkhâ entstanden.

Man suchte später durch directe Anknüpfung an Manu, den Urvater der Menschheit, den Nimbus des Buches mit gutem Erfolge zu erhöhen. Die Mâitrâyaṇîya's opferten damit den Anspruch auf die Autorschaft des Gesetzbuches und konnten wohl nur auf diesem Wege ihrem Gesetz zwingende Gewalt auch über die anderen Schulen und Stämme Indiens verschaffen.[3]) Können wir auch in jene, der Zeit nach so weit zurückli genden Vorgänge nicht tiefer hineinblicken, so muss doch ohne Zweifel die Bedeutung der Mâitrâyaṇîya-Schule eine hervorragende, ihr Einfluss ein weitreichender gewesen sein, wenn eine Entwickelung dieser Art möglich war. Hierin stimmen sprachliche wie historische Zeugnisse überein. —

---

§ 2.

Die geographische Frage.

Es wird uns von Interesse sein müssen, zu untersuchen, in welchen Gegenden von Indien die Schule der Mâitrâyaṇîya's gelebt hat und noch lebt, und wie sie

---

1) S. F. Johaentgen, Ueber das Gesetzbuch des Manu. Eine philosophisch-literaturhistorische Studie. Berlin, 1863. S. 97—100. J. kommt S. 100 zu dem Schluss: „das Gesetzbuch heisst nicht „Mânava-Gesetzbuch“, weil es von Manu abgeleitet, sondern weil das ursprüngliche Werk einer Schule angehört, welche den Namen der Mânava führt.“ Vorher schon Weber, Ind. Stud. I, 69. — Das zwischen der Mâitrâyaṇî Saṃhitâ und dem Mânava-Gesetzbuch liegende Mânavagṛhyasûtra ist bekanntlich jetzt auch seit einiger Zeit wieder aufgefunden.

2) s. Weber, Ind. Stud. III, S.258. Johaentgen, a. a. O. S. 110.

3) Vgl. auch Johaentgen, a. a. O. S. 119: „Indem die Brahmanen das Gesetz der Mânava's als ein allgemein gültiges verkündeten, legten sie Zeugniss für den Einfluss ab, welchen sich jene Institutionen verschafft hatten; sie benutzten die Autorität, welche jene Schule besass, um unter dem Namen derselben ein kirchliches und taatliches System aufzustellen, welches ihren Idealen entsprach, indem sie zugleich den historischen Zusammenhang zwischen dem Gesetzbuch und der Schule de Mânava's durch direkte Beziehung auf den Urvater Manu aufhoben.“

sich hinsichtlich der geographischen Vertheilung den anderen Yajus-Schulen gegenüber verhält.

Gehen wir zunächst in die älteste Zeit zurück und versuchen es, aus den in den Texten selbst enthaltenen geographischen Daten das Stammland derselben festzustellen, so weist uns die Mâitrâyaṇî Saṃhitâ ebenso wie die anderen Yajurveden und mehrere Brâhmaṇa's deutlich auf Madhyadeça, den heiligsten Theil von Hindostan, und spezieller noch auf das Land der *Kuru's* und *Pañcâla's* hin. *Madhyadeça* ist das Land, welches sich zwischen dem Himâlaya im Norden und dem Vindhya im Süden von Vinaçana im Westen, d. h. von der Gegend, wo die Sarasvatî sich im Sande der Wüste verläuft, bis nach Prayâga im Osten, d. h. dem Zusammenfluss von Gaṅgâ und Yamunâ erstreckt.[1])

Von Madhyadeça sagt Lassen, Ind. Alt. II. Aufl. Bd. I, S. 152: „In diesem Tieflande ist die indische Kultur ganz eigentlich zu Hause, hier hatte sie sich am frühesten, folgereichsten und vollständigsten entwickelt; ein alter Hauptsitz der Herrschaft, des Unterrichtes und der religiösen Verehrung, des gesetzlichen und verfeinerten Lebens, der Kunst, des Gewerbfleisses und des Handels reihte sich an den anderen.“

Im westlichsten Theile dieses Landes liegt Kurukshetra, das Kuru-Land, zum Theil noch zwischen der Sarasvatî und Dṛshadvatî, weiterhin nach Osten das Gebiet der Pañcâla's, zwischen Gaṅgâ und Yamunâ, sowie noch im Osten von der Gaṅgâ.[2])

Kurukshetra vor Allem wird öfters erwähnt und zwar als ein heiliges Land, von welchem z. B. wiederholt gesagt wird, dass die Götter dort opfern. So heisst es Mâitr. S. 2, 1, 4 und 4, 5, 9 a. A. devâ vâi sattram âsata kurukshetre „die Götter feierten ein Sattra-Opfer in Kurukshetra.“ — Im Çatap. Br. 4, 1, 5, 13 heisst es kurukshetre çmî devâ yajñam tanvate; 14, 1, 1, 2 kurukshetraṃ devânâṃ devaya-

---

1) S. Manu 2, 21:

हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यं यत्प्राग्विनशनादपि ।
प्रत्यगेव प्रयागाच्च मध्यदेशः प्रकीर्तितः ॥

Enger werden die Grenzen Madhyadeça's angegeben in dem zum weissen Yajus gehörigen Pratijñâsûtra (herausgegeben von Weber, Abhdlg. der Königl. Akad. der Wiss. zu Berlin 1872) S. 102 u. 104.

2) Vgl. Lassen, Ind. Alt. II. Aufl., Bd. I, S. 747.

janam (vgl. ferner Çat. Br. 11, 5, 1, 4; Ait. Br. 7, 30; Tâitt. Âr. 5, 1; M 2, 19; 7, 193.)

Die *Kurupañcâlâḥ* (als Collectivum) werden zuerst erwähnt in einer Erzählung des Kâṭhaka (10, 6), welche bereits von Weber, Ind. Stud. III S. 469—470 mitgetheilt ist. In dieser Erzählung tritt auch der aus der epischen Sage bekannte König Dhṛtarâshṭra (Vâicitravîrya) auf. Ein Brahmane Vako Dâlbhi sucht bei demselben unterzukommen, wird aber nicht beachtet. Derselbe schädigt nun durch Zauberei den König, bis diesen die Schicksalsdeuter (vipraçnikâḥ) über sein Unrecht aufklären, und er nun den Brahmanen sich geneigt macht. — Die Kurupañcâlâḥ sind ferner genannt Ait. Br. 8, 14; Çat. Br. 5, 5, 2, 5; 14, 6, 1, 1; 9, 20; 3, 2, 3, 15. —

Die *Kuravaḥ* und *Pañcâlâḥ* werden mehrmals angeredet in der Kâṇva Recension des weissen Yajus (s. Weber's Ausgabe S. 308): eshá vaḥ kuravo râ'-jâishá vaḥ pañcâlâ râ'jâ. —

Endlich wird in den Yajurveden einer Stadt *Kâmpîla* gedacht, die schon von Weber (Ind. Stud. I, 184) mit Kâmpilya[1]) identificirt ist, welches im Mahâbhârata und Râmâyaṇa erwähnt wird. Diese Stadt aber lag im Gebiete der Pañcâla, im südlichen Madhyadeça (s. Lassen, Ind. Alt. II. Aufl. Bd. I, S. 746. 747. Zimmer, Altindisches Leben, S. 37[2]).

Diese Erwähnungen führen uns alle wesentlich zu denselben Gegenden und berechtigen uns zu der Annahme, dass der Yajurveda im Lande der Kuru und Pañcâla entstanden und ausgebildet worden[3]) und dass er erst dann sich in Schulen getheilt, die im Laufe der Zeit sich über verschiedene Gegenden Indiens ausgebreitet haben. — Es steht mit dieser Annahme auch ganz in Harmonie die Vermuthung von Weber, welcher in den Μαδιάνδινοι des Megasthenes am Flusse

1) Kâmpîla wäre aus Kâmpilya entstanden durch die Mittelstufe Kâmpilla, nach prakritischen Lautgesetzen.

2) Der Vers, in welchem Kâmpîla erwähnt wird, ist besprochen von Zimmer, Altind. Leben S. 36. Derselbe findet sich mit verschiedenen Varianten in VS 23, 18; Kâṭh. V, 4, 8; Mâitr. S. 6, 12, 20; TS 7, 4, 19, 1. Ich will dazu nur bemerken, dass Zimmer mit Recht auf die Lesung, welche die damals mir vorliegenden Mss. der Mâitr. S. boten (subhadrikâm pelavâsinîm) kein Gewicht gelegt hat. Der Padapâṭha, den ich inzwischen erhalten, liest deutlich kâmpîlavâsinîm íti kâmpîla . vâsinîm |

3) S. auch Weber, Ind. Lit. II. Aufl. S. 10. 11 u. 99.

Ἀνδώματις (Andhomatî) die Mâdhyaṃdina, welche zum weissen Yajurveda gehören, wiedererkennen will. Die Andhomatî ergiesst sich von Süden her in die Gangâ, unterhalb ihrer Vereinigung mit der Yamunâ. Wir finden also — ganz angemessen — den weissen Yajurveda als einen nach Südosten vorgeschobenen Posten, doch nicht allzuweit entfernt von dem Stammlande der Yajus-Literatur.

Wenn endlich das Râmâyaṇa (II, 32, 18. 19 Schlegel) uns berichtet, dass die Kaṭha-Kâlâpâḥ in Ayodhyâ (Oude) in hohen Ehren standen, so schliesst ja auch dieses Land sich direkt an die Gebiete der Kuru-Pancâla an, und war die Ausbreitung dahin eine völlig naturgemässe. —

Haben wir so das Stammland der Mâitrâyaṇî Saṃhitâ wie ihrer Verwandten kennen gelernt, so wird es von nicht geringerem Interesse sein, die Wohnsitze der Mâitrâyaṇîya's in späteren Zeiten bis auf die Gegenwart festzustellen. Freilich sind die Notizen, die ich darüber habe zusammenschaffen können, nur unvollständig. Dennoch wird sich eine ungefähre Bestimmung geben lassen.

Insbesondere ist uns das Vorhandensein von Mâitrâyaṇîya's in *Gujerat* bezeugt. Aus *Ahmedabad* stammte schon die alte Haug'sche Handschrift. In derselben Stadt existieren nach Bühler's Bericht vom 8. Juni 1880 noch gegenwärtig zwei Çukla's oder geistliche Häupter, welche noch im Stande sind, die Saṃhitâ zu recitiren. Eine ganz beträchtliche Colonie von Mâitrâyaṇîya's fand Bühler nördlich von der Narmadâ (Nerbudda). In Morbî und Umgegend fand einer seiner Agenten zwei Familien, in deren einer die Maitrâyaṇî Saṃhitâ noch alljährlich recitirt wird Von hier stammen mehrere alte Mss. der Mâitr. S. Die Existenz der Mâitrâyaṇîya's an diesem Orte wird für mehr als tausend Jahre in interessantester Weise durch eine Inschrift, die sogenannte Morbî Copper-Plate, bewiesen, welche von Prof. Râmkṛshṇa Gopâl Bhândarkar im Indian Antiquary II p. 257 veröffentlicht ist. Es ist dies die Urkunde einer Landschenkung des Königs Jâîka (जाइक) an einen *Mâitrâyaṇîya*, datirt vom Jahre 585 der Gupta-Aera, welches Datum nach Bühler in die zweite Hälfte des achten saec. p. Chr. fällt.[1]) Aus Morbî kommt

1) Bhândarkar las Jâiṃka (जाइंक). Gemäss einer brieflichen Mittheilung Bühler's ist auf der Morbî-Platte *Jâîka* (जाईक) zu lesen und eine neu aufgefundene, die Okhâmaṇḍal-Platte, hat *Jâika* (जाइक). *Jâika* war Beherrscher von Sâurâshṭra und seine Hauptstadt Bhumilikâ, d. i. Bhûmli-Ghûmli in den Bardâ hills. Die neue Platte ist Vikrama-samvat 714 datirt, womit aber, wie die astronomischen Angaben zeigen, die Çaka-Aera gemeint ist. Das Datum entspricht dem 19. Novbr. 792.

auch unser Padapâṭha[1]). Dieses letztere Ms. stammt aber nach Bühler's brieflicher Mittheilung ursprünglich aus Aṇahillapâṭhaka oder Pâṭhan, der früheren Hauptstadt von Gujerat (auf der Kiepert-Lassen'schen Karte Analavâṭa (Nehrvala Pattana) an der Sarasvatî; noch ein bedeutendes Stück nordwestlich von Ahmedabad.).

Weiter nach Süden führen mich die Spuren bis *Nasik*. Aus diesem Orte stammt sowohl die erste Bühler'sche Handschrift, als auch die moderne Haug'sche. Sie sind dort von einem älteren Ms. copirt. Der östlichste Punkt, von welchem mir bisher sichere Notiz vorliegt, dass dort Mâitrâyaṇîya's lebten, ist Baḍgâon (Budgaon) am Fusse des Vindhya, gemäss der oben angeführten Bemerkung des Bhâu Dâji (s. S. XIV).

Wenn man also den Landstrich zwischen Nehrvala Pattana und Ahmedabad im Norden, Nasik im Süden nähme und denselben nach Osten bis Baḍgâon fortführte, so hätte man ungefähr das Gebiet, welches wir bisher den Mâitrâyaṇîyas vindiciren dürfen. Sicherlich aber sind ihre Wohnsitze ursprünglich weiter ausgedehnt gewesen.

---

1) Ich setze die hierauf bezügliche Stelle aus Bühlers officiellem Bericht an K. M. Chatfield, Esq., Director of Public Instruction, Bombay (datirt vom 8. Juni 1880) S. 3, hierher: „A special and very great interest attaches to a collection of 10 manuscripts of the Mâitrâyaṇîya Çâkhâ, containing the greater portion of the Saṃhitâ, a Padapâṭha of the Mantras, the Mânavagṛhyasûtra partly with a commentary and six treatises on the sacrificial and funeral rites of that Vedic school. All these manuscripts, among which the Padapâṭha of the Mantras is unique, come from Morbî and Lâthi in Kâthiâwâḍ. Many years ago when I first began the search for Sanscrit manuscripts, I heard through Râo Sâheb Gopâlji Sûrbhai Desâi of the existence of Mâitrâyaṇîyas in Morbî. But I was informed later that they were extinct. As Dr. L. v. Schroeder undertook last year the edition of the sacred books of the Mâitrâyaṇîyas, I resolved, at his request, to institute another careful search for them in Gujarât and Kâthiâwâḍ. I sent one of my assistants to Morbî and its neighbourhood, and he found there two families, in one of which the whole Çâkhâ is still recited annually. Not without some difficulty, he bought from them nine old manuscripts and procured a copy of the unique Padapâṭha of the Mantras. Encouraged by this result, I ordered a further search after Mâitrâyaṇîyas to be made in the whole tract north of the Narmadâ to which according to the commentary on the Caraṇavyûha they originally were confined. In consequence a number of families adhering to the school were found in the northern districts belonging to the Gâikwâḍ, near Siddhapur and Vaḍanagar. They, however, possess no books. But in Ahmedabad two Çuklas or spiritual heads turned up, who still are able to recite the Saṃhitâ.“ —

Eine interessante Bestätigung findet diese geographische Bestimmung durch einen Vers, welcher in dem Bhâshya zum Caraṇavyûha angeführt wird und nach Angabe dieser Schrift aus einem, Mahârṇava genannten, Werke stammen soll.[1]) Es heisst daselbst: „Und vom *Mayûra*-Gebirge[2]) an bis in das Land *Gujerat*, von Nordwesten weithin verbreitet, findet sich die *Mâitrâyaṇî*-Schule.“ Dieser Landstrich würde im Wesentlichen mit demjenigen zusammenfallen, welchen wir oben — gestützt auf ganz andere Notizen — als Gebiet der Mâitrâyaṇîya's bestimmt haben, und so gewinnen wir eine erfreuliche Bestätigung.

Heutzutage finden sich in diesem Landstrich nur noch Reste, vereinzelte Colonieen der Mâitrâyaṇîya's, deren wir schon oben Erwähnung gethan haben. Sie sind von den anderen Schulen verdrängt worden. Eine interessante Bemerkung, die wohl auf ein Stadium dieser Verdrängung deutet, wird in dem erwähnten Bhâshya zum Caraṇavyûha p. 29 geboten:

mâitrâyaṇîyas tu vâjasanîyavedâdhyâyî । mânavakarmasûtram

„Der Mâitrâyaṇîya liest den Veda der Vâjasaneyin's; das Mânavakarmasûtra (wird von ihnen dabei benutzt).“ Dies bezieht sich wohl, nach Bühlers mir brieflich mitgetheilter Vermuthung, auf Verhältnisse, welche denen ähnlich sein mögen, die der genannte Gelehrte unter den Pâippalâda's beobachtet hat.[3]) Der

---

1) Der Vers lautet:

मयूरपर्वताच्चैव यावद्गुर्जरदेशतः ।
व्याप्ता वायव्यदेशात्तु मैत्रायणी प्रतिष्ठिता ॥

Das Bhâshya führt 10 solche Verse mit geographischen Bestimmungen an. Sie sind bereits von Bühler in der Einleitung zu seiner Uebersetzung des Âpastamba (Sacred Books of the East, Vol. II) p. XXXI abgedruckt. In der mir vorliegenden Handschrift dieses Bhâshya, welche ich Prof. Webers Güte verdanke — (sie stammt aus Calcutta, von Whitley Stokes) — finden sich F. 30 flg. einige berichtigende Varianten, während andererseits Bühlers Ms. in einigen Punkten die bessere Lesung zeigt. In einer Reihe grober Fehler ist leider Uebereinstimmung, was ich unten, wo ich die Verse anführe, zu berücksichtigen bitte.

2) Dies ist vielleicht dasjenige Gebirge, welches auf der Lassen-Kiepertschen Karte den Namen Mera trägt und von den Quellen der Sarasvatî sich in nordöstlicher Richtung am Rande der Wüste hinzieht?

3) S. seinen Bericht an K. M. Chatfield, vom 8. Juni 1880 p. 4. In Kâthiâwâḍ und Gujerat wurde ihm in der Regel von den Atharvavedin's gesagt, dass sie zur Pâippalâda-Schule gehörten, während sie in der That die Çâunaka-Recension benutzten. Sie hatten offenbar ihr eigenes Buch verloren und dasselbe durch ein verwandtes ersetzt.

Verfasser des Bhâshya hat demnach wohl Mâitrâyaṇîya's gesehen, welche, nachdem sie ihr eigenes Buch verloren oder aufgegeben hatten, dasselbe durch den weissen Yajurveda ersetzten.

Mit der von mir früher dargelegten, allerdings noch fraglichen, Beziehung, welche vielleicht zwischen den Mâitrâyaṇîya's und den Buddhisten bestanden hat, stünde die geographische Lage jedenfalls in gutem Einklang. Man braucht ja bloss daran zu erinnern, dass die Berginschriften an der Küste von Gujerat (Girnar, Jûnagar) uns den Beweis liefern, dass das Land schon dem Reiche des Candragupta und seines Enkels Açoka angehörte[1]), dass Bidiçâ (Bhilsa) ein Sitz des Buddhismus gewesen u. s. w.

Suchen wir nun auch für die übrigen Yajus Schulen das geographische Gebiet zu bestimmen, so führen uns für die den Mâitrâyaṇîya's am nächsten verwandten *Kaṭha's* und *Kapishṭhala's* schon die Nachrichten der Griechen in das Penjab; denn ohne Zweifel mit Recht sind schon seit lange die von den Griechen als Völker des Penjab erwähnten Καθαῖοι und Καμβίσθολοι mit den Kaṭha's und Kapishṭhala's identificirt worden (s. Weber, Ind. Lit. II. Aufl. S. 97. Jolly, Introduction zu den Institutes of Vishnu, p. XV). Von hervorragendem Interesse sind die Mittheilungen, welche Bühler uns im Bericht seiner Reise nach Kaçmîr[2]) macht. In diesem Lande finden sich etwa 40—50000 Brahmanen, die ein geschlossenes Ganze bilden und sich selbst als Sârasvata's bezeichen (s. Bühler, a. a. O. p. 19). Sie studiren alle vier Veden, vollziehen aber ihre Gṛhya-Ceremonieen nach den Sûtra's der Cârâyaṇîya-Kâṭhaka-Schule, welche dem Ṛshi Lâugâkshi zugeschrieben werden. Dieser Umstand macht es höchst wahrscheinlich, dass die kaçmîrischen Brahmanen eigentlich zur Kâṭhaka-Schule gehören (s. Bühler a. a. O. p. 20). Auch stammen die meisten jetzt bekannten Kâṭhaka-Mss. von dorther (s. Jolly, a. a. O. p. XV.) Die so ungemein interessante Accentuation des von Bühler in Kaçmîr entdeckten Rigveda-Ms. führt uns ebenfalls auf die Kaṭha's und deren nahe Verwandte, die Mâitrâyaṇîya's. Manches Alte in Bezug auf Kleidung, Sitten und dgl. hat sich dort erhalten (s. Bühler, a. a. O. p. 22. 23[3]).

---

1) Vgl. Lassen, Ind. Alt. II. Aufl., Bd. I, S. 134.

2) G. Bühler, Detailed Report of a tour in search of Sanscrit-Mss. made in Kaçmîr, Rajputana, and Central-India. Bombay-London, 1877. —

3) Bei der Bemerkung, welche Bühler p. 24 macht über die viele Zauberei, die früher unter den Brahmanen von Kaçmîr im Schwange war, durch welche

Der Umstand, dass diese Brahmanen in Kaçmîr sich Sârasvata's nennen, weist darauf hin, dass sie das Stammland ihrer Schule in die Gegenden der Sarasvatî verlegen, in deren Gebiet ja auch Kurukshetra zum Theil hineinfällt, das Land, welchem wir für die Entstehung des Yajurveda wohl die Hauptrolle zuschreiben müssen (vgl. oben). Früh muss sich im Alterthum die Schule der Kaṭha's ausgebreitet haben, und wenn sie auch in Ayodhyâ dem Râmâyaṇa gemäss blühte, so mag das derjenige Theil von ihnen gewesen sein, welcher den Namen der Prâcya-Kaṭha's (der östlichen K.) trug, während in Kaçmîr und im Penjab sich schon früh die eigentlichen Kaṭha's und die Kapishṭhala-Kaṭha's festgesetzt haben mögen. Die erwähnten Verse aus dem Mahârṇava sprechen von den Kaṭha's und Kapishṭhala's gar nicht — wahrscheinlich, weil sie ausserhalb des Gesichtskreises des Verfassers lagen, der mehr in Mittel- und Südindien orientirt zu sein scheint. Auch das stimmt zur Auffassung dieser Schulen als nördlich gelegener.

Sahen wir so die Sitze der alten Kaṭha-Schule nicht weit von dem heiligen Lande des Yajurveda entfernt, so finden wir die Tâittirîya's dagegen ganz auf den südlichen Theil von Indien beschränkt, und lassen sich dieselben nach Bühler dort bis in das vierte Jahrhundert p. Chr. nachweisen. Unter ihnen ist der Schule des Apastamba eine eingehende Besprechung zu Theil geworden durch Bühler in der Einleitung zur Uebersetzung des Âpastamba.[1]) Die brahmanische Tradition, übereinstimmend mit den inschriftlichen Funden, weist die Apastambîya's

---

schon nach der Râjataraṃginî manche Könige dort getödtet sein sollen und die auch der jetzige Mahârâja als etwas Gefährliches streng untersagt, wird man unwillkürlich an die oben angedeutete Geschichte aus dem Kâṭhaka erinnert, nach welcher Vako Dâlbhi den König Dhṛtarâshṭra durch Zauberei so lange schädigt, bis derselbe ihm seinen Willen thut. Was also schon im ältesten Buche der Kaṭha's als gewiss characteristische Legende mitgetheilt wird, ist bis auf die neuere Zeit in Kaçmîr nicht ausgestorben.

1) a. a. O. p. XXX „According to the Brahmanical tradition, which is supported by a hint contained in the Dharmasûtra and by information derivable from inscriptions and the actual state of things in modern India, the Âpastambîyas belong to Southern India, and their founder probably was a native of or resided in the Ândhra country. The existence of this tradition, which to the present day prevails among the learned Brahmans of Western India and Benares, may be substantiated by a passage from the above mentioned commentary of the Caraṇavyûha“ cet. Der auf die Âpastambîya's bezügliche Vers des Mahârṇava lautet:

in den Süden, wobei speziell das Land der Ândhra (im Gebiet der Godâverî) genannt wird, wo nach Bühlers Vermuthung die Heimath ihres Begründers zu suchen sein dürfte.

Nördlich vom Marâṭhâ-Lande und von der Narmadâ sind die Anhänger dieser Schule nicht zu finden. Einige wenige sind versprengt in Gujerat und Central-Indien und an einigen heiligen Plätzen von Hindostan, wohin sie meist in neuerer Zeit im Gefolge von Marâṭhâ-Prinzen gelangt sind (s. Bühler a. a. O. p. XXXI). Alle aber fühlen sich dort als Fremde und werden von den anderen Brahmanen als solche angesehen. —

Noch weiter nach Süden* gelegen sind die Sitze der zu den Tâittirîya's gehörigen Schule des Hiraṇyakeçin. Der auf dieselbe bezügliche Vers des Mahârṇava[1]) sagt, dass sie vom Sahya-Gebirge[2]) bis zum südwestlichen Meere angesessen sei. —

Fragen wir nun noch nach den Grenzen des weissen Yajurveda, so fanden wir ihn schon in alter Zeit als den am weitesten nach Südosten vorgeschobenen Posten (die Mâdhyaṃdina an der Andhomatî; vgl. oben). Gegenwärtig ist ihr Gebiet ein sehr ausgedehntes, und haben sie in weitem Umfang die älteren Schulen verdrängt. Für die Mâdhyaṃdina Schule nimmt das Mahârṇava die Gegenden der *Anga* (im unteren Ganges-Gebiet) und der *Vanga* (Bengalen), der *Kalinga* (an der Ostküste), *Kânîna* (?) und *Gujerat* in Anspruch.[3]) Die *Kâṇva*-Sch le soll sogar überall ver-

---

आन्ध्रादिदक्षिणाग्नेयी (°ग्रेयी W) गोदासागर आवधि ।
यजुर्वेदस्तु तैत्तिर्यो आपस्तम्बी प्रतिष्ठिता ॥

Die spezielleren Bestimmungen s. bei Bühler a. a. O. p. XXXI. Man beachte ferner die reiche Vertretung der Tâittirîya-Schule in den südlichen Bibliotheken, wie z. B. aus den von Burnell herausgegebenen Catalogen ersichtlich ist (cf. Catalogue of a coll. of Sankt. Mss. Part. I, Preface 3. Classified Index to the Sanskrit Mss. in he Palace at Tanjore Part. I).

1) Der betreffende Vers (im Caraṇavyûhabhâshya) lautet:

सह्याद्रिपर्वतारभ्याद्दिशां नैर्ऋत्यसागरात् ।
हिरण्यकेशी शाखा च पर्शुरामस्य संनिधौ ॥

(B verm. हिरण्यकेशि°)

2) „Sahya ist der Theil der Ghat von Konkan nach Nîlagiri; die Bhîmâ entspringt dort.“ (Lassen, Ind. Alt., II. Aufl., Bd. I, S. 197 Anm.)

3) Der Vers lautet:

अङ्गवङ्गकलिङ्गाश्च (°गस्य W) कानीनो (कानीमो B) गुर्जरस्तथा (गुर्जरा° B) ।
वाजसनीयशाखा च माध्यंदिनी प्रतिष्ठिता ॥

breitet sein.[1]) Central-Indien sowie der Nord-Osten gehören jedenfalls zum grossen Theil dem weissen Yajus.

Es wurde Bühler bei seiner öfters erwähnten Reise auch die Mittheilung gemacht, dass im Penjab jetzt nur die Vâjasaneyiçâkhâ herrsche, und Anhänger des Sâmaveda in den Bergen lebten. Doch hält er selbst diese Angaben zunächst noch nicht für gesichert.[2])

Haben wir auch nur aus unvollkommenen Notizen uns ein Bild machen müssen von der geographischen Vertheilung der Yajus-Schulen, so treten doch die Hauptsachen deutlich hervor. Wir kennen den Norden, Kaçmîr und das Penjab (wenigstens in früherer Zeit) als Gebiet der Kaṭha und Kapishṭhala; Gujerat, das Gebiet der Narmadâ, insbesondere die Gegenden nördlich derselben als ursprüngliches Gebiet der Mâitrâyaṇîya's; den Süden als Gebiet der Tâittirîya's; die grossen Landstriche im Nordosten sowie einen grossen Theil von Central-Indien als Gebiet des weissen Yajus, welch letzterer dann in neuerer Zeit noch bedeutende Strecken des Gebiets der älteren Schulen seiner Herrschaft unterworfen hat. Hoffentlich bringt der Census der englischen Regierung sowie eine genauere Erforschung der wichtigsten Gegenden durch kundige Europäer bald genauere Nachrichten über diese Verhältnisse. —

---

§ 3.

Besonderheiten der Mâitrâyaṇî Saṃhitâ in Bezug auf Lautgesetze und Accentbezeichnung.

---

a) Lautgesetze.

Die besonderen Lautgesetze der Mâitr. S. bestehen in Folgendem:

1) **Auslautendes** unbetontes e und as wird vor betontem Anfangsvocal des folgenden Wortes zu â verwandelt, z. B. aus ấdadhe íti wird ấdadhâ íti; aus îçe

---

1) ebenda:

ऋषिणा याज्ञवल्क्येन सर्वदेशेषु विस्तृता ।
वाजसनीयवेदस्य प्रथमा कास्वसंज्ञका ॥

2) Ich verdanke diese Notiz einer brieflichen Mittheilung von Seiten Bühlers.

â'yushe wird îçâ â'yushe u. dgl.; aus samídhas â'dadhâti wird samídhâ â'dadhâti; aus tátas índraḥ wird tátâ índraḥ u. dgl.[1])

Diese Verwandlung tritt, wie gesagt, nur ein, wenn das schliessende e oder as unbetont, der folgende Vocal aber betont ist. Trifft eine dieser Bedingungen nicht zu, so wird aus e und as nicht â, sondern a. Z. B. aus háste âdadhé wird hásta âdadhé; aus ágre ushásâm wird ágra ushásâm; aus tátas enam wird táta enam; aus téjas evá wird téja evá; aus vṛtraghná ékâdaçakapâlam wird vṛtraghná ékâdaçakapâlam; aus yás â'hitâgniḥ wird yá â'hitâgniḥ; aus purás ékaḥ wird purá ékaḥ. Beide Bedingungen fehlen z. B. in folgenden Fällen: aus své evá wird svá evá; aus té enam wird tá enam; aus yás evá wird yá evá; aus tisrás upári wird tisrá upári u. dgl.

Anm. 1. Nur vor anlautendem a bleibt e unverändert und as wird in o verwandelt. Das a fällt theils durch Elision fort, theils bleibt es stehen. Ein festes Gesetz, wann das Eine oder das Andere eintritt, habe ich nicht beobachtet.

Anm. 2. Das e des Duals bleibt natürlich auch vor anderen Vocalen als a unverändert, der gewöhnlichen Regel gemäss.

Anm. 3. Dass sich diese Lautgesetze auch in der Mâitryupanishad noch zeigen, habe ich Ztschr. DMG. XXXIII S. 184 dargelegt.

2) Schliessendes t wird vor anlautendem ç regelmässig zu ñ; z. B. aus tat çatam wird tañ çatam; aus nirvapet çrîkâmaḥ wird nirvapeñ çrîkâmaḥ (Näheres darüber s. Ztschr. DMG. XXXIII, S. 185). Auch hievon finden sich vereinzelte Spuren in der Mâitryupanishad, desgleichen im Mânavagṛhysûtra und Mânavaçrâutasûtra.

3) Schliessendes m wird nicht bloss vor Zischlauten und r, sondern auch vor y und v zu ᐡ (s. Weber, Ind. Stud. XIII, S. 119 Anm. 3).

4) Auslautendes ân wird in Versen und Sprüchen vor Vocalen meist zu aṃ, z. B. aus mahân indraḥ wird mahaṃ indraḥ; aus asmân açnotu wird asmaṃ açnotu; aus sarvân agnîn wird sarvaṃ agnîn u. dgl. m.

b) Accentbezeichnung.

In allen alten Handschriften der Mâitrâyaṇî Saṃhitâ, sowohl der Haug'schen,

1) Zahlreiche Beispiele anzuführen, ist unnöthig, da der Leser sich dieselben in Menge aus vorliegendem Text entnehmen kann. Es genügt zu bemerken, dass diese Regeln in den Mss. consequent beobachtet sind.

als den aus Morbî stammenden, sowie der Handschrift des vierten Kâṇḍa in Benares finden wir ein ganz eigenartiges System der Accentuation, welches rationell und consequent durchgeführt ist.

1) Der Udâtta wird durch einen senkrechten Strich über der Linie bezeichnet, so wie sonst der Svarita. Dieselbe Art, den Udâtta zu bezeichnen, findet sich in dem von Bühler in Kaçmîr entdeckten Ms. des Rigveda (s. Detailed Report cet. p. 35), sowie in einer Atharvahandschrift zu London, wie mir Whitney mitgetheilt.

2) Die tonlosen Silben erhalten wie gewöhnlich einen horizontalen Strich unter der Linie.

3) Der primäre Svarita wird dann, wenn ihm eine unbetonte Silbe folgt, durch ein Häkchen, eine Curve unter der Linie bezeichnet, welche wir in unserem Texte durch das Zeichen ‿ wiedergeben. Im Kâṭhaka finden wir eine kräftige Curve über der Linie als Bezeichnung des primären Svarita (eine Nachbildung davon habe ich gegeben Monatsber. d. Berl. Akad. d. Wiss. Juli 1879, S. 680); im Kaçmîr-Codex des Rigveda ebenfalls einen Haken über der Linie (Bühler, Report S. 35[1]). Auch die Bezeichnung des primären Svarita in den Mss. der Vâj. Saṃhitâ entspricht der in Mâitr. S. (s. Weber, Ind. Stud. XIII, S. 118). — Wenn aber die folgende Silbe betont ist, so wird der primäre Svarita durch eine ३ bezeichnet, welche der svaritirten Silbe vorangesetzt wird[2]), während diese selbst noch den horizontalen Strich erhält, um die folgende Silbe als Tonsilbe zu kennzeichnen (s. Ztschr. DMG. XXXIII S. 187). Der Unterschied von der im Rigveda üblichen Bezeichnung einer Silbe mit primärem Svarita, auf die eine betonte Silbe folgt, besteht also darin, dass α) ohne Rücksicht auf Länge oder Kürze der Silbe stets die ३, niemals die १ gesetzt wird; β) dass diese ३ vor der svaritirten Silbe steht, was mir sehr passend und im Einklang mit dem sonstigen System erscheint, demgemäss bei einer Tonsilbe diese womöglich schon vorher angedeutet wird, um darauf vorzubereiten; γ) die ३ erhält nicht, wie im Rigveda, noch einen senkrechten Strich über der Linie und einen horizontalen unter derselben.

1) Bühler, a. a. O., „The peculiarity of the Ms. in marking the accents is that the Udâtta and the Jâtya Svarita alone are noted, the former by a vertical stroke ⊥, the latter by a hook ⌃ above the accentuated syllable."

2) Nicht zu verwechseln mit der ३, welche eine plutirte Silbe bezeichnet und dieser nachgesetzt wird.

4) Am eigenthümlichsten ist die Bezeichnung des secundären Svarita. Dieser wird in der Regel durch einen horizontalen Strich angedeutet, welcher die betreffende Silbe in der Mitte kreuzt[1]). In gewissen Fällen wird derselbe aber durch drei Strichelchen über der Linie angedeutet, und zwar geschieht dies dann, wenn die svaritirte Silbe kurz ist und ihr unmittelbar eine mit dem Anudâttatara versehene Silbe folgt, d. h. also wenn der svaritirten Silbe nach einem Zwischenraum von nur einer Silbe wieder eine Tonsilbe folgt (s. Ztschr. DMG. XXXIII, S. 188).

Dies ganze Accentuationssystem scheint mir sehr rationell und bezeichnend. Die Tonhöhe der Silbe ist gewissermassen äusserlich durch die höhere oder tiefere Stellung des Accentuationsstriches angedeutet. Der Udâtta, als höchster Ton, hat den senkrechten Strich über der Linie, der also am höchsten hinaufreicht. Der schon gesenktere Ton des secundären Svarita findet sein Abbild in dem die Silbe in der Mitte durchkreuzenden Striche, oder den drei Strichelchen über der Linie, die neben dem höher hinaufreichenden Udâttastrich wohl geeignet sind, einen schon gebrochenen und gesenkteren Ton anzudeuten; während endlich die Tieftonigkeit durch den horizontalen Strich unter der Linie passend bezeichnet ist. Auch die Curve als Bezeichnung des primären Svarita scheint mir ganz charakteristisch für diesen verschliffenen, eigentlich aus einer betonten und einer darauf folgenden unbetonten Silbe verschmolzenen Accent zu sein. (Zur Veranschaulichung des ganzen Systems vgl. die lith. Tafel, Ztschr. DMG. XXXIII, S. 177).

Wenn wir das Rationelle und Natürliche dieses Systems ins Auge fassen, insbesondere den Umstand, dass der Udâtta durch den senkrechten Strich, der primäre Svarita durch die Curve bezeichnet wird, (ganz ähnlich wie im Griechischen Acut und Circumflex), so drängt sich unwillkürlich die Vermuthung auf, dass uns hier vielleicht der Hauptsache nach die älteste Art sanskritischer Accentbezeichnung vor die Augen tritt. Es lässt sich in der That sehr gut vorstellen, dass aus einem solchen oder ähnlichen System ein anderes, wie das jetzt in den RV-Mss. herrschende, sich entwickelt hat, indem sich eine neu aufkommende Schule bestrebte, ihren Texten eine eigenartige, eines der Zeichen ersparende Accentuation zu geben, und den senkrechten Strich immer um eine Silbe verschob. Es ist aber kaum denkbar, dass

1) Dies soll sich auch in einigen Mss. des Atharvan finden, s. Weber, Ind. Stud. XIII, S. 118.

man zuerst dies letztere System ersann, bei welchem die Haupttonsilbe[1]) selbst unbezeichnet bleibt, während die darauf folgende schon gesenktere secundäre Svarita-Silbe das am höchsten hinaufreichende Accentzeichen erhält, und dass dann erst eine andere Schule auf den Gedanken kam, die Haupttonsilbe selbst zu accentuiren.

Die Betonung der Udâttasilbe selbst ist ja auch gar nicht bloss der Mâitrâyaṇî Saṃhitâ eigen. Sie findet sich doch sogar, wie schon erwähnt, in einem Rigveda-Ms., welches ohne Zweifel als Repräsentant einer ganzen Klasse von Mss. anzusehen ist.

Von den südlichen Handschriften des *Rig-* und *Yajurveda* berichtet Burnell (South-Indian Palaeography p. 60), dass in den ältesten von ihnen bloss der Udâtta bezeichnet ist und zwar in den Telugu-Mss. durch einen kleinen Kreis (o), in den Grantha-Mss. durch den Buchstaben u oder einen Kreis über der Silbe; in dieser Hinsicht stimmen die Mss. des Saṃhitâpâṭha und des Padapâṭha überein. Dass sich Atharva-Mss. mit Bezeichnung der Udâtta-Silbe durch einen senkrechten Strich finden, ist schon oben bemerkt. Die Udâttasilbe ist nach der Tradition z. B. auch in den Büchern der *Tâṇḍir* und *Bhâllavin* bezeichnet worden, welche als zur Schule des Vâiçampâyana gehörig aufgeführt werden (s. Weber, Ind. Stud. XIII, S. 118. In Pâ. 4, 3, 104 Sch. werden diese Schulen neben den Çyâmâyaninaḥ aufgeführt, in welchen wir wieder die Çyâmâyanîya's erkennen, welche nach dem Caraṇavyûha zu den Mâitrâyaṇîya's gehören.)

Wie nahe liegt nun die Annahme, dass ursprünglich die direkte Bezeichnung der Udâtta-Silbe und wohl auch der primären Svaritasilbe die herrschende war, woran sich mit der Zeit ganz organisch die Bezeichnung der Anudâttasilbe und der secundären Svaritasilbe anschloss, und dass erst später das Streben nach etwas Besonderem, von dem Früheren Abweichenden, das ja auch sonst in vielen Dingen

1) Von der Haug'schen Accenttheorie darf ich hier wohl absehen. Sie kann meiner Ansicht nach weder auf die Grammatiker noch auf die Art der schriftlichen Accentbezeichnung wirklich gestützt werden, auch bietet die vergleichende Accentuationslehre schlagende Argumente dagegen. Wenn aber in der Gegenwart die Brahmanen der neueren Accentuation gemäss gerade die Udâtta-Silbe unbetont lassen, so kann dies einfach durch Missverständniss dieses Accentsystems entstanden sein, eine Wunderlichkeit, die bei diesem an Wunderlichkeiten so reichen Volke kaum für unerhört ausgegeben werden darf. Dass übrigens alle Brahmanenschulen so recitiren, ist noch keineswegs konstatirt; ich halte dies sogar für höchst unwahrscheinlich.

bei den Texten der verschiedenen Çâkhâ's zu Tage tritt, verbunden mit dem Wunsch, ein Zeichen zu ersparen, und vielleicht noch anderen Beweggründen, das weit weniger natürliche System entstehen liess, welches sich später vorwiegend Geltung verschaffte, weil die Träger der neueren Schule immer mehr die älteren Schulen zu verdrängen wussten. Es wird dies noch wahrscheinlicher durch die schon durch andere Gründe hinlänglich festgestellte Thatsache, dass wir gerade in den Kaṭha's und Mâitrâyaṇîya's die ersten und ältesten Yajus-Schulen zu erkennen haben. Was das Kâṭhaka anbetrifft, so ist in der Berliner Handschrift desselben bekanntlich nur der primäre Svarita durch die erwähnte Curve bezeichnet; im Uebrigen fehlen die Accente. Es liess sich aber schon vermuthen, dass noch in anderen Punkten die Accentuations-Weise der Kaṭha-Schule mit der der Mâitrâyaṇîya's verwandt oder gleich sei. Dies bestätigt sich uns durch Bühlers Bericht über eine fragmentarische Kâṭhaka-Handschrift aus Kaçmîr, über welche er (Report p. 36) sagt:

„No. 3, the fragment of the Kâṭhaka, the only complete Ms. of which is preserved in Berlin, is a modern copy, made from a modern Ms. belonging to Pandit Dâmodar Jotsî. The Pandit's Ms. shows traces of accents, and is in this respect superior to the Berlin Ms. The system of accentuation seems have been the complicated one used by the Mâitrâyaṇîya's and Pâippalâda's."

Ja, es scheint mir gar nicht so unwahrscheinlich, dass das erwähnte Ms. des Rigveda, in welchem der Udâttà durch einen senkrechten Strich, der primäre Svarita durch einen Haken über der Linie bezeichnet wird, in der Kaṭha-Schule geschrieben ist. Dasselbe stammt ja gerade aus Kaçmîr, dem Sitz der Kaṭha's, und die Grammatiker (schon Patañjali) sagen uns ausdrücklich, dass gewisse Rigveda-Kenner zugleich auch Kaṭha's seien.[1])

Wenn ich so in dem Accentsystem der Mâitrâyaṇî Saṃhitâ ein hervorragend altes zu finden glaube, so beanspruche ich dies selbstverständlich nicht für alle Einzelheiten. Ob der wagerechte Strich und die drei Strichelchen des secundären Svarita schon in ältester Zeit oder erst später entstanden, wage ich nicht zu ent-

1) S. Weber, Ind. Stud. XIII, S. 438. Ind. Lit. II. Aufl. S. 98 Anm. — *Mahâbhâshya* 2, 2, 29 f. 366b kaṭhaç câyam bahvṛcaç ca; *Haradatta* bei Bhattoji (Siddh. Kâum. ed. Târânâtha 1865. II, 524 zu Pâ. 7, 4, 38) bahvṛcânâm apy asti kaṭhaçâkhâ. — Es ist mir sehr werthvoll, von Bühler zu erfahren, dass er obiger Vermuthung beistimmt. Interessant ist dazu seine Mittheilung, ein alter Brahmane von Râjapurî habe ihm gesagt, er sei ein Kaṭhva Ṛgvedî. —

scheiden. Dass aber die Bezeichnung des Udâtta durch einen senkrechten Strich, des primären Svarita durch eine Curve, und wohl auch die des Anudâtta durch einen Strich unter der Linie den Kern des ältesten Accentuationssystems ausgemacht habe, halte ich in der That für höchst wahrscheinlich.

Bei der vorliegenden Ausgabe war es selbstverständlich unmöglich, das ganze Accentuationssystem der alten Handschriften vorzuführen. Es hätte dies eine Menge neu zu verfertigender complicirter Typen vorausgesetzt, die sich keinesfalls hätten beschaffen lassen. Ich stand also vor der Alternative, die neuere, aus dem RV bekannte, Accentuation, wie sie auch die modernen Mss. der Mâitr. S. zeigen, im Gegensatz zu den alten Handschriften einzuführen, oder aber das System der letzteren zu vereinfachen. Ich habe das letztere vorgezogen und ich denke, die Kenner werden mir beistimmen. In der That lag diese Vereinfachung ausserordentlich nahe. Wenn man darauf verzichtete, die secundären Svaritasilben sowie die tonlosen Silben zu bezeichnen, und sich darauf beschränkte, den Udâtta durch den senkrechten Strich (ı), den primären Svarita durch die Curve (‿) und die ३ zu bezeichnen, so war dem Verständniss volle Genüge gethan, denn jene anderen Zeichen ergeben sich von selbst und können weggelassen werden, ohne das mindeste Missverständniss hervorzurufen, wie ja auch im Petersburger Wörterbuch, bei der Transscription u. a. bloss Udâtta und primärer Svarita bezeichnet werden, ohne irgend welchen Schaden. Im Gegentheil hat der Leser durch Weglassung der anderen Zeichen eher Gewinn, da sie für ihn eigentlich Ballast wären, welcher den leichten Ueberblick des Textes nur erschweren könnte. Das so gewonnene Accentuationssystem ist in der That fast das denkbar einfachste und natürlichste und dürfte sich auch noch bei anderen Gelegenheiten empfehlen lassen. — Wenn man davon absieht, dass ich den Mâitr. Mss. gemäss den Svarita-Haken unter und nicht über die Linie setze, so ist das von mir eingeführte System auch z. B. dasselbe, welches der alte Kaçmîr-Codex des Rigveda anwendet.

Es ergab sich unter diesen Umständen von selbst, dass ich, wenn ich auch die in moderner Weise accentuirten Mss. oder die verwandten Texte citirte, dieselbe Accentuation anwenden musste, wie in dem Texte der Mâitr. S. Hätte ich dies nicht gethan, so wären in vielen Fällen Verwirrung und Missverständnisse aller Art entstanden. Der Leser muss es sich nur immer gegenwärtig halten, dass die alte Accentuationsweise sich nur in den alten Mss. der Mâitr. S. vorfindet, in den übrigen Fällen aber von mir an die Stelle einer andern gesetzt ist, wie wir dies z. B. ja auch bei einer Transscription nothwendig thun müssten. —

§ 4.

Kritisches Material für die vorliegende Ausgabe.

a) Die Handschriften.

Für das vorliegende erste Buch der Mâitr. S. habe ich folgende Mss. benutzen können:

1) Eine alte Handschrift auf 116 Blättern, aus Morbî in Kâthiâwâḍ stammend, ohne Datum, aber dem Anschein nach c. 3—400 Jahre alt; sie ist vollständig, nur sind einige Blätter durch neue ersetzt, offenbar weil die alten schadhaft geworden waren. Einige Blätter sind doppelt vertreten, indem das schadhafte alte Blatt neben der neuen Copie noch vorhanden ist. Jedesmal, wenn ich mich auf eins der neuen Blätter bei meinen Anführungen stütze, setze ich in den Anmerkungen „n. Bl.“ hinzu, (d. h. neues Blatt), während „a. Bl.“ altes Blatt bedeutet, was aber für gewöhnlich nicht besonders hervorgehoben ist. Diese Handschrift ist von Bühler im vorigen Jahre (1880) aufgefunden, von der englischen Regierung angekauft und mit nicht genug zu dankender Liberalität mir zur Benutzung zugesendet worden. Sie ist vortrefflich geschrieben und nur hier und da durch Alter unleserlich geworden; durchgängig accentuirt, in der oben beschriebenen Weise. Dies ist von allen Mss. entschieden das beste und nicht selten allen anderen gegenüber im Rechte. Ich bezeichne diese Handschrift durch M 1 (d. h. erste Handschrift von Morbî).

2) Eine zweite alte Handschrift, die ebenfalls aus Morbî stammt, auf 83 Blättern, ohne Datum, vielleicht ebenso alt oder etwas jünger wie die vorige. Sie reicht vom Anfang des Buches bis in 1, 8, 9 hinein; accentuirt, in der oben beschriebenen Weise; doch sind eine Reihe von Blättern ohne Accente; um in gewissen Fällen Missverständnisse zu vermeiden, deute ich dies durch den Beisatz oh. Acc. (d. h. ohne Accent) an. Diese Handschrift ist ebenfalls durch Bühler aufgefunden, von der englischen Regierung angekauft und mir zugesandt worden. Sie ist gut, wenn auch nicht ganz so vortrefflich wie die erste, in einigen Fällen war sie ihr aber doch vorzuziehen. Ich bezeichne sie als M 2. Sie hat eine Vorliebe für die Formen auf îya statt iya, z. B. yajñîya u. dgl., wenn auch ohne Consequenz. —

3) Die moderne Haug'sche Handschrift, der Münchener Bibliothek gehörig, von einem älteren Ms. in Nasik (Dekhan) 1864 copirt. Sie ist nach der bekannten Weise des Rigveda accentuirt (bloss in Anwendung der ३ mit den alten Mss. der

Mâitr. S. übereinstimmend); gut geschrieben. Ich bezeichne sie durch H (d. h. Haug).

4) Ein modernes, der Universität zu Bombay gehöriges Ms., ebenfalls nach der Weise des Rigveda accentuirt; vollkommener Zwillingsbruder des eben angeführten Ms., auf dem gleichen Papier mit den gleichen Tinten geschrieben, in gleichem Einband; ein Jahr später geschrieben als jenes; offenbar von derselben älteren Handschrift copirt[1]), ebenfalls nicht schlecht. Ich bezeichne es durch Bb (d. h. Bombay).

5) Die Bühler'sche Handschrift, welche mir der Besitzer schon seit Jahren gütigst zur Benutzung überlassen hat; modern, ohne Accente. Sie stammt ebenso wie die Haug'sche (Nr. 3) aus Nasik und ist dort von einem älteren Ms. copirt. Da sie nun auch in einer ganzen Reihe von Fehlern mit H übereinstimmt, so ist sie wohl von demselben Ms. wie H copirt. Sie ist leidlich gut geschrieben. Ich bezeichne sie durch B (d. h. Bühler). Wenn ich angebe, dass diese Handschrift mit anderen übereinstimmt, so ist selbstverständlich immer hinzu zu denken „vom Accente abgesehen", da dieselbe durchgängig unaccentuirt ist. Nur in besonderen Fällen ist dies durch den Beisatz oh. Acc. (ohne Accent) ausdrücklich in Erinnerung gebracht.

Ueber das Verhältniss dieser Mss. zu einander weiss ich nur das schon Angedeutete zu bemerken, dass H, Bb und B wohl von derselben älteren Handschrift copirt sind, die selbständig dastände gegenüber M 1 und 2, welche vielleicht wieder auf eine, noch ältere Handschrift zurückgehen, was sich jedoch nicht gewiss behaupten lässt.

Endlich haben wir noch:

6) Das Ms. des *Padapâṭha*, eine im Jahre 1880 angefertigte Copie eines älteren Ms. in Morbî, die ich wiederum der Güte Bühler's verdanke, welcher das Original-Ms. in Morbî entdeckte und für mich copiren liess. Das Ms. ist schön und im Allgemeinen correct geschrieben. Natürlich aber sind auch eine bedeutende Zahl von Fehlern vorhanden. Mehrfach hat dieser Padapâṭha die Saṃhitâ gröblich missverstanden. Der Leser wird in den Anmerkungen hierfür Beispiele finden, deren besondere Aufzählung hier wohl unnöthig Raum einnehmen dürfte. Im Allgemeinen betone ich, man möge sich bei den Mittheilungen aus dem Padapâṭha

1) Bühler bestätigt mir, dass dies Ms. auch aus Nasik stammt.

stets gegenwärtig halten, dass dieselben bloss einem einzigen, wenn auch leidlich guten Ms. entnommen sind, um den Werth derselben nicht über Gebühr hoch anzuschlagen. — Dieser Padapâṭha erstreckt sich nur auf die Mantra's; an manchen schwierigen Stellen wird der Leser daher in den Anmerkungen vergebens nach einer Angabe aus dem Padap. suchen. —

Häufig kommen in diesem Ms. bei sich wiederholenden Formeln Abbreviaturen vor, so dass nur noch das erste oder die ersten Worte angeführt werden, das Weitere von früher her zu ergänzen ist.

Die Accentuation dieses Padapâṭha ist die bekannte des Rigveda, mit dem Unterschiede, dass der primäre Svarita durch die bekannte Curve ⌣ unter der Linie gegeben wird, z. B. । स्वः । und । ओष्ठौः । Mâitr. S. 1,2,5. Ferner kommen vereinzelt auch noch die übrigen Accentzeichen der Mâitr. S. vor, z. B. der senkrechte Strich als Bezeichnung des Udâtta in । श्येनः । 1, 2, 6; । त्रिवृत् । 1, 2, 11; । वोः । 1, 2, 5 u. dgl. m. Auch die drei Strichelchen als Bezeichnung des secundären Svarita kommen vor und zwar ohne dass der Udâtta vorher bezeichnet ist, so dass hier eine Combination der Weise der Mâitr. S. und der des Rigveda vorliegt. Es ist in diesen Fällen dann auch noch jedes Mal das Wort wiederholt und das zweite Mal nach der Weise des Rigveda accentuirt, z. B. 1, 2, 5 । कविक्रतुमिति कवि-क्रतुम् ।; 1, 2, 6 घृतश्चुत इति घृत-श्चुतः । u. dgl. m.

Im Allgemeinen will ich noch für den Padapâṭha hervorheben, dass derselbe in seinen Lesarten Selbständigkeit bekundet; bald schliesst er sich an das eine, bald an das andere unserer Saṃhitâ-Mss. an, bald steht er auch mit seiner Lesart ganz allein da und hat in einer Reihe von Fällen sogar allein das Richtige. Der Padapâṭha wird von mir durch P bezeichnet. —

b) Die verwandten Texte.

Es ist unerlässlich, dass ich hier über diejenigen der verwandten Texte, welche bisher noch nicht im Druck veröffentlicht sind, Einiges bemerke. Für das *Kâṭhaka* freilich ist dies nicht mehr nöthig, da darüber schon wiederholt Mittheilungen gemacht worden sind. (Vgl. besonders Weber, Einiges über das Kâṭhakam, Ind. Stud. III S. 451—479. L. v. Schroeder, das Kâṭhakam und die Mâitrâyaṇî Saṃhitâ, Monatsber. d. Berl. Akad. d. Wiss. Juli 1879, S. 675 flg.). Um so mehr aber bedarf die bisher noch ganz unbekannte *Kapishṭhala-Kaṭha-Saṃhitâ* einer ersten Einführung in die gelehrte Welt.

Das mir vorliegende Ms. der Kapishṭhala-Kaṭha-Samhitâ, das erste, welches bisher nach Europa gekommen, verdanke ich der Güte Weber's, der dasselbe im Jahre 1880 von Whitley Stokes aus Calcutta erhielt. Dasselbe ist modern[1]) und besteht aus vier ziemlich umfänglichen Fragmenten, welche ich fast Capitel für Capitel mit entsprechenden Theilen der Mâitr. S. habe in Concordanz bringen können. Das erste Fragment, auf 42 Blättern, enthält Adhyâya 1—8 incl.; das zweite Fragment, auf 43 Blättern, enthält Adhyâya 25—32 incl.; das dritte, auf 40 Blättern, Adhyâya 35—40 incl.; das vierte, auf 35 Blättern, Adhyâya 41—48 incl.

Es entspricht im ersten Fragment:

Kap. S. 1 — Mâitr. S. 1, 1—1, 2, 6.
— — 2 — — — 1, 2, 6—1, 3, 4.
— — 3 — — — 1, 3, 4—1, 3, 39 (nebst 1, 8, 1.)
— — 4 — — — 1, 8 (nebst 1, 5, 1 u. 2).
— — 5 — — — 1, 5.
— — 6 — — — 1, 6.
— — 7 — — — 1, 6.
— — 8 — — — 1, 7; 1, 10; 1, 9, 1 u. 4.

Von den drei weiteren Fragmenten, welche sich nicht auf das erste Buch der Mâitr. S. beziehen, bemerke ich kürzer, dass sich entsprechen:

Kap. S. 25—30 — Mâitr. S. 2, 7—2, 12; 3, 1.
— — 32—41 — — — 3, 2—3, 9.
— — 42 — — — 4, 5 u. 6.
— — 44—46 — — — 4, 6—4, 8.
— — 47 — — — 4, 1.
— — 48 ist nur in wenigen Stücken in Mâitr. S. nachweisbar.

Die einzelnen Fragmente sind nicht von gleicher Güte, rühren auch nicht von demselben Abschreiber her; das erste Fragment, welches uns hier am nächsten angeht, gehört zum Besten, bietet aber auch Fehler genug.

Die Accente dieses Ms. der Kap. S. sind der Hauptsache nach in der bekannten Rigveda-Weise gesetzt, nur vielfach sehr lückenhaft, fehlerhaft und inconsequent. Aber es

1) Der Catalog des Fort William in Calcutta erwähnt eine Kapishṭhala-Saṃhitâ (s. Weber, Ind. Lit. II. Aufl. S. 97 Anm.). Davon dürfte dies Ms. wohl eine Copie sein.

kommt noch Manches dazu und zwar ist dies in den verschiedenen Stücken der Handschrift verschieden. So tritt z. B. auch wie in Mâitr. S. die Curve unter der Linie für den echten Svarita auf, z. B. 28, 4 सुपर्णो ऽसि; 28, 5 अयुष्यो ऽस्मावं; 4, 8 विश्वं u. s. w. Andere hier und da auftretende Besonderheiten sind mir noch nicht recht verständlich geworden[1]). Bei den Citaten habe ich meist die Accente weggelassen, da die Handschrift in dieser Hinsicht so mangelhaft ist; nur in ganz sicheren Fällen habe ich die Accente mitgegeben

In lautlicher Hinsicht kommt viel Eigenthümliches vor, ohne dass ich es wagen wollte, nach der mir vorliegenden Handschrift feste Gesetze aufzustellen. In einigen Punkten sehen wir in dieser Beziehung die Kap. S. sich mit der Mâitr. S. berühren. So findet sich z. B. in einer Reihe von Fällen schliessendes as und e in â gewandelt, z. B. Kap. S. 3, 8 mṛḍayantâ â vo (aus mṛḍayantas â vo); 32, 8 pûrvo mâtikrânto bhrâtṛvyâ iti (also aus bhrâtṛvyas); 32, 12 reto hitam ṛtûn anuprajâyatâ ṛtavyâḥ cet. (also aus anuprajâyate); 32, 15 avarundhâ ṛbhûnâm (aus avarundhe ṛbh-); 32, 17 dakshiṇatâ udañcaḥ (aus dakshiṇatas ud-); 32, 18 cinutâ ṛdhnoti (ans cinute); 32, 18 cîyatâ ṛtavaḥ (aus cîyate); 35, 2 cinutâ ârttim (aus cinute); 35, 2 vasavâ âhuvâ u; 39, 5 digbhyâ eva; 42, 3 gṛhyantâ iti; 47, 10 amushmiṃ lokâ âyan; 48, 18 asmiṃ lokâ âsan u. dgl. m.

Auch die in Mâitr. S. sich zeigende Wandlung von schliessendem ân vor Vokalen in aṃ tritt in Kap. S. vielfach auf. So z. B. 1, 19 amṛtaṃ anu; 2, 16 havishmaṃ âvivâsati und ebenda havishmaṃ astu; 25 2 pushṭimaṃ asi 29, 6 a. E. âçirvaṃ atharvabhiḥ; 30, 8 vikaṃkataṃ ârehat; 30, 8 svaṃ aham; 32, 7 mahaṃ â. Aber andere Fälle weichen ab, z. B. 28, 3 devâṃ avîvṛdhat und adharâṃ akaḥ; 28, 5 a. E. asmâ u devâḥ. —

Ausserdem finden wir wiederholt die Zerdehnung in iy und uv, die in Kâṭh. und Mâitr. S. nicht stattfindet, wenn auch ohne Consequenz; z. B. 6, 1; 8, 3 und 32, 2 viyṛdhyate; 7, 8 viyṛdhyati; 8, 4 und 44, 4 dviyakshara; 29, 8 vajriyaçvaḥ; 40, 2 dviyañgulam; 8, 10 triyambaka; ja 26, 2 a. E. sogar yantriy asi (= yantry asi in Mâitr. S. 2, 8, 3 a. E.). Sehr eigenthümlich ist die vielfach in unserer Handschrift vorkommende Zerdehnung einer Silbe, die aus i oder u + Vokal entstanden, eigentlich y oder v + Vokal lauten müsste, in ya oder va + dem betreffenden Vokal, so z. B. 1, 19; 3, 7 und

---

1) Ein kleiner Kreis unter der Linie bezeichnet vielfach den secundären Svarita. z. B. 28, 1 अस्मभ्यं; 28, 2 वायस्तिं; 28, 6 यजुमानं; 29, 6 प्रति; पुनः; यज्ञं गो u. dgl. m.

37, 7 ह्य यत्तरिवं für यत्त°; 1, 19 a. E. विह्व यपिं für विह्वपिं; 3, 11 यस्य ह्वः für यस्त्वः; 6, 9 und 7, 7 ह्य एतस्य für ह्येतस्य; in 7, 7; 8, 3; 30, 2; 30, 3; 32, 7 ह्य एव; 7, 2 und 47, 1 ह्य एषा; 30, 3 und 32, 10 a. E. ह्य एत; 30, 3 ह्व एव für ह्वेव; 32, 7 und 32, 9 ह्य एतत्; 32, 7 ह्य एतास्; 32, 9 und 32, 18 द्विह्व एव (aber 32, 19 द्विह्वेव); 32, 10 ह्य एव. Ich will über diese Erscheinung keine weitere Behauptung wagen, als dass es eben eine Eigenthümlichkeit der einzigen mir vorliegenden Kap. S.-Handschrift ist.

Hinsichtlich der besonders hervorzuhebenden Formen ist oben schon gelegentlich Einiges erwähnt worden, so z. B. dass die von Patañjali bemerkte Construction des Passivs von pac bei Bäumen mit dem Accusativ der Frucht auch Kap. S. 3, 12 und 37, 7 vorkommt u. dgl. Vorzüglich interessant war der eine Fall, wo ein Citat aus Kap. S. deutlich neben einem aus Mâitr. S. bei Patañjali angeführt wird (s. oben S. XVII). Dagegen tritt in einer Reihe von Fällen die Kapishṭhala-Saṃhitâ übereinstimmend mit dem Kâṭhaka gegen die Mâitrâyaṇî Saṃhitâ zurück. So z. B. wenn Kap. S. wie Kâṭh. açvavâla, âçvavâla gegenüber dem açvavâra, âçvavâra der Mâitr. S. bietet; wenn Kap. S. wie Kâṭh. das gewöhnliche urviyâ gegenüber dem von Pâṇini besonders notirten uruyâ der Mâitr. S. aufweist; und nirâja gegenüber dem von Pâṇini ausdrücklich erwähnten udâja der Mâitr. S. desgl. citpáti, vâkpáti gegenüber dem von Pâṇini gelehrten Oxytonon citpatí, vâkpatí in Mâitr. S. (s. oben S. XV). — In einem Falle hat die Kapishṭhala-Saṃhitâ eine wichtige Form allein ganz correct erhalten. Es ist dies der eigenthümliche Infinitiv avyathishyâi, von vyath „schwanken", mit a privativum, von Pâṇini 3, 4, 10 als vedische Form verzeichnet. Die Bedeutung ist etwa: „um nicht zu schwanken, damit es nicht ins Schwanken gerathe." Ich habe diese Form schon Kâṭh. 3, 7 nachgewiesen, nur war die Schreibung etwas verdorben. Der Codex liest dort: ûshmâṇo vyathisyâ apâm oshadhînâ rohishyâi, wo die Correctur auf der Hand lag. Mâitr. S. 1, 2, 17 weicht ab: ûshmaṇo ʼvyáthishe (s. Monatsber. S. 685). Dagegen stimmt die Form in Kap. S. genau zu Pâṇini; nämlich 2, 14 a. A. vâtasya tvâ dhrâjyâi pûshṇo raṃhyâ ûshmâṇo ʼvyathishyâ apâm oshadhînâm rohishyâi (cod. râuh-). Wie schön sich durch Vergleichung dieser Stellen das unverständliche ûshmaṇo vyathishat in VS 6, 18 corrigirt, habe ich schon früher hervorgehoben (Monatsber. S. 686.). In TS 1, 3, 10, 1 ist an entsprechender Stelle das Wort ganz weggelassen.

Man wird nach dem Allen wohl zugestehen, dass auch dieser Yajurveda zur

Vergleichung von Wichtigkeit und Interesse ist, und es steht zu hoffen, dass demselben noch eine genauere Durchforschung zu Theil werden möge. —

Es haben mir endlich noch folgende ungedruckte, zur Çâkhâ der Mâitrâyaṇîya's gehörige Texte vorgelegen.

I) Das *Mânava-Çrâutasûtra* in zwei Mss. der Münchener Bibliothek.

α) Das erste, Cod. Haug Nr. 50, enthält nur das erste Buch in 8 Adhyâya's; alt und vorzüglich correct geschrieben.

β) Das zweite, Cod. Haug Nr. 53, modern, aber nicht schlecht geschrieben. Die einzelnen Capitel sind in dem gedruckten Catalog der Haug'schen Handschriften aufgezählt und numerirt, aber nicht ganz richtig. Um Missverständnissen hinsichtlich meiner Citate vorzubeugen, muss ich dies darlegen.

Der Catalog führt auf:

1) Darçapûrṇamâsâu, Agnyâdheyam, Agnihotram, Âgrâyaṇam, Câturmâsyâni — 7 Adhyâya's.

2) Paçuḥ, 1 Adhyâya u. s. w.

Hier liegt aber ein Fehler vor, der die ganze weitere Zählung unrichtig macht. Die Handschrift zählt vielmehr in dem ersten Capitel 8 Adhyâya's, wovon Paçuḥ den achten bildet, ganz ebenso wie Cod. Haug Nr. 50. Die Abtrennung dieses Adhyâya von den ersten sieben ist nicht correct, da er ausdrücklich am Schluss die Bezeichnung als achter Adhyâya des ersten Abschnittes aufweist. Demgemäss müssen die Zahlen geändert werden, welche die einzelnen Capitel in dem Catalog sub Nr. 53 tragen. Es ist der Inhalt folgendermassen anzugeben und ist bei mir demgemäss citirt:

1) Darçapûrṇamâsâu, Adhânam, Agnihotram, Âgrâyaṇam, Câturmâsyâni, Paçuḥ (im Ganzen 8 Adhyâya's).

2) Agnishṭomaḥ, 5 Adhy.

3) Prâyaçcittasûtram für den Brahman, 8 Khaṇḍa's.

4) Pravargyakalpaḥ, 1 Adhy. in 8 Khaṇḍa's.

5) Ishṭikalpaḥ, 2 Adhy.

6) Agnicayanasûtram, 2 Adhy.

7) Vâjapeyaḥ. Nach dem Catalog 4 Adhy.; auch heisst es am Schlusse: iti vâjapeye caturtho 'dhyâyaḥ; ich finde aber nur 2 Adhy.

8) Anugrahâḥ, 1 Adhy.

9) Râjasûyaḥ, 5 Adhy.

10) Çulbasûtram, 7 Khaṇḍa's.

11) Pariçishṭâni a) parigrahakalpaḥ, b) mûlajâtasya vidhiḥ, c) yamalaçântiḥ, d) âçleshâvidhiḥ, e) rudrajapakalpaḥ, f) pravarâdhyâyaḥ.

II) Das *Mânava-Gṛhyasûtra* in drei Mss., wovon zwei der Münchener Bibliothek gehören, eins der Universität zu Bombay. Da Herr Peter von Bradke demnächst über dieses Werk eingehende Mittheilungen machen wird, kann ich mich hier damit begnügen, dasselbe bloss namhaft zu machen.

III) Drei *Paddhati's* der *Mâitrâyaṇîya-Çâkhâ.* Zwei derselben sind Copieen von Calcuttaer Mss., welche Râjendralâla Mitra so gütig war, für mich anfertigen zu lassen. Da dieselben keine Eintheilung in kleinere Abschnitte enthalten, so muss ich nach den Seiten meiner Mss. citiren. Ich bezeichne sie als MPaddh. I und MPaddh. II. — Die dritte endlich nennt sich Mâitrâyaṇîya-Gṛhyasûtre Paddhatiḥ, ein recht altes Ms., gehörig dem Govt of Bombay. Sie citirt wiederholt grössere Stücke aus Mâitr. S. und zwar mit vortrefflichen Lesarten, so aus Mâitr. S. 1, 6, 12; F 6 aus 1, 6, 5; F 7 aus 1, 6, 2; F 8b und 9a aus 1, 4, 14; F 12b aus 1, 4, 10; F 27a aus 1, 10, 9; F 41 aus 1, 3, 1. Ich bezeichne diese Handschrift als MPaddh. III[1]). —

---

§ 5.

Bemerkungen über die Art der vorliegenden Ausgabe.

a) Orthographie:

In dieser Hinsicht bemerke ich Folgendes:

1) Visarga habe ich auch vor s + tonloser Muta gesetzt, obgleich dies die Mss. der Mâitr. S. nicht zu thun pflegen. Ein besonderes Prâtiçâkhya haben wir ja für unseren Text nicht; für das Verständniss ist es aber gewiss sehr erwünscht, wenn der Visarga gesetzt wird.

---

1) Dass die beste Paddhati hier stiefmütterlich als dritte aufgeführt wird, hat seinen Grund darin, dass die beiden anderen mir schon viel früher zur Hand und schon citirt und verarbeitet waren, ehe ich die dritte bekam.

2) छ् nach kurzem Vocal u. s. w. habe ich nicht in च्छ् geändert; die Mss. schreiben durchgängig bloss छ्; vgl. auch Aufrecht in der Vorrede zur zweiten Auflage seines Rigveda, S. VI. Insbesondere widerstrebte mir solche Verdoppelung in Fällen wie मायचैव छन्दसा u. dgl., wo also das neue Wort mit च्छ् beginnen müsste. Dagegen habe ich in den Fällen, wo त् sich einem छ् assimilirt, um der Deutlichkeit willen च्छ् geschrieben.

3) Die Einschiebung eines त् zwischen schliessendes न् und beginnendes स् habe ich regelmässig durchgeführt. Die Mss. schreiben es sehr häufig, namentlich die besten unter ihnen, z. B. M 1 in 1, 2, 7 सखींत्सख्या; 1, 2, 10 a. E. चचरांत्सप°; 1, 3, 29 पत्नीवांत्स°; u. dgl. m. in so zahlreichen Fällen, dass ich auch durch die Mss. schon berechtigt war, diese Schreibung als Regel festzuhalten.

4) Die Praeposition habe ich stets mit dem Verbum verbunden, einerlei ob erstere oder letzteres betont war.

5) Die dritte Person चचंक्षे habe ich durchgängig in चचक्षे corrigirt.

6) Da in den Versen und Sprüchen auslautendes ân vor Vokalen in der Regel in unseren Mss. zu aṃ verwandelt wird, so habe ich diese Schreibung auch in Fällen vorgezogen, wo einige Mss. â◡ lesen, was man unter anderen Verhältnissen wohl eher als Vertreter von ân acceptirt hätte; so fand ich ursprünglich 1, 1, 13 devâ◡ und adharâ◡, aber schliesslich wurde doch noch devaṃ, adharaṃ durch die Autorität der besten Mss. gestützt, obgleich ich es ursprünglich nicht an die Stelle zu setzen wagte.

7) Die Wurzel क्शा ist durchgängig in dieser Form aufgenommen, da in den meisten Fällen eine oder mehrere Handschriften, meist gerade die besten, so schreiben, und also die vielfach auftretenden Nebenformen ख्या, क्षा, क्ष्या, ख्शा als fehlerhafte Schwankungen rein handschriftlicher Natur anzusehen sind gegenüber dem, auch von den Grammatikern bezeugten, क्शा. Besondere Beispiele sind hier nicht nöthig, da die Anmerkungen darüber hinlänglich orientiren.

8) Hinsichtlich des Gebrauchs der ३ ist zu bemerken, dass dieselbe ausser als Zeichen des echten Svarita auch in einigen Fällen als Zeichen der Plutirung verwandt werden musste. Die ohnehin nicht zahlreichen Fälle dieser Art sind aber durch den Doppelaccent des plutirten Wortes, ferner dadurch, dass die ३ nach der plutirten Silbe gesetzt wird, sowie durch andere Eigenthümlichkeiten zu deutlich gekennzeichnet, als dass hier ein Missverständniss möglich wäre.

b) Interpunction.

Die Handschriften bieten nur wenig Interpunction; sie tritt meist nur bei den Versen auf, um die einzelnen Pâda's zu trennen, und bei gewissen Sprüchen; sonst eigentlich nur sporadisch. Wie sehr eine solche Interpunctionslosigkeit das Verständniss eines ohnehin schwierigen Textes erschwert, braucht kaum gesagt zu werden. Darum stand es bald für mich fest, dass ich dem Leser in dieser Hinsicht eine Erleichterung schaffen müsste. Es ist mir nun wiederholt gerathen worden, den bekannten geraden Strich als Trennungszeichen zwischen die einzelnen Sätze einzufügen. Aber die Consequenz davon wäre gewesen, dass ich fast in jeder Zeile und oft in einer Zeile mehrmals den überlieferten Text hätte umgestalten müssen, denn dieser liegt uns eben in allen Mss. übereinstimmend in fortlaufendem Saṃdhi vor, nur an wenigen Stellen, wie oben bemerkt, unterbrochen. Ich wäre also gezwungen gewesen, auf Schritt und Tritt verschmolzene Vocale aufzulösen, Halbvocale in die entsprechenden Vocale rückzuwandeln, ṃ in m u. dgl., ja sogar die unserer Saṃhitâ allein eigenen Lautgesetze an vielen Stellen zu verwischen. Dies aber erschien mir unvereinbar mit der Pietät gegenüber dem überlieferten heiligen Texte, der doch ein in sich geschlossenes Ganze, gleichsam ein literarisches Bauwerk darstellt, dessen Eigenthümlichkeit der Herausgeber nicht zerstören, sondern möglichst treu dem Leser vorführen soll. Man mag über den fortlaufenden Saṃdhi denken, wie man will, — zur Eigenthümlichkeit unseres Textes, wie wir ihn vor uns haben, gehört er nun einmal und darum darf er nicht angetastet werden. Vermuthungen, dass dies in den ältesten Zeiten in den Mss. vielleicht anders gehalten worden sei, haben zunächst keinen Boden und werden wohl auch nie welchen erhalten. Dazu kommt, dass auch bei grösster Gewissenhaftigkeit der Herausgeber in einzelnen Fällen doch immer irre gehen kann; dann wäre der natürliche, nothwendige Saṃdhi zerstört und der Text auf das Hässlichste entstellt.

Da ich nun aber doch auf jeden Fall dem Leser das Verständniss erleichtern wollte, habe ich zu dem Auskunftsmittel gegriffen, ein nicht über Gebühr sich vordrängendes Zeichen in Gestalt eines kleinen Keils (v) überall dort über die Linie zu setzen, wo mir eine Interpunction nöthig schien. Der Leser wird es bald inne werden, wie nützlich ihm dieses Zeichen ist, und doch hat er den Text dabei ganz treu, den Handschriften gemäss, vor Augen. Ja er kann, falls das Zeichen ihm einmal falsch gesetzt erscheint, dasselbe nach Belieben wegstreichen, ohne dass daraus ein Schaden erwüchse. Nur prüfe man in solch einem Falle erst genau,

denn der Herausgeber wird in der Regel wohl die meisten, den Leser irre machenden Gründe sich überlegt haben.

Ich bemerke nur noch, dass es mir nicht nöthig erschien, den Relativsatz von dem zugehörigen Hauptsatze zu trennen; die Keilchen (v) trennen wesentlich nur Hauptsätze und sind sonst nur angewandt, wenn entweder ein Missverständniss zu befürchten war, oder in Fällen, wo durch Länge der Sätze, Complicirtheit u. dgl. auch wir im Deutschen das Bedürfniss nach stärkerer Interpunction als einem Komma (etwa nach einem Semikolon) empfinden. —

c) Behandlung des Textes.

Bei der Constituirung des Textes bin ich möglichst conservativ verfahren und habe vor Allem mich bemüht, denselben so vorzuführen, wie ihn uns die Tradition in den Mss. bietet. Es sind daher auch einige entschiedene Corruptelen aufgenommen, wo alle Mss. und womöglich noch eine oder mehrere der verwandten Saṃhitâ's übereinstimmten. Dies schliesst natürlich nicht aus, dass man auch in solchen Fällen das Ursprüngliche, Richtige zu erschliessen sucht; aber solche Conjecturen gehören nach meiner Ansicht in die Anmerkungen. Der Text soll so geliefert werden, wie er jedenfalls seit Jahrhunderten schon bei den Indern gelesen und überliefert worden ist. Natürlich sind die einzelnen Fälle so verschieden, die Sicherheit, mit der man einen alten Fehler annehmen muss oder nicht, graduell so abweichend, dass jeder Fall für sich beurtheilt werden muss, und das Gesagte bloss eine allgemeine Directive angiebt. —

d) Die Varianten.

Bei der Aufführung der Varianten habe ich mich bemüht, den Leser die verschiedenen Mss., wenigstens der Hauptsache nach, kennen zu lehren. Es sind namentlich am Anfang mehrfach auch deutliche grobe Fehler notirt, wenn dadurch auf die Schreibweise der betreffenden Handschrift ein für andere Fälle beachtenswerthes Licht fiel. Im Allgemeinen bin ich in Bezug auf Annahme eines groben Fehlers mit der Zeit immer vorsichtiger geworden und lege dem Leser lieber etwas zu viel als zu wenig von dem kritischen Apparate vor. — Beim Anführen von Varianten aus den anderen Saṃhitâ's habe ich mich auf das Wichtigste beschränkt, indessen doch nicht bloss diejenigen Fälle berücksichtigt, wo die betreffenden Va-

rianten geradezu die Correctur beeinflussen können, sondern auch solche, wo die Zusammenstellung der Formen der verschiedenen Saṃhitâ's von entschiedenem Interesse ist. Dass ich in einem Falle, wo die Lesart der Mâitr. S. zwar feststeht, aber doch nicht befriedigt und wo eine oder mehrere der verwandten Samhitâ's uns auf eine bessere Lesung führen, diese citire, wird wohl Jedermann billigen; so z. B. wenn Mâitr. S, 1, 1, 8 viçvâni jedenfalls im Texte feststeht, aber das diço in TS und Kap. S. doch besser ist und eine alte Corruptel in Mâitr. S. vermuthen lässt u. dgl. m. —

e) Die Verse.

Endlich noch die Bemerkung, dass in den Mss. Manches offenbar als Vers gefasst ist, was diesen Namen eigentlich nur wenig verdient (vgl. z. B. Einiges in 1, 2, 7 a. A.; 1, 2, 10 a. E.; 1, 2, 18 a. E.; 1, 3, 3 u. dgl.). Auch in dieser Hinsicht habe ich, wenn die Mss. übereinstimmten, ihre Auffassung vorzuführen gesucht. Wird doch selbst im Rigveda manches Unförmliche als Vers ausgegeben. —

Schluss.

Dem vorliegenden ersten Buche sollen, sobald die Verhältnisse es gestatten, die drei weiteren Bücher nebst Beigaben folgen. Ausserdem gedenke ich demnächst in einer besonderen Arbeit die cultur- und religionsgeschichtliche Bedeutung dieses Werkes und seiner Verwandten einer näheren Untersuchung zu unterziehen.

ఓమ్ నమో యజుర్వేదాయ

అథ యజుర్వేదీయ

మైత్రాయణీ సంహితా

ప్రథమం కాణ్డమ్ | అథ ప్రథమ ప్రపాఠకః

దర్శపూర్ణమాసౌ

హరిఃఓమ్ ॥ ఋతం వదిష్యామి । సత్యం వదిష్యామి । బ్రహ్మవదిష్యామి । తన్మామవతు । తద్వక్తారమవతు । అవతుమాం। అవతు వక్తారం । వాఙ్మేమనసి ప్రతిష్ఠితా। మనోమే వాచి ప్రతిష్ఠితం । ఆవిరాయుర్మయి ధేహి । వేదస్య వాణీస్థా ఉపతిష్ఠంతు॥

ఓమ్ ॥ ఇషేత్వా సుభూతాయ వాయవస్థ దేవోవస్సవితా ప్రార్పయతు శ్రేష్ఠతమాయ కర్మణా ఆప్యాయధ్వ మఘ్న్యా దేవేభ్యా ఇంద్రాయభాగం మావస్తేన ఈశత మాఘశగ్ంసో ధ్రువా అస్మిన్గోపతౌస్యాద్బహ్వీర్యజమానస్య పశూన్పాహి ॥ 1 ॥

ఘోషద్దసి ప్రత్యుష్టగ్ం రక్షఃప్రత్యుష్టారాతిః ॥

ప్రేయమగాద్ధిషణా బర్హిరచ్ఛ మనునాకృతాస్వధయా వితష్టాతయావహన్తే కవయః పురస్తాత్ ॥

దేవానాం పరిషూతమసి విష్ణోస్తుపోఽతిసృష్టో గవాంభాగో దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యాం బర్హి ర్దేవసదనందామి ॥

అతస్త్వం బర్హిశ్శతవలిశం విరోహ సహస్రవలిశా వివయగ్ం రుహేమ । అయుపితా యోనిరదిత్యారాస్నాసీన్ద్రాణ్యాః సంనహనంపూషాతేగ్రన్థింగ్రథ్నాతు సతేమాస్థా దిన్ద్రస్యత్వా బాహుభ్యాముద్యచ్ఛే బృహస్పతేర్మూర్ధ్నాహరామ్యు ర్వన్తరిక్షం వీహ్యాదిత్యా స్త్వా పృష్ఠేసాదయామి ॥ 2 ॥

శున్ధధ్వం దైవ్యాయ కర్మణే వసూనాం పవిత్రమసి శతధారగ్ం సహస్రధార మచ్ఛిద్రతనుః॥ ద్యౌరసి పృథివ్యసి మాతరిశ్వనోఘర్మః॥ విశ్వహోతుర్ధామస్తీద ॥

పోషాయత్వాదిత్యారాస్నాసి కామధుక్షస్వావిశ్వాయురస్త్వసౌ కామధుక్షస్వావిశ్వభూ రస్త్వసౌ కామధుక్షస్వా విశ్వకర్మాస్త్వసౌ హుతస్తోకో హుతోద్రప్సోగ్నే పాహివిప్రుషస్సుపచా దేవేభ్యో హవ్యంపచాగ్నయేత్వా బృహతే నాకాయ స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యా మిన్ద్రాయత్వా భాగగ్ం సోమేనాతనచ్మి విష్ణోహవ్యగ్ం రక్షస్వాఽఽపోజాగృత ॥ 3 ॥

వేషాయవాంకర్మణే వాగ్ ం సుకృతాయువాం దేవీరాపోఽ
గ్రేగువోగ్రేణీయోఽగ్రేస్య యజ్ఞస్య ప్రేతాగ్రం యజ్ఞంనయతాగ్రం
యజ్ఞపతిం యుష్మానిన్ద్రో వృణీత వృత్రతూర్యే యూయ
మిన్ద్రమవృణీధ్వం వృత్రతూర్యే ప్రోక్షితాస్థ సగ్ ంసీదన్తాం
దైవీర్విశోవానస్పత్యాస్సి వర్షవృద్ధమస్యుఽర్వన్తరిక్షం వీహి
ప్రత్యుష్టగ్ ం రక్షఃప్రత్యుష్టారాతి ర్ధూరసిధ్వర ధ్వరన్తం
యోఽస్మాన్ధ్వరాద్యం వయంధ్వరామ తంధ్వర ॥ 4 ॥

దేవానామసి వహ్నితమగ్ ం సస్నితమం పప్రితమం జుష్టతమం
దేవహూతమమహ్రుతమసి హవిర్ధానం దృగ్ ంహస్వ మాహ్వార్విష్ణోః
క్రమోస్యురువాతాయ మిత్రస్యవశ్చక్షుషా ప్రేక్షే దేవస్యవస్సవితుః
ప్రసఽవేశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యాం యచ్ఛన్తు
పఙ్క్తిగోపీథాయువో నారాతయేఽగ్నయే వోజుష్టాన్నిర్వపామ్య
ముష్మైవోజుష్టానిదన్దే వానామిదమునస్సహతదృగ్ ంహ్యు
న్తాన్దుర్యాస్స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాం నిర్వరుణస్య పాశాదముక్షి
స్వరభిర్వ్యక్షం జ్యోతిర్వైశ్వానము ఽర్వన్తరిక్షం వీహ్యాదిత్యావ ఉపస్థే
సాదయామి ॥ 5 ॥

దేవోవస్సవితోత్పునాత్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ ।

వసోస్సూర్యస్యరశ్మిభిః ॥

అగ్నయే వో జుష్టాన్ప్రోక్షామ్యముష్మై వో జుష్టాన్ యద్వోఽ శుద్ధఆలేభేతం శున్ధధ్వ మ దిత్యాస్త్వగస్యవధూతగ్ం రక్షోఽవ ధూతారాతి రదిత్యాస్త్వగసి ప్రతిత్వా దిత్యాస్త్వగ్వేత్తు పృథుగ్రావాసి వానస్పత్యః ప్రతిత్వాదిత్యాస్త్వగ్వేత్వగ్నేర్జిహ్వాసి వాచో విసర్జ న మాయుషేవో బృహద్గ్రావాసి వానస్పత్యో దేవేభ్యోహవ్యగ్ం శమీష్వ సుశమిశమీష్వకుటరురసి మధుజిహ్వా స్త్వయా వయగ్ం సంఘాతగ్ం సంఘాతం జేష్మైషమావదోర్జమావద రాయస్పోష మావద ॥ 6 ॥

వర్షవృద్ధమసి ప్రతిత్వా వర్షవృద్ధం వేత్తుపరాపూతగ్ం రక్షఃపరా పూతారాతిః ప్రవిద్ధోరక్షసాం భాగోఽ దిత్యా స్త్వగస్త్యవధూతగ్ం రక్షోవధూతారాతి రదిత్యాస్త్వగసి ప్రతిత్వా దిత్యాస్త్వగ్వేత్తు ధిషణాసిపార్వతీ ప్రతిత్వాదిత్యాస్త్వగ్వేత్తు ధిషణాసి పార్వతీ ప్రతిత్వాపార్వతీవేత్వదిత్యా స్కంభోసి ధాన్యమసి ధినుహి దేవాన్ప్రాణాయత్వా పానాయత్వా వ్యానాయత్వా దీర్ఘామనుప్రస్తృ తగుం సన్షస్పృశేథామాఽఽయుషేవో మిత్రస్యవశ్చక్షుషావేక్ష్యే దేవోవస్సవితాహిరణ్యపాణిరుపగృహ్ణాతు ॥ 7 ॥

నిర్దగ్గ్ ం రక్షో నిర్దగ్ధారాతిః సముద్రం మాధ్వాం ధ్రువమసి పృథివీంద్రృగ్ ంహోపాగ్నేఽగ్ని మామాదంజహి నిఃక్రవ్యాదంనుద స్వాగ్నే దేవయజనం వహ ధరుణమస్యన్తరిక్షం దృగ్ ంహ దర్త్రమసి దివందృగ్ ంహ ధర్మాసి విశ్వావిశ్వాని దృగ్ ంహ చిదసిపరిచిదసి విశ్వాసుదిక్షుసీద సజాతానస్మై యజమానాయపరివేశయ సజాతా ఇమం యజమానం పరివిశన్తువసూనాగ్ ం రుద్రాణా మాదిత్యానాం భృగూణామఙ్గిరసాం ఘర్మస్య తపసా తప్యధ్వం॥

యానిఘర్మే కపాలాన్యుపచిన్వన్తి వేధసః ।
పూష్ణస్తాన్యపిత్రవతఇన్ద్రవాయూవిముంచతామ్ ॥ 8 ॥

దేవస్యవస్సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాగ్ ం సంవపామి ॥

దేవో వః సవితోత్పునాత్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ ।
వసోః సూర్యస్య రశ్మిభిః ॥

సమాపా ఓషధీభిర్గచ్ఛంతాగ్ ం సమోషధయో రసేన ।
సగ్ ం రేవతీ ర్జగతీ శ్శివా శ్శివాభి స్సమస్పృక్షతాపః ॥

సీదన్తు విశో జనయత్యైత్వా ఘర్మోసి విశ్వాయు ర్ఘర్మో ఘర్మేశ్రయస్వోరు ప్రథస్వోరుతే యజ్ఞపతిఃప్రథతా గ్ ం సన్తే తన్వా

తన్వఃపృచ్యన్తామ్ ॥

పరివాజ పతిః కవిరగ్ని ర్హవ్యాన్యక్రమీత్ ।

దధద్రత్నాని దాశుషే ॥

దేవస్త్వా సవితా శ్రపయతు వర్షిష్ఠే అధినాకే పృథివ్యా అగ్నే బ్రహ్మ గృణ్ణీష్వ ॥ 9 ॥

దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవే శ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యామాదదా ఇన్ద్రస్య బాహుర్సి దక్షిణః సహస్రభృష్టి శ్శతతేజా వాయుఃస్తిగ్మ తేజాః పృథివి దేవయజనిమాహిగ్ ంసిషం తామోషధీనామ్మూలం వ్రజం గచ్ఛ గోష్ఠానం వర్షతుతే పర్జన్యో బధానదేవ సవితః శతేన పాశైః పరమస్యాం పరావతి యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యంచ వయం ద్విష్మస్తమత్ర బధాన సోతోమామ్మోచి మావశ్మివా ఓషధయో మూలగ్ ం హిగ్ ంశిషం వ్రజం గచ్ఛగోష్ఠానం వర్షతుతే పర్జన్యో బధానదేవసవితః శతేన పాశైః పరమస్యాం పరావతి యో అస్మన్ద్వేష్టి యంచ వయం ద్విష్మ స్తమత్ర బధాన సోతోమామ్మోచి ద్రప్స స్తే దివం మాస్కాన్వ్రజంగచ్ఛ గోష్ఠానం వర్షతుతే పర్జన్యో బధానదేవసవితః శతేనపాశైః పరమస్యాం పరావతి యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యంచవయం ద్విష్మస్తమత్రబధాన సోతోమామ్మోచి వసవస్త్వా

పరిగృహ్ణన్తు గాయత్రేణ ఛందసా రుద్రాస్త్వా పరిగృహ్ణన్తు త్రైష్టుభేన ఛన్దసాఽఽదిత్యాస్త్వా పరిగృహ్ణన్తు జాగతేన ఛందసా పారరుం పృథివ్యా అదేవయజనగ్ం సత్యసద స్యృతసదసి ఘర్మసదసి॥

పురాక్రూరస్య విసృపో విరప్శిన ఉదాదాయ పృథివీం జీరదానుమ్ ।

తామైరయఙ్ శ్చంద్రమసి స్వధాభిస్తాంధీరాసః కవయోఽనుదిశ్యాయజన్త ॥ 10 ॥

ప్రత్యుష్టగ్ం రక్షః ప్రత్యుష్టారాతి రాయుః ప్రాణం మానిర్మార్జీః చక్షు శ్రోత్రం మానిర్మార్జీ ర్వాచం పశూన్మానిర్మార్జీ ర్యజ్ఞం ప్రజాంమానిర్మార్జీ స్తేజోసి శుక్రమసి జ్యోతిరస్య మృతమసి వైశ్వదేవమసి ॥

హవిరసి వైశ్వానరమున్నీత శుష్మగ్ం సత్యౌజాః ।

సహోఽసి సహస్వారాతిగ్ం సహస్వపృతనాయతః ॥

సహస్రవీర్యమసి తన్మా జిన్వాఽఽజ్యస్యాజ్యమసి హవిష్టో హవిస్సత్యస్య సత్యగ్ం సత్యాభిఘృతగ్ం సత్యేనత్వాభిఘారయామ్యదబ్ధేనత్వా చక్షుషావేక్షే రాయస్పోషాయ సుప్రజాస్త్వాయ ॥

ధామాసి ప్రియన్దేవానామనాధృష్టం దేవయజనమ్ ।

దేవవీత్యైత్వాగృహ్ణామి ॥

దేవీరాపశ్శుద్ధాయూయం దేవాన్యుయుధ్వగ్ ం శుద్ధావయగ్ ం సుపరివిష్టాః పరివేష్టారోవో భూయాస్మ కృష్ణో౽స్యాఖరేష్ఠా అగ్నయేఘృతంభవవేదిరసిబర్హిషేత్వాజుష్టం ప్రోక్షామిబర్హిరసి వేద్యై త్వా జుష్టంప్రోక్షామి స్వాహా పితృభ్యో ఘర్మపావభ్యః ॥ 11 ॥

పూషాత్తే గ్రన్థింవిష్యతు విష్ణో స్తుపో౽స్యూర్ణమ్రదస్ప్రథస్వోర్ణంమ్రదఙ్స్వాసస్థందేవేభ్యో గన్ధర్వోసి విశ్వావసుర్విశ్వస్మాదీషమాణోయజమానస్య పరిధిరిడ ఈడిత ఇన్ద్రస్య బాహుర సి దక్షిణో యజమానస్య పరిధిరిడ ఈడితో మిత్రావరుణౌ త్వోత్తరతః పరిధత్తాం యజమానస్య పరిధిరసీ ఈడితః ॥

నిత్యహోతారంత్వాకవే ద్యుమన్త స్సమిధీమహి ॥

వర్హిష్ఠే అధినాకే పృథివ్యా స్సూర్యస్త్వా రశ్మిభిః పురస్తాత్పాతు కస్యాశ్చిదభిశస్త్యై విశ్వజనస్య విధృతీస్థో వసూనాగ్ ం రుద్రాణామాదిత్యానాగ్ ం సదోసి స్రుచాంయోని ర్ద్యౌరసి జన్మనా జుహూర్నామ ప్రియా దేవానాం ప్రియేణనామ్నా ధ్రువేసదసి సీదాన్తరిక్షమసి జన్మనోపభృన్నామ ప్రియా దేవానాం

ప్రియేణనామ్నా ధ్రువేసదసి సీద పృథివ్యసి జన్మనా ధ్రువానామ్న
ప్రియా దేవానాం ప్రియేణ నామ్నా ధ్రువే సదసి సీద ఋషభోఽసి
శాక్వరో వషట్కారస్త్వత్వా మాత్రాయాగ్ ం సాదయామి ॥

ధ్రువా అసదన్నృతస్య యోనౌ సుకృతస్యలోకే తావిష్ణో పాహి।
పాహి యజ్ఞం పాహి యజ్ఞపతిం పాహిమాం యజ్ఞన్యమ్ ॥
విష్ణూనిస్థ వైష్ణవా ని ధామానిస్థ ప్రాజాపత్యాని ॥ 12 ॥

సూయమ్మే మేఽద్యస్తత్స్వావృతౌ సూపావృతా అగ్నా విష్ణూ
విజిహాథాం మామాహిగ్ ం సిష్టం లోకమ్మే లోక కృతౌ కృణుతం
మామోదోశిష్ట మాత్మానంమ్మే పాతగ్ ం శివౌభవత మద్యనో విష్ణో
స్థామాసీత ఇన్ద్రస్తిష్ఠన్వీర్యమకృణోద్దేవతాభిస్సమారభ్య ॥

ఊర్ధ్వో అధ్వరో దివిస్పృ గహ్రుతో యజ్ఞోయజ్ఞ పతేః ।
ఇన్ద్రవాన్ స్వవాన్బృహద్భాః ॥
వీహిమధ్వోర్ధ్వృతస్య స్వాహా సంజ్యోతిషా జ్యోతిః ।
వాజస్యమా ప్రసవేనోద్గ్రాభేణోద జిగ్రభత్ ।
అథా సపత్నానిన్ద్రోమేనిగ్రాభేణాధరాగ్ ం అకః ॥
ఉద్గ్రాభశ్చ నిగ్రాభశ్చ బ్రహ్మా దేవాగ్ ం అవీవృధత్ ।
అథాసపత్నా నిన్ద్రాగ్నీమే విషూచీనాన్వ్యస్యతామ్ ॥

వసురస్యుపావసురసి విశ్వావసురస్యప్తుభీరిహాణా వ్యన్తు వయో వశా పృశ్నిర్భూత్వా మరుతో గచ్ఛ తతో నో వృష్ట్యావత ॥

సఙ్స్రావభాగా స్థేషా బృహన్తః ప్రస్త రేష్ఠా బర్హిషదశ్చ దేవాః।
ఇమాం వాచమభి విశ్వే గృణన్తః స్వాహా దేవా అమృతా మాదయన్తామ్ ॥

దేవాగాతువిదో గాతుం విత్వా గాతుమిత మనసస్పతే సుధాత్వీమం యజ్ఞం దివి దేవేషు వాతేధాః స్వాహా ॥ 13 ॥

ఇతి ప్రథమకాణ్డే ప్రథమ ప్రపాఠకః

ప్రథమం కాణ్డమ్ | అథ ద్వితీయ ప్రపాఠకః

అధ్వరః

ఓమ్ ॥ ఆపోదేవీః శున్ధతమా మధుమన్తం మధుమతీర్దేవ యజ్యాయై ।

ఓషధే త్రాయస్వైనఙ్స్వధితేమైనగ్ం హిగ్ంసీః ॥

యాతేశివతమాతనూ స్తయైనముపస్పృశ ॥

దేవశ్రుదిమాన్ప్రవపే స్వస్త్యుత్తరం అశీయ ॥

హిరణ్యవర్ణాః శుచయః పావకాః ప్రచక్రమురుహిత్వ వద్యమాపః॥

శతంపవిత్రా వితతాన్యాసు తేభిర్మా దేవః సవితా పునాతు ।

ఆపోమా మాతరః సూన్దయన్తు ఘృతేనమా ఘృతప్వః పునన్తు।

విశ్వగ్ం హి రిప్రం ప్రవహన్తు దేవీ రుదిద్భ్యః శుచిరా పూతయేమి ॥

విష్ణోః శర్మాసి శర్మమేయచ్ఛోర్జేత్వా మహీనాంపయో స్యపామోషధీనాగ్ం రసో వర్చోధా అసి వర్చోమే ధేహి ॥

వృత్రస్యాసి కనీనికా చక్షుషోమే వయోధా అన్తరహం త్వయా

ద్వేషో అన్తరరాతీర్దధే మహతాపర్వతేనచక్షుషా అసి చక్షుర్మే పాహి॥

చిత్పతిస్త్వా పునాతు వాచస్పతిస్త్వా పునాతు ॥

దేవస్త్వా సవితా పునాత్వచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ ।

వసోస్సూర్యస్య రశ్మిభిః ॥

తస్యతే పవిత్రపతే పవిత్రేణ యస్మైకం పునే తఛ్ఛకేయం

॥ 1 ॥

ఆకూత్యై ప్రయుజే అగ్నయే స్వాహా మేధాయై మనసే అగ్నయే స్వాహా దీక్షాయై తపసే అగ్నయే స్వాహా సరస్వత్యై పూష్ణే అగ్నయేస్వాహా ॥

ఆపోదేవీర్బృహతీర్విశ్వశంభువో ద్యావాపృథివీ ఉరో అన్తరిక్షః।

బృహస్పతిర్నహవిషావృధాతు ॥ స్వాహా ॥

విశ్వో దేవస్య నేతుర్మ ర్తోవురీతసఖ్యమ్ ।

విశ్వోరాయ ఇషుధ్యతిద్యుమ్నం వృణీత పుష్యసే ॥ స్వాహా॥

ఋక్సామయోః శిల్పేస్థస్తే వామారభా ఆమోదృచః పాతం విష్ణోః శర్మాసి శర్మమే యచ్ఛ నమస్తే అస్తు మామాహిగ్ంసీః ॥

ఇమాం ధియగ్ం శిక్షమాణస్య దేవక్రతుం దక్షం వరుణ సగ్ం శిశాధి ।

యయాతివిశ్వా దురితా తరేమ సుతర్మాణ మధినావగ్ం రుహేయమ్ ॥

సూర్యాగ్నీ ద్యావా పృథివీ ఉర్వో అన్తరిక్షాపః ।

ఓషధయా ఉపమా దీక్షాయ్యాం దీక్షాపతయో హ్వాయధ్వం దేవ సవితస్త్వం దీక్షాయ్యా దీక్షాపతిరసీ త్థం వ్యాసన్తాం పాహ్యూర్గస్యాఙ్గిరస్యూర్ణంమ్రదా ఊర్జం మయి ధేహీన్ద్రస్య యోనిరసి గోపాయమా నమస్తే అస్తు మామా హిగ్ంసీః ॥

కృషిగ్ం సుసస్యాముత్కృషే సుపిప్పలా ఓషధీస్కృధి ।

విషాణే విష్యైతం గ్రన్థిం యదస్య గుష్పితగ్ం హృది మనో యదస్య గుష్పితం ॥

బృహన్నసి వానస్పత్య స్సదృశ్యమ్నో దృశ్యమ్నం యజమానాయ ధేహి నక్షత్రాణాం మాతీకాశాత్పాహి ॥

ఆపోదేవాస ఈమహే వామం ప్రయత్యధ్వరే ।

యద్వోదేవాస ఆగురి యజ్ఞియాసో హవామహే ॥

స్వాహా యజ్ఞం మనసః స్వాహా దివః స్వాహా పృథివ్యాః స్వాహోరోరన్తరిక్షాత్స్వాహా వాతాత్పరి గృహ్ణామి స్వాహా ॥

నక్షత్రాణాగ్ం సకాశాన్మా యోషం వ్రతం చరత ॥

దైవీం ధియం మనామహే సుమృడీకా మభిష్టయే ।

వర్చోధాం యజ్ఞవాహసగ్ ం సుతీర్థానో అసద్వశే ॥

యేదేవా మనుజాతా మనోయుజః సుదక్షా దక్ష పితరఃస్తే

నోఽవస్తు తేనః పాన్తుతేభ్యస్స్వాహా ॥

శివాః పీతా భవత యూయమాపో అస్మాకం యోనా ఉదరే

సుశేవాః ।

ఇరావతీరనమీవా అనాగసః శివానో భవత జీవసే ॥

కామ్యో హవిషాం మన్దిష్ఠోగ్నే త్వగ్ ం సృజాగృహి వయగ్ ం

సుమన్ధిషీమహి ।

గోపాయన్నస్స్వస్తయ్యే ప్రబుధేనః పునస్కృధి ॥

పునర్మనః పునరాయుర్మా ఆగాత్పునః ప్రాణః పునపాకూ

తమాగాత్ ।

వైశ్వానరోదబ్ధస్తనూపా అపబాధతాం దురితానివిశ్వా ॥

త్వమగ్నే వ్రతపా అసి దేవ ఆ మర్త్యేష్వా ।

త్వం యజ్ఞేష్వీడ్యోవ్రతమస్మ సుధారయ ॥

పూషా సనీనాగ్ ం సోమో రాధసాం మా పృణ్ణాపర్త్యా విరాధిష్ట

మాం వయమాయుషా వర్చసా చ రాత్స్వే

యతో౽మా౽౽భూయో భర దేవః సవితా వసోర్వసుదావా వాయుర్గోపా స్త్వష్టాధిపతిః పూషా ప్రతిగ్రహీతా దోవీరీపో అపాం నపాద్య ఊర్మిర్హవిష్య ఇన్ద్రియావాన్మదిన్తమస్తం వో మాక్రమిషం యాః పశూనామృషభేవాచస్తాః సూర్యో అగ్రే శుక్రో అగ్రే తాఃప్రహిణోమి యథాభాగంవో అత్ర శివానః పునరాయన్తు వాచో వాయవేత్వావరుణాయత్వా రుద్రాయత్వా నిర్ఋత్యై త్వేన్ద్రాయత్వా మరుద్భ్యస్త్వా॥ 3 ॥

ఇయన్తే శుక్రతనూరిదం వర్చః స్తయా సంభవ భ్రాజం గచ్ఛ జూరసిధృతా మనసా జుష్టా విష్ణవే తస్యాస్తే సత్యసవసః ప్రసవే తన్వో యన్త్ర మసియ స్వాహా శుక్రమసి చన్ద్రమస్యమృతమసి వైశ్వదేవమసి చిదసి మనాసి ధీరసి దక్షిణాసి యజ్ఞియాసి క్షత్రియా స్యదితిరస్యుభయతః శీర్ష్ణీ సానః సుప్రాచీ సుప్రతీచీ భవ మిత్రస్త్వా పది బధ్నాతు పూషాధ్వనః పాత్విన్ద్రాయాధ్యక్షాయాను త్వా మాతా మన్యతా మను పితా౽ను భ్రాతా సగర్భ్యో౽ను సఖా సయూథ్యః సాదేవి దేవమచ్ఛేహీన్ద్రాయ సోమగ్ం రుద్రస్త్వావర్తయతు స్వస్తి సోమసఖా పునరేహి వస్వ్యసి రుద్రాస్యదితిరస్యా దిత్యాసి చన్ద్రాసి రుద్రాసి బృహస్పతిష్ట్వా సుమ్నేరమ్ణాతు రుద్రో వసుభిరాచకే పృథివ్యాస్త్వా మూర్ధన్నాజిఘర్మి

యజ్ఞియా ఇడాయాస్పదే ఘృతవతిస్వాహాఽస్మే రమస్వాఽస్మే తే రాయ స్తవ రాయ స్తవ తవ రాయో మా రాయసోప్షేణవియౌష్మ స్త్వక్షీరమన్తస్త్వా సపేమ ॥ 4 ॥

సూర్యస్య చక్షురారుహ మగ్నే రక్షణః కనీనికామ్ ।
యదేతశే భిరీయసే భ్రాజమానో విపశ్చితా ॥
అపిపన్థామగన్మహి స్వస్తిగామనేహసమ్ ।
యేన విశ్వాః పరి ద్విషో వృణక్తి విన్దతే వసు ॥
అస్మకోఽసి శుక్రస్తే గ్రహ స్వాహాత్వా విచిద్భ్యః ॥

అభిత్యం దేవగ్ ం సవితార మూణ్యోః కవిక్రతుమర్చామి సత్యసవసగ్ ం రత్నాధామభిప్రియం మతిమ్ ।

ఊర్ధ్వా యస్యామతిర్భా అదిద్యుతత్సవీమని హిరణ్యపాణి రమిమీత సుక్రతుః కృపాస్వః॥

ప్రజాభ్యస్త్వా ప్రజాస్త్వానుప్రాణన్తు ప్రజాః పాహి శుక్రం త్వే శుక్ర శుక్రేణ చన్ద్రం చన్ద్రేణామృత మమృతేన క్రీణామి దేవసోమః శక్మ యత్తే గోరస్మే తే చన్ద్రాణి తపసస్తనూరసి ప్రజాపతేర్వర్ణః సహస్ర పోషంపుష్యన్తి పరమేణ పశునాక్రియస్వాఽస్మే తే బన్ధుః సువాజ్గభ్రాడజ్ఞారే బమ్భారేఽస్తరహస్తః కృశానవఏతే వః సోమక్రయ్య

ణా స్త్రాన్రక్షధ్వం మావోదభన్ దుశ్చక్షావో మావక్మత్ ॥ 5 ॥

స్వజా అసి స్వభూర్రస్యస్మే కర్మణే జాత ఋతేనత్వా గృహ్ణామ్యృ తేనః పాహి మిత్రోనా ఏహి సుమిత్రధః సహ రాయసోప్ష ణేన్ద్రస్యోరు మావిశ దక్షిణ ముశన్నుశన్తళ్ స్యోనః స్యోనమ్॥

ఉదాయుషా స్వాయుషోదోషధీనాగ్ం రసేన ।ఉత్పర్జన్య స్య ధామ్నోదస్థామమృతం అను॥

ఉర్వన్తరిక్షం వీహ్యాదిత్యాః సదా ఆసీద ॥

ఆస్తభ్నాద్యామృషభో అన్తరిక్షమమిమీత వరిమాణం పృథివ్యాః।

ఆసీదదిశ్వా భువనాని సమ్రాడ్విశ్వేత్తాని వరుణస్య వ్రతాని॥

వనేషు వ్యన్తరిక్షం తతాన వాజమర్వత్సు పయో అఘ్నియాసు।

హృత్సుక్రతుం వరుణం దిక్ష్వగ్నిం దివి సూర్యమదధాత్సోమ మద్రౌ ॥

ధ్రూరసి ధ్వర ధ్వరన్తం యో అస్మాన్ధ్వరా ద్యంవయం ధ్వర్మ మ తం ధ్వర ॥

వారుణమసి వరుణ స్తోత్తభ్నాతు వరుణస్య స్కంభోసి ॥

ప్రచ్యవస్వ భువనస్వతే విశ్వా న్యభిధామాని ।

మాత్వాపరి పరిణో మాపరి పన్థినో మాత్వావృకా అఘాయవో విదన్ ॥

శ్యేనోభూత్వాపరాపత యజమానస్యనో గృహేసఙ్స్కృతమ్।
దేవేభ్యస్సుత్యా యై ।

నమోమిత్రస్య వరుణస్య చక్షసే మహో దేవాయ తదృతగ్ ం సపర్యత ।

దూరేదృశే దేవజాతాయ కేతవే దివస్పుత్రాయ సూర్యాయ శగ్ ంసత ॥

వారుణమసి వరుణ స్తోత్తభ్నాతు వరుణస్య స్కంభసర్జనమసి॥

విచృత్తో వరుణస్య పాశః ప్రత్యస్తో వరుణస్య పాశోనమో వరుణస్య పాశాయాగ్నే స్తనూరసి విష్ణవేత్వా సోమస్య తనూరసి విష్ణవేత్వా ఉతిథేరా తిథ్యమసి విష్ణ వే త్వా ఉ గ్నయేత్వా రాయస్పోషదే విష్ణవేత్వాశ్యేనాయత్వా సోమభృతే విష్ణవేత్వా వారుణమసి వరు ణోఽసి ధృతవ్రతో వరుణస్యఋుతసదనమాసీద వరుణాయత్వా ॥ 6 ॥

అగ్నేర్జనిత్రమసి వృషణౌ స్థ ఉర్వశ్యస్యా యురసి పురూరవాఅసి గాయత్రమసి త్రిష్టుబసి జగదసి॥ భవతంనః సమనసౌ

సమోకసా సచేతసా అరేపసౌ ॥ మా యజ్ఞగ్ం హిగ్ం సిష్ఠంమా యజ్ఞపతిం జాతవేదసౌ శివౌ భవత మద్యనః ॥ అగ్నా అగ్నిశ్చరతి ప్రవిష్టా ఋషీణాం పుత్రో అధిరాజ ఏషః॥

తస్మైవిధేమ హవిషా వయం మా దేవానాంయూయుపామ భాగధేయం ॥ ఆపతయేత్వ గృహ్ణామి పరిపతయేత్వా గృహ్ణామి తనూనప్త్రే శక్మనే శాక్వరాయ శక్మనా ఓజిష్ఠాయా నాధృష్టమస్య నాధృష్యం దేవానామోజః ॥ అభిశస్తిపా అనభిశస్తేన్యమ్ ॥ అనుమ ఇదం వ్రతం వ్రతపతి ర్మన్యతామను దీక్షాం దీక్షాపతి రజ్ఞసా సత్యముపాగాగ్ం సువితేమ్మాధా అగ్నేవ్రతపతే యామమతనూరే షాసాత్వయ్యగ్నే వ్రతపతే యా తవ తనూరియగ్ం సా మయి సహనౌ వ్రత పతే వ్రతినోర్వ్రతాన్యగ్ం రగ్ంశుష్టే దేవసోమా ప్యాయతా మిన్ద్రాయైకధనవిదా ఆత్వమిన్ద్రాయప్యాయస్వా తుభ్య మిన్ద్రః ప్యాయతా మాప్యాయయ సఖీ న్త్సన్యా మేధయా స్వస్తితేదేవసోమ సుత్యమశీయ స్వాఖస్త్యై దృచమేష్టా రాయా ఏష్టా వామని ప్రేషేభగాయ ఋతమృతవాదిభ్యో నమో దివే నమః పృథివ్యై॥

యాతే అగ్నే ఒయాశయా తనూర్వర్షిష్ఠా గహనేష్ఠా ।

త్వేషం వచో అపావధీ రుద్రంవచో అపావధీః ॥ స్వాహా ॥

యాతే అగ్నే రజాశయా యాతేఅగ్నే హరాశయా యాతే అగ్నే రుద్రియా తనూస్తయానః పాహి తస్యైతే స్వాహా ॥ 7 ॥

తప్తాయనీ మేసి విత్తాయనీ మే స్యవ తాన్మానాథిత మవ తాద్వ్యథిత మగ్నే అఙ్గిరో యోఽస్యాంపృథివ్యా మధ్యస్యాయునా నామ్నేహి వసవస్త్వా హరన్తు గాయత్రేణ ఛందసా విత్స్వయజ్ఞపతేర్యత్తేఽనాధృష్టంధామా నాధృష్యం తేనత్వాదధే ఽగ్నే అంగిరో యోద్వి తీయస్యాం పృథివ్యా మధ్యస్యాయునా నామ్నేహి రుద్రా స్త్వాహరన్తు త్రైష్టుభేన ఛందసా విత్స్వ యజ్ఞప తేర్యత్తే ఽనాధృష్టంధామా నాధృష్యం తేనత్వాదధే ఽగ్నే అంగిరో యస్తృతీయస్యాం పృథివ్యా మధ్యస్యాయునా నామ్నే హ్యాదిత్యా స్త్వాహరన్తు జాగతేనఛన్దసా విత్స్వయజ్ఞపతేర్యత్తే ఽనాధృష్టంధామా నాధృష్యం తేనత్వాదధే విదేరగ్నే నభోనామ యత్తే సిగ్ంహీరసి మహిషీరసి దేవేభ్యః శున్ధస్వ దేవేభ్యఃశుమ్భస్వేన్ద్ర ఘోషాస్త్వా పురస్తా ద్వసుభిపాన్తు పితరస్త్వా మనోజవాదక్షిణతఃపాన్తు రుద్రాస్త్వా ప్రచేతసః పశ్చాత్పాన్తు విశ్వకర్మా త్వాదిత్యై రుత్తరాత్పాతు సిగ్ంహీ రసి సపత్నసాహీస్వాహా సిగ్ంహీరసి రాయస్పోషవని స్వాహా సిగ్ంహీరసి సుప్రజావనిస్వాహా సిగ్ంహీరస్యాదిత్యవని

స్సజాతవనిః స్వాహా సిగ్ంహీరస్యావహ దేవాన్దేవాయతేయజ
మానాయస్వాహా భూతేభ్యస్త్వా విశ్వాయురసి పృథివీందృగ్ంహ
ధ్రువక్షితిరస్యన్తరిక్షం దృగ్ంహాచ్యుతక్షిదసి దివందృగ్ంహా
ఽగ్నేర్భస్మాస్యగ్నేః పురీషమస్యగ్నేః కులాయమసి ॥

విభ్రాడ్బృహత్పిబతు సౌమ్యం మధ్వాయు ర్దధద్యజ్ఞపతా
అవిహ్రుతమ్।

వాతయుతో యోఽభి రక్షతిత్మనా ప్రజాః పిపర్తి బహుధా
విరాజతి॥8॥

దేవశ్రుత్తౌ దేవేష్వాఘోషేథామ్॥

యుఞ్జతే మనఉత యుఞ్జతే ధియో విప్రా విప్రస్య బృహతో
విపశ్చితః।

విహోత్రాదధే వయునావిదేకా ఇన్మహీ దేవస్యసవితుః
పరిష్టుతిః॥

అపజన్యం భయన్నుద మాచక్రా అవృత్సత।
గృహాగ్ం సోమస్య గచ్ఛతం గచ్ఛ దివ్యస్య నిష్కృతం॥
ఇదంవిష్ణుర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదా।
సమూఢమస్య పాగ్ంసురే॥

ఇరావతీ ధేనుమతీహి భూతగ్ం సూయవసినీ మనవే యశస్యే।

వ్యస్కభ్నారోదసీ విష్ణ ఏతే దాధర్థ పృథివీ మభితో మయూఖైః॥

సువాగావద దేవదుర్యం అరిష్యన్నరిష్యతః। ఆన్వోవీరో జాయతాం కర్మణ్యోఽభిశస్తిపా అనభిశస్తేన్యః॥

యంబహవోఽనుజీవాన్యోబహూనా మసద్వశీ॥ వైష్ణవమసి విష్ణుస్త్వోత్తభ్నాతు॥

దివోవిష్ణ ఉతవా పృథివ్యా ఉరోర్వా విష్ణో బృహతో అన్తరిక్షాత్।

హస్తౌ పృణస్వ బహుభిర్వస వ్యైరాత్ప్రయచ్ఛదక్షిణా దోతసవ్యాత్ ॥

విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ప్రవో చం యః పార్థివాని విమమే రజాగ్ంసి ।

యో అస్కభా యదుత్తరగ్ం సధస్థం విచక్రమాణస్త్రేధోరు గాయః ॥

విష్ణోః పృష్ఠమసి విష్ణో రరాటమసి విష్ణోశ్నప్త్రేస్థో విష్ణోస్స్యూరసి విష్ణోర్ధ్రువోఽసి వైష్ణవమసి విష్ణవేత్వా ॥

ప్రతద్విష్ణుస్తవతే వీర్యేణ మృగోనభీమః కుచరో గిరిష్ఠాః ।

యస్యోరుషు త్రిషు విక్రమణేష్వధిక్షియన్తి భువనాని విశ్వా ॥9॥

దేవస్యత్వాసవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తాభ్యాంమాదదేఽభ్రిరసి నారిరసీద మహగ్ం రక్షసో గ్రీవా అపికృన్తామీదమహం యోమేసమానో యోఽసమానో ఽరాతీయతి తస్య గ్రీవాఅపికృన్తామి బృహన్నసి బృహద్రాయా బృహతీమిన్ద్రాయ వాచంవద రక్షోహణం వలగహనం వైష్ణవీగ్ం స్వరాడసి సపత్నహేదమహం తాన్వలగానుద్వపామి యాన్మేసమానో యానసమానో నిచఖాన యేకుల్ఫదఘ్నే నిరస్తోవలగః స్వరాడస్యభిమాతిహేదమహం తాన్వలగానుద్వపామి యాన్మే సజాతో యానసజాతో నిచ ఖాన యేజానుదఘ్నే నిరస్తో వలగో విరాడసి రక్షోహేదమహం తాన్వలగానుద్వ పామియాన్మేసబన్ధుర్యా నసబంధుర్నిచఖాన యేనాభిదఘ్నే నిరస్తో వలగః సత్రరాడస్యశస్తిహేదమహంతాన్వలగానుద్వపామియా న్మేభ్రాతృవ్యో యానభ్రాతృవ్యో నిచఖాన యే అగ్ంసదఘ్నే నిరస్తో వలగః సర్వరాడస్యరా తీయతోహన్తే దమహం తాన్వలగానుద్వపామి యాన్మే సజన్యో యానసజన్యో నిచఖాన యేశీర్షదఘ్నేనిరస్తోవలగః॥

సంమృశ ఇమానాయుషే వర్చసేచ దేవానాం నిధిరసి ద్వేషోయవనః।

యుయో౽ఏధ్యస్మద్వేషాగ్ంసి యాని కాని చ చకృమా॥

దేవానామిదం నిహితం యదస్త్యథాభాహిప్రదిశశ్చతస్రః।

కృణ్వానోఅన్యంఅధరాన్త్సపత్నాన్॥

పృథివ్యైత్వా౽న్తరిక్షాయత్వా దివేత్వా శున్ధన్తాం లోకాః పి

తృషదనాయవో ౽సియావయ ద్వేషోఅస్మద్యవయారాతిం

పితృషదనంత్వా లోక మవస్తృణామి॥

ఉఙ్ఞ్స్రి యస్వ వనస్పతే సజూర్దేవ బర్హిషా।

నితానస్త్వా మారుతో నిహన్తు మిత్రావరుణౌ ధ్రువేణధర్మణా॥

బ్రహ్మవనింత్వా క్షత్రవనిం పర్యూహామి బ్రహ్మ దృగ్ంహ

క్షత్రం దృగ్ంహ రాయస్పోషం దృగ్ంహ ప్రజాం దృగ్ంహ

సజాతానస్మై యజమానాయ దృగ్ంహ॥

ఘృతేనద్యావా పృథివీ ఆపృణవిశ్వజనస్య ఛాయాసి ॥

పరిత్వా గిర్వణోగిర ఇమా భవన్తు విశ్వతః ।

వృద్ధాయు మను వృద్ధయో జుష్టా భవన్తు జుష్టయః॥

ఇన్ద్రాయ త్వేన్ద్రస్య స్యూరసీన్ద్రస్య ధ్రువో౽స్యైన్ద్రమసీన్ద్రా

యత్వా రక్షోఘ్నోవో వలగఘ్నః ప్రోక్షామి వైష్ణవాన్ రక్షోహణంత్వా

వలగహన మవసించామి వైష్ణవగ్ం రక్షోహణంత్వా వలగహన

మవస్తృణామి వైష్ణవగ్ ం రక్షోఘ్నీవాం వలగఘ్నీ ఉపదధామి వైష్ణవీ రక్షోఘ్నీవాం వలగఘ్నీ పర్యూహామి వైష్ణవీ రక్షోహణంత్వా వలగహన మా స్తృణామి వైష్ణవమ్ ॥ 11 ॥

విభూరసి ప్రవాహ్ణో వహ్నిరసి హవ్యవాహనః శ్వాత్రోఽసి ప్రచేతా స్తుథోఽసి విశ్వవేదా అవస్యురసి దువస్వా నఙ్ఘారిరసి బంభారి రుశిగసి కవిః శున్ధ్యురసి మార్జాలీయః సమ్రాడసి కృశానుః పరిషద్యోఽస్యాస్తశైవ్యో నభోఽసి ప్రతక్వాసం మృష్టోఽసి హవ్యసూదనస్నిగరోఽసి విశ్వవేదా ఋతధామాసి స్వర్జ్యోతిః సముద్రో ఽసి విశ్వవ్యచా అశైజోఽస్యేకపాదహిరసి బుధ్న్యః కవ్యో ఽసి కవ్యవాహనో రౌద్రేణానీకేన పాహిమాగ్నే పిపృహిమా నమస్తే అస్తు మామాహిగ్ ంసీః ॥ 12 ॥

త్వగ్ ంసోమతనూకృద్భ్యో ద్వేషోభ్యోన్యకృతేభ్యః।
ఉరుయన్తాసి వరూథం ॥ స్వాహా ॥
జుషాణోఅప్తురాజ్యస్యవేతు ॥ స్వాహా ॥

అగ్నేనయ సుపథారాయే అస్మాన్ విశ్వానిదేవ వయునాని విద్వాన్।

యుయోధ్యస్మజ్జుహురాయణమేనో భూయిష్ఠాన్తే నమఉక్తిం

విధేమ॥

ఉరువిష్ణో విక్రమస్వోరుక్షయాయ నస్కృధి।

ఘృతం ఘృతవనే పిబప్రప్ర యజ్ఞపతింతిర ॥ స్వాహా ॥

ఏవావన్దస్వ వరుణం బృహన్తం నమస్యాధీర మమృతస్య గోపాం ।

సనఃశర్మత్రి వరూథం వియగ్ ంసత్పాతన్నో ద్యావాపృథివీ ఉపస్థే ॥

ఉర్వన్తరిక్షం వీహ్యాదిత్యాః సదాఆసీద దేవసవితరేష తే సోమస్తగ్ ం రక్షస్వ మాత్వాదభన్నుశ్చక్షుస్తే మా వక్నదేత త్వం దేవసోమ దేవానుపావృత ఇదమహంమ్మను ష్యాన్తస్సహరాయ స్పోషేణ ప్రజయాచోపావర్తే నమో దేవేభ్యః స్వధా పితృభ్యో నిర్వరుణస్య పాశాదముక్షి స్వరభిర్వ్యఖ్యం జ్యోతిర్వైశ్వానర మగ్నే వ్రతపతే యాత్వతనూర్మయ్యభూదేషా సా త్వ య్యగ్నే వ్రతపతే యా మమ తనూస్త్వయ్య భూదియగ్ ంసామయి పునర్నా వ్రతపతేర్వ్రతినోర్వ్రతాని యథాయథంనౌ వ్రతపతే వ్రతినోవ్రతాని విద్రతాని సృజావహై॥13॥

అత్యన్యానగాం నాన్యానుపాగా మర్వా క్త్వా పరైభ్యః

పరోఽవరేభ్యో ఽవిదం తంత్వా జుషామహే దేవయజ్యాయై జుష్టం విష్ణవే విష్ణవేత్వా॥

ఉరువిష్ణో విక్రమస్వోరు క్షయాయనస్కృధి।

ఘృతం ఘృతవనే పిబ ప్రప్ర యజ్ఞపతి తిర ॥స్వాహా॥

ఓషధేత్రాయస్వైనగ్ స్వధితే మైనగ్ ం హిగ్ ంసీః।

యాతే శివతమా తనూస్తయైన ముపస్పృశ ॥

యంత్వాయమగ్ స్వధితిస్తిగ్మతేజాః ప్రణినాయ మహతే సౌభగాయ ।

దివమగ్రేణ మాహిగ్ ంసీ రన్తరిక్షం మధ్యేన పృథివ్యా సంభవ భ్రాజం గచ్ఛ ।

వనస్పతే శతవలిశో విరోహ సహస్ర వల్శా వివయగ్ ం రుహేమ॥

పృథివ్యై త్వాఽన్తరిక్షాయత్వా దివేత్వా శున్ధన్తాం లోకాః పితృషదనా యవోఽసి యావయద్వేషో అస్మద్య యారాతిం పితృషదనంత్వా లోక మవస్తృణామి॥

స్వావేశోఽస్యగ్రేగాన్నేతౄణా మధిత్వా స్థాస్యతి తస్య విత్స్వ॥

ఘృతేనద్యావాపృథివీ ఆపృణ దేవస్త్వా సవితా మధ్వానక్తు ॥

ఇన్ద్రస్య చషాలమసి సుపిప్పలాఓషధీస్కృధి దివమగ్రేణోత్తభానాఽన్తరిక్షం మధ్యేనాపృణ పృథివీ ముపరేణదృగ్ంహ॥

తాతేధామాన్యుశ్మసి గమధ్యై గావో యత్ర భూరిశృఙ్గా అయాసః।

అత్రహతదురుగాయస్య విష్ణోః పరమం పదమవభాతి భూరి॥

విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతోవ్రతాని పస్పశే । ఇన్ద్రస్యయుజ్యస్సఖా॥

బ్రహ్మవనింత్వా క్షత్రవనిం పర్యూహామి బ్రహ్మ దృగ్ంహ క్షత్రం దృగ్ంహ రాయస్పోషం దృగ్ంహ ప్రజాం దృగ్ంహ సజాతానస్మై యజమానాయ దృగ్ంహ॥

తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ంశచ్యా పశ్యన్తి సూరయః।

దివీవచక్షు రాతతమ్॥

పరివీరసి పరిత్వా దైవీర్విశో వ్యయన్తాం పరీమం యజమానం మనుష్యాన్త్సహ రాయస్పోషేణ ప్రజయా చ వ్యయన్తాం దివస్పనూ ష్పేష దివంతే ధూమో గచ్ఛత్వాన్తరిక్షం జ్యోతిః పృథివీం భస్మ స్వాహా॥14॥

ఇషేత్వో పావీ రస్యుష్టో దేవాన్దైవీర్విశః ప్రాగుర్వస్తయ

ఉశిజోబృహస్పతేర్ధారయా స్థానిహవ్యాతేస్వదం దేవత్వష్టర్వసురణే రేవతీ రమధ్వం దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణహస్తాభ్యా మాదద ఋతస్యత్వాదేవహవిః పాశేన ప్రతి ముంచామ్యముష్యైత్వా జుష్టం ధర్షా మానుషా అద్భ్య స్త్వా షధీభ్యో జుష్టం ప్రోక్షామ్యనుత్వా మాతా మన్యతా మను పితాను భ్రాతా సగర్భ్యోఽను సఖా స యూథ్యోఽను వమానావహ దేవాన్దై వాయం తే యజమానాయాఽపాం పేరురసి స్వాత్తగ్ం సద్దవిరాపోదేవీః స్వదన్తుసం తే వాయుర్వాతేన గచ్ఛతాగ్ం సంయజత్రైరఙ్గాని సంయజ్ఞపతి రాశిషా ఘృతేనాక్తౌపశూగ్ంస్త్రాయేథామ్||

యేబధ్యమాన మను బధ్యమానా అన్వైక్షన్త మనసా చక్షుషాచ।

అగ్నిష్టం అగ్రే ప్రముమోక్తు దేవః ప్రజాపతిః ప్రజయా సగ్ం రరాణః||

రేవతి ప్రేధా యజ్ఞపతి మావిశోర్వో అంతరిక్ష సజూర్దేవేన వాతేన||

త్మనాస్య హవిషోయజ సమస్య తన్వా భవ।

వర్షీయో వర్షీయసో యజ్ఞం యజ్ఞపతౌధాః||

స్వర్విదసి స్వర్విత్వా స్వరిహిఇస్వమహ్యాగ్ం స్వః పశుభ్యో

లోకవిదసి లోకం విత్వా లోకమిహి లోకం మహ్యాం లోకం పశుభ్యో నాథవిదసి నాథం విత్వా నాథమిహి నాథం మహ్యాం నాథం పశుభ్యో గాతువిదసిగాతుం విత్వా గాతుమిహి గాతుం మహ్యాం గాతుం పశుభ్యః॥

నవాఏ న్మ్రియసే నోతరిష్యసి దేవం ఇదేషి పథిభిః శివేభిః।
యత్రయన్తి సుకృతో నాపి దుష్కృతస్తత్ర త్వా దేవస్సవితా దధాతు॥

శమితార ఉపేతనయజ్ఞం దేవేభి రన్వితమ్।
పాశాత్పశుం ప్రముంచత బంధాద్యజ్ఞపతిం పరి॥
అదితిః పాశాన్ప్రముమోక్త్వేతాన్పశోః పాశాన్పశు పతేరధి।
యోనో ద్వేష్యధరస్సపద్యతాం తస్మిన్పాశాన్ప్రతి ముంచామ ఏతాన్ ॥ 5 ॥

నమస్త ఆతానా నర్వా ప్రేహి యజమానాయ ఘృతస్య కుల్యామను సహరాయ స్పోషేణ దేవీరాపశ్శుద్ధాయూయం దేవాన్యుయుధ్వగ్ం శుద్ధావయగ్ం సుపరి విష్టాః పరి వేష్టారోవో భూయాస్మ వాచమస్య మాహిగ్ంసీః ప్రాణమస్య మాహిగ్ంసీశ్చక్షురస్య మాహిగ్ంసీః శ్రోత్రమస్యమాహిగ్ంసీ ర్యత్తే క్రూరం

యదాస్థితం తదేతేనశున్ధస్వ దేవేభ్యః శుమ్భస్వగాత్రాణ్యస్య మాహిగ్ ంసీ శ్ఛరిత్రాణస్య మాహిగ్ ంసీ ర్నాభిమస్య మహిగ్ ంసీ ర్మేఢ్రమస్యమాహిగ్ ం సీఃపాయుమస్య మాహిగ్ ంసీః శమద్భ్యః॥

ఓషధే త్రాయస్వైనగ్ం స్వధితే మైనగ్ ం హిగ్ ంసీః।

యాతే శివతమా తనూస్తయైనముపస్పృశ॥

పృథివ్యై త్వా రక్షసాం భాగోఽసీద మహగ్ ం రక్షోఽవబాధ ఇదమహగ్ ం రక్షోఽధమం తమోనయామీషే త్వోర్జేత్వా దేవేభ్యః శుంధస్వ దేవేభ్యః శుమ్భస్వ॥ ఘృతేన ద్యావాపృథివీ ప్రోర్ణువాతా మముష్మైత్వా జుష్టం నమస్సూర్యస్య సందృశే॥

ఉశ్చెర్వన్తరిక్షం వీహి ప్రత్యుష్టగ్ ం రక్షః ప్రత్యుష్టారాతి ర్వాయోస్తోకానాం ప్రయుతా ద్వేషాగ్ ంసి స్వాహోర్ధ్వనభసం మారుతం దేవంగచ్ఛతమ్ ॥16॥

జుష్టందేవేభ్యోహవ్యం ఘృతవదముష్మై త్వా జుష్టగ్ ం రేడ స్యగ్నిష్ట్వా శ్రీణాత్వాపస్త్వా సమరిణ్వాన్వాతస్యత్వా ధ్రాజ్యై పూష్ణరగ్గ్హ్యా ఊష్మణోఽవ్యథిషేఽపామోషధీనాగ్ ం రసో ఘృతం ఘృతపావానః పిబత వసాం వసాపావానః పిబతా న్తరిక్షస్య హవిర సి స్వాహాత్వా వాతాయ దిశః ప్రదిశ ఆదిశో విదిశ ఉద్దిశో

దిశఐన్ద్రాః ప్రాణో అఙ్గే అఙ్గే నిదిధ్య ద్ఐన్ద్రో ఉపానో అఙ్గే అఙ్గే నిబోభువ ద్ఐన్ద్రో వ్యానో అఙ్గే అఙ్గే విబోభువత్ ॥

దేవత్వష్టర్భూరితే సత్సమేతు సలక్ష్మ యద్విషురూపం బభూవ।

దేవత్రా యన్త మవసే సఖాయో అనుత్వా మాతా పితరో మదన్తు ॥ 17 ॥

సముద్రం గచ్ఛ స్వాహాఽన్తరిక్షం గచ్ఛ స్వాహా దేవగ్ ం స వితారం గచ్ఛ

స్వాహాఽహోరాత్రే గచ్ఛస్వాహామిత్రా వరుణౌ గచ్ఛ స్వాహా ద్యావాపృథివీ గచ్ఛ స్వాహా ఛందాగ్ ంసి గచ్ఛ స్వాహా సోమంగచ్ఛ స్వాహా యజ్ఞం గచ్ఛస్వాహా దివ్యన్నభో గచ్ఛస్వాహాఽగ్నిం వైశ్వానరం గచ్ఛస్వాహా మనోహార్ధిం యచ్ఛోషధీభ్యస్త్వ॥

ధామ్నో ధామ్నో రాజన్నితో వరుణనో ముఞ్చ యదాపో అఘ్న్యా వరుణేతి శపామహై।

తతో వరుణనో ముఞ్చ॥

ఉద్ఘుత్తమం వరుణ పాశ మస్మదవాధమం విమధ్య మగ్గ్ శ్రథాయ ।

అ॒ర్థా వ॒యమా॑దిత్య వ్ర॒తే తవానా॑గసో అ॒ది॑తయే స్యామ ॥

సు॒మి॒త్రా॒నా॒ ఆప॒ ఓష॑ధయః సన్తు దుర్మి॒త్రా స్తస్మై॒సన్తు ।

యో అ॒స్మాన్ద్వేష్టి యంచ వ॒యంద్విష్మః॥ 18 ॥

ఇతి ప్రథమకాండే ద్వితీయ ప్రపాఠకః

ప్రథమం కాణ్డమ్ | అథ తృతీయ ప్రపాఠకః

గ్రహాః

ఓం ॥ హవిష్మతీ రిమా ఆపో హవిష్మాన్దేవో అధ్వరః ।

హవిష్మం ఆవివాసతి హవిష్మం అస్తు సూర్యః॥

అగ్నే ర్వోఽపన్నగృహస్య సదసి సాదయామి దేవానాం భాగధేయీస్థేన్ద్రాగ్న్యోర్భాగ ధేయీస్థ మిత్రావరుణయోర్భాగధేయీ స్థ విశ్వేషా దేవానాం భాగధేయీస్థ సుమ్నాయువ సుమ్న్యేవయ సుమ్నం ధత్త॥

హృదేత్వా మనసేత్వా దివేత్వా సూర్యాయత్వా।
ఊర్ధ్వమిమమధ్వరం దివి దేవేషు హోత్రాయచ్ఛ ॥

శృణోత్వగ్నిస్సమిధాహవంమే శృణ్వన్త్వాపో ధిషణాశ్చ దేవీః।
శృణోతుగ్రావాణో విదుషోను యజ్ఞగ్ం శృణోతు దేవస్స వితాహవంమే॥

దేవీరాపో అపాన్నపాద్యఊర్మిర్హవిష్య ఇన్ద్రియావాన్మదిన్త మస్తందేవేభ్యః శుక్రపేభ్యో దాతయేషాం భాగస్థఃస్వాహా కార్ష్యసి సముద్రస్య వోఽక్షిత్యా ఉన్నయే వసూనాగ్ం రుద్రాణా మాదిత్యానాం పన్నేజనీస్థ వసవోరుద్రా ఆదిత్యా ఏతావః పన్నేజనీస్థ

సముద్రం గన్ధర్వేష్ఠా మన్వాతిష్ఠత వాతస్య పత్మనేడితా వామీత్తే సందృశి విశ్వగ్ ం రేతోధేషీయ త్వవామీరను సందృశి ॥

యమగ్నే పృత్సుమర్త్య మవావాజేషు యంజునాః । సయన్తా శశ్వతీ రిషః॥

జుష్టో వాచో భూయాసం జుష్టో వాచస్పతి ర్యద్వాచో మధు మత్తస్మై స్వాహా స్వాహా సరస్వత్యై ॥1॥

నిగ్రాభ్యాస్థ దేవశ్రుత స్తర్పయత మాయుర్మేతర్పయత తర్పయతమా ప్రాణంమేతర్పయత తర్పయతమాఽపానంమే తర్పయత తర్పయతమా వ్యానం మే తర్పయత తర్పయతమా చక్షుర్మే తర్పయత తర్పయతమా శ్రోత్రం మే తర్పయత తర్పయతమా మనోమే తర్పయత తర్పయతమా వాచంమే తర్పయత తర్పయత మాఽఽత్మానంమే తర్పయత తర్పయతమా ప్రజాంమే తర్పయత తర్పయతమా గృహాన్మే తర్పయత తర్పయతమా పశూన్మే తర్పయత తర్పయతమా గణైర్మామా వితీతృషత తర్పయతమా ॥2॥

దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణోహస్తా భ్యామాదదే గ్రావాస్యధ్వరకృ ద్దేవేభ్యో గభీర మిమమ ధ్వరం కృధి॥

ఇన్ద్రాయత్వా సుషుత్తమం మధుమన్తం పయస్వన్తమ్।

ఇన్ద్రాయ త్వాభిమాతిఘ్న ఇన్ద్రాయత్వా వసుమతే రుద్రవ
తా ఇన్ద్రాయత్వా దిత్యవతే॥

అగ్నయేత్వా రాయస్పోషదే విష్ణవేత్వా శ్యేనాయత్వా
సోమభృతే విష్ణవేత్వా॥

శ్వాత్రాస్థ వృత్రతురో రాధ్వంగూర్తా అమృతస్య పత్నీః।

తాదేవీ ర్దేవత్రేమం యజ్ఞం ధత్తోపహూతాః సోమస్య పిబత॥

యత్తేసోమ దివి జ్యోతిర్యత్పృథివ్యాం యదురా అన్తరిక్షే
తేనాస్మై యజ్ఞపతయ ఉరురాయే కృధ్యధి ధాత్రేవోచో
మాభైర్మా సంవిక్థా ఊర్జం ధత్స్వోర్జమస్మాసుధేహి ధిషణే ఈడితే
ఈడేథా మూర్జం దధాథా మూర్జమస్మాసు ధత్తం మావాగ్ం హిగ్ం
సిషం మాస్మాన్యవగ్ం హిగ్ం సిష్టమ్ ॥ 3 ॥

వాచ స్పతయే పవస్వ వృష్ణో అగ్ంశుభ్యాం గభస్తి పూతః॥

దేవో దేవానాం పవిత్రమసి యేషాం భాగోఽసి॥

మధుమతీర్నా ఇషస్కృధి స్వాంకృతోఽస్యుర్వన్తరిక్షం వీహి
విశ్వేభ్య ఇన్ద్రియేభ్యో దివ్యేభ్యః పార్థివేభ్యోమనస్త్వాష్ట్వాహా
త్వాసుభవ సూర్యాయ దేవేభ్యస్త్వా మరీచిపేభ్యః ప్రాణాయత్వా

యత్తే సోమాదాభ్యంనామ జాగృవి తస్మై తే సోమ సోమాయ స్వాహా ప్రాగపాగధరాగుదగేతాస్త్వా దిశా ఆధావన్త్వమ్బ నిస్మర సమరిర్విదామ్ ॥4॥

ఉపయామ గృహీతోఽసి ॥

అన్తర్యచ్ఛ మఘవన్పాహి సోమ మురుష్య రాయస్సమిషో యజస్వ।

అన్తస్తే ద్యావాపృథివీ దధామ్యన్తర్దధామ్యుర్వన్తరిక్షమ్।

సజోషా దేవై రవరైః పరైశ్చాన్తర్యామే మఘవన్మాదయస్వ॥

వాక్త్వేష్టిస్వాహా త్వా సుభవ సూర్యాయ దేవేభ్యస్త్వామరీచిపేభ్యోఽపానాయత్వా॥5॥

ఆవాయోభూష శుచిపా ఉపనః సహస్రంతే నియుతో విశ్వవార।

ఉపోతే అన్ధో మద్య మయామి యస్యదేవ దధిషే పూర్వపేయమ్॥

ఉపయామగృహీతోఽసి వాయవేత్వా॥

ఇన్ద్రవాయూ ఇమేసుతా ఉపప్రయోభిరాగతమ్। ఇన్దవోవా ముశన్తిహి॥

ఉపయామగృహీతోఽసి వాయవ ఇన్ద్రవాయుభ్యాం త్వైష తే యోనిః సజోషాభ్యాం త్వా ॥ 6 ॥

అయంవాం మిత్రావరుణా సుతసోమ ఋతావృధా। మమేదిహశ్రుతగ్ం హవమ్॥

ఉపయామ గృహీతోఽసి మిత్రావరుణాభ్యాం త్వైష తే యోనిర్ఋతాయుభ్యాం త్వా ॥ 7॥

యావాంకశా మధుమత్యశ్వినా సూనృతావతీ। తయా యజ్ఞం మిమిక్షతమ్॥

ఉపయామగృహీతోఽస్యశ్విభ్యాం త్వైష తే యోనిర్మాధ్వీభ్యాం త్వా॥8॥

ఉపయామగృహీతోఽసి దేవేభ్య స్త్వోపయామగృహీతోఽసి విశ్వదేవేభ్యస్త్వోపయామ గృహీతో ఽసి విశ్వేభ్యస్త్వా దేవేభ్యః॥

దితేః పుత్రాణా మదితే రకారిషమురుశర్మణాం బృహతాం వరూథినామ్।

యేషాంనామాని విహితాని దామశశ్చిత్రైర్వ్యజన్తి భువనాయ జీవసే ॥

ఉపయామగృహీతోఽసి విష్ణోస్త్వోరుక్రమే గృహ్ణామి

విష్ణ ఉరుక్రమైష తే సోమస్తగ్ం రక్షస్వ మాత్వాదభన్దుశ్చక్షు స్తే మావక్షదయం వసుః పురో వసుర్వాక్పావాచంమే పాత్వయం వసుర్విదద్వసు శ్చక్షుష్పాశ్చక్షుర్మేపా త్వయం వసుః సయంద్వసుః శ్రోత్రపాశ్రోత్రంమే పాతు ॥ 9 ॥

అయం వేనశ్చోదయత్పృశ్ని గర్భా జ్యోతిర్జరాయూ రజసో విమానే ।

ఇమమపాగ్ం సఙ్గమే సూర్యస్య శిశున్న విప్రా మతిభీ రిహన్తి॥

ఉపయామగృహీతోఽసి షణ్డాయత్వైష తే యోని ర్వీరతాయైత్వా ॥ 10 ॥

తంప్రత్నథా పూర్వథా విశ్వథేమథా జ్యేష్ఠరాజం బర్హిషద్గ్ స్వర్దృశమ్ ।

ప్రతీచీనం వృజనం దోహసే గిరాశుం జయన్త మనుయాసు వర్ధసే ॥

ఉపయామ గృహీతోఽసి మర్కాయత్వైష తే యోనిః ప్రజాభ్యస్త్వా ॥ 11 ॥

అపనుత్తౌ షణ్డామర్కౌ సహతేన యంద్విష్మోఽచ్ఛిన్నస్యతే దేవసోమ దక్షస్య రాయస్పోషస్య సువీర్యస్యాభిగ్రహీతారస్యామ॥

తుథ్రోసి జనధాయా దేవాస్త్వా శుక్రపాఃప్రణయన్తు తుథ్రోసి జనధాయా దేవాస్త్వామన్థిపాఃప్రణయన్త్వనాధృష్టాసి సువీరాః ప్రజాః ప్రజనయన్పరీహి సుప్రజాః ప్రజాః ప్రజనయన్నభిపరీహి॥

ఇన్ద్రాణమన్యునా యుజావబాధే పృతన్యతః । ఘ్నతావృత్రాణ్యప్రతి॥

సంజగ్మానౌ దివా పృథివ్యా శుక్రా శుక్రశోచిషా తౌదేవౌ శుక్రమన్థినా ఆయుర్యజ్ఞే ధత్త మాయుర్యజ్ఞపతౌ పుమాగ్ంసం గర్భమాధత్తం గవీణ్యోః ప్రాణానపశుషు యచ్ఛతగ్ం శుక్రస్యాధిష్ఠానమసిమన్థినో ఽధిష్ఠానమసినిరస్తః షణ్డో నిరస్తో మర్కః సహతేన యంద్విష్మః॥

యమాప్రథమాశ్సస్కృతిర్యజ్ఞే అస్మిన్యః స్థిరమో బృహస్పతిశ్చికిత్వాన్।

యోమధ్యమో వరుణో మిత్రో అగ్నిస్తస్మా ఇన్ద్రాయ సుతమాజుహోత తస్మైసూ ర్యాయ సుతమాజుహోత ॥ 12 ॥

యే దేవా దివ్యేకాదశ స్థ పృథివ్యా మధ్యేకా దశస్థ ।

అప్సుక్షితో మహినైకాదశస్థ తేదేవాసో యజ్ఞ మిమం

జుషధ్వమ్॥

ఉపయామగృహీతోఽస్యాగ్రయణోఽసి స్వాగ్రయణో జిన్వ యజ్ఞం జిన్వ యజ్ఞపతి మభిసవనాని పాహ్యృతస్త్వా విష్ణుః పాతు విశంత్వం పాహీన్ద్రియేణైష తే యోనిర్విశ్వేభ్యస్త్వా దేవేభ్యః॥13॥

ఉపయామగృహీతోఽసి॥

ఇన్ద్రాయత్వా బృహద్వతే వయస్వత ఉక్థాయువమ్। యత్త ఇన్ద్ర బృహద్వయ తస్మై త్వా విష్ణవే త్వా॥

ఏష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వోపయమగృహీతోసి ఽదేవేభ్యస్త్వా దేవాయువం గృహ్ణామి పునర్హావిరసి దేవేభ్యస్త్వా దేవాయువం పృణచ్మి యజ్ఞస్యాయుషే ॥ 14 ॥

మూర్ధానం దివో అరతిం పృథివ్యా వైశ్వానరమృత ఆ జాతమగ్నిమ్ ।

కవిగ్ం సమ్రాజమతిథిం జనానామాసన్నా పాత్రం జనయన్త దేవాః ॥

ఉపయామగృహితో ఽసి వైశ్వానరాయ త్వా ॥ ధ్రువో ఽసి ధ్రువక్షితిర్ధ్రువాణాం ధ్రువతమో ఽచ్యుతానామచ్యుతక్షిత్తమ ఏష తే యోనిర్వైశ్వానరాయ త్వా ॥

ధ్రువం ధ్రువేణ హవిషా వః సోమం నయామసి ।

యథా నః సర్వా ఇజ్జనః సంగమే సుమనా అసత్ ॥

దివి దివ్యాన్దృగ్ంహాన్తరిక్షే అన్తరిక్ష్యాన్పృథివ్యాం పార్థివాన్ ॥ 15 ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసి మధవే త్వా మాధవాయ త్వా శుక్రాయ త్వా శుచయే త్వా నభసే త్వా నభస్యాయ త్వేషాయ త్వోర్జాయ త్వా సహసే త్వా సహస్యాయ త్వా తపసే త్వా తపస్యాయ త్వా ॥ 16 ॥

ఇన్ద్రాగ్నీ ఆగతగ్ం సుతం గీర్భిర్నభో వరేణ్యమ్ ।

అస్య పాతం ధియేషితా ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసీన్ద్రాగ్నిభ్యాం త్వైష తే యోనిరిన్ద్రాగ్నిభ్యాం త్వా ॥ 17 ॥

ఓమాసశ్చర్షణీధృతో విశ్వే దేవాసా ఆగత ॥

దాశ్వాగ్ంసో దాశుషః సుతమ్ ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసి విశ్వేభ్యస్త్వా దేవేభ్య ఏష తే యోనిర్విశ్వేభ్యస్త్వా దేవేభ్యః ॥ 18 ॥

ఇన్ద్ర మరుత్వ ఇహ పాహి సోమం యథా శార్యాతే అపిబః

సుతస్య ।

తవ ప్రణీతీ తవ శూర శర్మన్నావివాసన్తి కవయః సుయజ్ఞాః॥

ఉపయామగృహీతో ఽసీన్ద్రాయ త్వా మరుత్వత ఏష తే

యోనిరిన్ద్రాయ త్వా మరుత్వతే ॥ 19 ॥

జనిష్ఠా ఉగ్రః సహసే తురాయ మన్ద్ర ఓజిష్ఠో బహు

లాభిమానః।

అవర్ధన్నిన్ద్రంమరుతశ్చిదత్రమాతా యద్వీరం జజనజ్జనిష్ఠమ్॥

ఉపయామగృహీతో ఽసీన్ద్రాయ త్వా మరుత్వత ఏష తే

యోనిరిన్ద్రాయ త్వా మరుత్వతే ॥ 20 ॥

మరుత్వన్తం వృషభం వావృధానమకవారిం

దివ్యగ్ంశాసమిన్ద్రమ్ ।

విశ్వాసాహమవసే నూతనాయోగ్రగ్ంసహోదామిహ తగ్ం

హువే ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసీన్ద్రాయ త్వా మరుత్వత ఏష తే

యోనిరిన్ద్రాయ త్వా మరుత్వతే ॥ 21 ॥

మరుత్వాగ్ం ఇన్ద్ర వృషభో రణాయ పిబా సోమమనుష్వధం

మదాయ ।

ఆసిఞ్చస్వ జఠరే మధ్వ ఊర్మిం త్వగ్ం రాజాసి ప్రదివః సుతానామ్ ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసీన్ద్రాయ త్వా మరుత్వత ఏష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వా మరుత్వతే ॥ 22 ॥

సజోషా ఇన్ద్ర సగణో మరుద్భిః సోమం పిబ వృత్రహా శూర విద్వాన్ ।

జహి శత్రూగ్ం రప మృధో నుదస్వాథాభయం కృణుహి విశ్వతో నః ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసీన్ద్రాయ త్వా మరుత్వతఏషతే తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వా మరుత్వతే ॥ 23 ॥

మహాం ఇన్ద్రో య ఓజసా పర్జన్యో వృష్టిమ ఇవ ।

స్తోమైర్వత్సస్య వావృధే ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసి మహేన్ద్రాయ త్వైష తే యోనిర్మహేన్ద్రాయ త్వా ॥ 24 ॥

మహాం ఇన్ద్రో నృవదా చర్షణిప్రా ఉత ద్విబర్హా అమినః సహోభిః।

అస్మద్ర్యగ్వావృధే వీర్యాయోరుః పృథుః సుకృతః

కర్తృభిర్యూభత్ ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసి మహేన్ద్రాయ త్వైష తే యోనిర్మహేన్ద్రాయ త్వా ॥ 25 ॥

కదా చన స్తరీరసి నేన్ద్ర సశ్చసి దాశుషే ।

ఉపోపేన్ను మఘవన్భూయ ఇన్ను తే దానం దేవస్య పృచ్యతే ॥

ఉపయామగృహీతో ఽస్యాదిత్యేభ్యస్త్వా ॥

కదాచన ప్రయుచ్ఛస్యుభే నిపాసి జన్మనీ ।

తురీయాదిత్య సవనం త ఇన్ద్రియమాతస్థా అమృతం దివి ॥

ఉపయామగృహీతో ఽస్యాదిత్యేభ్యస్త్వా ॥

యజ్ఞో దేవానాం ప్రత్యేతు సుమ్నమాదిత్యాసో భవతా మృడయన్తః ।

ఆ వో ఽర్వాచీ సుమతిర్వవృత్యాదగ్ం హోశ్చిద్యా వరివోవిత్తరాసత్ ॥

అహం పరస్తాదహమవస్తాదహం విశ్వస్య భువనస్య రాజా ।

అహగ్ం సూర్యముభయతో దదర్శ యదన్తరియక్షం తదు నః పితాభూత్ ॥

ఉన్నమ్భయప్పృథ్వి భిన్ధ్యదో దివ్యం నభః ।

ఉద్నో దివ్యస్య నో ధాతరీశానో విష్యా దృతిమ్ ॥ 26 ॥

అదబ్ధేభిః సవితః పాయుభిష్ట్వగ్ ం శివేభిరద్య పరిపాహి నో వృధే ।

హిరణ్యజిహ్వః సువితాయ నవ్యసే రక్షా మాకిర్నో అఘశగ్ ంస ఈశత ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసి సావిత్రో ఽసి జనధాయా జిన్వ యజ్ఞం జిన్వ యజ్ఞపతిమభి సవనాని పాహ్యతస్త్వా విష్ణుః పాతు విశం త్వం పాహిన్ద్రియేణ ॥ 27 ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసి ॥ సుశర్మాసి సుప్రతిష్ఠానో బృహదుక్షే నమః ॥

ఏష తే యోనిర్విశ్వేభ్యస్త్వా దేవేభ్యః ॥ 28 ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసి బృహస్పతిసుతస్య తా ఇన్ద ఇన్ద్రియావతః ॥

పత్నీవన్తం గ్రహగ్ ం రాధ్యాసమ్ ॥ అగ్నా ఇపత్నీవా న్త్సజూస్త్వష్ఠా సోమం పిబ॥29॥

ఉపయామగృహీతో ఽసి హరిరసి హార్యోజనో హరివాన్హర్యోః

స్థాతా స్తుతస్తోమస్య తే దేవ సోమ శస్తోక్థస్యేష్టయజుషః ॥

హరివతో హార్యోజనస్య హరివన్తం గ్రహగ్ ం రాధ్యాసమ్ ।

హర్యోర్ధానా హరివతీః

సహసోమా ఇన్ద్రాయ రయ్యై త్వా పోషాయ త్వా ॥ 30 ॥

అగ్న ఆయూగ్ ంషి పవసా ఆసువోర్జమిషం చ నః ।

ఆరే బాధస్వ దుచ్ఛునామ్ ॥

ఉపయామగృహీతో ఽస్యగ్నయే త్వాయుష్మత ఏష తే యోని

రగ్నయే త్వాయుష్మతే ॥ 31 ॥

ఓజస్తదస్య తిత్విష ఉభే యత్సమవర్తయత్ ।

ఇన్ద్రశ్చర్మేవ రోదసీ ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసీన్ద్రాయ త్వౌజస్వత ఏష తే

యోనిరిన్ద్రాయ త్వౌజస్వతే ॥32॥

అదృశ్యన్నస్య కేతవో వి రశ్మయో జనం అను ।

భ్రాజన్తో అగ్నయో యథా ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసి సూర్యాయ త్వా భ్రాజస్వత ఏష

తే యోనిః సూర్యాయ త్వా భ్రాజస్వతే ॥ 33 ॥

ఇన్ద్రమిద్ధరీ వహతో ఽప్రతిధృష్టశవసమ్ ।

ఋషీణాం చ స్తుతీరుప యజ్ఞం చ మానుషాణామ్ ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసీన్ద్రాయ త్వా హరివత ఏష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వాహరివతే॥ 34 ॥

ఉపయామగృహీతో ఽసి ప్రజాపతయే త్వా జ్యోతిష్మతే జ్యోతిష్మన్తం గృహ్ణామి రాతం దేవేభ్యో దక్షాయ దక్షవృధమగ్ని హ్వారేభ్యస్త్వా ఋతాయుభ్య ఇన్ద్రజ్యేష్ఠేభ్యో వరుణరాజభ్యో వాతాపిభ్యః పర్జన్యాత్మభ్యః పృథివ్యై త్వాన్తరిక్షాయ త్వా దివే త్వాద్భ్యస్త్వౌషధీభ్యో వనస్పతిభ్యస్త్వా ప్రాణాయ త్వాపానాయ త్వా వ్యానాయ త్వా సతే త్వాసతే త్వా భూతాయ త్వా భవ్యాయ త్వా యేవప్రజా అచ్ఛిద్రా అజాయన్త తస్మై త్వా ప్రజాపతయే విశ్వకర్మణే విశ్వవ్యచసే విభూదావ్నే విభుం భాగం జుహోమి స్వాహా॥

త్రిస్రో జిహ్వాస్య సమిధః పరిజ్మనో ఽగ్నేరకృణ్వన్నుశిజో అమృత్యవే ।

తాసామేకామదధుర్మర్త్యే భుజం లోకము ద్వే ఉప జామీ ఈయతుః ॥ 35 ॥

అగ్నిః ప్రాతః సవనాత్పాత్వస్మాన్వైశ్వానరో విశ్వశ్రీర్విశ్వ

శంభూః ।

స నః పావకో ద్రవిణం దధాత్వాయుష్మన్తః సహభక్షాః స్యామ॥

అగ్నయే త్వా ప్రవృహామి గాయత్రేణ ఛన్దసేన్ద్రాయ త్వా ప్రవృహామి త్రైష్టుభేన ఛన్దసాదిత్యేభ్యస్త్వా ప్రవృహామి జాగతేన ఛన్దసా రేశీనాం త్వా పత్మన్నాధ్నోమి మాన్దానాం త్వా పత్మన్నాధ్నోమి భన్దనానాం త్వా పత్మన్నాధ్నోమి వృతనానాం త్వా పత్మన్నాధ్నోమి పస్త్యానాం త్వా పత్మన్నాధ్నోమి మాధ్వీనాం త్వా పత్మన్నాధ్నోమి మదుధానాం త్వా పత్మన్నాధ్నోమి దేవయానీనాం త్వా పత్మన్నాధ్నోమ్యుప యామగృహీతో ఽసి శుక్రం త్వా శుక్ర శుక్రాయ గృహ్ణామ్యహ్నో రూపే సూర్యస్య రశ్మిషు ॥

ఆ సముద్రా అచుచ్యవుర్దివో ధారా అసశ్చత ॥

కకుభగ్ం రూపం వృషభస్య రోచతే బృహద్వస్తూనామాధీతౌ రుద్రాణాం కర్మన్నాదిత్యానాం చేతసీన్ద్రాయ త్వా విభూవసే జుహోమ్యుశిక్త్వం దేవ సోమ గాయత్రేణ ఛన్దసాగ్నేర్ధామోపేహి వశీ త్వం దేవ సోమ త్రైష్టుభేన ఛన్దసేన్ద్రస్య ధామోపేహ్యస్మత్సఖా దేవ సోమ జాగతేన ఛన్దసా విశ్వేషాం దేవానాం ప్రియం పాథా

ఉపైహి ॥ 36 ॥

ఉదు త్యం జాతవేదసం దేవం వహన్తి కేతవః ।

దృశే విశ్వాయ సూర్యమ్ ॥

చిత్రం దేవానాముద్గాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః।

ఆప్రా ద్యావాపృథివీ అన్తరిక్షగ్ ం సూర్య ఆత్మా జగత

స్తస్థుషశ్చ॥

ద్యాం గచ్ఛ స్వర్గచ్ఛ రూపం వో రూపేణాభ్యేమి వయసా

వయస్తుథో వో విశ్వవేదావిభజతు వర్షిష్ఠే అధి నాకే పృథివ్యాః ॥

ఏతత్తేఅగ్నే రాధ ఏతి సోమచ్యుతం తన్మిత్రస్య పథా నయ॥

అయం నో అగ్నిర్వరివస్కృణోత్వయం మృధః పుర ఏతు

ప్రభిన్దన్ ।

అయగ్ ం శత్రూన్జయతు జర్హృషాణో ఽయం వాజం జయతు

వాజసాతౌ ॥

ఋతస్య పథా ప్రేత ః చన్ద్రదక్షిణా బ్రాహ్మణమద్య

ఋధ్యాసం పితృమన్తం పైతృమత్యమృషి మార్షేయగ్ ం

సుధాతుదక్షిణమ్ ॥ వి స్వః పశ్య వ్యన్తరిక్షం యతస్వ

సదస్యైరస్మద్రాతా మధుమతీర్దేవత్రా గచ్ఛత ప్రదాతారమావి

శతాన్నవహాయ్యాస్మాన్దేవయానేన పథా సుకృతాం లోకే సీదత తన్నః సగ్ంస్కృతమ్ ॥ 37 ॥

ధాతా రాతిః సవితేదం జుషన్తాం ప్రజాపతిర్వరుణో మిత్రో అగ్నిః ।

విష్ణుస్త్వష్టా ప్రజయా సగ్ంరరాణో యజమానాయ ద్రవిణం దధాతు ॥

సమిన్ద్ర నో మనసా నేషి గోభిః సగ్ం సూరిభిర్హరివః సగ్ంస్వస్త్యా ।

సం బ్రహ్మణా దేవకృతం యదస్తి సం దేవానాగ్ం సుమతౌ యజ్ఞియానామ్ ।

సం వర్చసా పయసా సం తనూభిరగన్మహి మనసా సగ్ం శివేన ।

త్వష్టా సుదత్రో విదధాతు రాయో ఽను నో మార్ష్టు తనువో యద్విరిష్టమ్ ॥

సుగా వో దేవాః సదనా కృణోమి య ఆజగ్మేదగ్ం సవనం జుషాణాః ।

యక్షివాగ్ంసః పపివాగ్ంసశ్చ విశ్వే ఽస్మే ధత్త వసవో

వసూని ॥

యానావహ ఉశతో దేవ దేవాꣳస్తాన్ప్రేరయ స్వే అగ్నే సధస్థే ।

వహమానా భరమాణా హవీꣳష్యసుం ఘర్మం దివమాతిష్ఠతాను ॥

యదద్య త్వా ప్రయతి యజ్ఞే అస్మిన్నగ్నే హోత్తారమవృణీమహీహ ।

ఋధగయాడృధగుతాశమిష్ఠ విద్వాన్ప్రజానన్నుపయాహి యజ్ఞమ్ ॥

యజ్ఞ యజ్ఞం గచ్ఛ యజ్ఞపతిం గచ్ఛ స్వం యోనిం గచ్ఛ స్వాహైష తే యజ్ఞో యజ్ఞపతే సహసూక్తవాకః సువీరస్తేన సంభవ భ్రాజం గచ్ఛ దేవా గాతువిదో గాతుం విత్వా గాతుమిత మనసస్పతే సుధాత్వీమం యజ్ఞం దివి దేవేషు వాత్తేధాః స్వాహా ॥ 38 ॥

ఉరుగ్ం హి రాజా వరుణశ్చకార సూర్యాయ పన్థామన్వేతవా ఉ ।

అపదే పాదా ప్రతిధాతవే ఒకరుతాపవక్తా హృదయావిధశ్చిత్॥

శతంతే రాజన్భిషజః సహస్రముర్వీ గభీరా సుమతిష్టే అస్తు।

ఆరే బాధస్వ నిర్ఋతిం పరాచైః కృతం చిదేనః ప్రముముగ్ధ్యస్మత్ ॥

అగ్నేరనీకమప ఆవివేశాపాం నపాత్ప్రతిరక్షదసుర్యాన్ ॥

దమే దమే సమిధం యక్షగ్నే ప్రతి తే జిహ్వా ఘృతముచ్చరణ్యత్ ॥

సముద్రే తే హృదయమప్స్వన్తః సం త్వా విశన్త్వోషధీరుతాపః।

యజ్ఞస్య త్వా యజ్ఞపతే సూక్తో క్తౌ నమోవాకే విధేమ ॥

స్వాహావభృథనిచుఙ్కుణనిచేరురసి నిచుఙ్కుణో గృహం గృహో ఉవ నో దేవైర్దేవకృతమేనోయక్ష్యవ మర్త్యైర్మర్త్యకృతం చికిత్వానురోరా న్నో దేవ రిషస్పృహ్యాప్సు ధాతస్య తే దేవ సోమ నృభిః ష్టుతస్య యస్తే గోసనిర్భక్షో యో అశ్వసనిస్తస్య తాఉపహూతా ఉపహూతస్య భక్షయామి విచృత్తో వరుణస్య పాశః ప్రత్యస్తో వరుణస్య పాశో నమో వరుణస్య పాశాయోన్నేతర్వస్సీయో నా ఉన్నయాభి ॥

ఉద్దుత్తే మధుమత్తమా గిరః స్తోమాస ఈరతే ।

సత్రాజితో ధనసా అక్షితోతయో వాజయన్తో రథా ఇవ ॥

కణ్వా ఇవ భృగవః సూర్యా ఇవ విశ్వమిద్ధితమానశుః ।

ఉద్దేత ప్రజాముత వర్చో దధానా యుష్మాన్రాయ ఉత యజ్ఞా అసశ్చత ॥

గాయత్రం ఛన్దో అను సగ్ంరభధ్వమథా స్యాత్సురభయో గృహేషు।

ఏధోస్యేధిషీమహి సమిదసి సమేధిషీమహి ॥

ఆపో అద్యాన్వచారిషగ్ం రసేన సమసృక్ష్మహి ।

పయస్వానగ్న ఆగమం తం మా సగ్ంసృజ వర్చసా ॥39॥

॥ ఇతి ప్రథమకాణ్డే గ్రహో నామ తృతీయః ప్రపాఠకః ॥

ప్రథమం కాణ్డమ్ | అథ చతుర్థ ప్రపాఠకః

యజమాన బ్రాహ్మణం

మమాగ్నే వర్చో విహవేష్వస్తు వయన్త్వేన్ధానా స్తన్వంపుషేమ।

మహ్యన్నమన్తాం ప్రదిశశ్చతస్రస్త్వయాధ్యక్షేణ పృతనాజయేమ ॥

అగ్నేవ్రతపతే వ్రతమాలప్స్యే తత్తేప్రబ్రూమ స్తన్నోగోపాయ తఙ్మాకేయమ్ ॥

అగ్నిగ్ం హోత్తారమిహతగ్ంహువే దేవాన్యజ్ఞియా నిహయాన్యజామహై ।

వ్యన్తుదేవా హవిషోమే అస్యా దేవాయన్తు సుమనస్యమానాః॥

యునజ్మిత్వా బ్రహ్మణా దైవ్యేన హవ్యాయాస్మై వోఢవే జాతవేదః ।

ఇన్ధానాస్త్వా సుప్రజసః సువీరా జ్యోగ్జీవేమ బలిహృతో వయన్తే॥

అస్మాస్విన్ద్ర ఇన్ద్రియం దధాత్వస్మాన్రాయో మఘవానః సచన్తామ్ ।

అస్మాకగ్ం సన్త్వాశిషః ॥

ఆమాశిషా దోహకామా ఇన్ద్రవన్తో హవామహే ।

ధుక్షీమహి ప్రజామిషమ్ ॥

సా మే సత్యాశీర్దేవాన్గమ్యాజ్జుష్టాజ్జుష్టతరాత్పణ్యాత్పణ్యతరా॥

అరేడతా మనసా దేవాన్గచ్ఛయజ్ఞో దేవాన్గచ్ఛతు యజ్ఞోదేవాన్గమ్యాత్॥

వితేముంచామి రశనాం విరశ్మీన్వియోక్త్రాణి పరిచర్తనాని।

ధత్తాదస్మభ్యం ద్రవిణేహభద్రం ప్రమాబ్రూతాద్భాగదాం దేవతాసు ॥

ఇష్టోయజ్ఞోభృగుభిర్ద్రవిణోదా యతిభిరాశీర్దా వసుభిః ।

అఙ్గిరసోమే అస్యయజ్ఞస్య ప్రాతరనువాకై రహాషుః ॥

తస్య మా యజ్ఞస్యేష్టస్య వీతస్య ద్రవిణేహాగమ్యాద్వసుర్యజ్ఞో వసుమాన్యజ్ఞస్తస్య మాయజ్ఞస్య వసోర్వసుమతో వస్వేహాగచ్ఛత్వదో మాగచ్ఛత్వదో మాగమ్యాత్ ॥ 1 ॥

సం యజ్ఞపతిరాశిషా సదయసి సన్మే భూయాః పూర్ణమయసి పూర్ణం మే భూయాః సర్వమసి సర్వం మే భూయా అక్షితమస్యక్షితం మే భూయాః ప్రాచ్యా దిశా దేవా ఋత్విజో మార్జయన్తాం దక్షిణయా దిశా మాసాః పితరో మార్జయన్తాం ప్రతీచ్యా దిశా గృహాః పశవో మార్జయన్తాముదీచ్యా దిశాపా ఓషధయో వనస్పతయో

మార్జయన్తామూర్ధ్వయా దిశా యజ్ఞః సంవత్సరో మార్జయతాం విష్ణుః పృథివ్యాం వ్యక్రగ్ంస్త గాయత్రేణ ఛన్దసా నిర్భక్తః స యం ద్విష్మో విష్ణురన్తరిక్షే వ్యక్రగ్ంస్తత్రై ష్టుభేన ఛన్దసా నిర్భక్తః స యం ద్విష్మో విష్ణుర్దివి వ్యక్రగ్ంస్త జాగతేన ఛన్దసా నిర్భక్తః స యం ద్విష్మో ఽగన్మ ఘస్వః సం జ్యోతిషాభూమేదమహమముష్య ప్రాణం నివేష్టయామి తేజో ఽసి సమహం ప్రజయా సం మయా ప్రజా సమహం పశుభిః సం మయా పశవో ఽగ్నే గృహపతే సుగృహపతిరహం త్వయా గృహపతినా భూయాసగ్ం సుగృహపతిస్త్వం మయా గృహపతినా భూయా అస్థూరిణౌ గార్హపత్యం దిదాయఞ్శతగ్ం హిమా ద్వాయూ రాధాగ్ంసి సంపృఞ్చానా అసంపృఞ్చానౌ తన్వో ఽసా అను మా తన్వచ్ఛిన్నో దివ్యస్తన్తుర్మా మానుషశ్ఛేది దివ్యాద్ధామ్నో మా ఛిత్సి మా మానుషాజ్జ్యోతిషే తన్తవే త్వా ॥ 2 ॥

యే దేవా యజ్ఞహనః పృథివ్యామధ్యాసతే ।
అగ్నిర్నస్తేభ్యో రక్షతు గచ్ఛేమ సుకృతో వయమ్ ॥
యే దేవా యజ్ఞముషః పృథివ్యామధ్యాసతే ।
అగ్నిర్నస్తేభ్యో రక్షతు గచ్ఛేమ సుకృతో వయమ్ ॥

యాస్తే రాత్రయః సవితర్దేవయానీః సహస్రయజ్ఞమభి సంబభూవుః ।

గృహైశ్చ సర్వైః ప్రజయాన్వగ్రేశ్వో రుహాణాస్తరతా రజాగ్ంసి ॥

యే దేవా యజ్ఞహనో అన్తరిక్షే అధ్యాసతే ।

వాయుర్నస్తేభ్యో రక్షతు గచ్ఛేమ సుకృతోవయమ్ ॥

యే దేవాయజ్ఞముషో అన్తరిక్షే అధ్యాసతే ।

వాయుర్నస్తేభ్యో రక్షతు గచ్ఛేమ సుకృతో వయమ్ ॥

ఆగన్మ మిత్రావరుణా వరేణ రాత్రీణాం భాగో యువయోర్యో అస్తి ।

నాకం గృభ్ణానాః సుకృతస్య లోకే తృతీయే పృష్ఠే అధి రోచనే దివః ॥

యే దేవా యజ్ఞహనో దివ్యధ్యాసతే ।

సూర్యో నస్తేభ్యో రక్షతు గచ్ఛేమ సుకృతో వయమ్ ॥

యే దేవా యజ్ఞముషో దివ్యధ్యాసతే ।

సూర్యో నస్తేభ్యో రక్షతు గచ్ఛేమ సుకృతో వయమ్ ॥

యేనేన్ద్రాయ సమభరన్పయాగ్ంస్యుత్తమేన హవిషా

జాతవేదః।

తేన్నాగ్నే త్వముత వర్ధయా మాగ్ం సజాతానాం మధ్యే శ్రైష్ఠ్య ఆ ధేహి మా ॥

వేదో౽సి వేదో౽మా ఆభరత్ర తెప్తో౽హం తృప్తస్త్వమ్ ॥

ఘృతవన్తం కులాయినగ్ంరాయస్పోషగ్ం సహస్రిణమ్ ।

వేదోవాజం దదాతుమే ॥

నిర్ద్విశన్తం నిరరాతిందహ రుద్రాస్త్వా యచ్ఛన్నాదిత్యాస్త్వా స్తృణన్ ॥

గోమ్గం అగ్నే౽ విమం అశ్వీ యజ్ఞో నృవత్సఖా సదమిద్ప్రముష్యః ।

ఇడావానేషో అసుర ప్రజావాన్దీర్ఘో రయిః పృథుబుధ్నః సభావాన్॥

సం పత్నీ పత్యా సుకృతేషు గచ్ఛతాం యజ్ఞస్య యుక్తౌ ధుర్యా అభూథామ్ ।

ఆపృణానో విజహతా అరాతిం దివి జ్యోతిరుత్తమమారభేథాగ్ స్వాహా ॥

పత్ని పత్న్యేష తేలోకో నమస్తే అస్తు మా మా హిగ్ంసీర్యా

సరస్వతీ వశయమ్మనీ తస్యై స్వాహా ॥

యా సరస్వతి వేశభగీనా తస్యాస్తే భక్తివానో భూయాస్మ ॥

అయాశ్చాగ్నే ఽస్యనభిశస్తిశ్చసత్యమిత్వమయా అసి ।

అయాః సన్మనసా కృతోత్తో ఽయాః సన్హవ్యమూహిషే ఽయా నో ధేహి భేషజꣳ స్వాహా ॥ 3 ॥

దేవాన్జనమగన్యజ్ఞస్తతో మా యజ్ఞస్యాశీరాగచ్ఛతు పిత్రూన్జనమగన్యజ్ఞస్తతో మా యజ్ఞస్యాశీరాగచ్ఛతు మనుష్యాన్జనమగన్యజ్ఞస్తతో మా యజ్ఞస్యాశీరాగచ్ఛత్వప ఓషధీర్వనస్పతీన్జనమగన్యజ్ఞస్తతో మా యజ్ఞస్యాశీరాగచ్ఛతు పంచ్చజనం జనమగన్యజ్ఞస్తతో మా యజ్ఞస్యాశీరాగచ్ఛతు పఞ్చానాం త్వా వాతానాం ధర్త్రాయ గృహ్ణామి పఞ్చానాం త్వా దిశాం ధర్త్రాయ గృహ్ణామి పఞ్చానాం త్వా సలిలానాం ధర్త్రాయ గృహ్ణామి పఞ్చానాం త్వా పృష్ఠానాం ధర్త్రాయ గృహ్ణామి పఞ్చానాం త్వా పఞ్చ జనానాం ధర్త్రాయ గృహ్ణామి చరోస్త్వా పఞ్చబిలస్య ధర్త్రాయ గృహ్ణామి ॥

ధామాసి ప్రియం దేవానామనాధృష్టం దేవయజనమ్ ।

దేవవీత్యై త్వా గృహ్ణామి ॥

భూరస్మాకగ్ం హవ్యం దేవానామాశిషో యజమానస్య దేవతాభ్యస్త్వా దేవతాభిర్గృహ్ణామి ॥ 4 ॥

సమృతయజ్ఞో వా ఏష యద్దర్శపూర్ణమాసౌ కస్య వాహ యక్ష్యమాణస్య దేవతా యజ్ఞమాగచ్ఛన్తి కస్య వా న బహూనాగ్ం సమానమహర్యజమానానాం యః పూర్వేద్యురగ్నిం గృహ్ణాతి స శ్వో భూతే దేవతా అభియజతేమమగ్నే వర్చో విహవేష్వస్త్వితి పూర్వమగ్నిం గృహ్ణాతి దేవతా వా ఏతత్పూర్వేద్యురగ్రహీత్తాః శ్వో భూతే ఉభియజతే బర్హిషా వై పూర్ణమాసే వ్రతముపయన్తి వత్సైరమావాస్యాయాం పురా వత్సానామపాకర్తోర్దమ్పతీ అశ్నీయాతాగ్ం హస్తౌ అవనిజ్య దక్షిణతో ఉగ్నిముపతిష్ఠేతాగ్నే వ్రతపతే వ్రతమాలప్స్య ఇత్యగ్నిర్వై దేవానాం వ్రతపతి ర్బ్రాహ్మణో వ్రతభృద్వ్రతపతయ ఏవ ప్రోచ్య వ్రతమాలభతే ఉగ్నిగ్ం హోతారముప తగ్ం హువా ఇతి యేన హవిర్నిర్వ ప్స్యన్త్స్యాత్తదభిమృశే ద్దేవతానాం వా ఏష గ్రహో దేవతా వా ఏతదగ్రహీద్యునజ్మి త్వా బ్రహ్మణా దైవ్యేనేతి పరిధిషు పరిధీయమానేషు వదేదగ్నేర్వా ఏష యోగో ఉగ్నిమేతద్యునక్తి యుక్తో ఉస్మై హవ్యం వహత్యస్మాస్విన్ద్ర ఇన్ద్రియం దధాత్వితీడాయాముపహూయ మానాయాం వదేదిడాయా వా ఏష

దోహో ఇడాం వా ఏతద్దుహే ఉథో ఇన్ద్రియం వా ఇడేన్ద్రియమేవాత్మన్ధ త్తా ఆవస్యాశిషో దోహ కావస్యా ఇత్యాశిషో వై దోహ కావస్యా యజమానమభిసర్పన్తి తా దక్షిణతో యజమానలోకముపతిష్ఠన్తేతా యథా ధేనవో ఉదుగ్ధా అపక్రామన్త్యేవమస్మాదాశిషో ఉదుగ్ధా అపక్రామన్తి య ఏవం న వేదాథ య ఏవం వేదాశిష ఏవ ధుహే సా మే సత్యాశీర్దేవాన్గమ్యాదితి ప్రస్తరే ప్రహ్రియమాణే వదేత్సత్యాం వా ఏతదాశిషం దేవాన్గమయిత్వాథ వరం వృణీత ఏతద్ధ స్మ వా ఆహౌపావిర్జానశ్రుతేయః సహస్రేనేష్ట్వా కము ష్విదత్తో ఉధి వరం వరిష్యామహా ఇతి సహస్రేణ యక్షీయేతి హ స్మ వావ తతః పురాహ వి తే ముఞ్చామి రశనాం వి రశ్మీనితి పరిధిషు ప్రహ్రియమాణేషు వదేద్దేవతా వా ఏతత్స్వర్గం లోకం గమయిత్వా ప్రతిష్ఠాపయ్య వ్యమౌగిష్టో యజ్ఞో భృగుభిరితి యజ్ఞస్య వా ఏష దోహో యజ్ఞమేతద్ధుహ ఏతద్ధ స్మ వా ఆహ కపివనో భౌవాయనః కిము స యజ్ఞేన యజేత యో గామివ యజ్ఞం న ధుహీత సుదోహతరో హి గోరితి ॥ 5 ॥

సం యజ్ఞపతిరాశిషేతి యజమానో యజమానభాగం ప్రాశ్నాతి యజమానో వై యజ్ఞపతిర్యజ్ఞో యజమానభాగో యద్యజమానో యజమానభాగం ప్రాశ్నాతి యజ్ఞపతా ఏవ యజ్ఞం ప్రతిష్ఠాపయతి

యద్దిప్రవసేత్సమిష్టయజుష్షా సహ జుహుయాదగ్నావేవ యజ్ఞం ప్రతిష్ఠాపయతి యద్ధవిర్నిర్వప్స్యన్నగ్నా నిష్టపత్యగ్నేరేవ యజ్ఞం నిర్మిమీతే ఽథ యద్ధవిర్నిర్వప్స్యన్యజమానాయ ప్రాహ యజ్ఞపతేరేవాధి యజ్ఞం నిర్మిమీతే ఽగ్నిర్వై భూయాగ్ ంసం ప్రదహత్యేతం వైలోకం యజమానో న్వతిముచ్యతే యదేతా ఆపో ఽతిసృజ్యన్తే ఽచ్ఛిన్నఙ్క్ర్ావయితవ్యా అద్భిర్వా ఏతద్యజమానో ఽగ్నేరాత్మానమన్తర్ధత్తే ద్వయా వై దేవా యజమానస్య గృహమాగచ్ఛన్తి సోమపా అన్యే ఽసోమపా అన్యే హుతాదో ఽన్యే ఽహుతాదో ఽన్య ఏతే వై దేవా అహుతాదో యద్బ్రాహ్మణ ఏతద్దేవత్య ఏష యః పురానీజాన ఏతే వా ఏతస్య ప్రజాయాః పశూనామీంశ తేఽతే ఽస్యాప్రీతా ఇష మూర్జ మాదాయాప క్రామన్తియదన్వాహార్యమన్వాహరతి తానేవతేన ప్రీణాతి దక్షిణతః సద్భ్యః పరిహర్తవా ఆహ దక్షిణావతైవ యజ్ఞేన యజతా ఆహుతిభిరేవ దేవాన్హుతాదః ప్రీణాతి తేఽస్మై ప్రీతా ఇషమూర్జం నియచ్ఛన్తి ॥ 6 ॥

స్థదసి సన్మే భూయా ఇత్యాశిషో వా ఏతాస్తా ఏవావరున్ధే పూర్ణమసి పూర్ణం మే భూయా ఇతి పూర్ణో హ వా అముత్రాజ్ఞైః సంభవతి సర్వమసి సర్వం మే భూయా ఇతి సర్వోహ వా

అముత్రాజ్ఞైః సంభవత్యక్షితమస్యక్షితం మే భూయా ఇత్యక్షితో
హ వా అముత్రాజ్ఞైః సంభవతి ప్రాచ్యా దిశా దేవా ఋత్విజో
మార్జయన్తామిత్యేతా వై యజ్ఞస్య మృష్టయ ఏతాః శాన్తయస్తా
బైజవాపయో విదామక్రఁ స్తేషాం మృష్టో యజ్ఞః శాన్తో భూదఘాతుకః
పశుపతిః పశూఁ స్తద్య ఏవం వేద మృష్ట ఏవాస్య యజ్ఞః శాన్తో భ
వత్యఘాతుకః పశుపతిః పశూన్విష్ణుః పృథివ్యాంవ్యక్రఁ స్త గాయత్రేణ
ఛన్దసేతి విష్ణుముఖా వై దేవా అసురానేభ్యో లోకేభ్యః ప్రణుద్య
స్వర్గం లోకమాయఁ స్తద్విష్ణుముఖో వా ఏతద్యజమానో భ్రాతృవ్య
మేభ్యో లోకేభ్యః ప్రణుద్య స్వర్గం లోకమేత్యగన్మ స్వరితి స్వర్గమేవ
లోకమేతి సం జ్యోతిషాభూమేతి జ్యోతిర్హి స్వర్గో లోక ఇదమహ
మముష్య ప్రాణం నివేష్టయామీతి ప్రాణమేవాస్య నివేష్టయతీద్ధం
పర్యావర్తత ఏవగ్ ం హి యజ్ఞః పర్యావర్తతే ఽర్థో అముష్య వా
ఏతద్వాదిత్యస్యావృతమను పర్యావర్తతే తేజో ఽసీత్యాహ
తేజోహ్యగ్నిః స వై హిత్వా ప్రజాం చ పశూఁశ్చ స్వరేతి యదాహ
సమహం ప్రజయాసం మయా ప్రజా సమహం పశుభిః సం మయా
పశవా ఇతి ప్రజాయాం చైవ పశుషు చ ప్రతితిష్ఠత్యగ్నే గృహపతే
సుగృహపతిరహం త్వయా గృహపతినా భూయాసగ్ ం
సుగృహపతిస్త్వం మయా గృహపతినా భూయా ఇత్యగ్రహణా

సంజీర్యతః సర్వమాయురితో నార్తి నీతః పుత్రస్య నామ గృహ్ణాతి ప్రజామేవాను సమతానీత్స వై మానుషమేవాభ్యుపావర్తతే మనుష్యస్య హి నామ గృహ్ణాతి యదాహోచ్ఛినో దివ్యస్తన్తుర్మా మానుషశ్చేదీతి దివ్యం చైవ మానుషం చ సమతానీద్దివ్యాద్ధామ్నో మా ఛిత్సి మా మానుషాదిత్యుభా ఇమం లోకం జయతః సహ స్వర్గే లోకే భవతః ॥ 7 ॥

ఇతి య ఏవ దేవా యజ్ఞహనశ్చ యజ్ఞముషశ్చ పృథివ్యాం తాꣳస్తీర్త్వాన్తరిక్షమారుహద్య ఏవ దేవ యజ్ఞహనశ్చ యజ్ఞముష శ్చాన్తరిక్షే తాꣳస్తీర్త్వా దివమగన్య ఏవ దేవా యజ్ఞహనశ్చ యజ్ఞముషశ్చ దివి తాꣳస్తీర్త్వా సజాతానాం మధ్యే శ్రైష్ఠ్యా ఆధాదేనగ్ం శిరో వా ఏతద్యజ్ఞస్య యత్పురోడాశః కేశా వేదో యద్వేదేన పురోడాశగ్ం సంమార్ష్టి యజ్ఞస్య సర్వత్వాయాథో మేధ్యత్వాయ యజ్ఞో వై దేవేభ్యస్తిరో ఉభవత్తం దేవా వేదేనావిన్దꣳస్తద్వేదస్య వేదత్వం యద్వేదేన వేద్యామాస్తే యజ్ఞమేవాస్మై విన్దతి పత్న్యై వేదం ప్రయచ్ఛతి దురనువేదో వా అముత్రయ యజ్ఞో యజ్ఞమేవాస్మై విన్దతి త్రిః ప్రయచ్ఛతి త్రిషత్యా హి దేవా ఉపస్థా ఆస్యతే పుమాగ్ంసం జానుకా భవతి పశవో వై వేద ఓషధయోఽశేహ్యాష ఏష ఖలు వై పశూనాం లోకో

యద్దన్తరాగ్నీ స్వే వా ఏతల్లోకే యజమానో భ్రాతృవ్యస్య పశూన్వృఙ్క్తే ఉర్ధమాసే ఉర్ధమాసే వై యజ్ఞో విచ్ఛిద్యతే సంతతమాహవనీయాత్ప్రణన్నైతి యజ్ఞస్య సంతత్యై తగ్ం సంతతముత్తరే ఉర్ధమా ३సే ఉభియజతే గోమ్గుం అగ్నేఽవిమం అశ్వీ యజ్ఞ ఇతి గోమన్తమేవావిమన్తమశ్వీనమ్గుం యజ్ఞముకరిడ్దావానేషో అసురప్రజావ్వాన్దీర్ఘో రయిః పృథుబుధ్నః సభావానిత్యా శిష్షమేవా శాస్తే సం పత్నీ పత్యా సుకృతేషు గచ్ఛతామిత్యేష వై పత్న్యై యజ్ఞస్యాన్వారమ్భః సహ స్వర్గే లోకే భవతో యా వా ఏతస్యై పత్నీసైతగ్ం సంప్రతి పశ్చాదన్వాస్తే యత్సంప్రతి పశ్చాదన్వాసీత ప్రజామస్యా నిర్దహేద్యదాహ పత్ని పత్న్యేష తే లోక ఇతి లోకమేవాస్యా అకరన్నిర్దాహుకో ఽస్యాః ప్రజాం భవతి యా సరస్వతీ వేశయమనీతి వేశయమనం వేశానేవాస్మై తేన యచ్ఛత్యుతాస్యా జీవన్తః సజాతా ఉపాసతే వాచామిన్వస్య బ్రాహ్మణస్య వా రాజన్యస్య వోపాస్మహే ఇతి మాగ్ంసం తు న పచేయుస్తస్మిన్నగ్నౌ యత్పచేయుః క్రవ్యాదం కుర్యుర్న హి తస్మిన్నగ్నౌ మాగ్ంసం పచన్తి యస్మిన్నాహుతీర్జుహ్వాత్యయా శ్చాగ్నే ఽస్యనభిశస్తిశ్చేత్యయా వై నామైషాగ్నేః ప్రియా తనూరయా మయర్యా దైర్యేణేతి ఖలు వా ఆహుర్యచ్చైవాత్ర యజ్ఞే క్రియతే

యచ్చ న యాం చైవాత్ర యజ్ఞస్య ప్రాయశ్చిత్తిం విద్మ యాం చ న తస్యైవైషోభయస్య ప్రాయశ్చిత్తిః ॥ 8 ॥

దేవాఞ్జనమగన్యజ్ఞ ఇతి స్కన్నమభిమన్త్రయేత జనం వా ఏతద్యజ్ఞస్య గచ్ఛతి యత్స్కన్దతి జనో హీయమస్మద్ధి యజ్ఞస్య వా ఏతజ్జనం గతస్యాశిషమవరున్ధే పఞ్చానాం త్వా వాతానాం ధర్త్రాయ గృహ్ణామీతి పాఙ్క్తో యజ్ఞో యావానేవ యజ్ఞస్తమాలభ్యాయం వావ యః పవత ఏష యజ్ఞస్తమే వాగ్రహీత్పఞ్చానాం త్వా దిశాం ధర్త్రాయ గృహ్ణామీతీమా ఏవ పఞ్చ దిశో ఽగ్రహీత్పఞ్చానాం త్వా సలిలానాం ధర్త్రాయ గృహ్ణామితి పశవో వై సలిలం పశూనేవాగ్రహీత్పఞ్చానాం త్వా పృష్ఠానాం ధర్త్రాయ గృహ్ణామీతి పృష్ఠాన్యేవా గ్రహీత్తేనాస్య పృష్ఠవన్తౌ దర్శపూర్ణమాసౌ సంతతా అవిచ్ఛిన్నౌ భవతః పఞ్చానాం త్వా పఞ్చజనానాం ధర్త్రాయ గృహ్ణామీతి ఛన్దాగ్ంసి వై పఞ్చ పఞ్చ జనాశ్ఛన్దాగ్ంస్యేవాగ్రహీచ్చరోస్త్వా పఞ్చబిలస్య ధర్త్రాయ గృహ్ణామీతీమే వై లోకాశ్చరుః పఞ్చబిల ఇమానేవ లోకానగ్రహీత్ ॥

ధామాసి ప్రియం దేవానామనాధృష్టం దేవయజనమ్ ।
దేవవీత్యై త్వా గృహ్ణామి ॥

ఇతి ప్రజ్ఞాత ఆజ్యగ్రహః పథాగాద్ధూర్భరస్మాకగ్గ్ం హవ్యం దేవాన్నామాశిషో యజమానస్యేతి భూతిమేవాత్మన ఆశాస్తే హవ్యం దేవేభ్య ఆశిషో యజమానాయ దేవతాభ్యస్త్వా దేవతాభిర్గృహ్ణామీతి దేవాతాభ్య ఏవైనం దేవతా భిరగ్రహీత్ ॥ 9 ॥

దేవాతానాం వా ఏతదాయతనం యదాహవనీయో యద్ధ స్తరాగ్నీ తత్పశూనాం మనుష్యాణాం గార్హపత్యః పితౄణామోదనపచ నః సర్వా హ వా అస్య యక్ష్యమానస్య దేవతా యజ్ఞమాగచ్ఛన్తి య ఏవం వేద పూర్వం చాగ్నిమపరం చ పరిస్తరీతవా ఆహ మనుష్యాణాం వై నవావసానం ప్రియం నవావసానమేవాకర్మే ధ్యత్వాయాగ్నేర్జిహ్వాసి వాచో విసర్జనమితి పురోడాశ్యేనావపతి దేవతానాం వా ఏష గ్రహో దేవతా వా ఏతదగ్రహీదేతద్ధ స్మ వా ఆహారుణ ఔపవేశిరహుతాసు వా అహమాహుతిషు దేవతా హవ్యం గమయామి సగ్ంస్థితేన యజ్ఞేన సగ్ంస్థాం గచ్ఛానీతి తద్య ఏవం వేదాహుతాస్యేవాస్యాహుతిషు దేవతాహవ్యంగచ్ఛతి సగ్ంస్థితేన యజ్ఞేన సగ్ంస్థాం గచ్ఛత్యోలూఖలాభ్యాం వై దృషదా హవి ష్కృదేహి ॥ ఇతి దేవా యజ్ఞాద్రక్షాగ్ంస్యపాఘ్నత యదౌలూఖలా ఉద్వాదయన్తి దృషదౌ సమాఘ్నన్తి ॥ హవిష్కృదేహి ॥ ఇత్యా హ రక్షసామపహత్యా అపః ప్రణీయ వాచం యచ్ఛతి మనసా వై

ప్రజాపతిర్యజ్ఞమతనుతౌల్యూఖలయోరుద్వాదితోరధ్వర్యుశ్చ
యజమానశ్చ వాచం యచ్ఛేతాం ప్రజాపతిరేవ భూత్వా మనసా
యజ్ఞం తన్వాతే న సర్వాణి సహ యజ్ఞయుధాని ప్రహృత్యాని
మానుషం తత్క్రియతే నైకమేకం పితృదేవత్యం తద్ ద్వే ద్వే
సహ ప్రహృత్యే యాజ్యానువాక్యయో రూపముపవసత్యుభయాఀ
స్తేన పశూనవరున్ధే గ్రామ్యాఀశ్చారణ్యాఀశ్చ యద్గ్రామ్యస్యా
నాశ్నాతి తేన గ్రామ్యానవరున్ధే ఽథ యదారణ్యస్యాశ్నాతి తేనా
రణ్యానథో ఇన్ద్రియం వా ఆరణ్యమిన్ద్రియమేవాత్మన్ధత్తే న
మాషాణామశ్నీయాదయజ్ఞియా వై మాషా న తస్య సాయ
మశ్నీయాద్యస్య ప్రాతర్యక్ష్యమాణః స్యాదప్రతిజగ్ధేన వై దేవా హవ్యేన
వసీయోభూయమగచ్ఛన్ప్రతిజగ్ధేనాసురాః పరాభవఀస్తదప్రతిజగ్ధేన
వా ఏతద్ధవ్యేన యజమానో వసీయోభూయం గచ్ఛతి పరాస్య
భ్రాతృవ్యో భవతి యో వై శ్రద్ధామనాలభ్య యజతే
పాపీయాన్భవత్యాపో వై శ్రద్ధా న వాచా గృహ్యన్తే న యజుషాతి
వా ఏతా వాచం నేదన్త్యతి వర్త్రం మనస్తు నాతినేదన్తి యర్హ్యాపో
గృహ్ణీయాదిమాం తర్హి మనసా ధ్యాయేదియం వా ఏతాసాం పాత్ర
మనయైవైనా అగ్రహీజ్ శ్రద్ధామాలభ్య జయతే న పాపీయాన్భవతి
|| 10 ||

బ్రహ్మవాదినో వదన్తి ప్రేధ్మముక్షన్తి ప్ర హవిరిధ్మ ప్రథమ ఆహుతీనాం కస్మాదన్యేషాంగ్ం హవిషాం యాజ్యానువాక్యాః సన్తి కస్మాదిధ్మస్య నేతి ॥ అగ్నయే సమిధ్యమానాయానుబ్రూహి॥ ఇతి పురోనువాక్యా సామిధేనీర్యాజ్యోపవాకో వషట్కారోయత్రవై యజ్ఞస్యాతిరిక్తం క్రియతే తద్యజమానస్యాతిరిక్తమాత్మన్జాయతే యదనాప్తం వి యజ్ఞశ్ఛిద్యతే క్షోధుకో యజమానో భవతి పరిధానియయా సామిధేనీనాముత్తమమిధ్మస్య సమర్ధయత్యక్షోధుకో యజమానో భవతి నాస్యాతిరిక్తమాత్మన్జాయతే యో వై ప్రజాపతిగ్ం సప్తదశం యజ్ఞే౽న్వాయత్తం వేద నాస్య యజ్ఞో వ్యథతే ప్రజాపతౌ యజ్ఞేన ప్రతితిష్ఠతి ॥ ఓ శ్రావయ ॥ ఇతి చతురక్షరమ్ ॥ అస్తు శ్రౌషట్ ॥ ఇతి చతురక్షరమ్ ॥ యజ ॥ ఇతి ద్వ్యక్షరమ్ ॥ యే యజామహే ॥ ఇతి పఞ్చాక్షరం ద్వ్యక్షరో వషట్కార ఏష వై ప్రజాపతిః సప్తదశో య జ్ఞే౽న్వాయత్తో యద్యనువాక్యయా ఏతి యది యాజ్యాయా అతశ్చేదేవ నైతి నాస్య యజ్ఞో వ్యథతే ప్రజాపతౌ యజ్ఞేన ప్రతితిష్ఠతి న వై తద్విద్మ యది బ్రాహ్మణా వా స్మో౽బ్రాహ్మణా వా యది తస్య వా ఋషేః స్మో౽న్యస్య వా యస్య బ్రూమహే యస్య హ త్వేవ బ్రువాణో యజతే తం తదిష్టమాగచ్ఛతి నేతరముపనమతి తత్ప్రవర్తే ప్రవర్యమాణే

బ్రూయాత్ ॥ దేవాః పితరః పితరో దేవా యో ఽస్మై స సన్యజే యో ఽస్మి స సన్కరోమి శునం మ ఇష్టగ్ ం శునగ్ ం శాన్తగ్ ం శునం కృతం భూయాత్ ॥ ఇతి తద్య ఏవ కశ్చసనన్యజతే తంతదిష్టమాగచ్ఛతి నేతరముపనమతి ॥ యజ్ఞస్యత్వా ప్రమయా భిమయా పరిమయోన్మయా పరిగృహ్ణామి ॥ ఇతి గాయత్రీ వై యజ్ఞస్య ప్రమా త్రిష్టుబభిమా జగతీ పరిమానుష్టుబున్మైతాని వై ఛన్దాగ్ ంసి యజ్ఞం వహన్తి తైరేవైనం పరిగృహ్ణాతి ॥ 11 ॥

కేశినం వై దార్భ్యం గన్ధర్వాప్సరసో ఽపృచ్ఛన్కథా యజమానో యజమానేన భ్రాతృవ్యేణ సదృఙ్ఙ్సీత్యహం వేదా ఇత్యబ్రవీత్తే ఽబ్రువన్నఙ్గ నో యజ్ఞం వ్యాచక్ష్వ ఇతి తేభ్యో యజ్ఞం వ్యాచష్ట తే ఽబ్రువన్నితైనేన యజమానో యజమానాద్భ్రాతృ వ్యాత్పాపీ యాన్స్యాదితి తే ఽబ్రువక్ల్స్తథా వై తే యజ్ఞ విధాస్యామో యథా యజమానో యజమానం భ్రాతృవ్యమభిభవిష్యసీతి తస్మా ఆహుతీర్యజ్ఞం వ్యదధుస్తతః కేశీ షణ్డికమౌద్భారిమభ్య భవదభి భ్రాతృవ్యం యజ్ఞేన భవతి య ఏవం వేద ప్రాణో వా ఆఘారః పూర్వార్ధే హోతవ్యో ముఖత ఏవాస్య ప్రాణం దధాతి ప్రాణో వా ఆఘారో మధ్యతో హోతవ్యో మధ్యత ఏవాస్య ప్రాణం దధాత్యాఘారం భూయిష్ఠమాహుతీనాం

జుహుయాత్ప్రాణో వా ఆఘారః ప్రాణమేవాస్య భూయిష్ఠం కరోతి సంతతమాఘారమాఘారయేత్ప్రాణో వా ఆఘారః ప్రాణస్య సంతత్యా ఊర్ధ్వమాఘారమాఘారయేత్స్వర్గకామస్య యజమానో వా ఆఘారో యజమానమేవ స్వర్గం లోకం గమయతి యం ద్విష్యాత్తస్య న్యఞ్చమాఘారయేత్పాపీయాన్భవత్యభిక్రామన్తీ వా ఏకాహుతిరపక్రామన్త్యేకా ప్రతిష్ఠితైకా యామభిక్రామం జుహోతి సాభిక్రామన్తీ యామపక్రామం జుహోతి సాంపక్రామన్తి యాగ్ం సమానత్ర తిష్ఠఞ్జుహోతి సా ప్రతిష్ఠితా యం కామయేతాభితరం వసీయాఞ్ఛ్రేయాన్స్యాదితి తస్యాభిక్రామం జుహుయాత్తేన స్తో ఉభితరం వసీయాఞ్ఛ్రేయాన్భవత్యథ యం కామయేతాపతరం పాపీయాన్స్యాదితి తస్యాపక్రామం జుహుయాత్తేన స్తో ఉపతరం పాపీయాన్భవత్యథ యం కామయేత న వసీయాన్స్యాన్న పాపీయానితి తస్య సమానత్ర తిష్ఠఞ్జుహుయాత్తేన స న వసీయాన్న పాపీయాన్భవత్యృతవో వై ప్రయాజాః సమానత్ర హోతవ్యా ఋతూనాం ప్రతిష్ఠిత్యై యాగ్నేరాజ్యభాగస్య సోత్తరార్ధే హోతవ్యా తతో యోత్తరా సా రక్షోదేవత్యా యా సోమస్యాజ్యభాగస్య సా దక్షిణార్ధే హోతవ్యా తతో యా దక్షిణా సా పితృదేవత్యైతద్వా అన్తరాహుతీనాం లోకః క్లృప్తా అస్యాహుతయో యథాపూర్వగ్ం

హ్వాయన్తే య ఏవ వేద యాం ధూమే జుహోతి తాం తమసి జుహోతి తతో యజమానో ఽరోచుకో భవతి యామఙ్గారేషు జుహోతి సాన్ధాహుతిస్తతో యజమానస్య చక్షుః ప్రమాయుకం భవత్యభే జ్యోతిష్మతి హోతవ్యే రోచుకో యజమానో భవతి నాస్య చక్షుః ప్రమీయతే యామబ్రాహ్మణః ప్రాశ్నాతి సా స్కన్నాహుతిస్తస్యా వసిష్ఠ ఏవ ప్రాయశ్చిత్తిం విదాంచకార ॥ బ్రధ్న పాహి ॥ ఇతి పురోడాశమభిమృశేద్భజతాం భాగీ మాభాగో భక్త బ్రాహ్మణానామిదగ్ం హవిః సోమ్యానాగ్ం సోమపానాం నేహాబ్రాహ్మణస్యాప్యస్తి కుర్వతో మే మాక్షేష్ఠ దదతో మే మోపదసత్ ॥ ఇతి దక్షిణీయేష్వేవ యజ్ఞం ప్రతిష్ఠాపయత్యస్కన్నమవిక్షుబ్ధముత యామబ్రాహ్మణః ప్రాశ్నాతి సాస్య హుతైవ భవతి ॥ 12 ॥

యస్యాజ్యమనుత్పూతఞ్ స్కన్దతి సా వై చిత్రా నామాహుతిస్తతో యజమానస్య చిత్రం ప్రమాయుకం భవతి చిత్రం దేయగ్ం సైవ తస్య ప్రాయశ్చిత్తిరథ యస్యోత్పూతఞ్ స్కన్దతి సా వై స్కన్నా నామాహుతిస్తతో యజమానః ప్రమాయుకో భవతి వరో దేయః సైవ తస్య ప్రాయశ్చిత్తిరథ యస్య పురోడాశౌ దుఃశ్రుతౌ భవతస్తద్ధవిర్యమదేవత్యం యదా తద్ధవిః సంతిష్ఠేతాథ చతుఃశరావమోదనం పక్త్వా బ్రాహ్మణేభ్యో జీవతణ్డులమివోపహరేత్సైవ తస్య ప్రాయశ్చిత్తిరథ యస్య పురోడాశౌ క్షాయు

తస్తం యజ్ఞం వరుణో గృహ్ణాతి యదా తద్ధవిః సంతిష్ఠేతాథ తదేవ
హవిర్నిర్వపేద్యజ్ఞో హి యజ్ఞస్య ప్రాయశ్చిత్తిరథ యో ఉదక్షిణేన
యజ్ఞేన యజతే తం యజమానం విద్యాదదక్షిణేన హి వా అయం
యజ్ఞేన యజతే ఉథ న వసీయాన్భవతీత్యుర్వరా సమ్మృద్ధా దేయా
సైవ తస్య ప్రాయశ్చిత్తిరథ యస్య కపాలం భిద్యేత
తత్సందధ్యాద్గాయత్ర్యా త్వా శతాక్షరస్యా సందధామి ॥ ఇతి వాగ్వై
గాయత్రీ శతాక్షరా వాచైవైనత్సందధాత్యథ యస్య కపాలం నశ్యే
తి తం వా ఇయఁ స్వర్గాల్లోకాదన్తర్దధాతి యదా తద్ధవిః
సంతిష్ఠేతాథాగ్నయే వైశ్వానరాయ ద్వాదశకపాలం నిర్వపేదియం
వా అగ్నిర్వైశ్వానర ఇమామేవ భాగధేయేనోపాసరత్స్వర్గస్య
లోకస్యానన్తర్హిత్యా అథ యస్యాహుతిర్బహిష్పరిధి స్కన్దతి సా
వై జీవనడాహుతిరగ్నీధ్రం బ్రూయాత్ ॥ ఏతాగ్ం సంకుష్య
జుహుధి॥ ఇత్యగ్నిర్వై సర్వా దేవతాః సర్వాభిరేవాస్య
దేవతాభిర్హుతం భవతి పూర్ణపాత్రమగ్నీధే దేయగ్ం సైవ తస్య
ప్రాయశ్చిత్తిర్యజమానో వై జుహూర్భ్రాతృవ్య ఉపభృన్న ప్రక్షినతేవ
హోతవ్యం యత్ప్రక్షిణీయాద్యజమానం ప్రక్షిణీయాద్వ్యృషతేవ
హోతవ్యం దేవేషవో వా ఏతా యదాహుతయో యం ద్విష్యాత్తం
తర్హి మనసా ధ్యాయేద్దేవేషుభిరేవైనం వ్యృషతి స్తృణుత ఏవ
పశవో వా ఆహుతయో రుద్రో ఉగ్నిః స్విష్టకృన్న సహ హోత

ఖవ్యం యత్సహ జుహుయాద్రుద్రాయాస్య పశూనపిదధ్యాదుత్తరార్ధ పూర్వార్ధే హోత ఖవ్యమాహుతీనామ సగ్ ంస్పృష్ట్యా అథో ఏవమస్య రుద్రః పశూననభిమానుకోభవతి ॥ 13 ॥

ఆగ్నావైష్ణ వమేకాదశకపాలం నిర్వపేద్దర్శపూర్ణమాసా ఆలప్స్యమానోఽగ్నిర్వై సర్వా దేవతా విష్ణుర్యజ్ఞో దేవతాశ్చైవ యజ్ఞం చాలభ్య దర్శపూర్ణమాసా ఆలభతే జయానుత్వో జుహ్వాతి దేవాశ్చవా అసురాశ్చాస్పర్ధన్త సప్రజాపతిరేతాన్జయానపశ్యత్తాని న్ద్రాయ ప్రాయచ్ఛత్తైః సఙ్స్తమ్భగ్ ంసఙ్స్తమ్భమసురాన జయత్సఙ్స్తమ్భగ్ ం సఙ్స్తంభం భ్రాతృవ్యం జయతి యస్యైతే హూయన్తే ॥ ఆకూతం చాకూతిశ్చ ॥ ఇతి యజ్ఞో వా ఆకూతం దక్షిణాకూతిః ॥ చిత్తం చ చిత్తిశ్చ ॥ ఇతి మనో వై చిత్తం వాక్చిత్తిః॥ ఆధీతం చాధీతిశ్చ ॥ ఇతి ప్రజా వా ఆధీతం పశవా ఆధీతిః ॥ విజ్ఞాతం చ విజ్ఞాతిశ్చ ॥ ఇత్యృగ్వై విజ్ఞాతగ్ ం సామ విజ్ఞాతిః ॥ భగశ్చ క్రతుశ్చ ॥ ఇతి ప్రజాపతిర్వై భగో యజ్ఞః క్రతుః ॥ దర్శశ్చ పూర్ణమాసశ్చ ॥ ఇతి దర్శపూర్ణమాసా ఏవ తద్ద్వాదశ ద్వాదశ మాసాః సంవత్సరః సంవత్సరమేవాప్త్వావరున్ధే ప్రజాపతిః ప్రాయచ్ఛజ్జయా నిన్ద్రాయ వృష్ణ ఉగ్రః పృతనాసు జిష్ణుః ॥ తేభిర్వాజం వాజయన్తో జయేమ తేభిర్విశ్వాః పృతనా అభిష్యామ ॥ ఇతి త్రయోదశీమా హుతిం జుహుయాదస్తి మాసస్త్రయోదశస్తమేవైతయాప్త్వావరున్ధే॥

అగ్నే బలద సహో ఓజః క్రమమాణాయ మే దా అభిశస్తికృతే ఉనభిశస్తేన్యాయ ॥ అస్యాం జనతాయాశ్ శ్రైష్ఠ్యాయ స్వాహా॥ ఇతి జుహుయాద్యత్ర కామయేత చిత్రమస్యాం జనతాయాశ్ స్యామితి చిత్రమహ తస్యాంజనతాయాం భవతి శబలం త్వస్యాత్మన్జాయతే ॥ 14 ॥

అగ్నయే భగినే ఉష్టాకపాలం నిర్వపేద్యః కామయేత భగ్యన్నాదః స్యామితి ప్రజాపతిర్వై భగో యజ్ఞః క్రతుః స ఇమాః ప్రజా భగేనాభిరక్షతి తస్మాత్సర్వో మన్యతే మాం భగో ఉరిష్యతి మాం భగో ఉరిష్యతీతి యదగ్నయే భగినే భగమేవ సాక్షాదాప్త్వా వరున్ధే భగ్యన్నాదో భవత్యుభౌ సహ దర్శ పూర్ణామాసా ఆలభ్యా ఉద్వా అన్యశృజ్జే సితో ముచ్యతే దర్శో వా ఏతయోః పూర్వః పూర్ణమాసా ఉత్తరో ఉథ పూర్ణమాసం పూర్వమాలభన్తే తదయథాపూర్వం క్రియతే తత్పూర్ణమాసమాలభమానః సరస్వత్యై చరుం నిర్వపేత్సరస్వతే ద్వాదశకపాలమమావాస్యా వై సరస్వతీ పూర్ణమాసః సరస్వానుభా ఏవైనౌ యథాపూర్వం కల్పయిత్వాలభతా ఋద్ధ్యా ఋధ్నోత్యేవాథో మిథునత్వాయ ॥ 15 ॥

ఇతి ప్రథమకాణ్డే యజమాన బ్రాహ్మణం నామ చతుర్థోధ్యాయః

ప్రథమం కాణ్డమ్ | అథ పఞ్చ ప్రపాఠకః

అగ్న్యుపస్థానం

ఓమ్ ॥ ఉపప్రయన్తో అధ్వరం మన్త్రం వోచేమాగ్నయే ।

ఆరే అస్మే చ శృణ్వతే ॥

అగ్నిర్మూర్ధ దివః కకుత్పతిః పృథివ్యా అయమ్ ।

అపాగ్ ం రేతాగ్ ంసి జిన్వతి ॥

ఉభా వామిన్ద్రాగ్నీ ఆహువధ్యా ఉభా రాధసః సహ మాదయధ్యై ।

ఉభా దాతార ఇషాగ్ ం రయీణాముభా వాజస్య సాతయే హువే వామ్ ॥

అయమిహ ప్రథమో ధాయి ధాతృభిర్హోతా యజిష్ఠో అధ్వరేష్వీడ్యః ।

యమప్నవానో భృగవో విరురుచుర్వనేషు చిత్రం విభ్వం విశే విశే ॥

అస్య ప్రత్నామను ద్యుతగ్ ం శుక్రం దుదుహ్రే అహ్రయః ।

పయః సహస్రసామృషిమ్ ।

అయం తే యోనిర్ ఋత్వియో యతో జాతో అరోచథాః ।
తం జానన్నగ్నా ఆరోహా తతో నో వర్ధయా రయిమ్ ॥
దధిక్రాష్ణో అకారిషం జిష్ణోరశ్వస్య వాజినః ।
సురభి నో ముఖా కరత్ప్ర ణా ఆయూగ్ంషి తారిషత్ ॥
అగ్న ఆయూగ్ంషి పవసా ఆసువోర్జమిషం చ నః ।
ఆరే బాధస్వ దుచ్ఛునామ్ ॥
అగ్నిర్ఋషిః పవమానః పాఞ్చజన్యః పురోహితః ।
తమీమహే మహాగయమ్ ॥
అగ్నే పవస్వ స్వపా అస్మే వర్చః సువీర్యమ్ ।
దధత్పోషగ్ం రయిం మయి ॥
అగ్నే పావక రోచిషా మన్ద్రయా దేవ జిహ్వయా ।
ఆ దేవాన్వక్షి యక్షి చ ॥
స నః పావక దీదివో ఽగ్నే దేవం ఇహావహ ।
ఉప యజ్ఞగ్ం హవిశ్చ నః ॥
అగ్నిః శుచివ్రతతమః శుచిర్విప్రః శుచిః కవిః ।
శుచీ రోచతా ఆహుతః ॥

ఉదగ్నే శుచయస్తవ శుక్రా భ్రాజన్త ఈరతే ।

తవ జ్యోతీగ్ంష్యర్చయః ॥

అగ్నీషోమా ఇమగ్ం సు మే శృణుతం వృషణా హవమ్ ।

ప్రతి సూక్తాని హర్యతం భవతం దాశుషే మయః ।

అగ్నిస్తిగ్మస్తిగ్మతేజాః ప్రతి రక్షో దహతు సహతామరాతిమ్।

అపాఘశగ్ంసన్నుదతామ్ ॥

అగ్నే సపత్నసాహ సపత్నాన్మే సహస్వ ।

మా మా తితీర్షన్తారీత్ ॥ 1 ॥

త్వమగ్నేసూర్యవర్చా అసి సంమామాయుషా వర్చసా సృజ సంత్వమగ్నే సూర్యస్య జ్యోతిషాగథాః ॥

సమృషీణాగ్ం స్తుతేన సంప్రియేణ ధామ్నా సమహమాయుషా సంవర్చసా సంప్రజయా సగ్ం రాయస్పోషేణ గ్మియ॥

ఇన్ధానాస్త్వా శతగ్ం హిమా ద్యుమంతః సమిధీమహి।

వయస్వంతో వయస్కృతగ్ం సహస్వంతః సహస్కృతమ్।

అగ్నేసపత్న దంభనగ్ం సువీరాసో అదాభ్యమ్ ॥

అగ్నేః సమిదస్యభిశస్త్యా మా పాహి సోమస్య సమిదసి

పరస్పావమ ఏధి యమస్య సమిదసి మృత్యోర్మా పాహ్యాయుర్ధా
అగ్నేఽ స్యాయుర్మే ధేహి వర్చోధా అగ్నేఽసి
వర్చోమేధేహి చక్షుష్పా అగ్నేఽసి చక్షుర్మేపాహి శ్రోత్రపా అగ్నేఽసి
శ్రోత్రంమే పాహి తనూపా అగ్నేఽసి తన్వంమే పాహి యన్మే
అగ్న ఊనం తన్వస్తన్మా ఆపృణాగ్నే యత్తేతపస్తేన తంప్రతితప
యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యంచవయం ద్విష్మోఽగ్నే యత్తేశోచస్తేన తం
ప్రతిశోచ యో అస్మాన్ద్వేష్టి యంచవయం ద్విష్మోఽగ్నే యత్తే
అర్చిస్తేన తం ప్రత్యర్చ యో అస్మాన్ద్వేష్టి యంచవయం
ద్విష్మోఽగ్నే యత్తేహరస్తేన తం ప్రతిహర యో అస్మాన్ద్వేష్టి
యంచవయం ద్విష్మోఽగ్నే యత్తేతేజస్తేన తం ప్రతితితిగ్ధి యో
అస్మాన్ద్వేష్టి యంచవయం ద్విష్మోఽగ్నే రుచాంపతే నమస్తే రుచే
మయిరుచం ధాశ్చిత్రావసో స్వస్తితే పారమశీయార్వాగ్వసో స్వస్తితే
పారమశీ యాంభస్థాంభోవో భక్షీయ మహస్థ మహోవో భక్షీయోర్జః
స్థోర్జంవో భక్షీయ రాయస్పోషస్థ రాయస్పోషంవో భక్షీయ ॥ రేవ
తీరమధ్వ మస్మిన్యోనా అస్మిన్గో ష్ఠేఽ యంవో బస్తురితో మాపగాత
బహ్వీర్భవత మామూహాసిష్ట॥ సగ్ంహితాసి విశ్వరూపా మోర్జా
విశా గౌపత్యేనా ప్రయుయా రాయస్పోషేణ ॥ మయివో
రాయఃశ్రయంతాగ్ం సహస్రపోషంవోఽశీయ ॥ 2 ॥

ఉపత్వాగ్నే దివే దివే దోషావస్తర్ధియా వయమ్ ।

నమోభరన్తా ఏమసి॥

రాజన్తమధ్వరాణాం గోపామృతస్య దీదివిమ్ ।

వర్ధమానఀ స్వేదమే ॥

స నః పితేవ సూనవేఽగ్నే సూపాయనో భవ ।

సచస్వా నః స్వస్తయే ॥

అగ్నే త్వన్నో అన్తమ ఉత త్రాతా శివో భవా వరూథ్యః।

తన్త్వా శోచిష్ఠ దీదివః సుమ్నాయ నూనమీమహే సఖిభ్యః॥

వసురగ్నిర్వసుశ్రవా అఛా నక్షి ద్యుమత్తమగ్ ం రయిందాః।

సనో బోధి శ్రుధీ హవమురుష్యానో అఘాయతః సమస్మాత్॥

అభ్యస్థాం విశ్వాః పృతనా అరాతీస్తదగ్నిరాహ తదు సోమ ఆహ ।

బృహస్పతిః సవితేన్ద్రస్తదాహ పూషానా ఆధాత్సుకృతస్య లోకే ॥

ఊర్జావః పశ్యామ్యూర్జా మాపశ్యత ।

రయ్యావః పశ్యామి రయ్యామా పశ్యత ॥

సంపశ్యామి ప్రజా అహమిడప్రజసో మానవీః ।

సర్వా భవన్తు నో గృహే ॥

ఇడాఃస్థ మధుకృతః స్యోనా మావిశతేరంమదః ।

సహస్రపోషంవోఽ శీయ ॥

భువనమసి సహస్రపోషపుషి తస్యనో రాస్వ తస్యతే భక్తివానో భూయాస్మేడాసి వ్రతభృత్వయి వ్రతం వ్రతభృదసి ॥ 3 ॥

మహిత్రీణామవోఽస్తు ద్యుక్షం మిత్రస్యార్యమ్ణః ।

దురాధర్షం వరుణస్య ॥

నహి తేషామమా సతాం నాధ్వసు వారణేషుచ ।

ఈశే రిపురఘశగ్ ంసః ॥

తేహి పుత్రాసో అదితేశ్చర్దిర్యచ్ఛన్త్యజస్రమ్ ।

ప్ర దాశుషేవార్యాణి ॥

సోమానస్వ స్వరణం కృణుహి బ్రహ్మణస్పతే ।

కక్షీవన్తం య ఔశిజః॥

యో రేవాన్యో అమీవహా వసువిత్పుష్టి వర్ధనః ।

సనః సిషక్తు యః శివః ॥

మిత్రస్య చర్షణీ ధృతః శ్రవో దేవస్య సానసి ।
ద్యుమ్నం చిత్రశ్రవస్తమమ్ ॥
కదా చ న స్తరీరసి కదా చ న ప్రయుచ్ఛసి ।
పరి తే దూడభో రథోఽస్మం అశ్నోతు విశ్వతః ।
యేన రక్షసి దాశుషః ॥

నిమ్రదోఽసి శ్న్యహం తం మృద్యాసం యో అస్మాన్ద్వేష్టి యంచ వయంద్విష్మోఽభిభూరస్య శ్భ్యహం తంభూయాసం యో అస్మాన్ద్వేష్టి యంచ్చవయం ద్విష్మః ప్రభూరసి ప్రాహం తమతిభూయాసం యో అస్మాన్ద్వేష్టి యంచ వయం ద్విష్మః ॥ పూషామా పథిపాః పాతు పూషా మా పశుపాః పాతు పూషా మాధిపాః పాతు ప్రాచీ దిగగ్నిర్దేవతా యోమైతస్యా దిశో అభిదాసాదగ్నిగ్ం సా ఋచ్ఛతు దక్షిణా దిగిన్ద్రో దేవతా యో మైతస్యా దిశో అభిదాసాదిన్ద్రగ్ం సాఋచ్ఛతు ప్రతీచీదిఙ్మరుతో దేవతా యో మైతస్యా దిశో అభిదాసాన్మరుతః సాఋచ్ఛతూదీచీ దిఙ్మిత్రావరుణౌ దేవతా యోమైతస్యా దిశో అభిదాసాన్మిత్రావరుణౌ సాఋచ్ఛతూర్ధ్వా దిక్సోమో దేవతా యో మైతస్యా దిశో అభిదాసాత్సోమగ్ం సాఋచ్ఛతు ధర్మో మా ధర్మణః పాతు విధర్మోమా విధర్మణః

పాత్వాయుశ్చ ప్రాయుశ్చ చక్షశ్చ విచక్షశ్చ ప్రాఙ్చా ప్రాఙ్చో రుక ఉరుకస్యతే వాచా వయగ్ం సంభక్తేన గమేమహ్యాగ్నే గృహపతే || 4 ||

యస్య వా అగ్నిహోత్రే స్తోమో యుజ్యతే స్వర్గమస్మై భవత్యయజ్ఞో వా ఏషయత్ర స్తోమో న యుజ్యత ఉపప్రయన్తో అధ్వరమితీయం వా ఉపోతిరిత ఏవ స్తోమం యునక్త్యథో ఇమామేవ స్తోమముపయునక్త్యథోయా ఏవ ప్రజా భూతానామన్వతీస్తా ఏవ స్తోమముపయునక్త్యస్య ప్రత్నామను ద్యుతమిత్యసౌ వై లోకః ప్రత్నమముత ఏవ స్తోమం యునక్త్యథో దేవావై ప్రత్నం తానేవ స్తోమముపయునక్త్యుభయత ఏవ స్తోమం యునక్తీతశ్చాముతశ్చ దేవాన్వా ఏష ప్రయుజ్య స్వర్గం లోకమేతి యదాహోపోపేన్ను మఘవన్భూయా ఇన్నుతా ఇతీయం వా ఉపోతిరస్యామేవ ప్రతితిష్ఠత్యథ యదుపవత్పదమాహ యా ఏవ ప్రజా ఆభవిష్యన్తీస్తా ఏవ స్తోమముపయునక్తి పరితే దూడభో రథా ఇత్యుభయత ఏవైతయా స్తోమం యుక్తం పరిగృహ్ణాతీతశ్చా ముతశ్చాగ్నిర్మూర్ధేతి స్వర్గాత్తేన దివః కకుదితి స్వర్గా తేన పతిః పృథివ్యా అయమితి మిథునా తేనాపాగ్ం రేతాగ్ంసి జిన్వతీతి రేతస్వతీ పశవ్యా సర్వసమృద్ధా గాయత్ర్యోఽపాస్థిత గాయత్రో౩హ్యగ్నిర్గాయత్రఛందాః స్వే నైవైనం

ఛన్దసోపా స్థితోభా వామిన్ద్రాగ్నీ అహ్వవధ్యా ఇత్యృభౌ ३ హ్యేతా సహాముం వా అయం దివా భూతే ప్రవిశతి తస్మాదసా దివారోచత ఇమామసా నక్తం తస్మాదయం నక్తం యదుభావా మిత్యాహోభా ఏవైనా అఛంబట్కారముపతిష్ఠత ఉభయో ర్లోకయో రోచతే ఒస్మిఙ్ల్శ్చా ముష్మిఙ్ల్శ్చ త్రిష్టుభోపాస్థితాయమిహ ప్రథమో ధాయి ధాతృభిరిత్యగ్ని ३ర్హ్యస్యాం ప్రథమోఽ ధీయత హోతాయజిష్ఠో అధ్వరే ష్వీడ్యా ఇత్యేష హి హోతా యజిష్ఠో అధ్వరేష్వీడ్యో యమప్నవానో భృగవో విరురుచురిత్యప్నవానో ३హ్యేతం భృగవో వ్యరోచయన్వనేషు చిత్రం విభ్వం విశే విశా ఇత్యేష ३హీదగ్ం సర్వం విభూర్జగత్యోపాస్థితాస్య ప్రత్నామను ద్యుతమితి స్వర్గో వై లోకః ప్రత్నఙ్ల్ స్వర్గ ఏవ లోకే ప్రతితిష్ఠత్యయం తే యోని ర్ఋత్వియా ఇత్యేష ३హ్యేతస్య యోనిర్ఋత్వియోఽగ్నిః సూర్యస్యానుష్టుభోపాస్థిత ॥ 5 ॥

ఉపప్రయన్తో అధ్వరమితి ప్రవాపయత్యే వైతయాగ్నిర్మార్ధతి ప్రవాపిత ఏవైతయా రేతో దధాత్యుభా వామిన్ద్రాగ్నీ ఆహువధ్యా ఇతి ప్రాణాపానౌవా ఇన్ద్రాగ్నీ ప్రాణాపానౌ వా ఏతన్ముఖతో యజ్ఞస్య ధీయేతే ॥ అయమిహ ప్రథమో ధాయి ధాతృభిరితి గర్భమేవాధాదస్య ప్రత్నామను ద్యుతమిత్యుధరే వాకరయం తే యోనిర్ఋత్వియా

ఇత్యజీజనచ్చైవావ్రీ వృధచ్చ షడ్భిరుపతిష్ఠతే షడ్వై పృష్ఠాని పృష్ఠాన్యేవాచీక్లుపద్దధిక్రాఞ్ణో అకారిషమితి దధిక్రావత్యోపతిష్ఠత ఏషావా అగ్నేర్దధిక్రావతీ ప్రియా తనూః పశవ్యా సర్వసమృద్ధాగ్నే రేవైతయా ప్రియం ధామోపైత్యథో పశుమాన్భవత్యథో ఆత్మాన మేవైతయా యజమానః పునీతే సప్తభిరుపతిష్ఠతే సప్తపదా శక్వరీ శాక్వరాఃపశవః పశూనేవావరున్ధే జీర్యతివా ఏషఆహితః పశు ర్హ్యగ్నిస్తదేతాన్యేవాగ్న్యాధేయస్య హవీగ్ంషి సంవత్సరే సంవత్సరే నిర్వపేత్తేన వా ఏష న జీర్యతి తేనైనం పునర్ణవం కరోతి తన్నసూర్క్ష్య మేతాభిరేవాగ్నేయపావమానీభి రగ్న్యా ధేయస్య యాజ్యానువాక్యా భిరుపస్థేయస్తేన వా ఏష న జీర్యతి తేనైనం పునర్ణవం కరోతి ద్వాదశభిరుపతిష్ఠతే ద్వాదశ మాసాః సంవత్సరః సంవత్సమేవాప్త్వావరున్ధేఽ గ్నిషోమీ యయా త్రయోదశ్యోపస్థేయోఽస్తి మాసస్త్రయో దశస్తమేవై తయాప్త్వావరున్ధే ॥ 6 ॥

బ్రహ్మవాదినో వదన్తి కస్మాత్సాయమగ్నిముపతిష్ఠన్తే కస్మాత్ప్రాతర్నేత్యసౌ వా ఆదిత్యః సాయమాస్తువతి తస్మాత్సాయ ముపతిష్ఠన్త ఏష ప్రాతః ప్రస్తువతి తస్మాత్ప్రాతర్నోపతిష్ఠన్తే తస్మాత్సాయమహుతేఽ గ్నిహోత్రేఽగ్నిహోత్రిణా నాశితవ్యం

తస్మాదు ప్రాతరహ్నుతే నాశిత ఇవ్యం తస్మాత్సాయమతిథయే ప్రత్యేనసః పుణ్యత్వాత్తు ప్రాతర్దదతి ప్రాతరవనేగేన ప్రాతరు పస్థేయో౽ధిశ్రిత ఉన్నీయమానే వా హస్తా అవనేనిజీత తత్ర విహవ్యస్య చతస్రా ఋచో వదేత్సాయంతవనేగే చతస్రః ప్రాతరవ నేగేనవా అనాప్తమాప్నోత్యనవరుద్ధమవరున్ద్ధే తదనాప్త మేవైతేనాప్నోత్యనవరుద్ధమవరున్ద్ధే౽బిభేద్వా ఏష ఉద్ధృతస్తం దేవాశ్ఛన్దోభిః పర్యస్తృణన్యదుపతిష్ఠతే ఛన్దోభిరేవైనం పరిస్తృణాత్యుభయమస్మా అకరగ్నిషోమీయయా పూర్వపక్ష ఉ పస్థేయో౽గ్నీ షోమీయో వై పూర్వపక్షో౽పరపక్షాయైవైనం పరిదదాత్యైన్ద్రాగ్న్యాపరపక్ష ఉపస్థేయ ఐన్ద్రాగ్నోవా అపరపక్షః పూర్వపక్షాయైవైనం పరిదదాతి సర్వా హవా ఏనం దేవతాః సంప్రదాయమనపేక్షం గోపాయన్తి య ఏవం విద్వానగ్నిముపతిష్ఠతే ॥ 7 ॥

త్వమగ్నే సూర్యవర్చా అసీతి వసీయసే శ్రేయస ఆశిషమాశాస్తే సం మామాయుషా వర్చసా సృజేత్యాత్మనా ఆశాస్తే సం త్వమగ్నే సూర్యస్య జ్యోతిషాగథా ఇతి సహ ఇహ్యేతే తర్హి జ్యోతిషీ భవతః సమృషీణాఞ్ స్తుతేనేతి ఛన్దాగ్ంసి వా ఋషీణాఞ్స్తుతం ఛన్దోభిరేవైనగ్ం సమర్ధయతి సం ప్రియేణ

ధామ్నేత్యాహుతయో వా అగ్నేః ప్రియం ధామాహుతిభిరేవైనగ్ం సమర్ధయతి సమహమాయుషా సం వర్చసా సం ప్రజయా సగ్ం రాయస్పోషేణ గ్మీయేత్యాశిషమేవాశాస్తే ఇన్ద్రానాస్త్వా శతగ్ం హిమా ఇతి పృతనాజిధ్యాహూతిస్తయా రాజ న్యా ఉపతిష్ఠేత యదా హి రాజ న్యః పృతనాజయత్యథో భవత్యేతారాజన్యా ఉపతిష్ఠేత సర్వో హి పృతనా జిగీషతి సర్వో బుభూషతి మనోర్వై దశ జాయా ఆశన్దశపుత్రా నవపుత్రాష్టపుత్రా సప్తపుత్రా షట్పుత్రాపఞ్చపుత్రా చతుష్పుత్రా త్రిపుత్రా ద్విపుత్రైకపుత్రా యేనవాసఙ్స్తానేక ఉపసమక్రామ న్ద్యే ఽష్టౌ తాన్ద్వౌ యే సప్త తాఙ్స్త్రయో యే షట్ తాఙ్శ్చత్వారో ఽథ వై పఞ్చైవ పఞ్చాసఙ్స్తా ఇమాః పఞ్చ దశత ఇమాన్పఞ్చ నిరభజన్యదేవ కించ మనోః స్వమాసీత్తస్మాత్తే వై మనుమేవోపాధావన్మనా అనాథన్త తేభ్య ఏతాః సమిధః ప్రాయచ్ఛత్తాభిర్వై తే తాన్నిరదహఙ్స్తాభిరేనాన్పరాభావయన్పరా పాప్మానం భ్రాతృవ్యం భావయతి య ఏవం విద్వానేతాః సమిధ ఆదధాత్యగ్నేః సమిదస్యభిశస్త్యా మా పాహీ త్యభిశస్త్యా ఏనం పాతి సోమస్య సమిదసి పరస్పా మ ఏధీతి పరస్పా అస్య భవతి యమస్య సమిదసి మృత్యోర్మా పాహీత్తి మృత్యోరేనం పాత్యేతద్ధ స్మవా ఆహ నారద ఇదంవా

వాగ్న్యృపస్థాన మాసేత్యభిశస్త్యా ఏనం పాతి పరస్పా అస్య భవతి మృత్యోరేనం పాతి ॥8॥

ఆయుర్ధా అగ్న ఉస్యాయుర్మే ధేహీత్యాయురేవాస్మిన్దధాతి వర్చోధా అగ్న ఉసి వర్చో మే ధేహీతి వర్చ ఏవాస్మిన్దధాతి చక్షుష్పా అగ్న ఉసి చక్షుర్మే పాహీతి చక్షురేవాస్య పాతి శ్రోత్రపా అగ్న ఉసి శ్రోత్రం మే పాహీతి శ్రోత్రమేవాస్య పాతి తనూపా అగ్నఉసి తన్వం మే పాహీతి తన్వమేవాస్య పాతి యన్మే అగ్న ఊనం త న్వస్తన్మా ఆపృణేతి యదేవా స్యాత్మన ఊనం యత్ప్రజాయా యత్పశూనాం తదేవైతేనాపూరయతి తదాప్యాయయత్యగ్నే యత్తే తపా ఇత్యేతా వా అగ్నేస్త న్వో జ్యోతిష్మతీరేతద్ధ స్మ వా ఆహారుణ ఔపవేశిర్యా న్వసీయసః శ్రేయస ఆత్మనో భ్రాతృవ్యానభిప్రజానీ మాభిష్టానగ్నేస్తనూ భిర్జ్యోతిష్మతీభిః పరాభావయామేతి పరాపాప్మానం భ్రాతృవ్యం భావయతి య ఏవంవిద్వానగ్నిముపతిష్ఠతే ఉగ్నే రుచాం పతే నమస్తే రుచే మయి రుచం ధా ఇతి శాన్తమేవ రుచమాత్మన్ధత్తే తేజస్వీ బ్రహ్మవర్చసీ భవతి చిత్రావసో స్వస్తి తే పారమశీయేతి రాత్రిర్వై చిత్రావసురహ ర్వ్యాగ్వసు రగ్నిర్వై రాత్రిరసా ఆదిత్యో ఉహరేతే వై భగ్నే తే ఈట్టే త్రిరాహ త్రిషత్యా హి దేవా రోచతే హవా అస్య యజ్ఞోవా

బ్రహ్మావా య ఏవం వేదామ్భః స్థామ్భో వో భక్షీయేత్యమ్భో ౩హ్యేతా మహః స్థ మహో వో భక్షీయేతి మహో ౩హ్యేతా ఊర్జస్థోర్జంవో భక్షీయేత్యూర్జో ౩హ్యేతా రాయస్పోషస్థ రాయస్పోషంవో భక్షీయేతి రాయస్పోషో ౩హ్యేతా రేవతీరమధ్వ మస్మిన్యోనా అస్మన్గోష్ఠ ఇతి స్వఏవైనా యోనౌస్వేగోష్ఠే సంవేశయత్యయంవో బన్ధురితో మాపగాత బహ్వీర్భవత మామా హాసిష్టే త్యాశిష మేవాశాస్తే వత్సమాలభతే వత్సనికాన్తాహి పశవ ఏషవై సహస్రపోష స్యేశే పుష్యతి సహస్రం న సహస్రాదవపద్యతే యఏవంవేద సగ్ంహితాసి విశ్వరూపేతి రూపేణ రూపేణ ౩హ్యేషా సగ్ంహితా రూపైరేవైణాగ్ం సమర్ధయతి నామ్నాసామగ్రహీన్మిత్ర మాభిరకృతోతహి యదా మిత్రస్య నామ గృహ్ణాతి మిత్రమేవైనేన కురుతే ॥9॥

సప్త వై బన్ధుమతీరిష్టకా అగ్నౌ చిత్యా ఉపధీయన్తే తా వై తా అముష్మా ఏవ లోకాయ సప్త గ్రామ్యా ఇష్టకాస్తా అత్రోపధేయా గౌశ్చాశ్వశ్చాశ్వతరశ్చ గర్ద ౩భో ఽజా చావిశ్చ పురుషో యద్గామాలభతే గవైవ చితా భవన్త్యథో ఆలబ్ధ ఏవోపధీయన్తే పరాజ్వా ఏష ఛన్దోభిః స్వర్గం లోకమేత్యన్యదన్యచ్ఛన్దః సమారోహ ముపత్వాగ్నే దివేద్దివా ఇతి యదేతేన గాయత్రేణ తృచేనో పతిష్ఠత

ఇయం వై గాయత్ర్యస్యామేవ ప్రతితిష్ఠత్యగ్నే త్వంనో అన్తమా ఇత్యేషా వా అగ్నేరస్తర్యా ప్రియా తనూర్వరూథ్యా తామేవ ప్రైతి నైనమభిదాసన్త్యృచ తే చతసృభిర్ద్వి పదాభిరుపతిష్ఠతే చతుష్పాదో వై పశవో ద్విపాద్యజమానో గృహా గార్హపత్యో గృహేషు చైవ పశుషు చ ప్రతితిష్ఠత్యూర్జా వః పశ్యామ్యూర్జామా పశ్యతేత్యూర్జైనాః పశ్యత్యూర్జైనం పశ్యన్తి రయ్యావః పశ్యామి రయ్యామా పశ్యతేతి రయ్యైనాః పశ్యతి రయ్యైనం పశ్యన్తి ॥

సంపశ్యామి ప్రజా అహమిడప్రజసో మానవీః ।
సర్వా భవన్తు నో గృహే ॥

ఇత్యైడీశ్చ వా ఇమాః ప్రజా మానవీశ్చ తా ఏవావారున్ధ తా ఆద్యా అకృతేడాః స్థ మధుకృతా ఇతీడా హ్యేతా మధుకృతః స్యోనా మావిశతేరంమదా ఇతీరంమదో హ్యేతా భువనమసి సహస్రపోషపుషీతి భువనఙ్హ్యేతత్సహస్రపోషపుషి తస్యనో రాస్వ తస్య తే భక్తివానో భూయాస్మేత్యాశిషమేవాశాస్తా ఇడాసి వ్రతభృదితీడా హ్యేషా వ్రతభృత్వయి వ్రతం వ్రతభృదసీతి వ్రతభృద్ధ్యేషా ॥10॥

మహి త్రీణామవో ఉస్త్వితి ప్రాజాపత్యేన తృచేనోపతిష్ఠతే

ప్రాజాపత్యావా ఇమాః ప్రజాస్తా ఏవావారున్ధ తా ఆద్యా అకృతాథో
ప్రజాపతిమేవోపైతి ప్రజాపతా ఏవ దేవతాసు ప్రతితిష్ఠతి సోమ్నాన్ల
స్వరణమితి బ్రాహ్మణస్పత్యయోపతిష్ఠతే బ్రహ్మణి ప్రతితిష్ఠత్యథో
బ్రహ్మవర్చసమేవావరున్ధే యో వై బ్రహ్మణి ప్రతిష్ఠితేన స్పర్ధతే
పూర్వో ఽస్మాత్పద్యత ఉభయీర్వా అగ్నిహోత్రిణి దేవతా ఆశగ్ం
సన్తే యాభ్యశ్చ జుహోతి యాభ్యశ్చన మిత్రస్య చర్షణీ ధృతా ఇతి
మైత్ర్యోపతిష్ఠత ఉభయత ఏవైతయా మిత్రమకృతేతశ్చాముతశ్చ
కదా చ న స్తరీరసీత్యైన్ద్రీభ్యాం బృహతీభ్యాముపతిష్ఠత ఐన్ద్రా
వై పశవస్తానేవావారున్ధ తానాద్యానకృత పరితే దూడభో రథా ఇత్యసా
వా ఆదిత్యో దూడభో రథ ఏష వా ఇమా ఉభౌ లోకా సమీయతే
సర్వమేవైతయా పరిగృహ్ణాతి నిమ్రదో ఽసి ఖన్యహం తం మృద్యాసం
యో అస్మాన్ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మ ఇతి పార్ష్ణ్యావ
గృహ్ణీయాద్యది పాపీయసా స్పర్ధేతాభిభూ రస్య ఖభ్యహం తం
భూయాసం యో అస్మాన్ద్వేష్టి యంచ వయం ద్విష్మ ఇతి దక్షిణతః
పదో ఽవగృహ్ణీయా ద్యది సదృశేన స్పర్ధేత ప్రభూరసి ప్రాహం
తమతిభూయాసం యో అస్మాన్ద్వేష్టి యంచ వయం ద్విష్మ
ఇతి ప్రపదేనావగృహ్ణీయాద్యది శ్రేయసా స్పర్ధేత సర్వా నేవైనానభి
భవతి సర్వానతిభవతి సర్వానతిక్రామతి పూషా మా పథిపాః

పాత్వితీయమేవ పూషామా పశుపాః పాత్విత్యన్తరిక్షమేవ పూషా
మాధిపాః పాత్విత్యసా ఏవేమానేవ లోకానుపాసరదేభ్యో లోకేభ్య
అత్మానం పరిధత్తే ఽ హిగ్ంసాయై ప్రాచీ దిగగ్నిర్దేవతే తి
తనూపానామేవ దిక్షు నిధత్తే ఽథ యేన స్వర్థతే యేన వా వ్యభిచర
తే స ఏతా ఏవ దేవతా ఋత్వా పూర్వః పరాభవతి సప్త వై పురుషే
మహిమానస్తే వా ఏనేనేడ్యాస్తే వైతే సప్తఋషయ ఏవ ప్రాణా
వై సప్తఋషయః ప్రాణాన్వా ఏతదీట్టా ఈట్టే హ వై
స్వానాప్రాణాన్వృజ్క్తే భ్రాతృవ్యస్య ప్రాణానైన్నమభిదాస
త్స్పృణుతే య ఏవం వేద ధర్మోమా ధర్మణః పాతు విధర్మోమా
విధర్మణః పాత్వాయుశ్చ ప్రాయుశ్చ చక్షశ్చ విచక్షశ్చ ప్రాజ్చా
పాజ్చోరుక ఇత్యయంవా ఉరుక ఏష విభజతి తథ్యదేష భజతి
తదేతస్మిన్నేవ పునరాభజత్యగ్నే గృహపతే ఽగ్నిగ్ం సమిన్ధే
యజమాన ఏతద్వై యజమానస్య స్వం యదగ్నిరేతదగ్నేర్యజమాన
ఆయతనమివ వా ఏతత్క్రియతే జ్యోతిషే తన్తవే త్వేత్యన్తరాగ్ని
ఉపవిశ్య వదేద్యావేవ పుర ఆశిషవమాశాస్తే యాం
పశ్చాత్తామాత్మన్దత్తే॥ 11॥

దదన్మా ఇతి వై దీయతే సదది వా ఏష దదాతి
యోఽగ్నిహోత్రం జుహోతి యద్యత్కామయేత తత్తదగ్నిహో

ఽత్ర్యగ్నిం యాచేదుప హైనం తన్నమతి తదాహుర్‌బుచ్ఛతి వా ఏష దేవాన్య ఏనాన్నదది యాచతీతి తస్మాత్తర్హి నోపస్థేయో యమో వా అమ్రియత తే దేవా యమ్యా యమమపాబృవ౯స్తాం యదపృచ్ఛన్త్సాబ్రవీద్యామృతేతి తే ఽబ్రువన్న వా ఇయమిమమిత్థం మృష్యతే రాత్రీగ్ం సృజావహా ఇత్యహర్వావ తర్హ్యాసీన్న రాత్రిస్తే దేవా రాత్రిమసృజన్త తతః శ్వస్తనమభవత్తతః సా తమమృష్యత తస్మాదాహురహోరాత్రాణి వావాఘం మర్షయన్తీతి సా వై రాత్రిః సృష్టా పశూనభిసమమిలత్తే దేవాశ్ఛన్దోభిరేవ పశూనన్వైశ్య౯శ్ఛన్దోభిరేనాన్పునరుపాహ్వయన్త యదుపతిష్ఠతే ఛన్దోభిర్వా ఏతత్పశూననుపశ్యతి ఛన్దోభిరేనాన్పునరుపహ్వయతే ఽథో ఆహుర్వరుణో వై స తద్రాత్రిర్భూత్వా పశూనగ్రసతేతి తే దేవాశ్ఛన్దోభిరేవ వరుణాత్పశూనప్రాముఞ్చ౯శ్ఛన్దోభిరేనాన్పునరుపాహ్వయన్త యదుపతిష్ఠతే ఛన్దోభిర్వా ఏతద్వరుణాత్పశూన్ప్రముఞ్చతి ఛన్దోభిరేనాన్పునరుపహ్వయతే యజ్ఞో యజ్ఞో వై సమృచ్ఛతే ఽథా కస్యవిదో మన్యన్తే సోమ ఏవ సమృచ్ఛతా ఇత్యగ్నీషోమీయాయాః పురస్తాద్విహవ్యస్య చతస్రో ఋచో వదేదాగ్నేయస్యై పురోడాశస్య ద్వే యాజ్యానువాక్యే కుర్యాదేతేనైవ హవీ౯ష్యాసన్నాన్యభిమృశేద్వ్యృ ఽజ్యే ఽన్యస్యై

యజ్ఞం నాస్యాన్యో యజ్ఞం వృఙ్క్తే సయజ్ఞో భవత్యయజ్ఞా ఇతరః
॥ 12 ॥

అగ్నిం వా ఏతే చిత్యం చిన్వతే య ఆహితాగ్నయో దర్శపూర్ణమాసినస్తేషాం వా అహోరాత్రాణ్యేవేష్టకా ఉపధీయన్తే యత్ర పఞ్చ రాత్రీః సగ్ంహితా వసేత్తజ్జుహుయాత్పఞ్చ రాత్ర యః పఞ్చాహాని సా దశత్సంపద్యతే తన్నైవం కర్తవా అయుతం తద్దశస్వేవ రాత్రిష్వన్తమగ్ం హోతవ్యం తథా యతం క్రియతే న సర్వేషు యుక్తేషు హోతవ్యం వాస్తా జుహుయాన్నా యుక్తేష్వయతం క్రియతే సర్వాణ్యన్యాని యుక్తాని స్యురగ్నిష్ఠస్య దక్షిణో యుక్తః స్యాత్సవ్యస్య యోక్త్రం పరిహృతమథ జుహుయాన్న వాస్తా జుహోతి యతముత్క్రియతే తన్న సూర్క్ష్యగ్ం సర్వేష్వేవ యుక్తేషు హోతవ్యం వాస్తోష్పత్యక్ష్ హేహ్యేతన్న హీనమన్వాహర్తవై రుద్రాయ హి తద్ధీయతే యద్ధీనమన్వాహరేయూ రుద్రం భూతమన్వాహరే యుర్యద్యనువాహః స్యాత్పూర్వం తం ప్రవహేయురప వోద్ధరేయుర్యద్ధీయేత హీయేతైవ తదథ జుహుయాత్ ॥

అమీవహా వాస్తోష్పతే విశ్వా రూపాణ్యావిశన్ ।

సఖా సుశేవ ఏధి నః ॥

వాస్తోష్పతే ప్రతి జానీహ్యస్మాన్స్వావేశో అనమీవో భవా నః ।

యత్త్వేమహే ప్రతి తన్నో జుషస్వ శం నో భవ ద్విపదే శం చతుష్పదే ॥ 13 ॥

పశూన్మే శగ్ంస్య పాహి తాన్మే గోపాయాస్మాకం పునరాగమాత్ । అగ్నే సహస్రాక్ష శతమూర్ధఞ్ఛతం తే ప్రాణాః సహస్రమపానాస్త్వగ్ం సాహస్రస్య రాయ ఈశిషే తస్మై తే విధేమ వాజాయ ॥ ప్రజాం మే నర్య పాహి తాం మే గోపాయాస్మాకం పునరాగమాదగ్నే గృహపతే సుగృహపతిరహం త్వయా గృహపతినా భూయాసగ్ం సుగృహపతిస్త్వం మయా గృహపతినా భూయా అన్నం మే బుధ్య పాహి తన్మే గోపాయాస్మాకం పునరాగమాత్॥

ఇమాన్మే మిత్రావరుణౌ గృహాన్గోపాయతం యువమ్ ।

అవినష్టానవిహ్రుతాన్పూషైనానభిరక్షత్వాస్మాకం పునరాగమాత్ ॥ పశూన్మే శగ్ంస్య పాహి తాన్మే గోపాయాస్మాకం పునరాగమాదిత్యాహవనీయముపతిష్ఠత ఆహవనీయాద్వైవ పశూన్పరిదాయ ప్రైత్యగ్నే సహస్రాక్ష శతమూర్ధన్నితి సహస్రాక్షో

శేహ్యేష శతమూర్ధా శతం తే ప్రాణాః సహస్రమపానా ఇతి శతఙ్ శేహ్యేతస్య ప్రాణాః సహస్రమపానాస్త్వగ్ం సాహస్రస్య రాయ ఈశిషే తస్మై తే విధేమ వాజాయేత్యాశిషమేవాశాస్తే ॥ ప్రజాం మే నర్య పాహి తాం మే గోపాయాస్మాకం పునరాగమాదితి గార్హపత్యముపతిష్ఠతే గార్హపత్యాయైవ ప్రజాం పరిదాయ ప్రైత్యగ్నే గృహపతే సుగృహపతిరహం త్వయా గృహపతినా భూయాసగ్ం సుగృహపతిస్త్వం మయా గృహపతినా భూయా ఇత్యగ్రహణౌ సంజీర్యతః సర్వమాయురితో నార్తిం శేనీతో ఉన్నం మే బుధ్య పాహి తన్మే గోపాయాస్మాకం పునరాగమాదితి దక్షిణాగ్నిముపతిష్ఠతే దక్షిణాగ్నయ ఏవాన్నం పరిదాయ ప్రైతి ॥

ఇమాన్మే మిత్రావరుణౌ గృహాన్గోపాయతం యువమ్ ।

అవినష్టానవిహృతానప్వషె నాన భిరక్షత్వాస్మాకం పునరాగమాత్ ॥

ఇత్యహోరాత్రే వై మిత్రావరుణౌ పశవః పూషాహోరాత్రాభ్యాం చైవ మిత్రావరుణాభ్యాం చ గృహాన్పరిదాయ ప్రైతి ॥ అగ్నిగ్ం సమాధేహి ॥ ఇత్యాహ భస్మ త్వా ఉపతిష్ఠతే ॥ పశూన్మే శఙ్స్యాజుగుపస్తాన్మే పునర్దేహి ॥ ఇత్యాహవనీయం

పునరేత్యోపతిష్ఠత ఆహవనీయేనైవ పశూన్గుప్త్వాత్మన్ధత్తే ॥ అగ్నే సహస్రాక్ష శతమూర్ధఞ్ఛతం తే ప్రాణాః సహస్రమపానాస్త్వగ్ం సాహస్రస్య రాయ ఈశిషే తస్మై తే విధేమ వాజాయ ॥ ప్రజాంమే నర్యాజుగుపస్తాం మే పునర్దేహి ॥ ఇతి గార్హపత్యం పునరేత్యోపతిష్ఠతే గార్హపత్యేనైవ ప్రజాం గుప్త్వాత్మన్ధత్తే ॥ అగ్నే గృహపతే సుగృహపతిరహం త్వయా గృహపతినా భూయాసగ్ం సుగృహపతిస్త్వం మయా గృహపతినా భూయా అన్నం మే బుధ్యాజుగుపస్తన్మే పునర్దేహి ॥ ఇతి దక్షిణాగ్నిం పునరేత్యోపతిష్ఠతే దక్షిణాగ్నినైవాన్నం గుప్త్వాత్మన్ధత్తే ॥

ఇమాన్మే మిత్రావరుణౌ గృహాన్జుగుపతం యువమ్ ।
అవినష్టా నవిహ్రుతాన్పూషైనా నభి రక్షీదాస్మాకం
పునరాగమాత్ ॥

ఇత్యహోరాత్రే వై మిత్రావరుణౌ పశవః పూషాహోరాత్రాభ్యాం చైవ మిత్రావరుణాభ్యాం చ గృహాన్గుప్త్వాత్మన్ధత్తే ॥ 14 ॥

॥ ఇతి ప్రథమకాణ్డే అగ్న్యుపస్థానః పఞ్చమః ప్రపాఠకః ॥

ప్రథమం కాణ్డమ్	అథ షష్ఠమ ప్రపాఠకః

ఆధానం

ప్ర వో వాజా అభిద్యవో హవిష్మన్తో ఘృతాచ్యా ।
దేవాన్జిగాతి సుమ్నయుః ॥
ఉప త్వా జు ౩హ్వో మమ ఘృతాచీర్యన్తు హర్యత ।
అగ్నే హవ్యా జుషస్వ నః ॥
ఉదగ్నే తవ తద్ఘృతాదర్చి రోచతా ఆహుతమ్ ।
నిగ్ ంసానం జు ౩హ్వో ముఖే ॥
ప్రజా అగ్నే సంవాసయేహాశ్చ పశుభిః సహ ।
రాష్ట్రాణ్యస్మె న్ధేహి యాన్యాసన్త్సవితుః సవే ॥
అయం తే యోనిర్ఋత్వియో యతో జాతో అరోచథాః ।
తం జానన్నగ్నా ఆరోహ తతో నో వర్ధయా రయిమ్ ॥
ఆయం గౌః పృశ్నిరక్రమీదసదన్మాతరం పురః ।
పితరం చ ప్రయన్త్స్వః ॥
త్రిగ్ ంశద్ధామా విరాజతి వాక్పతంగాయ హూయతే ।
వ్యఖ్యన్మహిషో దివమ్ ॥

అన్తశ్చరత్యర్ణవే అస్య ప్రాణాదపానతః ।

ప్రతి వాగ్ం సూర్యో అహభిః ॥

ఇతో జజ్ఞే ప్రథమమ్ స్వాద్యోనేరధి జాతవేదాః ।

స గాయత్ర్యా త్రిష్టుభా జగత్యానుష్టుభా చ దేవేభ్యో హవ్యా వహతు ప్రజానన్ ॥

యో నో అగ్నిః పితరో హృత్స్వన్తరమర్త్యో మర్త్యం ఆవివేశ॥

తమాత్మని పరిగృహ్ణీమసీహ నేదేషో అస్మానవహాయ పరాయత్ ॥

దోహ్యా చ తే దుగ్ధభృచ్చోర్వరీ తే తే భాగధేయం ప్రయచ్ఛామి తాభ్యాం త్వాదధే ఘర్మః శిరస్తదయమగ్నిః సంప్రియః పశుభిర్భవ పురీషమసి యత్తే శుక్ర శుక్రం జ్యోతిస్తేన రుచా రుచమశీథాః ॥

మయి గృహ్ణామ్యహమగ్రే అగ్నిగ్ం సహ ప్రజయా వర్చసా ధనేన ।

మయి క్షత్రం మయి రాయో దధామి మదేమ శతహిమాః సువీరాః ॥

భూర్భువో ఽఙ్గిరసాం త్వా దేవానాం వ్రతేనాదధే ఽగ్నేష్ట్వా దేవస్య వ్రతేనాదధా ఇన్ద్రస్య త్వా మరుత్వతో వ్రతేనాదధే మనోష్ట్వా

గ్రామణ్యో ప్రతేనాదధే ॥

ఆచ్ఛదిత్వా ఛన్దో దధే ద్యౌర్మస్థాసి భూమిర్ధ్రువా ।

తస్యాస్తే దేవ్యదిత ఉపస్థే ఉన్నాదమగ్నిమన్నపత్యాయాదధే॥

అగ్న ఆయూంషి పవసే ఉగ్నిర్ఋషిరగ్నే పవస్వ ॥1॥

యా వాజిన్నగ్నేః పవమానా ప్రియా తనూస్తామావహ యా వాజిన్నగ్నేః పావకా ప్రియా తనూస్తామావహ యా వాజిన్నగ్నేః శుచిః ప్రియా తనూస్తామావహ ॥

యదక్రన్దః ప్రథమం జాయమాన ఉద్యన్త్సముద్రాదుత వా పురీషాత్ ।

శ్యేనా తే పక్షా హరిణోత బాహూ ఉపస్తుత్యం జనిమ తత్తే అర్వన్ ॥

ఓజసే బలాయ త్వోద్యచ్ఛే వృష్ణే శుష్మాయ సపత్నతూరసి వృత్రతూః ॥

ప్రాచీమను ప్రదిశం ప్రేహి విద్వానగ్నేరగ్నే పురో అగ్నిర్భవేహ।

విశ్వా ఆశా దీద్యద్విభాహ్యూర్జం నో ధేహి ద్విపదే చతుష్పదే॥

అభ్యస్థాం విశ్వాః పృతనా అరాతీస్తదగ్నిరాహ తదు సోమ ఆహ।

బృహస్పతిః సవితేన్ద్రస్తదాహ పూషా నా ఆధాత్సుకృతస్య లోకే ॥

భువః ఖస్త్వాఙ్గిరసాం త్వా దేవానాం వ్రతేనాదధే ఽగ్నేష్ట్వా దేవస్య వ్రతేనాదధా ఇన్ద్రస్య త్వా మరుత్వతో వ్రతేనాదధే మనోష్ట్వా గ్రామణ్యో వ్రతేనాదధే ॥

ఆచ్ఛది త్వా ఛన్దో దధే ద్యౌర్మహ్నాసి భూమిర్భూనా ।
తస్యాస్తే దేవ్యదిత ఉపస్థే ఽన్నాదమగ్నిమన్నపత్యాయాదధే॥
యత్తే శుక్ర శుక్రం జ్యోతిః శుక్రం ధామాజస్రం తేన త్వాదధే॥
ఇడాయాస్త్వా పదే వయం నాభా పృథివ్యా అధి ।
జాతవేదో నిధీమహ్యగ్నే హవ్యాయ వోఢవే ॥

సమ్రాట్చ స్వరాట్చాగ్నే యే తే త ఖన్యౌ తాభ్యాం మా ఊర్జంయచ్ఛ విరాట్చ ప్రభూశ్చాగ్నే యే తే త ఖన్యౌ తాభ్యాం మా ఊర్జం యచ్ఛ విభూశ్చ పరిభూశ్చాగ్నే యే తే త ఖన్యౌ తాభ్యాం మా ఊర్జం యచ్ఛ ॥

సముద్రాదూర్మిర్మధుమాం ఉదారదుపాగ్ంశునా సమమృతత్వమానట్ ।
ఘృతస్య నామ గుహ్యం యదస్తి జిహ్వా దేవానామమృతస్య

నాభిః ॥

వయం నామ ప్రబ్రవామా ఘృతస్యాస్మిన్యజ్ఞే ధారయామా నమోభిః ।

ఉప బ్రహ్మ శృణవఞ్ఛస్యమానం చతుః శృఙ్గో ఽవమీద్గౌర ఏతత్ ॥

చత్వారి శృఙ్గా త్రయో అస్య పాదా ద్వే శీర్షే సప్త హస్తాసో అస్య ।

త్రేధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహో దేవో మర్త్యం ఆతతాన।

యే అగ్నయః సమనసా ఓషధీషు వనస్పతిషు ప్రవిష్టాః ।

తే విరాజమభిసంయన్తు సర్వా ఊర్జం నో ధేహి ద్విపదే చతుష్పదే ॥

సప్త తే అగ్నే సమిధః సప్త జిహ్వాః సప్త ఋషయః సప్త ధామ ప్రియాణి ।

సప్త ఋత్విజః సప్తధా త్వా యజన్తి సప్త హోత్రా ఋతుథా ను విద్వాన్సప్త యోనీరాపృణస్వ ఘృతేన స్వాహా ॥

యే అగ్నయో దివో యేపృథివ్యాః సమాగచ్ఛన్తీషమూర్జం వసానాః ।

తే అస్మా అగ్నయే ద్రవిణం దత్త్వేష్టాః ప్రీతా ఆహుతిభాజో భూత్వా యథాలోకం పునరస్తం పరేత స్వాహా ॥

నిషసాద ధృతవ్రతో వరుణః ప స్త్యాస్వా ।

సామ్రాజ్యాయ సుక్రతుః ।

ఉత నో ఽహిర్బుధ్న్యః శృణోత్వజ ఏకపాత్పృథివీ సముద్రః।

స్తుతా మన్త్రాః కవిశస్తా అవన్తు న ఏనా రాజన్హవిషా మాదయస్వ॥

ప్ర నూనం బ్రహ్మణస్పతిర్మన్త్రం వదత్యుక్థ్యమ్ ।

యస్మిన్నింద్రో వరుణో మిత్రో అర్యమా దేవా ఓకాంసి చక్రిరే ॥

ఘర్మః శిరస్తదయమగ్నిః సంప్రియః పశుభిర్భువ పురీషమసి యచ్ఛా తోకాయ తనయాయ శం యోరర్కో జ్యోతిస్తదయమగ్నిః సంప్రియః పశుభిర్భువ పురీషమసి యచ్ఛా తోకాయ తనయాయ శంయోర్వాతః ప్రాణస్తదయమగ్నిః సంప్రియః పశుభిర్భువ పురీషమసి యచ్ఛా తోకాయ తనయాయ శం యోః ॥ అవిషం నః పితుంపచ॥

కల్పేతాం ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాపా ఓషధయః ।

కల్పన్తామగ్నయః పృథఙ్ మమ జ్యైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః ॥

యే అగ్నయః సమనసా ఓషధీషు వనస్పతిషు ప్రవిష్టాః ।

తే విరాజమభిసంయన్తు సర్వా ఊర్జం నో ధత్త ద్విపదే చతుష్పదే ॥

ప్రజాపతిర్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్తం వీరుధో ఽభ్యరోహన్నసు ఽర్యో వా ఏతా యదోషధయస్తా అతితిష్ఠిఘిషన్నతిష్ఠిఘం నాశక్నోత్సో ఽశోచత్సో ఽతప్యత తతో ఽగ్నిరసృజ్యత తమగ్నిగ్ం సృష్టం వీరుధాం తేజో ఽగచ్ఛత్తా అశుష్యన్న తతః పురాశ్రుష్యన్త్స ప్రజాపతిరగ్నిమాధత్తేమా ఏవా సహా ఇతి తా అసహత తత్సాఽద్ధై వావైష ఆధీయతే తద్యథాదో వసన్తాశిశిఽరే ఽగ్నిర్వీరుధః సహత ఏవగ్ం సపత్నం భ్రాతృవ్యమవర్తిగ్ం సహతే య ఏవం విద్వానగ్నిమాధత్త ఏతావద్వా అస్యా అనభిమృత యావద్వేదిః పరిగృహీతా తాముద్ధత్యాప ఉపసృజ్యాగ్నిమాధత్తే యజ్ఞియామేవైనాం మేధ్యాం కృత్వాధత్తే ఽగ్నేర్వా ఇయగ్ం సృష్టాదబిభేదతి వమా ధక్ష్యతీతి యదప ఉపసృజ్యాగ్నిమాధ ఽత్తే ఽస్యా అనతిదాహాయైషా వై ప్రజాపతేః సర్వతా తనూర్యదాపః సర్వత ఏనం ప్రజాః సర్వతః పశవో ఽభి పుణ్యేన భవన్తి య ఏవం విద్వానప ఉపసృజ్యాగ్నిమాధత్తే యావద్వై వరాహస్య చషాలం తావతీయమగ్ర ఆసీద్యద్వరాహ విహతముపాస్యాగ్నిమాధత్త ఇమామేవ

తన్నాష్టారడస్యా ఏనం మాత్రాయామధ్యాధత్తే తస్మాదేషా వరాహోయ
విప్రదత ఏష హ్యస్యా మాత్రాం బిభర్తి దేవపాణయో వై నామాసురా
ఆసఙ్క్ స్తే దేవగవీరపాజఙ్క్ స్తా అన్వగచ్ఛఙ్క్ స్తా అభ్యాజఙ్క్
స్తాసాంపయో ఉహీయత తే ఉబ్రువన్యద్వా ఆసాం వరమభూత్తద
హాస్త్వితి తద్వరాహో భూత్వాస్సురేభ్యో ఉధ్ధి దేవానాగచ్ఛ
త్తస్మాద్వరాహం గావో ఉనుధావన్తి స్వం పయో జానానాస్తద్యావత్ప్రి
యమేవ పశూనాం ద్విపదాం చతుష్పదాం పయస్తావత్ప్రియః
పశూనాం ద్విపదాం చతుష్పదాం భవతి య ఏవం విద్వాన్వరాహ
విహతముపాస్యాగ్నిమాధత్త ఏతద్వా అస్యా అనభిమృతం
యద్వల్మీకో యద్వల్మీకవపాముపకీర్యాగ్నిమాధ త్తే ఉస్యా
ఏవైనమనభిమృతే ఉధ్యాధత్తే రసో వా ఏ షో ఉస్యా ఉదైషద్య
ద్వల్మీకో యద్వల్మీకవపా ముపకీర్యాగ్నిమాధ త్తే ఉస్యా ఏవైనగ్ం
రసే ఉధ్యాధత్తా ఊర్గ్వా ఏ షో ఉస్యా ఉదైషద్యద్వల్మీకో
యద్వల్మీకవపాముపకీర్యాగ్నిమాధ త్తే ఉస్యా ఏవైనమూర్జ్యధ్యాధత్తే
ప్రజాపతేర్వా ఏష స్తనో యద్వల్మీకో యద్వల్మీకవ పాము
పకీర్యాగ్నిమాధత్తే ప్రజాపతిరేవాస్మై స్తనమపిదధాత్యన్నాద్యమస్మై
అవరున్ధే ఉక్షుధ్యతాఙ్క్ స్వానాం పురఃస్థాతా భవతి య ఏవం
వేదైతావద్వా అముష్యా ఇహ యజ్ఞియంయదూషా యదూషా

నుపకీర్యాగ్నిమాధత్తే ఉముష్యా ఏవైనం యజ్ఞియే ఉధ్యాధత్తే న వా అన్నూషరిహః పశవో రేతో దధతే యదూషానుపకీర్యాగ్ని మాధత్తే రేత ఏవైతద్దధాతి పశూనాం పుష్ట్యై ప్రజాత్యా ఏష వా అగ్ని ర్వైశ్వానరో యదసా ఆదిత్యః స యదిహాసీత్త స్యైతద్భస్మ యత్సికతా యత్సికతా ఉపకీర్యాగ్నిమాధత్తే స్వ ఏవైనం యోనౌ స్వే భస్మన్నాధత్తే శిథిరా వా ఇయమగ్ర ఆసీత్తాం ప్రజాపతిః శర్కరాభిరదృగ్ ంహద్యశ్శర్కరా ఉపకీర్యాగ్నిమాధత్త ఇమామేవ తద్దృగ్ ంహతిధృత్యై తద్యథేమాం ప్రజాపతిః శర్కరాభిరదృగ్ ం హదేవమస్మిన్పశవో దృగ్ ంహన్తే య ఏవం విద్వాఞ్ఛర్కరా ఉపకీర్యాగ్ని మాధత్త ఇన్ద్రో వై వృత్రాయ వజ్రం ప్రాహరత్తస్య యా విప్రుషా ఆసగ్ స్తాః శర్కరా అభవన్యఞ్ఛర్కరా ఉపకీర్యాగ్నిమాధత్తే వజ్రమేవ సపత్నాయ భ్రాతృవ్యాయ ప్రహరతి యం ద్విష్యాత్తం తర్హి మనసా ధ్యాయేద్వజ్రమేవాస్మై ప్రహరతి స్తృణుత ఏవ పురీషీ తి వై గృహమేధినమాహుః పురీషస్య ఖలు వా ఏతన్నిరూపం యదాఖుకిరిర్యదాఖుకిరిముపకీర్యాగ్ని మాధత్తే పురీషీ గృహమేధీ భవతి ॥ 3 ॥

అగ్నిం వై దేవా విభాజం నాశక్నువన్యత్పాఽఽఞ్చమహరన్త్సర్వైః పురో ఽభవద్యత్ప్రత్యఞ్చమహరన్త్సర్వైః పశ్చాద్భవత్తమశ్వేన

పూర్వావాహోదవహత్తస్తదశ్వస్య పూర్వవాహః పూర్వవాట్త్వ
మగ్నేరైవ విభక్త్యా అశ్వో ఉగ్న్యాధేయే దీయతే ఉవిభక్తో వా
ఏతస్యాగ్నిరనాహితో యో ఉశ్వమగ్న్యాధేయే న దదాత్యథ యో
ఉశ్వమగ్న్యాధేయే దదాతి విభక్త్యై విభాజ్యైవైనమాధత్తే
స్తోమపురోగవా వై దేవా అసురానభ్యజయన్నేష ఖలు వై స్తోమో
యదశ్వో యదశ్వం పురస్తాన్నయన్త్యభిజిత్యా అభిజిత్యైవైనమాధత్తే
ప్రజాపతేరైవ చక్షురశ్వయత్తస్య యః శ్వయథా ఆశీత్సో ఉశ్వో
ఉభవద్యదశ్వం పురస్తాన్నయన్తి యజమానాయైవ చక్షుర్దధాతి న
పరాజవస్రుజ్యో యత్పరాఙ్చమవస్రుజేద్యజమానం చక్షుర్జహ్యాదన్ధః
స్యాత్ప్రత్యవగృహ్యాధేయో యజమానాయైవ చక్షుః ప్రత్యవాగ్రహీ
న్న పద ఆధేయో వాస్తవ్యం కుర్యాద్రుద్రో ఉస్య పశూనభిమానుకః
స్యాత్పార్శ్వత ఇతో వేతో వాధేయో న వాస్తవ్యం కరోత్యఘాతుకో
ఉస్య పశుపతిః పశూన్భవతి గాయత్రీం వై దేవా యజ్ఞమచ్ఛ
ప్రాహిణ్వన్త్సా రిక్తాగచ్ఛత్తస్యా అగ్నిస్తేజః ప్రాయచ్ఛ త్సో ఉజో
ఉభవద్యదజమగ్న్యాధేయే దదాతి తేజ ఏవావరున్ధే ఉగ్నీధే దేయో
యజ్ఞముఖం వా అగ్నీధ్యజ్ఞముఖేనైవ యజ్ఞముఖగ్ ం సమర్ధయతి
ధేనుం చానడ్వాహం చ దదాతి తత్సర్వం వయో ఉవరున్ధ ఏతద్వై
సర్వం వయో యద్ధేనుశ్చానడ్వాశ్చైతౌ వై యజ్ఞస్య మాతా చ

పితా చ యద్ధేనుశ్చానడ్వాꣳశ్చాజ్యం చ పయశ్చ ధేన్వాః పు
రోడాశశ్చ చరుశ్చానడుహస్తదాహుః కామదుఘాం వా ఏషో ఽవరున్ధే
యో ఽగ్న్యాధేయే ధేనుం చానడ్వాహం చ దదాతీతి తద్యేషాం
పశూనాం భూయిష్ఠం పుష్టిం కామయేతతేషాం దిత్యౌహీం వయసో
దద్యాద్దిత్యవాహం చ ముష్కరం తన్మిథునం పశూనాం పుష్ట్యై
ప్రజాత్యై ॥ వాగ్వై సోమక్రయణీ దిత్యౌహీ వయసః సోమక్రయ
ణీ యద్దిత్యౌహీం వయసో దదాతి వాచమేవావరున్ధే చారు వదతి
య ఏవం వేదోపబర్హణగ్ం సర్వసూత్రం దేయం ఛన్దసాం వా
ఏతన్నిరూపం యదుపబర్హణగ్ం సర్వసూత్రం యదుపబర్హణగ్ం
సర్వసూత్రం దదాతి ఛన్దాꣳస్యేవావరున్ధే పశవో వై ఛన్దాగ్ంసి
పశూనేవావరున్ధే ఽయజ్ఞియో వై పురుషో ఽమేధ్య
ఆహనస్యాజ్జాయతే పురుషక్షీరం ధయతి॥ హిరణ్యందదాత్యాత్మాన
మేవ తేన పునీతే శతమానం భవతి శతాయుర్వై పురుషః శతవీర్యా
ఆయురేవ వీర్యమాప్నోతి॥ పూర్వయోర్హవిషోర్ద్వే త్రిగ్ంశన్మానే
దేయే ఉత్తరస్మిꣳశ్చత్వారి గ్ంశన్మానం తదేనముద గ్రహీత్తేన
స ఉత్తరం వసీయాఞ్ఛ్రేయాన్భవత్యజాతో వైతావత్పురుషోయావ
దగ్నిం నాధత్తే స వైతర్హేవ జాయతే యర్హ్యగ్నిమాధత్తే క్షౌమే వసానా
అగ్నిమాదధీయాతాం తే అధ్వర్యవే దేయే ఉల్బస్య వా

ఏతన్నిరూపం యత్క్షౌమముల్బమేవాపలుమ్పేతే హిరణ్యగ్ం సువర్ణముపా స్యాగ్నిరాధేయో హిరణ్యం వా అగ్నే స్తేజః సతేజసమేవైనమాధత్తే తన్న నిరస్తవై యథాను హితం నిరస్యేదేవం తదన్నిరస్యేదనుధ్యాయీ క్షోధుకః స్యాత్తన్న నిరస్తవా అననుధ్యాయ్యక్షోధుకో భవతి ॥ 4 ॥

యో వా అస్యాయం మను ఇషో ఉగ్నిరేతముపాసీతోన్న మత్యేతముపాసీనః ప్రజాం విన్దత ఏతముపాసీనం పశవా ఉపతిష్ఠన్తే యదేతమభాగధేయముత్పాదయేత తస్మా ఆవృశ్చేతానుధ్యాయీ క్షోధుకః స్యాత్తద్యే వనస్పతయ ఆరణ్యా ఆ ఇద్యం ఫలం భూయిష్ఠం పచ్యన్తే తస్య పర్ణాభ్యాం యవమయశ్చాపూపో వ్రీహిమయశ్చ సంగృహ్యోపాస్యాధేయస్తదేనం ద్వయం భాగధేయమభ్యు త్పాదయామకర్గ్రామ్యం చారణ్యం చ తేన తస్మై నావృశ్చతే ఉననుధ్యాయ్యక్షోధుకో భవతి యవో వై పూర్వ ఋతుముఖే పచ్యతే॥ ఇతః ఖలు వా ఏతం ప్రాఞ్చముద్ధరన్తి తస్మాద్యవమయః పశ్చాపాస్యో వ్రీహిమయః పురస్తద్యస్యే క్షేద్య వమయుమేవ తస్య పశ్చాపాస్యేద్వ్రీహిమయం పురః ప్రజాపతేర్వా ఏతౌ స్తనౌ యజ్ఞమస్య దేవా ఉపజీవన్తి వర్షం మనుష్యా అన్నాద్యమస్మా అవరున్ధే ఉక్షుధ్యతాశ్చ స్వానాం పురఃస్థాతా భవతి య ఏవం

వేద్యైతద్ధ స్మ వా ఆహ కేశీ సాత్యకామిః కేశినం దార్భ్యమన్నాదం జనతాయా ఏవమివ వయమేతస్మా అగ్న్యాధేయేఽన్నమవారుధ్మ యత్త్రైషో ఽన్నమత్తి తద్ధాహుః సర్వం వావైతస్యేదమన్నం యజమానం ఽత్యేవాస్యైతదాసన్నపిదధాతి తదేవం వేద్ఘితోర్న ఽత్యేవం కర్తవా ఇతి త్రిర్వా ఇదం ప్రజాపతిః సత్యం వ్యాహరత్ ॥ భూర్భువః స్వః ॥ ఇతీదం వావ భూరిదం భువో ఽదః ఽస్వస్తద్యో బ్రాహ్మణ ఆఙ్గిరసః స్యాత్తస్యాదధ్యాద్ భూర్భువో ఽఙ్గిరసాం త్వా దేవానాం వ్రతేనాదధా ఇతి పశ్చా భువః ఽస్వరితి పురో ద్విః పశ్చా ద్విః పురస్తద్వ్యేధా యజ్ఞః స్తత్యే ప్రత్యష్ఠాద్వ్యేధా యజ్ఞపతిరథ యో బ్రాహ్మణో వైశ్వానరః స్యాత్తస్యాదధ్యాద్ భూర్భువో ఽగ్నేష్ట్వా దేవస్య వ్రతేనాదధా ఇతి పశ్చా భువః ఽస్వరితి పురో ద్విః పశ్చా ద్విః పురస్తద్వ్యేధా యజ్ఞః సత్యే ప్రత్యష్ఠాద్వ్యేధా యజ్ఞపతిరథ రాజ ఽన్యస్యాదధ్యాద్ భూర్భువా ఇన్ద్రస్య త్వా మరుత్వతో వ్రతేనాదధా ఇతి పశ్చా భువః ఽస్వరితి పురో ద్విః పశ్చా ద్విః పురస్తద్వ్యేధా యజ్ఞః స్తత్యే ప్రత్యష్ఠాద్వ్యేధా యజ్ఞపతిరైన్ద్రో వై రాజన్యో దేవతయా మారుతీ విడ్వైశా ఖలు వై రాజన్యో భద్రో భవతి విశమస్మా అవ రున్ద్ధే ఽథ వైశ్యస్యాదధ్యాద్ భూర్భువో మనోష్ట్వా గ్రామణ్యో వ్రతేనాదధా ఇతి పశ్చా భువః ఽస్వరితి పురో ద్విః పశ్చా ద్విః

పురస్తాద్వేధా యజ్ఞః సత్యే ప్రత్యష్ఠాద్వేధా యజ్ఞపతిర్గ్రామణీథ్యేన ఖలువై వైశ్యో భద్రో భవతి గ్రామణీథ్యమస్మా అవరున్ధేఽగ్నిర్వై సృష్ట ఉల్బవమపలువమ్పం నాశక్నోత్తస్య ప్రజాపతి రాగ్నేయపావమానీభిరుల్బమపాలుమ్పద్యదాగ్నేయపావమానీభిరాశ్వత్థీః సమిధ ఆదధాత్యుల్బ మేవాస్యాపలుమ్పతి పునాత్యేనం యథా శిశుంమాతా రేఢివత్సం వా గౌరేవమేనగ్ం రేఢ్యగ్నేర్వై సృష్టస్య తేజా ఉదదీప్యత తదశ్వత్థం ప్రావిశద్యదాశ్వత్థీః సమిధ ఆదధాతి తేజ ఏవావరున్ధేఽగ్నిర్వై సృష్టో బిబిబాభవన్నతిష్ఠదసమిధ్యమానః స ప్రజాపతిరబిభేన్మాం వావాయగ్ం హిగ్ంసిష్యతీతి తగ్ం శమ్యా సమైన్ధ తమశమయత్తచ్ఛమ్యాః శమీత్వం యచ్ఛామీమయీః సమిధ ఆదధాతి సమేనమిన్ధే శమయత్యేవ స శం యజమానాయ భవతి శం పశుభ్యో దేవా యత్రోర్జం వ్యభజన్త తత ఉదుమ్బరా ఉదతిష్ఠద్యదౌదుమ్బరీగ్ం సమిధమాదధాత్యూర్జమేవావరున్ధే ॥5॥

విప్రియో వా ఏష పశుభిరాధీయత ఏష హి రుద్రో యదగ్నిస్తద్వాచయేద్ధర్మః శిరస్తదయమగ్నిః సంప్రియః పశుభిర్భవ పురీషమసీతి తదేనగ్ం సంప్రియం పశుభిః పురీషిణమకర్యత్తే శుక్ర శుక్రం జ్యోతిస్తేన రుచా రుచమశీథా ఇతి రుచమేవైన మజీగమదేష వా అగ్నిర్వైశ్వానరో యదసా ఆదిత్యో యదుత్తరతో

హరేదేషో ఽతః స్యాదయమితో జీవన్తమేవైనం ప్రదహేత్స దక్షిణత
ఏవ హార్యః స యదా స్తమయాధ్వం గచ్ఛేదథ యజమానో వరం
దద్యాత్తద్విరాజం మధ్యతో ఽధిత విరాడేవాస్యాగ్నీన్వాదధతే పశవో
వై విరాట్పశూన్వా ఏతన్మధ్యతో ఽధితస్సృష్టో వా అగ్నిరాసీదథ
ప్రజాపతిః ప్రజా అసృజత తా అన్ధే తమసీమాంల్లోకాననువ్యనశ్యన్త్స
ఽశోచత్సో ఽతప్యత తతో ఽగ్నిరసృజ్యత తమగ్నిగ్ం సృష్టమధో
న్యదధాత్తం యా అస్మింల్లోక ఆసన్త్స్తా అభిసమావర్తన్త తం
కుల్ఫదఘ్నముదగృహ్ణాత్తం యా ఉత్తరస్మిల్లోక ఆసన్త్స్తా
అభిసమావర్తన్త తం జానుదఘ్నం తం నాభిదఘ్నం
తమగ్ంసదఘ్నం తం కర్ణదఘ్నముదగృహ్ణాత్తం యా ఉత్తరస్మింల్లోక
ఆసన్త్స్తా అభిసమావర్తన్త తం కర్ణదఘ్నం నాత్యూర్ధ్వ్రహోత్య
యత్కర్ణదఘ్నమత్యూర్ధ్వ్రహీణీయా ద్యజమానో వర్షిష్ఠః పశూనాం
యజమానముపరిష్టాదగ్నిరభ్యవదహేత్తదాహుః కథమద్వైతం
బ్రహ్మణాహితం ప్రచ్యావయేయుః శిథిరం వావైనమేతదకః పరైనం
వపతీ తి తమనిధాయైవాథ జానుధఘ్నముద్గృహ్ణీయాదథ
నాభిదఘ్నమథాగ్ం సదఘ్నం తద్యథైవ ప్రజాపతిం ప్రజా ఏభ్యో
లోకేభ్యో ఽభిసమావర్తన్తైవమేవ యజమానం పశవ ఏభ్యో లోకేభ్యో
ఽభిసమావర్తన్తే య ఏవం విద్వానగ్నిమాధత్తే ఽగ్నినా వై దేవత్త

యా విష్ణునా యజ్ఞేన దేవా అసురాన్ప్రప్లీయ వజ్రేణాన్వవాసృజన్యః సపత్నావాన్భ్రాతృవ్యవాన్స్యాత్తస్య రథచక్రం త్రిర్నుపరివర్తయేయుస్తద్యథైవ దేవా అసురానగ్నినా దేవతయా విష్ణునా యజ్ఞేన ప్రప్లీయ వజ్రేణాన్వవాసృజన్నేవమేవ యజమానః సపత్నం భ్రాతృవ్యమగ్నినా దేవతయా విష్ణునా యజ్ఞేన ప్రప్లీయ వజ్రేణాన్వవసృజతి య ఏవం విద్వానగ్నిమాధత్తే ॥ 6 ॥

ఏష వై ప్రజాపతే రూపేణ యత్పూర్ణాశ్ స్రుగ్ యత్పూర్ణాశ్ స్రుచం జహోతి ప్రజాపతిమేవాప్నోతి సప్త తే అగ్నే సమిధః సప్త జిహ్వా ఇత్యేతావతీర్వా అగ్నేస్తన్వః షోఢ సప్త సప్త యో వా అస్యైతా అగ్నిమాదధానో వితర్షయతి విహ తృష్యతి తా ఏవాస్య తర్పయతి॥ శమీమయీస్తిస్రః సమిధా ఆదధాతి ఘృతాన్వక్తా ఘృతస్తోమ్యాభిః సమేనమిన్ధే శమయత్యేవ స శం యజమానాయ భవతి శం పశుభ్యో యే వా ఏషు త్రిషు లోకేష్వగ్నయస్తే సమాగచ్ఛన్త్యస్య ద్రవిణమాదధామహా అతి నో ఽక్రమీద్ధవ్యవాడ్భవతీతి తజ్జుహుయాత్॥

యే అగ్నయో దివో యే పృథివ్యాః సమాగచ్ఛన్తీషమూర్జం వసానాః ।

తే అస్మా అగ్నయే ద్రవిణం దత్త్వేష్టాః ప్రీతా ఆహుతిభాజో

భూత్వా యథాలోకం పునరస్తం పరేతః ॥

స్వాహేతి తదిమమేవ ద్రవిణవన్తం కృత్వేష్టాః ప్రీతా ఆహుతిభాజో భూత్వా యథాలోకం పునరస్తం పరాయన్తి ॥ తద్వ్యాచయేద్ఘర్మః శిరస్తదయమగ్నిః సంప్రియః పశుభిర్భవ పురీషమసీతి తదేనగ్ం సంప్రియం పశుభిః పురీషిణమకర్యత్ శుక్ర శుక్రం జ్యోతిః శుక్రం ధామాజస్రం తేన త్వాదధా ఇతి సతేజసమేవైనమాధత్తే ॥

ఇడాయాస్త్వా పదే వయం నాభా పృథివ్యా అధి ।
జాతవేదో నిధీమహ్యగ్నే హవ్యాయ వోఢవే ॥

ఇతి హవ్యవాహమేవైనమకరగ్నేర్వై సృష్టస్య పశవో ఽక్షా అవక్షాయ ప్రాపతన్త్స ప్రజాపతిర్వారవన్తీయమపశ్యత్ తానవారయతైతర్హి ఖలు వా ఏష సృజ్యతే యర్హ్యాధీయతే తద్యదైతస్మాత్సృష్టాత్పశవః ప్రాపతన్నేవమస్మాదాహితాత్పశవః ప్రపతన్త్యేష హి రుద్రో యదగ్నిస్తద్య ఏవం విద్వాన్వారవన్తీయం గాయతే పశూనేవ వారయతే వారవన్తీయం వై సృష్ట్వా ప్రజాపతిర్యంకామమకామయత తమార్ధ్నోత్తమేవ కామమృధ్నోతి యజమానో యం కామం కామయమానో ఽగ్నిమాధత్తే య ఏవం

విద్వాన్వారవన్తీయం గాయతే ఽగ్నిర్వై క్రవ్యాద్విశ్వాదావ్య ఇమాంల్లోకానదహత్తంప్రజాపతిర్వారవన్తీయం గాయమానో వరణం బిభ్రత్పత్యై త్తమశమయద్యద్దేవాస్య క్రవ్యాద్యద్విశ్వదా శివ్యం తఙ్ఛమయతి య ఏవం విద్వాన్వారవన్తీయం గాయతే తస్మాద్వరణో యజ్ఞావచరః స్యాన్నత్యేవనేన జుహుయాద్యద్వా ఇదగ్ం సద్యద్భూతం యద్భవద్యద్భవిష్యద్యదిమే అన్తరా ద్యావాపృథివీ తద్వామదేవ్యం తదేవావరున్ధే య ఏవం విద్వాన్వామదేవ్యం గాయతే ॥ బ్రహ్మణో వా ఏష రసో యద్యజ్ఞా యజ్ఞియం యద్యజ్ఞాయజ్ఞియం గాయతే బ్రహ్మణ్యేవ రసం దధాతి ॥ 7 ॥

అగ్నిం వై సృష్టం ప్రజాపతిః పవమానేనాగ్రా ఉపాధమ ద్యత్పవమానాయ నిర్వపత్యుపైవైనం తద్ధమతి యత్పావకాయ పునాత్యేనం యఙ్ఛుచయే యదేవాస్యాపూతం తదేతేన పునాతి యత్పవమానాయ నిర్వపతి పశవో వై పవమానః పశూనేవావరున్ధే యత్పావకాయాన్నం వై పావకమన్నమేవావరున్ధే యఙ్ఛుచయే పూత ఏవాస్మిన్నృచం దధాతి ॥ యం కామయేతాపతరం పాపీయాన్స్యాదితి తస్యైకమేకగ్ం హవీగ్ంషి నిర్వపేత్తదేనమపా గ్రహీత్తేన స్తో పతరం పాపీయాన్భవత్యథ యం కామయేత న వసీయాన్స్యాన్న పాపీయానితి తస్య సర్వాణి సాకగ్ం హవీగ్ంషి

నిర్వపేత్తదేనగ్ం సగ్ం రుణద్ధి తేన స న వసీయాన్న పాపీయాన్భ
వత్యథ యం కామయేతోత్తరం వసీయాఞ్ఛ్రేయాన్త్స్యాదితి
తస్యాగ్నయే పవమానాయ నిరుప్యాథ పావకాయ చ శుచయే
చోత్తరే హవిషీ సమానబర్హిషి నిర్వపేత్తదేనముద్గ్రహీత్తేన
స ఉత్తరం వసీయాఞ్ఛ్రేయాన్భవత్యథ యస్య త్రిష్టుభా వానుష్టుభా
వా జగతీ వా సంయాజ్యే స్యాతామంత్రి గాయత్రం
క్రామేదర్వాక్ఛన్దోభ్యో ఽవపద్యేత తద్యస్యే ర్త్స్యేద్గాయత్ర్యా ఏవ
తస్య సంయాజ్యే కుర్యాద్గాయత్రో హ్యగ్నిర్గాయత్రఛన్దాః స్వ ఏవైనం
యోనౌ స్వే ఛన్దసి ప్రతిష్ఠాపయత్యాగ్నా వైష్ణవమేకాదశకపాలం
నిర్వపేదగ్నిర్వై సర్వా దేవతా విష్ణుర్యజ్ఞో దేవతాశ్చైవ యజ్ఞం
చాలబ్ధ విష్ణవే శిపివిష్టాయ త్ర్యుద్ధౌ ఘృతే చరుం నిర్వపేద్యద్విష్ణ
వే విష్ణుర్వై యజ్ఞో యజ్ఞమేవాలబ్ధ యచ్ఛిపివిష్టం పశవో వై శిపివిష్టం
పశూనేవావరున్ధే యత్ త్ర్యుద్ధౌ త్రయో వా ఇమే లోకా ఇమానేవ
లోకానాప్నోతి యద్ఘృతే తేజో వై ఘృతం తేజ ఏవావరున్ధే ॥ ఆదిత్యం
ఘృతే చరుం నిర్వపేత్పశుకామో ధేన్వా వై ఘృతం పయో
ఽనడుహస్తణ్డులాస్తన్మిథునం పశూనాం పుష్ట్యై ప్రజాత్యా
అగ్నీషోమీయం పురోడాశం ద్వితీయమనునిర్వపేత్తద్భ్యాయో
హవ్యముపాగాన్నో అస్యాన్య ఈశే యర్హి వా ఏతం పురా బ్రాహ్మణా

నిరవపఞ్ స్తర్హ్యేషాం న కశ్చనైశ న హి వా ఏతమిదానీం
నిర్వపన్త్యథైషాగ్ం సర్వ ఈశే యదాగ్నేయస్తేజో వా అగ్నిస్తేజ
ఏవావరున్ధే యత్సౌమ్యః సోమో వై శుక్రో బ్రహ్మవర్చసం
బ్రహ్మవర్చసమేవావరున్ధే త ఇద్యో ఉసా అదిత్యో ఘృతే చరుస్తం
బ్రహ్మణే పరిహరేయుస్తం చత్వారః ప్రాశ్నీయుస్తేభ్యః సమానో
వరో దేయశ్చతుర్వా ఇదమగ్రే మిథునమాద్యత్తైకశ్చైకా చ ద్వౌ
చ ద్వే చ త్రయశ్చ తిస్రశ్చ చత్వారశ్చ చతస్రశ్చ తన్మిథునం ప
శూనాం పుష్ట్యై ప్రజాత్యై ॥ 8 ॥

ఫల్గునీ పూర్ణమాసే బ్రా హ్మణస్యాదధ్యాత్ఫల్గునీపూర్ణమాసో
వా ఋతూనాం ముఖమగ్నిర్దేవతానాం బ్రాహ్మణో మనుష్యాణాం॥
గ్రీష్మే రాజ న్యస్యాదధ్యాద్గ్రీష్మే వా ఇన్ద్రో వృత్రమహన్వృత్రం
ఖలు వై రాజ న్యో బుభూష న్నిఘాగ్ం సతి ॥ శరది వైశ్యస్యాదధ్యా
దన్నం వై శరదన్నేన వైశ్యో భద్రో భవత్యన్నాద్యమస్మా అవరున్ధే॥
యద్యన్యస్మిన్నృతా ఆదధీత యది వా అస్మై స ఏక ఋతుః
శివః స్యాదథాస్మా తరే ఉశివా తుర్యోణా భవేయుస్తద్యస్యే ర్తస్
త్ఫల్గునీపూర్ణమాస ఏవ తస్యాదధ్యాత్తదస్మై సర్వ ఋతవః శివా
భవన్తి సర్వ ఏనమృతవో జిన్వన్తి సంవత్సరస్య వా ఏతదా న్యస్యం
యత్ఫల్గునీపూర్ణమా న్యమహర్యత్ఫల్గునీపూర్ణమా న్యమహారా

దధ్యాత్సంవత్సరస్యైన మాసన్నపిదధ్యా ద్వ్యహే వా పురైకాహే
వాధేయస్తద్వితీయస్య ఋతోరభిగృహ్ణాతి నైనగ్ ం సంవత్సరస్యా
సన్నపిదధాతి తద్యద్వితీయస్య ఋతోరభిగృహ్ణాతి ద్వితీయమేవ
సపత్నస్య భ్రాతృవ్యస్యేన్ద్రియం పశూన్క్షేత్రం వృఙ్క్షాన ఏతి
కృత్తికాసు బ్రాహ్మణస్యాదధ్యాదాగ్నేయీః కృత్తికా ఆగ్నేయో
బ్రాహ్మణః స్వ ఏవైనం యోనౌ స్వే ఽహన్నాధత్తే ప్రజాపతేర్వా
ఏతఞ్శిరో యత్కృత్తికా అగ్నిరాస్యగ్ ం శీర్ష్ణాన్నమధ్యతే
ఽన్నాద్యమస్మా అవరున్ద్ధే సప్త కృత్తికాః సప్త శీర్షన్ప్రాణాః
ప్రాణానస్మిన్దధాతి॥ రోహిణ్యాం పశుకామస్యాదధ్యాత్సోమస్య వా
ఏతన్నక్షత్రం యద్రోహిణీ సోమో రేతోధా రేతో ఽస్మిన్దధాత్యృక్షా వా
ఇయమగ్ర ఆసీత్తస్యాం దేవా రోహిణ్యాం వీరుధో
ఽరోహయగ్స్తద్యథేమా అస్యాం వీరుధో రూఢా ఏవమస్మిన్పశవో
రోహన్తి య ఏవం విద్వాన్రోహిణ్యామగ్నిమాధత్తే రోహిణ్యాగ్
స్వర్గకామస్యాదధ్యాద్రోహిణ్యాం వై దేవాః స్వరాయన్త్స్వరేవైతి॥
కాలకాఞ్జా వా అసురా ఇష్టకా అచిన్వత దివమారోక్ష్యామ ఇతి
తానిన్ద్రో బ్రాహ్మణో బ్రువాణ ఉపైత్స ఏతామిష్టకాముప్యోపాధత్త
ప్రథమా ఇవ దివమాక్రమన్తాథ స తామాబృహత్తే ఽసురాః
పాపీయాగ్ంసో భవన్తో ఽపాభ్రగ్ంశన్త యా ఉత్తమా ఆస్తాం తౌ

యమశ్వా అభవతాం యే ఊర్ధ్వరేత ఊర్ధ్వావాభయో యాం తామిష్ట కామాబ్బృహత్సా చిత్రాభ్యవద్యః సపత్నవాన్భ్రాతృవ్యవాన్త్స్యాత్స చిత్రాయామగ్నిమాదధీత తద్య ద్వైతస్యామావృధాయామసురాః పాపీయాగ్ ంసో భవన్తో ఉప్రాభ్రగ్ ంశన్తైవమస్య సపత్నో భ్రాతృవ్యః పాపీయాన్భవన్నప్రభ్రంశతే య ఏవం విద్వాగ్ శ్చిత్రాయామగ్నిమాధత్తే ॥ యః కామయేత భగ్యన్నాదః స్యామితి సపూర్వాసు ఫల్గునీష్వగ్నిమాదధీత భగస్య వా ఏతదహర్యత్పూర్వాః ఫల్గునీ ర్భగ్యన్నాదో భవత్యథ యః కామయేత దానకామామే ప్రజాః స్యురితి స ఉత్తరాసు ఫల్గునీష్వగ్నిమాదధీతార్యమ్ణో వా ఏతదహర్యదుత్తరాః ఫల్గునీర్దానమర్యమాదానకామా అస్మై ప్రజాభవన్తి తాసు రాజ ఇన్యస్యాద్దధ్యాద్దానగ్ ఇహ్యేష ప్రజానాముపజీవతి దానమర్యమా దానకామా అస్మై ప్రజా భవన్తి॥ ప్రజాపతేర్వా ఏతౌ స్తనౌ యత్పౌర్ణమాసీ చామావాస్యా చ యత్పౌర్ణమాస్యాం వామావాస్యాయాం వాగ్నిమాధత్తే ప్రజాపతిమేవ ప్రత్యం దుహే దేవానాం వా ఏతే సదోహవిర్ధానే యత్పౌర్ణమాసీ చామావాస్యా చ యత్పౌర్ణమాస్యాం వామావాస్యాయాం వాగ్నిమాధత్త ఉభే పుణ్యాహే ఉభే యజ్ఞియే ॥ 9 ॥

న పురా సూర్యస్యోద్దేతోర్మన్థితవా అసు ఇర్యో విదేవా

ఆధీయత ఉద్యత్సు రశ్మిషు మధ్యస్తత్సదేవః సేన్ద్రా ఉభయో రన్హో రూప ఆధీయతే ॥ చతుర్విగ్ ంశత్యాం ప్రక్రమే ష్వాధేయః చతుర్విగ్ ంశత్యక్షరా వైగాయత్రీ గాయత్రమగ్నే శ్ఛందః స్వ ఏవైనం యోనౌ స్వేఛందస్యాధత్తే తద్య స్యే ర్త్సదపరిమిత ఏవతస్యాదధ్యాత్ క్లేష్ఠు వై పరిమిత మపరిమిత మేవాస్మై జీవన మవరున్ధే ॥ అగ్నిర్వై సృష్టః ప్రజాపతే రధ్యుదక్రామత్స ప్రజాపరబిభేదదఏవాసా అభూదిద మహమితి తస్మిన్నను నిష్క్రమ్యాజుహోదేతర్హి ఖలువా ఏషస్సృజ్యతే యర్హాధీయతే తదాహు రమ్ష ఏవానుద్రుత్యాథాగ్ని హోత్రగ్ ం హోత ఖవ్యమితి తన్నైవం కర్తవా అయుతం తత్కొణ్ట్యాగ్రియం తద్యజ్ఞస్య క్రియతే యద్యోనేః పరమవరం కుర్యాదప్రజనిష్ణుః స్యాద్ధవీగ్ ష్యేవ పూర్వాణి నిరుప్యాథ సాయమగ్నిహోత్రం జుహుయాత్ ॥ అగ్నిర్జ్యోతిర్జ్యోతిరగ్నిః స్వాహా ॥ ఇతి తత్సాయం జ్యోతిషా రేతో మధ్యతో దధాతి ॥ సూర్యో జ్యోతిర్జ్యోతిః సూర్యః స్వాహా ॥ ఇతి ప్రాతస్తత్సాయం జ్యోతిషా రేతో మధ్యతో హితం॥ ప్రాతః ప్రజనయూవుకర్దేవాశ్చవా అసురాశ్చ సంయత్తా ఆసన్నథేన్ద్రోఽగ్నిమాధత్త తే దేవా అబిభయురద ఏవాసా అగ్నిం గోపాయమానో ఽగ్నిహోత్రం గోపాయమానో భవిష్యతి న నా ఉపైష్యత్యభి నో జేష్యన్తీతి తే ఽబ్రువన్యదేవ త్వం కిఞ్చ కరవో

యద్ధనా యజ్ఞినా యద్వ్రన్దా్సై తత్తే ఽగ్నిహోత్రం కుర్మో ఽథేహీతి స వాఐత్తస్మా్ద్రాజన్యస్యాగ్నిహోత్రమహోత ఖవ్యం ఖెద్ధ్వైవైష కించ కరోతి యద్ధన్తి యజ్ఞినాతి యద్వ్రన్దతే యదేనం విశ ఉపతిష్ఠన్తే తద్రాజన్యస్యాగ్నిహోత్రగ్ం హోతవ్యగ్ంరాజన్యస్యాగ్నిహోత్రా న్నహోత ఖవ్యా మితి మీమాగ్ంసన్తే యద్ధుత్వా నజుహుయాద్వి యజ్ఞం చ్ఛిద్యాజ్జీయేతవాప్రవామీయేత పౌర్ణమాసీమమావాస్యాంవా ప్రతిహోత ఖవ్యమథోఅగ్న్యుపస్థానంవాచయితఖవ్యస్తేనాస్య దర్శపూర్ణమాసౌ సంతతాఅవిచ్ఛినౌ భవతః ॥ 10 ॥

యంకామయేత పశుమాన్త్స్యాదితి యోబహుపుష్టస్తస్య గృహాదగ్నిమాహరేయుర్యథా వా ఏతగ్ం సృజ్యమానం పశవో ఽన్వసృజ్యన్తైవమేనమాహ్రియమాణం పశవో ఽన్వాయన్త్యేష హి రుద్రో యదగ్నిరథ యం కామయేతాన్నాదః స్యాదితి తస్య భ్రష్ఠాద్దక్షిణాగ్నిమాహరేయురేష వా అగ్నిర్నామన్నాదో ఽన్నకరణం భ్రష్టమన్నాద్యమస్మా అవరున్ధే తదాహుర్యథా పృషలో నిజః పుల్క కశ్చికిత్సేదేవగ్ం స ఇతి స సత్య ఏవ సశం యజమానాయ భవతి శంపశుభ్యో యః సోమేనాయక్ష్యమాణో ఽగ్నిమాదధీత న పురా సంవత్సరాద్ధవీగ్ంషి నిర్వపేద్రుద్రోఽస్య పశూనభిమానుకః స్యాదేతే వై పశవో యద్వ్రీహయశ్చ యవాశ్చ తేషాం

చతుఃశరావమోదనం పక్త్వా బ్రాహ్మణేభ్యో జీవతణ్డులమివో
పహరేత్తద్యాభ్యో దేవతాభ్యో ఽగ్నిమాధత్తే యత్తాభ్యో నజ్జు
హుయాత్తాభ్యా ఆవృశ్చేతానుధ్యాయీ క్షోధుకః స్యాత్తాభ్యా
ఆజ్యస్య హోత ఖవ్యం తేన తాభ్యో నావృశ్చతే ఽననుధ్యాయ్యక్షో
ధుకో భవతి సంవత్సరే హవీగ్ంషి నిర్వపతి తదస్య సంవత్సరాన్త
ర్హితో రుద్రః పశూన్న హినస్తి సంవత్సరమగ్నిహోత్రమహౌషీత్తత్పో
ఽవిదత్స సర్వేణ సాకఞ్ స్వర్గం లోకగ్ం సమారుక్షత్ ॥ త్రిర్వా
ఇదం విరాడ్వ్యక్రమత గార్హపత్యమాహవనీయగ్ం సభ్యం
తద్విరాజమాపదన్నం వై విరాడన్నం వావైతదాపన్మధ్యాధిదేవనే
రాజన్యస్య జుహుయాద్వారుణ్య ఋచా వరుణో వై దేవానాగ్ం
రాజా రాజ్యమస్మా అవరున్ధే హిరణ్యం నిధాయ జుహోత్యగ్ని
మత్యేవ జుహోత్యాయతన వత్యన్ధో ధ్వర్యుః స్యాద్యదనాయతనే
జుహుయాఽస్నాతమస్మా అక్షాన్ప్రయచ్ఛేత్తా న్విచినుయాఽస్నాతా
యుర్వై పురుషః శతవీర్యా ఆయురేవ వీర్యమాప్నోతిగామస్య
తదహః సభాయాం దీవ్యేయుస్తస్యాః పరూగ్ంషి నహిక్షి స్యుస్తాగ్ం
సభాసద్భ్య ఉపహరేత్తయా యద్గృహీణ్ణీయాత్తద్బ్రాహ్మణేభ్యో
దేయం తత్సభ్యమన్నమవరున్ధే ॥ 11 ॥

యస్యారాత్ర్యాః ప్రాతరగ్నిమాధాస్యమానః స్యాత్తాగ్ం రాత్రీం

చతుఃశరావమోదనం పక్త్వా బ్రాహ్మణేభ్యో జీవతణ్డులమివోపహరే
ద్దితిర్వై ప్రజాకామౌదనమపచత్సోఽశ్నిష్ట మాశ్నాత్తస్యై ధాతా
చార్యమా చాజాయేతాగ్ం సాపరమపచత్సోఽశ్నిష్టమాశ్నాత్తస్యై
మిత్రశ్చ వరుణశ్చాజాయేతాగ్ం సాపరమపచత్సోఽశ్నిష్ట
మాశ్నాత్తస్యా అగ్ంశశ్చ భగశ్చాజాయేతాగ్ం సాపరమ
పచత్సాక్షతోఽశ్నిష్టం మేఽశ్నాత్యాద్వౌ ద్వౌ జాయేతే ఇతో నూనంమే
శ్రేయః స్యాద్యత్పురస్తాదశ్నీయామితి సా పురస్తాదశిత్వోపాహరత్తా
అన్తరేవ గర్భః సన్తా అవదతామావమిదం భవిష్యావో యదాదిత్యా
ఇతి తయోరాదిత్యా నిర్హన్తారమైచ్ఛక్స్తా అగ్ంశశ్చ భగశ్చ
నిరహతాం తస్మాదేతౌ యజ్ఞేన యజన్తేఽగ్ంశప్రాసోఽగ్ంశస్య
భాగధేయం జనం భగోఽగచ్ఛత్తస్మాదాహుర్జనో గన్త ఋవ్యస్తత్ర
భగేన సంగచ్ఛతా ఇతి స వా ఇన్ద్ర ఊర్ధ్వ ఏవ ప్రాణమనుదశ్రయత
మృతమితరమాణ్డమవాపద్యత స వావ మార్తాణ్డో యస్యేమే మ
నుష్యాః ప్రజా సా వా అదితిరాదిత్యానుపాధావదస్త్వేవ మ ఇదం
మా మ ఇదం మోఘపరాపప్తదితి తేఽబ్రువన్నథై ఋషోఽస్మాక
మేవ బ్రవాతై ననోఽతిమన్యాతా ఇతి సవావ వివస్వానాదిత్యో
యస్యమనుశ్చ వైవస్వతో యమశ్చ మనురేవాస్మింల్లోకే య
ఋమోఽముష్మిన్నేతేవై దేవయానాన్పథో గోపాయన్తి యదాదిత్యాస్త

ఇయక్షమాణం ప్రతినుదన్తే యోవా ఏతేభ్యోఽ ప్రోచ్యాగ్నిమాధత్తే తమేతే స్వర్గాల్లోకాత్ప్రతినుదన్తా ఉఇష్ఠిష్టభాగావా ఆదిత్యా యదుఇష్ఠిష్టే వివర్తయుత్వా సమిధ ఆదధాతి తదాదిత్యేభ్యో గ్న్యాధేయం ప్రాహ నైనక్స్ స్వర్గాల్లోకాత్ప్రతినుదన్తే సంవత్సర ముత్సృజేతాగ్నిమాధాస్యమానో నాస్యాగ్నిం గృహోద్ధరేయు ర్నాన్యతా ఆహరేయుః సంవత్సరే వృద్ధా గర్భాః ప్రజాయన్తే ప్రజాతమేనం వృద్ధమాధత్తే ద్వాదశ రాత్రీరుత్సృజేత ద్వాదశ వై రాత్రయః సంవత్సరస్య ప్రతిమా సంవత్సరే వృద్ధా గర్భాః ప్రజాయన్తే ప్రజాతమేనం వృద్ధమాధత్తే తిస్ర ఉత్సృజేత త్రయో వా ఇమే లోకా ఇమానేవ లోకానాప్నోత్యేకాముత్సృజేతైకో వై ప్రజాపతిః ప్రజాపతిమేవాప్నోతి ॥ పురూరవా వా ఐడ ఉర్వశీమవిన్దత దేవీం తస్యా ఆయురజాయత స దేవాన్త్స్వర్గం లోకం య ఇత్తో ఽనూదైత్తే ఽబ్రువక్స్ త్తద్వయం దేవా ఇమః ఇక్ష్వాయం మనుష్యో గమిష్యతీతి సో ఽబ్రవీద్బృహవో వై మే సమానాస్తే మా వక్ష్యన్తి కిమయం దేవ్యాః పుత్రో దేవేభ్యో మాతుర్భ్రాతృభ్యా ఆహార్షీదస్త్వేవ మే కించిదితి తస్యా అగ్నిర్యజ్ఞియాం త ఇన్వం ప్రాయచ్ఛత్తాముత్సజ్తే ఽవధాయాహ్వారత్తాముఖాయామవాదధాత్సో ఽశ్వత్థ ఆరోహో ఽభవదోఖా సా శమీ తస్మాదేతౌ యజ్ఞావచరౌ పుణ్యజన్మానౌ

ఞ్యోగ్నిర్వై వరుణం బ్రహ్మచర్యమాగచ్ఛత్ప్రవసన్తం తస్య జాయాగ్ం సమభవత్తం పురస్తాదాయన్తం ప్రతిక్శాయ ప్రత్యఙ్ నిరద్రవత్సో ఽవేత్సర్వం వా ఇన్ద్రియం నృమ్ణగ్ం రేతో నిర్లుప్య హరతీతి తదనుపరాహాయ నిరలుమ్పద్యద్రేతా ఆసీత్సో ఽశ్వత్థ ఆరోహో ఽభవద్యదుల్బగ్ం సా శమీ తస్మాదేతౌ యజ్ఞావచరౌ పుణ్యజన్మానౌ హి ॥ ప్రజాపతిః ప్రజాః సృష్ట్వా రిరిచానో ఽమన్యత స్సో ఽశ్వో భూత్వా సంవత్సరం ఞ్యఙ్ భూమ్యాగ్ంశిరః ప్రతినిధాయాతి ష్ఠత్తస్యాశ్వత్థో మూర్ధ ఉదభినత్తదశ్వత్థస్యాశ్వత్థత్వం తస్మాదేష యజ్ఞావచరః ప్రాజాపత్యో హి ॥ 12 ॥

మనుర్వై ప్రజాకామో ఽగ్నిమాధాస్యమానో దేవతాయై దేవతాయా అజహోత్తతో మిత్రావరుణయోరాహుత్యా ప్రఘర్వ్యదతిష్ఠత్తస్య ఘృతం పదోరక్షరత్సా మిత్రావరుణా ఐత్తా అబ్రూతామాహుత్యా వై త్వమావయోరజనిష్ఠా మనోస్త్వై త్వమ్మ సి తం పరేహీతి సా మనుమైత్సో ఽబ్రవీదసురా వా ఇమే పుణ్యమన్యా అగ్నిమాదధతే తాన్పరేహీతి సా పరైత్తే ఽముమగ్రా ఆదధతాథేమమథేమగ్ం సా పునరైత్తామపృచ్ఛత్కిమభ్యగన్నితి సాబ్రవీదముమే వాగ్రా ఆధిషతాథేమమథేమమితి స్సోఽబ్రవీ త్సకృద్వావాసురాః శ్రియో ఽన్తమగుః పరాతు భవిష్యన్తీతి స్సో

ఉ॒బ్రవీ॒ద్దేవా వా ఇ॒మే పుణ్య॒మ॒న్యా అ॒గ్నిమా॒ద॒ధ॒తే తా॒న్ప్రే॒హీ॒తి॒
సా ప॒రై॒త్త ఇ॒మమ॒గ్రా ఆ॒ద॒ధ॒తా॒థా॒ముమ॒థే॒మగ్ం సా
పు॒న॒రై॒త్తా॒మ॒పృ॒చ్ఛ॒త్కి॒మ॒భ్య॒గ॒న్ని॒తి సా॒బ్ర॒వీ॒ది॒మ॒మే వా॒గ్రా ఆ॒ధి
ష॒తా॒థా॒ముమ॒థే॒మ॒మి॒తి॒ సో॒ ఉ॒బ్ర॒వీ॒త్స॒కృద్వావ దే॒వాః స॒ర్వే॒ణ
సా॒క॒ꣳ స్వ॒ర్గం లో॒కగ్ం స॒మా॒రు॒క్ష॒న్ని॒తః ప్ర॒దా॒నా॒త్తు
య॒జ్ఞ॒ము॒ప॒జీ॒వి॒ష్య॒న్తీ॒తి॒ యః స॒ర్వ॒వే॒ద॒సం దా॒స్య॒న్త్స్యా॒త్స ఇ॒మమ॒గ్రా
ఆ॒ద॒ధీ॒తా॒థా॒ముమ॒థే॒మం త॒ద్య॒థై॒వ దే॒వాః స॒ర్వే॒ణ సా॒క॒ꣳ స్వ॒ర్గం
లో॒కగ్ం స॒మా॒రో॒హ॒న్నే॒వ॒మే॒వ య॒జ॒మా॒నః స॒ర్వే॒ణ సా॒క॒ꣳ స్వ॒ర్గం
లో॒కగ్ం స॒మా॒రో॒హ॒తి॒ య ఏ॒వం వి॒ద్వా॒న॒గ్ని॒మా॒ధ॒త్తే॒ సో॒ ఉ॒బ్ర॒వీ॒దృ॒ష॒
యో॒వా ఇ॒మే పు॒ణ్య॒మ॒న్యా అ॒గ్ని॒మా॒ద॒ధ॒తే తా॒న్ప్రే॒హీ॒తి సా ప॒రై॒త్త
ఇ॒మమ॒గ్రా ఆ॒ద॒ధ॒తా॒థే॒మ॒మ॒థా॒ముగ్ం సా పు॒న॒రై॒త్తా॒మ॒పృ॒చ్ఛ॒త్కి॒
మ॒భ్య॒గ॒న్ని॒తి॒ సా॒బ్ర॒వీ॒ది॒మ॒మే॒వా॒గ్రా ఆ॒ధి॒ష॒తా॒థే॒మ॒మ॒థా॒ము॒మి॒తి॒ సో॒
ఉ॒బ్ర॒వీ॒ద॒హం వా॒వా॒గ్న్యా॒ధే॒య॒ం వి॒దాం॒చ॒కా॒ర స॒ర్వే॒షు॒వా ఏ॒షు
లో॒కే॒ష్వృ॒ష్ఠ॒యః ప్ర॒త్య॒ష్ఠు॒రి॒తి ప్ర॒తి॒ప్ర॒జ॒యా॒ చ ప॒శు॒భి॒శ్చ తి॒ష్ఠ॒తి॒
య ఏ॒వం వి॒ద్వా॒న॒గ్ని॒మా॒ధ॒త్తే య॒ద॒ము॒మా॒ధా॒యే॒మ॒మా॒ద॒ధ్యా॒ద॒ప॒
త॒దా॒ద॒ధ్యా॒ద్య॒ద్వా॒వే॒మ మా॒ధా॒యా॒ ము॒మా॒ద॒ధ్యా॒ద॒ప॒ త॒దా॒ద॒ధ్యా॒త్త॒ది॒
మ॒మే॒వా॒ధా॒యా॒థే॒మ॒మ॒థా॒ముం త॒థా॒ స॒మృ॒ద్ధా॒ ఆ॒ధీ॒య॒తే
ప్రా॒చీ॒న॒ప్ర॒వ॒ణ ఆ॒ధే॒య॒స్త॒థా॒ స॒మృ॒ద్ధా॒ ఆ॒ధీ॒య॒తే ప్రా॒చీ॒న॒ం

మధ్యమాద్వాగ్ ం శాదాధేయస్తథా సమృద్ధా ఆధీయతే యా వై సా ప్రఫర్వ్యాసీత్సా గౌరభవత్సేడా సా మానవీ ఘృతపదీ మైత్రావరుణీ || 13 ||

|| ఇతి ప్రథమకాణ్డే ఆధానం నామ షష్ఠః ప్రపాఠకః ||

ప్రథమం కాణ్డమ్	అథ సప్తమ ప్రపాఠకః

పునరాధానమ్

యత్వా క్రుద్ధః పరోవప మన్యునా సుమనస్తర ।
సుకల్పమగ్నే తత్తవ పునస్త్వోద్దీపయామసి ॥
యత్తే మన్యుపరోప్తస్య పృథివీమనుదధ్వసే ।
ఆదిత్యా విశ్వే తద్దేవా వసవః పునరాభరన్ ।
యత్తే భామేన విచకరానీశానో హృదస్పరి ।
పునస్తదిన్ద్రశ్చాగ్నిశ్చ వసవః సమచీక్లుపన్ ॥

పునస్త్వాదిత్యా రుద్రా వసవః సమిన్ధతాం పునర్బ్రహ్మాణో వసుధీతే అగ్నే ।

ఘృతేన త్వం తన్వం వర్ధయస్వ రాయస్పోషాయ యజమానగ్ం సచన్తామ్ ॥

త్రయస్త్రిగ్ం శత్తన్తవో యం వితన్వత ఇమం చ యజ్ఞగ్ం స్వధయా దదన్తే ।

తేభిశ్ఛిద్రమపిదధ్మో యదత్ర స్వాహా యజ్ఞో అప్యేతు దేవాన్॥

మనో జ్యోతిర్జుషతామాజ్యస్య విచ్ఛిన్నం యజ్ఞగ్ం సమిమం దధాతు ।

ఇమం యజ్ఞగ్ ం సప్తతన్తుం తతం నా ఆ దేవా యన్తు సుమనస్యమానాః ॥

బృహస్పతిర్నో హవిషా ఘృతేన విచ్ఛిన్నం యజ్ఞగ్ ం సమిమం దధాతు ।

యా ఇష్టా ఉషసో యాశ్చ యా ఇజ్యాస్తాః సందధామి మనసా ఘృతేన ॥

అగ్నే ఽభ్యావర్తన్నభి మావర్తస్వాయుషా వర్చసా ప్రజయా ధనేన సన్యా మేధయా రయ్యా పోషేణ ॥

అగ్నే అఙ్గిరః శతం తే సన్త్వావృతః సహస్రం త ఉపావృతః।

అథా పోషస్య పోషేణ పునర్ణో నష్టమాకృధి పునర్ణో రయిమాకృధి ॥

పునరూర్జా నివర్తస్వ పునరగ్న ఇషాయుషా ।

పునర్నః పాహ్యగ్ ంహసః ॥

సహ రయ్యా నివర్తస్వాగ్నే పిన్వస్వ ధారయా ।

విశ్వప్స్న్యా విశ్వతస్పరి ॥

సలిలః సలిగః స్తగరస్తే న ఆదిత్యా హవిషో జుషాణా వ్యన్తు స్వాహా కేతః సుకేతః సకేతస్తే న ఆదిత్యా హవిషో జుషాణా వ్యన్తు

స్వాహా దేవజూతే వివస్వన్నాదిత్య తే నో దేవాః సత్యాం దేవహూతిం దేవేష్వాసువధ్వమాదిత్యేభ్యః స్వాహా ॥ 1 ॥

అగ్నేర్వై భాగః పునరాధేయమేతం వై భాగం ప్రేప్సన్వ్యర్ధయతి యద్వ్యాదధానో మన్యేత వి స్యా బుధ్యేతా ఇత్యుత్సాద్య పునరాదధీత యమేవ భాగం ప్రేప్సన్వ్యర్ధయతి తం ప్రాప్యర్ధయత్యేవ సర్వమేవాగ్నేయం క్రియతే యత్కించ సర్వమేవాగ్నయే భాగం ప్రదాయ సర్వామృద్ధిమృధ్నోతి న సంభారాః సంభృత్యా న యజుః కర్తవా ఇత్యాహుః సంభృతసంభారో హ్యేష కృతయజుస్తదాహుః సంభృత్యా ఏవ సంభారాః కార్యం యజురితి పునరుత్స్యూతం వాసో దేయం పునర్ణవో రథః పునరుత్సృష్టో ఽనడ్వానేతాని వై పునరాధేయస్య రూపాణి రూపాణ్యేవాస్యాప్త్వా వరున్ధే ఽగ్నిర్వా ఉత్సీదన్నప ఓషధీరభ్యుత్సీదతి దర్భా వా ఆపా ఓషధయో యద్దర్భా ఉపోలపా భవన్త్యద్భ్య ఏవైనమోషధీభ్యో ఽధ్యాప్త్వావరున్ధే దేవా అసురైర్విజయముపయన్తో ఽగ్నౌ ప్రియాస్తన్వః సంన్యదధత యన్నో జయేయురిమా అభ్యుపధావేమ యద్యు జయేమేమా అభ్యుపావర్తేమహీతి తా దేవా జిత్వా నైచ్ఛాన్తస్సర్వేషాం నః సహేతి హ్యసో ఽగ్నిరబ్రవీద్య ఏవ మాం మద్దేవత్య ఆదధాతై స ఏతాభిస్తనూభిః సంభవాదితి తం

దేవా ఆదధత త ఏతాభిస్తనూభిః సమభవన్పశవో వై దేవానాం
ప్రియాస్తన్వః పశుభిరేవ సమభవఁస్తద్య ఏవం విద్వాన్పునరాధేయ
మాధత్త ఏతభిరేవాగ్నేస్తనూభిః సంభవతి పశవో వై దేవానాం
ప్రియాస్తన్వః పశుభిరేవ సంభవతి మనుః పుష్టికామా ఆధత్త స
ఇమాన్పోషానపుష్యత్తేన ఋద్ధం త్వష్టా పశుకామా ఆధత్త త ఇమే
త్వాష్ట్రాః పశవః ప్రాజాయన్త తేన ఋద్ధం ప్రజాపతిః ప్రజాకామా
ఆధత్త తా ఇమాః ప్రజాః ప్రాజాపత్యాః ప్రాజాయన్త తేన ఋద్ధం
యో వై తమగ్రా ఆధత్త స తేన వసునా సమభవత్తత్పునర్వసోః
పునర్వసుత్వం తస్మాత్పునర్వసా ఆధేయః పునర్హి స తేన వసునా
సమభవద్యో వై తమాధత్తార్ధ్నోత్స తస్మాదనురాధాస్వాధేయా
ఋధ్యా ఋధ్నోత్యేవాథో మియునత్వాయ ॥ 2 ॥

అగ్నిర్వా ఉత్సీదన్త్సంవత్సరమభ్యుత్సీదతి సప్తదశ సామిధేనీః
కా౩ర్యా పఞ్చ ఋతవో ద్వాదశ మాసా ఏష సంవత్సరః
సంవత్సరాదేవైనమధ్యాప్త్వావరున్ద్ధే తదాహుః పఞ్చదశ సామిధేనీః
కా౩ర్యా న సప్తదశేత్యేతద్వై సంవత్సరస్య సంక్రమణ
తమమేతేనాశిష్ఠమాప్యతే పఞ్చదశ సామిధేనీః పఞ్చదశార్ధమాసస్య
రాత్రయస్తాభిరేవ తా ఆప్యన్తే యావన్తి వై సామిధేనీనామక్షరాణి
తావన్తి సంవత్సరస్యాహాని తైరేవ తాన్యాప్యన్తే ఽగ్నిర్వా

ఉత్సీదన్త్సంవత్సరమభ్యుత్సీదతి షడ్వా ఋతవః సంవత్సరస్త స్మాత్షడ్విభక్తయః సంవత్సరో వా అగ్నిర్వైశ్వానరో యత్షడ్విభక్తయః సంవత్సరాదేవైనమధ్యాప్త్వావరున్ద్ధే ఽథ యదగ్నిర్బృహన్ధా విహ్రియత ఇమానోప్వప్సాన్ప్వషోష తస్మాదగ్నిరేతావతీర్విభక్తీరానశే నాన్యా దేవతాథ యద్వ్యక్షరాః సతీశ్చతురక్షరాః క్రియన్త ఆచతురగ్ం హి పశవో ద్వంద్వం మిథునా ఋతవో వై ప్రయాజా అన్నమృతవో యత్ప్రయాజానన్తరియాదన్నమన్తరియాద్యజ్ఞముఖం వై ప్రయాజాయత్ప్రయాజానన్తరియాద్యజ్ఞముఖ మన్తరియాత్త ద్యస్యే ర్త్సత్తస్యోపరిష్టాత్ప్రయాజానాం విభక్తీః కృర్యాద్వీ ఇర్యం వై ప్రయాజా వీ ఇర్యం విభక్తయో వీర్యాదేవాధి వషట్కరోతి తాజగృద్ధి మభిక్రామతి నానాగ్నేయం క్రియతే ఽథ కస్మాత్సహ విభక్తయః ప్రయాజైరితి సంవత్సరం వై ప్రయాజాః పరీజ్యన్తే కస్మాదాగ్నేయం క్రియతే తస్మాన్నానాగ్నేయం ॥ 3 ॥

పునరూర్జా నివర్తస్వ పునరగ్న ఇషాయుషా ।
పునర్నః పాహ్యగ్ంహసః ॥
ఇతి పురస్తాత్ప్రయాజానాం జుహుయాత్ ॥
సహ రయ్యా నివర్తస్వాగ్నే పిన్వస్వ ధారయా ।

విశ్వపాన్స్మృ విశ్వతస్పరి ॥

ఇత్యుపరిష్టాదనుయాజానాం జుహుయాదూర్జా వా ఏష పశుభి రుత్తీన్దదన్తస్నహోత్సీదతి పున్నరూర్జా నివర్తస్వేతి తదూర్జమేవ పశూన్పునరవరున్థే ఉథో తానేవ భాగినః కరోత్యథో ఉభయత ఏష యజ్ఞస్యాశిష ఋధ్నోతి నానాగ్నేయం క్రియతే ఉథ కస్మాదాజ్యభాగా ఇజ్యేతే ఇతి చక్షుషీ వా ఏతే యజ్ఞస్య యదాజ్యభాగౌ యదాజ్యభాగా అన్తరియాచ్చక్షుషీ యజ్ఞస్యాన్తరి యాదగ్నా ఆయుగ్ంషి పవసా ఇతి సోమస్య లోకే కుర్యాద్యదాగ్నేయీ తే నాగ్నేయీ యత్పావమానీ తేన సౌమీ నానాగ్నేయం క్రియతే న సోమమన్తర్యన్త్యగ్నిర్మూర్ధా దివః కకుదితి ప్రజాకామో వా పశుకామో వా సోమస్య లోకే కుర్యాద్యన్మిథునా తేన ప్రజననవతీ యద్రేతస్వతీ తేన సౌమీ యజ్ఞేన వా ఏష వ్యృధ్యతే ౩యో ఉగ్నిముత్సాదయతే పాఙ్క్తో యజ్ఞో యత్పఞ్చకపాలో యజ్ఞమేవ పునరాలభతే ఉష్టాకపాలః కార్యో గాయత్రో ౩హ్యగ్ని ర్గాయత్రచ్ఛన్దా ఆగ్నేయం వా ఏతత్క్రియతే యత్పునరాధేయం తస్మాదష్టాకపాలస్తన్న సూర్క్ష్యం పఞ్చకపాల ఏవ కార్యః పఞ్చమాద్వా ఆర్త్యతోః షష్ఠ ఋతురభవత్సమానమేతద్యత్పఞ్చ మశ్చ ఋతుః షష్ఠశ్చ యత్పఞ్చకపాలః సంవత్సరా దేవైన

మధ్యాప్త్వావరున్ధే ప్రజననం వా ఋతవో ఉగ్నిః ప్రజనయితా యత్పఇ్చకపాలః ప్రజననాదేవైనం ప్రజనయితా ప్రజనయతి ॥4॥

వీరహా వా ఏష దేవానాం ३యో ఉగ్నిముత్సాదయతే శతదాయో వీరో యదేతాః శతాక్షరాః పఙ్తయో భవన్తి వీరం వావైతద్దేవానామవదయతే ఉన్యస్మై వై కమాధేయమన్యస్మై పునరాధేయం న వై తదాధేయేన స్పృణోతి యస్మై కం పునరాధేయం పునరాధేయేన వావ తత్స్పృణోతి జరా వై దేవహితమాయు రేతావతీర్హి సమా ఏతి యదేతాః శతాక్షరాః పఙ్తయో భవన్తి యావదేవాయుర్వీ ३ర్యం తదాప్నోతి తత్స్పృణోతి తదవరున్ధ ఆయుషా వా ఏష వీర్యేణ వ్యృధ్యతే ३యో ఉగ్నిముత్సాదయు తా ఆయుర్వీ ३ర్యగ్ ం హిరణ్యం యద్ధిరణ్యం దదాత్యాయుషైవైనం వీర్యేణ సమర్ధయతి శతమానం భవతి శతాయుర్వై పురుషః శతావీర్యా ఆయురేవ వీర్యమాప్నోత్యాదిత్యా వా ఇత ఉత్తమాః స్వర్గం లోకమాయఙ్స్తే వ్యతృష్యన్నితః ప్రదానాద్ధి దేవా యజ్ఞము పజీవన్తి తే వా ఏతం పునరాదధత త ఆర్ధ్నువన్నాదిత్యా వా అస్మింల్లోక ఋద్ధా ఆదిత్యా అముష్మిన్పశవో ఉస్మిన్నృతవో ఉముష్మిఙ్స్తద్య ఏవం విద్వాన్పునరాధేయమాధత్త ఉభయోరేవ లోకయోర్ఋధ్నోత్యస్మిఙ్శ్చాముష్మిఙ్శ్చ సలిలః సలిగః సగరస్తే

న ఆదిత్యా హవిషో జుషాణా వ్యన్తు స్వాహా కేతః సుకేతః సకేతస్తే
న ఆదిత్యా హవిషో జుషాణా వ్యన్తు స్వాహా దేవజుతే వివస్వన్నాదిత్య
తే నో దేవాః సత్యాం దేవహూతిం దేవేష్వాసువధ్వమాదిత్యేభ్యః
స్వాహేత్యేతైర్వై తే తం పునరాదధత తఆర్ధ్నువన్త్స్తద్యదేతైః
పునరాధత్తే ఉత్థ ఋధ్నోత్యాదిత్యా హి పునరాధేయమ్ ॥ 4 ॥

॥ ఇతి ప్రథమకాణ్డే పునరాధానమ్ నామ సప్తమ ప్రపాఠకః ॥

ప్రథమం కాణ్డమ్ | అథ అష్టమ ప్రపాఠకః

అగ్నిహోత్ర - బ్రాహ్మణం

ప్రజాపతిః ప్రజా అసృజత స వా అగ్నిమేవాగ్రే మూర్ధతో ఉసృజత స యతో ఉగ్నిమసృజత తత్పర్యమార్ట్ తతో లోహితమవాహరత్తన్న్యమార్ట్ తత ఉదుమ్బరః సమభవత్తస్మాదుదుమ్బరః ప్రాజాపత్యస్తస్మాల్లోహితం ఫలం పచ్యతే సో ఉస్మాత్సృష్టః పరాఙైద్భాగధేయమిచ్ఛమానః స తదేవ నావిన్దత్ప్రజాపతిర్యద హోష్యత్స స్వం చక్షురాదాయాజుహోత్ ॥ అగ్నిర్జ్యోతిర్జ్యోతిరగ్నిః స్వాహా ॥ ఇతి తద్వా అదశ్చక్షుర్మన్యన్తే యదసా ఆదిత్యో ఉముం వా ఏతదస్మిఞ్జుహ్వతో మన్యన్తే సత్యం వై చక్షుః సత్యేనాగ్నిహోత్రం జుహోతి య ఏవం విద్వాఞ్జుహోతి భవిష్ణుః సత్యం భవతి య ఏవం వేద కస్మై కమగ్నిహోత్రగ్ ం హూయతా ఇతి బ్రహ్మవాదినో వదన్త్యగ్నయే వా ఏతద్ధృత్యై గుప్త్యై హూయతే యత్సాయం జుహోతి రాత్ర్యై తేన దాధార యత్ప్రాతరన్నే తేనాగ్నా సర్వాన్యజ్ఞాన్త్సంస్థాపయన్త్యథ కస్మాదేతదేవాగ్నిహోత్రముచ్యతా ఇతి బ్రహ్మవాదినో వదన్తి హోత్రా వై దేవేభ్యో ఉపాక్రామన్నగ్నిహోత్రే భాగధేయమిచ్ఛమానాయత్ ॥ అగ్నిహోత్రమ్ ॥ ఇత్యాహ తేన హోత్రా అభజతి తేనైనా భాగినీః కరోత్యేషా వా అగ్రే

ఽగ్నా ఆహుతిరహూయత తదగ్నిహోత్రస్యాగ్నిహోత్రత్వగ్ం స్తో ఽస్మాత్స్రృష్టః పరాఙైద్భాగధేయమిచ్ఛమానః స తదేవ నావిన్దత్ప్రజాపతిర్యదహోష్యత్తస్య స్వా వాగభ్యవదజ్జుహుధీతి స ఇత ఏవోన్మృజ్యాజుహోత్ ॥ స్వాహా ॥ ఇతి స్వా హ్యేనం వాగభ్యవదత్తత్స్వాహాకారస్యజన్మ తస్మాదాగ్నిహోత్రే స్వాహాకారస్తస్మాల్లలాటే చ పాణౌ చ లోమ నాస్యతో హి స తదాదాయాజుహోత్తస్మాద్యస్య దక్షిణతః కేశా ఉన్మృష్టాస్తమా హుర్జ్యేష్ఠలక్ష్మీతి ప్రజాపతిర్హ్యేతదగ్రే జ్యేష్ఠ ఉదమృష్టానేన సంమృ తా సృక్కాన్యానేన వా అగ్రే ఽగ్నా ఆహుతిరహూయత తస్యా ఆహుత్యాః పురుషో ఽసృజ్యత ద్వితీయామజుహోత్తతో ఽశ్వో ఽసృజ్యత తస్మాదశ్వ ఉభయాదన్ననన్తర్హితో హి పురుషాదసృజ్యత తస్మాదేనం ప్రత్యఞ్చం తిష్ఠన్తం మన్యన్తే ఽశ్వో నూ పురుష ఇతి తృతీయామజుహోత్తతో గౌరసృజ్యత చతుర్థీమజుహోత్తతో ఽవిరసృజ్యత పఞ్చమీమజుహోత్తతో ఽజాసృజ్యత షష్ఠీమజుహోత్తతో యవో ఽసృజ్యత సప్తమీమజుహోత్తతో వ్రీహిరసృజ్యతైతే సప్త గ్రామ్యాః పశవో ఽసృజ్యన్త తానేవావరున్ధే య ఏవం విద్వానగ్నిహోత్రం జుహోతి ॥ 1 ॥

అష్టమీమజుహోత్తతో వసన్తో ఽసృజ్యత నవమీమజుహోత్తతో

గ్రీష్మో ఉసృజ్యత దశమీమజుహోత్తతో వర్షా అసృజ్యన్తైకాదశీ
మజుహోత్తతః శరదసృజ్యత ద్వాదశీమజుహోత్తతో హేమన్తో
ఉసృజ్యతోద్యతా త్రయోదశ్యాహుతిరాసీదథ శిశిరమసృజ్యత
తస్మాదేతదృతూనామశాన్తం క్రూరమహుతాద్ధి సమభవదహు
తాదసృజ్యత తదాహుర్బ్రహ్మ వాదిన ఋతవః పూర్వే
ఉసృజ్యన్తా౩పశవా౩ ఇత్యృత ఋతవ ఉత పశవా ఇతి
బ్రూయాదుభయే౩హ్యేతే సహాసృజ్యన్త స వా ఏనమిత ఏవ పునః
ప్రావిశదేతద్వా అగ్నిధానగ్ం హస్తస్య యత్పాణిస్తస్మాదేతో హస్త
స్యాగ్నిర్నతమాం విదహతి యద్ధన్యమ్మానో హస్తౌ ప్రతిప్రసారయత్య
గ్నౌ వా ఏతన్యఇచ్ఛనమిచ్ఛతే ఉగ్నిం వై పశవః ప్రవిశన్త్యగ్నిః
పశూన్ప్రహ వా ఏనం పశవో విశన్తి ప్ర స పశూన్య ఏవం వేదైతద్ధ
స్మ వా ఆహ నారదో యత్ర గాగ్ం శయానాంనిర్జానాతిమ్మృతామ్మే
నామవిద్వాన్మన్యతేఉత్యగ్నిం హ్యా వైతేప్రవిశన్త్యగ్నిరేతాం
స్తస్మాత్సర్వాన్నృతూన్పశవో ఉగ్నిమభిసర్పన్తి న ౩హ్యేత ఋ౩తే
ఉగ్నేర్యజ్ఞాతః పశూనవిన్దత తజ్జాతవేదసో జాతవేదస్త్వం
తావుపప్రాస్ఇచ్ఛత్సాపో ఉన్వదహత్తా అగ్నయే వజ్రో
ఉభవంస్తస్మాద్ధవీగ్ంషి ప్రోక్షతాగ్నిరభి న ప్రోక్ష్యో యదభిప్రోక్షేద్ధ
తేన యజ్ఞేన యజేత తాం వై ప్రజాపతిరన్వైచ్ఛత్తామ

ప్స్వన్వవిన్దత్తామోషధీషు న్యమార్ట్ తస్మాదోషధయో ఽనభ్యక్తా రేభన్తా ఓషధీభ్యః పశవః పశుభ్యో మనుష్యా అనభ్యక్తో హ రేభతే య ఏవం వేద తద్యో వసన్తాశిశిరే కక్షః స ఉపాధేయ ఏతద్వై తదగ్నేః ప్రియం ధామైషా వావ సాహుతిః శ్రాయత్యగ్నేరే వైతయ ప్రియం ధామోపైత్యథో పశుమాన్భవత్యథో ఆత్మాన మేవైతయా యజమానః పునీతే సహ వా ఏతా ఆస్తా అగ్నిశ్చ సూర్యశ్చ సమానే యోనా అయసి లోహితే స ఆదిత్య ఊర్ధ్వ ఉదద్రవత్తస్య రేతః పరాపతత్తదగ్నిర్యోనినోపాగృహ్ణాత్తదేనం వ్యదహత్తస్మా దయో ఽత్రపు ప్రతిధుక్క్షీరం విదహతి తస్మా దేతజ్జుహ్వతి పశూనాం వా ఏతత్పయో యద్వ్రీహియవౌ తస్మా దేతజ్జుహ్వతి నాతిశృతం కార్యగ్ం రేతః శోషయేద్యద్విష్యన్దే తోన్మాదుకో ఽస్య ప్రజాయామాజా యేతాముష్య వా ఏతదా దిత్యస్య రేతో హూయతే ఽమేధ్యమశృతగ్ం సముదన్తగ్ం హోతవ్యం తద్ధి శృతం మేధ్యం మిథునం ప్రజనిష్ణుః ॥ 2 ॥

స్థాల్యా దుహత్యనయా వా ఏతదుపసీదన్తి నహీమామీతో నేతః స్కన్దత్యస్కన్నత్వా యార్యకృతీ భవత్యూర్ధ్వకపాలా సదేవత్వాయ సాహిసదేవాసుర్యం వా ఏతత్పాత్రం యత్కులాల కృతం చక్రవృత్తం యత్ర స్కన్దేత్తదపో నినయేదాపో వై శాన్తిరాపో

నిష్కృతిరాపో భేషజా యత్ర వా ఏతా అస్యా ఉపయన్తి తత్ప్రశస్తతరా ఓషధయో జాయన్తే బగ్ంహీయసీర్యద్ది దుహ్యమానావభిన్ద్యాదన్యయా స్థాల్యా నిర్ణిజ్య దోహ్యా యజ్ఞో హి యజ్ఞస్య ప్రాయశ్చిత్తిర్యద్యధిశ్రితక్ స్కన్దేద్యద్వ్యుద్వాస్యమానం యద్వ్యుద్వాసితం యద్వ్యున్నీయమానం యద్వ్యున్నీతం యద్ది పురః పరాహృతగ్ం హోమాయ పునరవనీయాన్యాభిదృహ్యా యజ్ఞోహి యజ్ఞస్య ప్రాయశ్చిత్తిర్వారుణీమృచమనూచ్య వారుణ్యా హోతవ్యాం వరుణో వా ఏతద్యజ్ఞస్య గృహ్ణాతి యదాచ్ఛన్తి నిష్కృతిరేవైషా ప్రాయశ్చిత్తిరప్రతిషేక్యక్ స్యాత్తేజస్కామస్య బ్రహ్మవర్చసకామస్యాథో తుస్తూర్షమాణస్యాథో యః కామయేత వీరో మా ఆజాయేతేత్యప్రతిషిక్తో వై ఘర్మ స్తేజో బ్రహ్మవర్చసం తేజస్వీ బ్రహ్మవర్చసీ భవతి స్తృణుతే యం తుస్తూర్షతా ఆ హాస్యవీరో జాయతా ఆజ్యేన హోతవ్యం యస్యాప్రతిషేక్యక్ స్యాదేతద్వా అప్రతిషిక్తం న తు స్కన్నస్య ప్రాయశ్చిత్తిరస్త్యథో న పశుమానివ భవతి పశూనాం వా ఏతత్పయః ప్రవృజ్యతే శుచం పశుషు దధాతి తేజో ఉశాన్తం పశూన్నిర్దహతి తస్మాత్ప్రతిషేక్యమేవ స్యాద్యదద్భిః ప్రతిషిఇచ్ఛేద్ధరో వినయేద్ గాందోహసంనేజనేన ప్రతిషిచ్యం తద్ధి నాపో న పయస్తదాహుః స్కన్దతి వా ఏతద్వ్యర్థి వా ఏతద్దోహ

నాత్పర్యాక్రియతే త్ర్హి స్కన్నమన్తర్హితా ఞహ్యాస్యా వనస్పతయా ఇతి తదద్భిరేవ ప్రతిషిచ్యశ్లక్ష్ణ స్తోకేనైకేన న హరో వినయతి శుచం పశూనాగ్ం శమయతి పశవో వై తేజో బ్రహ్మవర్చసం మిథునం వా ఆపశ్చ పయశ్చ మిథునాత్ఖలు వై ప్రజాః పశవః ప్రజాయన్తే తన్మిథునం తస్మాదేవ మిథునాద్యజమానః ప్రజయా చ పశుభిశ్చ ప్రజాయత ఓదనేన హోతవ్యం యస్య ప్రతిషేక్యశ్లక్ష్ స్యాదేష హి ప్రతిషిక్తః శాన్తో మేధ్యో మిథునః ప్రజనిష్ణుః ॥ 3 ॥

ప్రజాపతిః ప్రజా అసృజత తా వై తపసైవాసృజత స వై స వాచమేవాయచ్ఛత్తపో వా ఏష ఉపైతి యో వాచం యచ్ఛతి సృష్టిః ప్రజానామగ్నిహోత్రముభయత ఏవ ప్రజాః సృజత ఇతశ్చాముతశ్చ నిమృక్తే సూర్యే వాగ్వ్యస్తవ్యాథో దుహ్యమానాయామథో అధిశ్రిత ఉన్నీయమాన ఏవ యన్తవ్యా స్తదవక్లప్తమమ్ ॥ ఉద్భవః స్థ ॥ ఇత్యవేక్షేత ॥ ఉదహం ప్రజయా పశుభిర్భూయాసమ్॥ ఇతి ప్రజాయాః పశూనాగ్ం సృష్ట్యా అథో అఞభ్యైవైనద్ధారయతి మేధ్యత్వాయాగ్నిహోత్రే వై దంపతీ వ్యభిచరేతే పూర్వో యజమానస్య లోకో ఽపరః పత్న్యై యత్ప్రాచీనముద్వాసయేద్యజమానః ప్రమీయేత యత్ప్రతీచీనం పత్నీ కం ఘర్మమభ్యుదవీవసా ఇతి బ్రహ్మవాదినో వదన్త్యుదీచీన

మేవోద్వాస్యమగ్రహణౌ సంజీర్యతః సర్వమాయురితో నార్తి
నీతశ్చతురున్నయతి చతుష్పదస్తేన పశూనవరున్ధే ద్విర్జుహోతి
ద్విపదస్తేన యం కామయేతానుజ్యేష్ఠం ప్రజయా ఋధ్నుయాదితి
తస్య పూర్ణమగ్రా ఉన్నయేదథ కనీయో ఽథ కనీయో ఽనుజ్యేష్ఠం
ప్రజయా ఋధ్నోతి తదాహుః కనీయాగ్ ంసం వా ఏష
యజ్ఞక్రతుముపైతి కనీయసీం ప్రజాం కనీయసః ప్రశూన్కనీయో
ఽన్నాద్యం పాపీయన్భవతి సంమితమివాగ్రా ఉన్నయేదథ భూయో
ఽథ భూయః పూర్ణముత్తమం యజ్ఞస్యాభిక్రాన్త్యై తదాహుర్జ్యాయగ్
ంసం వా ఏష యజ్ఞక్రతుముపైతి భుయసీం ప్రజాం భూయసః
పశూన్భూయో ఽన్నాద్య ం వసీయాన్భవత్యర్ధకో ఽస్య పుత్రః
కనిష్ఠో భవతీతి యది కామయేత సర్వే సదృశాః స్యురితి సర్వా
న్త్స మావదున్నయేత్సర్వే హ సహశా భవన్తి న పశ్చాదుప
సాదయేదపక్రాన్తిః సా యజ్ఞస్య యత్త్రివోన్నయేత్తత్సా
దయేత్ప్రతరం వా యజ్ఞస్యాభి క్రాన్త్య అనుధ్యాయినం వా
ఏతదపరం కరోతి యదపరస్మిన్ స్తపన్తి పూర్వస్మిన్జుహ్వతి
సమయాగ్నిగ్ ం హరన్తి తేనైవైనం ప్రిణాత్యథో అగ్నిహోత్రస్య
వా ఏతత్పవిత్రమపుపోదేవైనదపరస్మాద్వై పూర్వాగ్ ం సృష్టం
తమేతావత్యరమయన్ స్తస్మాత్పూర్వో ఽనుద్రుత్య జుహోతి ॥

ఆయుర్మే యచ్ఛ ॥ ఇతి సాదయత్యాయురేవాస్మిన్యచ్ఛతి ॥ వర్చో మే యచ్ఛ ॥ ఇతి సాదయతి వర్చ ఏవాస్మిన్యచ్ఛత్యోషధీర్వా ఇమా రుద్రా విషేణాఞ్జఙ్స్తాః పశవో నాలిశన్త తే దేవాః ప్రజాపతిమేవో పాధావన్త్స ప్రజాపతిరబ్రవీద్వార్యం వృణై భాగో మే ఽస్త్వితి వృణీష్వేత్యబ్రువన్త్సో ఽబ్రవీన్మద్దేవత్యైవ సమిధ సదితి తస్మాత్ప్రాజాపత్యా సమిద్దేవేషు హ్యస్యైషా వార్యవృతా ద్వే సమిధావాకార్యే ద్వే హ్యాహ్యతీ ఏకైవ కార్యైకో హి ప్రజాపతిరేకధా ఖలు వై సమిద్ధ ఉత బహ్వీరాహుతయో హలాయన్తే తా అగ్నినాన్వవాకరోత్తా అస్వదయన్త తాః పునర్నవా అజాయన్తైతర్హి ఖలు వా అగ్నిహోత్రిణే దర్శపూర్ణమాసినే సర్వా ఓషధయః స్వదన్తే యత్సమిధమాదధాతి సర్వా ఏవాస్మా ఓషధీః స్వధయామకః ॥4॥

భూర్భువః స్వః ॥ ఇతి పురస్తాద్ధోతోర్వదేదేతద్వై బ్రహ్మైతత్సత్యమేతదృతం న వా ఏతస్మాదృతే యజ్ఞోఽస్తి తస్మాదేవం వదితవ్యమ్ ॥ అగ్నిర్జ్యోతిర్జ్యోతిరగ్నిః స్వాహా ॥ ఇతి గర్భిణ్యా వాచాగర్భందధాతి మిథునయా వాచా మిథునం ప్రజనయతి యద్వాచా చ జుహోతి యజుషా చ తన్మిథునం యత్తూష్ణీం చ జుహోతి మనసాచ తన్మిథునఙ్ స్థాణుర్వై పూర్వాహుతిరతిహాయ పూర్వామాహుతిముత్తరా హోతవ్యా స్థాణుమేవ చ్ఛమ్బట్క

రోత్యుత్తరాహుతిర్భూయో హోతవ్యా యజ్ఞస్యాభిక్రాన్త్యై పశూనేవ
పూర్వాయుహుత్యా స్పృణోతి బ్రహ్మవర్చసముత్తరయాగ్నేయీ
సాయమాహుతిస్తయా రేతః సిఞ్చతి తద్రేతః సిక్తగ్ం రాత్ర్యై
గర్భం దధాతి తత్సౌర్యా ప్రాతః ప్రజనయామకరియగ్ం హోతవ్యాథ
పరాథ పునరవస్తాత్ప్రితరవస్తాద్ధి ప్రజానాం ప్రజాతిః ప్రజననగ్ం
హి సౌరీ తన్నసూర్క్ష్యం పరాపరైవ హోతవ్యా యజ్ఞస్యాభిక్రన్త్యై
ఉదజ్ద్ధిశతి ॥ అనాభో మృడ ధూర్తే నమస్తే అస్తు రుద్ర మృడ ॥
ఇత్యేతా వై రుద్రస్య తన్వః క్రూరా ఏతాని నామాన్యేతాభిర్వా ఏష
పశూఞ్శమాయతే తా ఏవాస్య భాగధేయేన శమయత్యవాచీనగ్ం
సాయమవమార్ష్టి తస్మాత్సాయమవాచీ ప్రుష్యైత్యూర్ధ్వం
దివోన్మార్ష్టి తస్మాదూర్ధ్వా దివైతి పరాచీనమివ వా ఏతద్య
దగ్నిహోత్రం యత్పురస్తాద్వ్యాజుషం వదతి ధృత్యా అనిర్మార్గాయ
యో వా అగ్నిహోత్రస్య వైశ్వదేవం వేదాఘాతుక ఏనం
పశుపతిర్భవత్యఘాతుకో ఽస్య పశుపతిః పశూన్ప్రాజ్ఞాసీనో
జుహోతి దేవాꣳస్తేన ప్రీణాతి హృత్వోఞ్శిగ్ంషతి పశూనేవ
యజమానాయోఞ్శిగ్ంషత్యుదఙ్గుద్దిశతి రుద్రం తేననిరవదయతే
దక్షిణతో నిమార్ష్ట్యోషధీశ్చ తేన పితౄꣳశ్చ ప్రిణాతి ప్రాశ్నాతి
మనుష్యాꣳస్తేన ప్రీణాత్యఙ్గుల్యా ప్రాశ్నాతి యదత్త్వాయ న దతో

గమయేద్యద్ధతో గమయ్యేత్సర్వా ఏనం ఘాతుకాః స్యుః సర్వానేవ శమయత్యహిగ్ ంసాయై ॥ పూషాసి ॥ ఇతి యజుర్వదేత్పశవో వై పూషా పశూనేవావరున్ధే ఉశ్శాన్తో వా ఏషో ఉప్రీతః పురుష మేధం వా ఏష ప్రతీక్షతే యజమానమేవ హవ్యం యదగ్నిహోత్రవణీం నిష్టపత్యశ్శాన్తస్తేనాగ్నిహోత్రహవణీం ప్రతప్య హస్తో ఉవధేయో హస్తో వా ప్రతప్యాగ్నిహోత్రహవణ్యామవధేయస్తే నైవైనగ్ ం శమయతి తేన ప్రీణాతి శాన్త ఏనం ప్రీతో న హినస్తీత్థం పర్యావర్తత ఏవగ్ ం హి యజ్ఞః పర్యావర్తతే ఉథో అముష్య వా ఏతద్దా దిత్యస్యావృతమన్ను పర్యావర్తతే హోతఖ్యం గార్హపత్యాన్న హో త ఖ్యామితి మిమాగ్ ంసన్తే ఉనుధ్యాయీ వా ఏష రూక్షో హో తవ్యమేవ ॥ అగ్నే గృహపతే పరిషద్య జుషస్వ స్వాహా ॥ ఇతి జుహుయాత్తేనైవైనగ్ ం సమయతి తేన ప్రీణాత్యథో తేనైవైన మననుధ్యాయినమరూక్షం కరోత్యథ యత్పూర్వామాహుతిగ్ ం హుత్వోత్తరాగ్ ం హోష్యన్ప్రతీక్షతే తేనైవైనగ్ ం శమయతి తేన ప్రీణాత్యథో తేనైవైనమననుధ్యాయినమరూక్షం కరోత్యథ యత్పూర్వామాహుతిగ్ ం హుత్వోత్తరాగ్ ం హోష్యన్ప్రతీక్షతే తేనైవైనగ్ ం శమయతి తేన ప్రీణాత్యథో తేనైవైనమననుధ్యాయిన మరూక్షం కరోత్యథ యదేవాస్య గృహ ఉపప్రియతే యదేన

మగ్నిమభితా ఆసీనా యాచన్తి తేనైవైనగ్ం శమయతి తేనై ప్రీణాత్యథో తేనైవైనమనుధ్యాయినమర్యాక్షం కరోతి ॥ 5 ॥

ద్వే దుహన్త్యగ్నిహోత్రాయ జ్యాయాన్వా ఏకస్యా దుగ్ధాదగ్నిహోత్రిణో లోకో యద్వే దుహన్తి జ్యాయాగ్ంసం వా ఏతం లోకం యజమానో ఽభిజయతి మనుశ్చ వా ఇదం మనాయీ చ మిథునేన ప్రాజనయతాం యత్స్థాల్యా చ దోహనేన చ దుహన్తి మిథునాదేవ ప్రజాయతే ॥ సజూర్జాతవేదో దివా పృథివ్యా జుషాణో అస్య హవిషో విహి స్వాహా ॥ ఇతి జుహుయాదేషా వా అస్య జాతవేదస్యా తనూః క్రూరైతయా వా ఏష పశూఞ్ఛమాయతే తామేవాస్య భాగధేయేన శమయతి యది తదతి శమాయేత ॥ అగ్నే దుఃశీర్తతనో జుషస్వస్వాహా ॥ ఇతి జుహుయాదేషా వా అస్య శృణతీ తనూః క్రూరైతయా వా ఏష పశూఞ్ఛమాయతే తామేవాస్య భాగధేయేన శమయతి యది తదతి శమాయేత ॥ ద్వాదశరాత్రీః సాయగ్ం సాయం జుహుయాద్ద్వాదశ వై రాత్రయః సంవత్సరస్య ప్రతిమా సంవత్సరో వా అగ్నిర్వైశ్వానరస్తమాహితాగ్నయో దర్శపూర్ణమాసిన ఇన్ధతే తేషాం వా ఋతవ ఏవదార్వాణి యే స్థవిష్ఠా అఙ్గారాస్తే మాసా యే క్షోదిష్ఠాస్తేఽర్ధమాసా అహోరాత్రాణి ముర్మురా యత్సధ్మామం జ్యోతిస్తద్వైశ్వదేవం యల్లోహితం తద్వా

రుణం యత్సువర్ణం తద్బ్రహ్మవర్చస్యం యన్నలోహితం న సువర్ణం
తన్మైత్రం యదఙ్గారేషు వ్యవశాన్తేషు లేలాయ వీవ భాతి
తద్దేవానామాశ్యమథో అముష్య చ వా ఏతద్ధాదిత్యస్య తేజో
మన్యన్తే ఽగ్నేశ్చ తస్మాత్తర్హి హోతవ్యం యచ్ఛేద్యేవాసన్నపిదధ్యా
త్తి తద్ధినోత్యార్వి వై నామైషాహుతిరావిర్భాయం దేవమనుష్యేషు
గచ్ఛతి య ఏవం వేద న సమిదభిహోతవా అప్రతిష్ఠితా సాహు
తిర్నో యథా వీవావప్రవేదయుతా సా తత్రథైవ హోతవ్యం యథాగ్నిం
వ్యవేయాత్సా హి యతా సా ప్రతిష్ఠితా తస్మాన్మహానగ్ని
హోత్రస్యేధ్మః కార్యో యో వై బహు దదివాన్బహ్వీజానో ఽగ్నిము
త్సాదయతే ఽక్షిత్తద్వై తస్య తదీజానా వై సుకృతో ఽముం లోకం
నక్షన్తి తే వా ఏతే యన్నక్షత్రాణి యదాహుర్జ్యోతిరవాపాది తారకావా
పాదీతి తే వా ఏతే ఽవపద్యన్త ఆప్త్వాస్థితే త ఇదం యథాలోకగ్ం
సచన్తే యదాముతః ప్రచ్యవన్తే ఽథ యో బహు దదివాన్బహ్వీ
జానో ఽగ్నిహోత్రం జుహోతి దర్శపూర్ణమాసౌ యజతే
చాతుర్మాస్యైర్యజతే బహూని సత్రాణ్యుపైతి తస్య వా ఏతదక్షయ్య
మపరిమితం తిరో వా ఈజానాద్యజ్ఞో భవతి తదాభ్యామేవాగ్నిభ్యాం
దగ్ధవ్యః స్వం వా ఏతదిష్టమన్వారోహత్యపరేణ దగ్ధవ్యాఃపూర్వేణా
ఇతి మీమాగ్ంసన్త ఉభౌ సమాహృత్యాన్తరా దగ్ధవ్యస్తదవక్లప్తతమం

గృహ్ణీయాన్నక్తమగ్నిమ్మసు ఞర్యా వై రాత్రిర్జ్యోతిషైవ తమస్తరతి దివ్వా హ వా అస్మా అస్మింల్లోకే భవతి ప్రాస్మా అసౌ లోకో భాతి య ఏవం వేద ॥ భూర్భువః స్వః ॥ ఇతి పురస్తాద్ధోతోర్వ్యదేదేభ్యో వా ఏతల్లోకేభ్యో ఇష్టకా ఉపదధాతి స్వర్గస్య లోకస్య సమష్ట్యై యత్సాయం జుహోతి సహస్రం తేన కామదుఘా అవరున్ధే యత్ప్రాతః సహస్రం తేన యద్దస్యాగ్నిరాధీయతే సహస్రం తేన యమరాజ్యం వా అగ్నిష్టోమేనాభిజయతి సోమరాజ్యముక్థ్యేన సూర్యరాజ్యగ్ం షోడశినా స్వారాజ్యమతి రాత్రేణైతాని వై సర్వాణీన్ద్రో ఉభవదేతాని సర్వాణి భవతి య ఏతైర్యజతే సర్వ మేతద్భవతి య ఏవం వేద హవిష్మాన్వా ఏకో దేవయాజ్యేకః సహస్రయాజ్యేకో యో ఉగ్నిహోత్రం జుహోతి స హవిష్మాన్యో దర్శపూర్ణమాసౌ యజతే స దేవయాజీ యశ్చాతుర్మాస్యైర్యజ తే స సహస్రయాజ్యగ్నిహోత్రే వై సర్వే యజ్ఞక్రతవః సర్వాన్యజ్ఞక్రతూనవరున్ధే య ఏవం విద్వానగ్నిహోత్రం జుహోతి ॥ 6 ॥

ప్రయ్యమేధా వై సర్వే సహ బ్రహ్మవిదుస్తే ఉగ్నిహోత్రేణ సమరాధయన్త్స్తేషాం త్రిరేకో ఉజుహోద్విరేకః సకృదేకస్తేషాం యస్త్రిరజుహోత్తమపృచ్ఛన్కస్మై త్వమహౌషీరితి సో ఉబ్రవీత్త్రేధా

వా ఇదమగ్నయే ప్రజాపతయే సూర్యాయేత్యథ యో ద్విరజ్జుహోత్తమ పృచ్ఛన్కస్మై త్వమహౌషీరితి సో ఽబ్రవీద్ద్వేధా వా ఇదమగ్నయే చ ప్రజాపతయే చ సాయగ్ం సూర్యాయ చ ప్రజాపతయే చ ప్రాతరిత్యథ యః సకృదజుహోత్తమపృచ్ఛన్కస్మై త్వమహౌషీరితి సో ఽబ్రవీదేకధా వా ఇదం ప్రజాపతయ ఏవేతి తేషాం యో ద్విరజుహోత్స ఆర్ధ్నోత్తస్యేతరే సాజాత్యముపాయన్నృధ్నోతి య ఏవం విద్వానగ్నిహోత్రం జుహోత్యుపాస్య సమానాః సాజాత్యం యన్తి ప్రదోషమగ్నిహోత్రగ్ం హోతవ్యం వ్యుష్టాయాం ప్రాతర్వ్యృద్ధాన్గర్భాన్ప్రజనయతి తద్దాహుః పరా వా ఏతస్యాగ్నిహోత్రం పతతి యస్య ప్రదోషం న జుహ్వతీతి యది మన్యేత ఋతుమత్యైనైషమితి ॥ భూర్భువః స్వః ॥ ఇతి పురస్తాద్ధోతోర్వ్యదేత్తేనైవ సర్వం నాన్తరేతి ॥ దోషా వస్తోర్నమః స్వాహా॥ ఇతి జుహుయా ద్రుతమేవ నాత్యైద్ధోతవ్యాన్హోతవ్యా మితి మీమాగ్ంసన్తే యస్యాహుతమగ్నిహోత్రగ్ం సూర్యో ఽభ్యుదియాద్ధోతవ్యమేవాగ్నయే వా ఏతద్ధృత్యై గుప్త్యై హూయతే ప్రజననం తు చ్ఛమ్బట్కరోతి యది మన్యేత ఋతుమత్యైనైషమితి॥ భూర్భువః స్వః ॥ ఇతి పురస్తాద్ధోతోర్వ్యదేత్తేనైవ సర్వం నాన్తరేతి॥ ప్రాతర్వస్తోర్నమః స్వాహా ॥ ఇతి జుహుయాద్ద్రుతమేవ నాత్యై

నైత్తద్యథా కారుద్వేషిణో జుహ్వాత్యేవమస్య హుతం భవతి యస్యాగ్నిమనుద్ధృతగ్ం సూర్యో ఽభినిమ్రోచేద్యో బ్రాహ్మణో బహువిత్స ఉద్ధరేత్సర్వేణైవైనం బ్రహ్మణోద్ధరత్యగ్నిహోత్రేణా నుద్రవేద్భాగధేయేనైవైనం ప్రణయత్యథో భాగధేయేనైవైనగ్ం సమర్ధయతి వరో దక్షిణా సర్వత ఏవైనం దిగ్భ్యో వరేణ చ్యావయతి యస్యోభా అనుగతా అభినిమ్రోచేద్యస్య వాభ్యుదియాత్పున రాధేయమేవ తస్య ప్రాయశ్చిత్తిర్యథా వై పథో వర్తనీ ఏవం దర్శపూర్ణమాసా యథాన్తరైవమగ్నిహోత్రమేవం వా అగ్నిహోత్రిణే దర్శపూర్ణమాసినే స్వర్గో లోకో ఽనుభాత్యుపాన్యాని ద్వీగ్ంషి వసన్త్యథ కస్మాదగ్నిహోత్రం నోపవసన్తీతి బ్రహ్మవాదినో వదన్తి ప్రతతం వా ఏతదపరిమితమసఙ్స్థితమశ్నాతి మాగ్ంసముప స్త్రియమేతి తస్మాన్నోపవసన్తి పశువ్రతేన భవితవ్యం తూష్ణీమివ పశవః సంభవన్తి తే మేధ్యా యత్తూష్ణీఙ్స్త్రియముపైతి మేధ్యతరస్తేన భవతి హింకృత్యోపేయాద్దేవమివ హి పశవ ఉపయన్తి మేధ్యత్వాయ సఙ్స్థాప్యా న్న స స్థాప్యా మితి మీమాగ్ంసన్తే ఽగ్నిహోత్రం యత్సఙ్స్థాపయేత్తృణమక్త్వానుప్రహరేత్సా హ్యగ్ని హోత్రస్య సఙ్స్థితిస్తదాహుర్యదా వై జీయత్తే యదా ప్రమీయత్తే యద్ధార్తిమార్ఛత్యథాగ్నిహోత్రగ్ం సంతిష్ఠతా ఇతి తన్న సఙ్స్థాప్యం

మనసా వా ఇమాం ప్రజాపతిః పర్యగృహ్ణాదియం వా అగ్నిహోత్రస్య వేదిరియముపయామ ఓషధయో బర్హిః ప్రుష్వా ప్రోక్షణీర్దిశః పరిధయో యత్కించాభ్యాధీయతే స ఇధ్మో యజమానో యూప ఉన్నీయమానే స్థేయమేవమివ హి యూపః సమృద్ధ్యై మధ్యతో వా ఏష యజ్ఞః ప్రతతో యదగ్నిహోత్రం తస్మాదగ్నిహోత్రీ దర్శపూర్ణమాసీ సర్వం బర్హిష్యం దదాతి మధ్యతో ఽహ్యేతద్యజ్ఞస్య ధీయతే యదగ్నిహోత్రే హోతవ్యగ్ం రాజన్యస్యాగ్నిహోత్రన్న హోత ఽవ్యా మితి మీమాగ్ంసన్త అమ్మాదివ వా ఏష యద్రాజన్యో బహు వా ఏషో ఽయజ్ఞియమమేధ్యం చరత్యత్త్యనన్నం జినాతి బ్రాహ్మణం తస్మాద్రాజన్యస్యాగ్ని హోత్రమహోతవ్యమృతం వై సత్యమగ్ని హోత్రం బ్రాహ్మణ ఋతగ్ం సత్యం తస్మాద్బ్రాహ్మణస్యైవ హోత ఽవ్యమథో బ్రాహ్మణాయైవాస్యాగ్రతో గృహ ఆహరేయు స్తద్ధుతమేవాస్యాగ్నిహోత్రం భవత్యథో య ఋతమివ సత్యమివ చరేత్తస్య హోతవ్యమనుసంతత్యై ॥ 7 ॥

యాగ్నిహోత్రాయోపసృష్టా నిషీదేద్యస్యాన్నం నాద్యాత్తస్మై తాం దద్యాదవర్తిం వా ఏషా యజమానస్యానుత్ప్రహ్య నిషీదతి తయైవైనాగ్ం సహ నిరవదయతేగృహే తు తస్య తతః పరో నాశ్నీ యాద్యదశ్నీయాదార్తిమార్చ్ఛేద్యస్యాహుతే ఽగ్నిహోత్రే పూర్వో

ఉగ్నిరనుగచ్ఛేదగ్నినా చ సహాగ్నిహోత్రేణ చోద్ధ్రవేద్భాగధేయే నైవైనం ప్రణయత్యథో భాగధేయేనైవైనగ్ం సమర్ధయత్యథాభి మన్త్రయేత ॥

ఇత ఏవ ప్రథమం జజ్ఞే అగ్నిరేభ్యో యోనిభ్యో అధి జాతవేదాః।

స గాయత్ర్యా త్రిష్టుభా జగత్యానుష్టుభా చ దేవేభ్యో హవ్యా వహతు ప్రజానన్ ॥

ఇత్యేతే వా ఏతస్య యోనయః స్వేభ్య ఏవైనం యోనిభ్యో ఉధి ప్రజనయతి ॥ ఇషే రాయే రమస్వ సహసే ద్యుమ్నాయోర్జే ఉపత్యాయ ॥ ఇత్యేతాన్యేవావరున్ధే ఉథో రమయత్యేవైనమ్ ॥ సమ్రాడసి స్వరాడసి సుషదా సీద ॥ ఇతి సుషదైవైనగ్ం సాదయతి॥ సారస్వతౌ త్వోత్సౌ ప్రావతామ్ ॥ ఇత్యృక్సామే వై సారస్వతా ఉత్సౌ తాభ్యా మేవైనం ప్రావతి తాభ్యాగ్ం సమర్ధయత్యగ్నయే జ్యోతిష్మతే ఉష్టాకపాలం నిర్వపేద్వారుణం యవమయ్యం చరుం యస్యాహుతే ఉగ్నిహోత్రే పూర్వో ఉగ్నిరనుగచ్ఛేత్తమో వా ఏతస్య యజ్ఞం యువతే యస్యాహుతే ఉగ్నిహోత్రే పూర్వో ఉగ్నిర నుగచ్ఛతి యదగ్నయే జ్యోతిష్మతే జ్యోతిషైవాస్య యజ్ఞగ్ం

సమర్ధయతి వారుణీరాత్రిర్యద్వారుణో వరుణాదేవాస్యాధి యజ్ఞక్ స్పృణోతి యస్యాహ్నుతే ఉగ్నిహోత్రే ఉపరో ఉగ్నిరనుగచ్ఛేత్తత ఏవ ప్రాఙ్శ్చమృద్ధృత్యా న్యవసాయాగ్నిహోత్రం జుహుయాదథాభి మన్త్రయేత ॥ భవతం నః సమనసౌ సమోకసౌ సచేతసా అరేపసౌ ఇతిసమనసా ఏవైనౌ కరోతి యజమానస్యాహిగ్ం సాయా ఏతా వై తా యా ఆహుర్బ్రహ్మవాదినో నైకః కుబ్జిర్ద్వౌ వ్యాఘ్రౌ వివ్యాచేత్యగ్నయే ఉగ్నిమతే ఉష్టాకపాలం నిర్వపేద్యస్యాగ్నా అగ్నిమభ్యుద్ధరేయుర్దేవత్వాభ్యోవా ఏష సమదం కరోతి యస్యాగ్నా అగ్నిమభ్యుద్ధరన్తి యదగ్నయే ఉగ్నిమతే దేవతా ఏవాస్మై భూయసీర్జనయతి వసీయాన్భవతి ॥ 8 ॥

అన్వగ్నిరుషసామగ్రమక్షదన్వహాని ప్రథమో జాతవేదాః ।
అను సూర్యస్య పురుత్రాచ రశ్మీనను ద్యావాపృథివీ ఆతతన్థ॥
ఇత్యభిమన్త్రయేత యస్యాహుతమగ్నిహోత్రగ్ం సూర్యో ఉభ్యుదియాదనుక్యా యై వైనత్పునరవరున్ధే తదాహురముం వా ఏష లోకగ్ం సమారోహయతి సహ ప్రజయా పశుభిశ్చ యజమానస్య తస్మాదుత బహురాహితాగ్నిరపశుర్భవతీతి తదుప స్థేయః ॥ ఇహైవ క్షేమ్య ఏధి మా ప్రహాసీర్మామముష్యా ముష్యాయణమ్ ॥ ఇత్యస్మిన్వా వైనమేతం లోగే దాధార సహ

ప్రజయా పశుభిశ్చ యజమానో వసీయాన్భవతి మైత్రం చరుం నిర్వపేత్సౌర్యమేకకపాలం యస్యాహుతమగ్నిహోత్రగ్ ం సూర్యో ఉభ్యుదియాన్మిత్రో వా ఏతస్య యజ్ఞం యువతే యస్యాహుత మగ్నిహోత్రగ్ ం సూర్యో ఉభ్యుదేత్తి మిత్రమహర్యన్మిత్రో మిత్రాదేవాస్యాధి యజ్ఞ స్పృణోత్యథయత్సౌర్యో ఉముమైవాస్యా దిత్యేన పురస్తాద్యజ్ఞగ్ ం సమర్ధయతి యస్యాహుతమగ్నిహోత్రగ్ ం సూర్యో ఉభ్యుదియాదగ్నిగ్ ం సమాధాయ వాచం యత్వా దంపతి సర్వాణ్ణముపామీయాతాం ద్వయోర్గవోః సాయమగ్నిహోత్రం జుహుయాదు భయమేవాస్మై భాగధేయం ప్రయచ్ఛతి సాయస్తనం చ ప్రాతస్తనం చ యద్వై పురుషస్యామయత్యశ్నాతీ నాశ్నాతీ ఇతి వై తమాహుర్నాశ్నాతీతి చేదాహుస్తద్వావ స్తో ఉమృతేతి యన్నాశ్నీతో న వ్యాహరతో ఉన్వేవైనమన్రమాతాం తపసైనం పునరవరున్ధాతే అగ్నయే వ్రతపతయే ఉష్టాకపాలం నిర్వపేదగ్నిర్వై దేవానాం వ్రతపతిస్తమేవ భాగధేయేనోపాసరత్స ఏనం వ్రతమాలమ్భయతి యస్యాగ్నిరపక్షాయేద్యత్రైవైనమనుపరా గచ్ఛేత్తత్సమాధాయాన్వవసాయాగ్నిహోత్రం జుహుయాదేతి వా ఏతదగ్నిర్వ్యద పక్షాయతి యత్రైవైనమనుపరాగచ్ఛతి తత ఏనం పునరవరున్ధే ఉగ్నయే పథికృతే ఉష్టాకపాలం నిర్వపేద్యస్యాగ్నిర

పక్షా య్యేద్బహిష్పథం వా ఏష ఏతి యస్యాగ్నిర పక్షా య్యత్యగ్నిర్వై
దేవానాం పథికృత్తమేవ భాగధేయేనోపాసరత్స ఏనం
పన్థామపినయత్య నడ్వాన్దక్షిణా స హి పన్థామపివహత్యగ్నయే
శుచయే ఉష్టాకపాలం నిర్వపేద్యస్యాభ్యా దావ్యేన సగ్ం
సృజ్యేతాఽశు చితర ఇవ వా ఏష యదభ్యాదా ఖ్యో యదగ్నయే
షుచయే శుచిమేవైనం మేధ్యం కరోత్యగ్నయే క్షామవతే
ఉష్టాకపాలం నిర్వపేద్యస్యాహితాగ్నేః స ఖతో ఽగ్నిర్గృహాన్దహే
దగ్నిర్వా ఏతస్యక్షామో గృహానభ్యుచ్యతి స దహత్యేవాపరం
యదగ్నయే క్షామవతే య్యెవాస్యక్షామా ప్రియా తనూస్తామేవాస్య
భాగధేయేన శమయత్యదాహుకో ఽస్యాపరమగ్నిర్గృహాన్భవతి
యస్యాగ్నిరనుగచ్ఛేత్తేభ్య ఏవావక్షాణేభ్యో ఽధి మన్థిత
ఖవ్యస్తదేవైనశ్ స్వాద్యోనేః ప్రజనయతి యది న తాదృశాని
వావక్షాణానిస్యుర్భస్మనారణీ సశ్ స్పృశ్య మన్థిత ఖవ్యః స్వాదేవైనం
యోనేః ప్రజనయత్యగ్నయే తపస్వతే జనద్వతే పావకవతే
ఉష్టాకపాలం నిర్వపేద్యస్యాగ్నిరనుగచ్ఛేన్న హి వా ఏతస్మా
అపిధీయతే ఽతైషో ఽనుగచ్ఛత్యోషధయో వై పావకా
ఓషధీరేవాస్మై పావకా భాగధేయమపిదధాతి ప్రజననాయ ॥

త్రయస్త్రిగ్ం శత్తన్తవో యం వితన్వత ఇమం చ యజ్ఞగ్ం

సుధయా దదన్తే।

తేభిశ్ఛిద్రమపిదధ్మో యదత్ర స్వాహా యజ్ఞో అప్యేతు దేవాన్॥

ఇతి జుహుయాద్యద్యన్నో వా రథో వాన్తరా వియాయాదేతావన్తో వై యజ్ఞస్యతన్తవో దేవతా వా ఏతాస్తాన్వా ఏతత్సమవృక్షత్తాః సందధాత్యేతద్ధ స్మ వా ఆహుర్దాక్షాయణాస్తన్తూన్త్సమవృక్షద్గామ్న్వత్యావర్త్తయేతి గౌర్హి యజ్ఞియా మేధ్యేదం విష్ణుర్విచక్రమ ఇతి పదం యోపయతి విష్ణోః స్విదేవ యజ్ఞస్య విక్రాన్తమకర ఇషో ఉన్వతిషిఇచ్ఛతి శాన్త్యై ॥ 9 ॥

రౌద్రం గవి యద్వాయవ్యముపావసృష్టమాశ్వినం దుహ్యమానగ్ం సౌమ్యం దుగ్ధం వారుణమధిశ్రితం మైత్రగ్ం శరోగృహీతం మారుతం బిన్దుమత్పౌష్ణముద్వన్తగ్ం సారస్వతం విష్యణం వైష్ణవం ప్రతినీయమానగ్ం స్వ ఇర్గ్యముద్వాసిత త్వష్టురున్నీయమానం ధాతురున్నీతం వైశ్వకర్మణముద్యతగ్ం సావిత్రం ప్రణీయమానం ద్యావాపృథివీయం ప్రహ్రియమాణ మైన్ద్రాగ్నముపసన్నం ప్రాజాపత్యగ్ం సమిధి వైశ్వదేవగ్ం హుతమ్ ॥ 10॥

ఇతి ప్రథమకాణ్డే అగ్నిహోత్రబ్రాహ్మణం నామ అష్టమః ప్రపాఠకః॥

ప్రథమం కాణ్డమ్ | అథ నవమ ప్రపాఠకః

చతుర్హోతారః

చిత్తిః స్రుక్ చిత్తమాజ్యం వాగ్వేదిరాధీతం బర్హిః కేతో అగ్నిర్విజ్ఞాతమగ్నిద్వాచస్పతిర్హోతా సన ఉపవక్తా ప్రాణో హవిః సామధ్వర్యురిన్ద్రం గచ్ఛ స్వాహా పృథివీ హోతా ద్యౌర ధ్వర్యుస్త్వష్టాగ్ని న్మిత్ర ఉపవక్తా వాచస్పతే వాచో వీర్యేణ సంభృతతమేనాయక్షసే యజ్ఞపతయే వార్యమా స్వస్కర్వాచస్పతిః సోమమపాజ్జజనదిన్ద్రమిన్ద్రియాయ సోమః సోమస్య పిబతు శుక్రః శుక్రస్య పిబతు శ్రాతాస్త ఇన్ద్ర సోమా వాతాపయో హవనశ్రుతో ఽగ్నిర్హోతాశ్వినాధ్వర్యూ రుద్రో అగ్నిద్బృహస్పతి రుపవక్తా వాచస్పతే హిన్విధే నామన్విధేమ తే నామ విధేస్త్వమస్మాకం నామ వాచస్పతిః సోమమపాదాస్మాసు నృమ్ణం ధాత్స్వమః సోమస్య పిబతు శుక్రః శుక్రస్య పిబతు శ్రాతాస్త ఇన్ద్ర సోమా వాతాపయో హవనశ్రుతో మహాహవిర్హోతా సత్యహవిరధ్వర్యురచిత్తపాయా అగ్నిదచిత్తమనా ఉపవక్తానాధృష్యశ్చాప్రతిధృష్యశ్చాభిగరా అయాస్య ఉద్గాతా విధే నామన్విధేమ తే నామ విధేస్త్వమస్మాకం నామ మా దేవానాం తన్తుశ్ఛేది మా మనుష్యాణాం నమో మాత్రే పృథివ్యై ॥1॥

అగ్నిర్యజుర్భిః సవితా స్తోమైరిన్ద్ర ఉక్థామదైర్బృహస్పతిశ్ఛన్దో భిరదితిరపశ్చ బర్హిశ్చాదిత్యా ఆజ్యైర్మరుతః సదోహవిర్ధానై ర్విష్ణుర్దీక్షాతపోభ్యాం మిత్రావరుణౌ ధిష్ణ్యైరశ్వినా ఆశిరా త్వష్టా సమిధా పూషాస్వాహాకారైర్వాగ్వాయోః పత్నీ పథ్యా పూష్ణః పృథి ఇవ్యగ్నేః సేనేన్ద్రస్య ధేనా బృహస్పతేర్గాయత్రీ వసూనాం త్రిష్టుబ్రుద్రాణాం జగత్యాదిత్యానామ నుష్టుబ్మిత్రస్య విరాడ్వరుణస్య పఙ్క్తిర్విష్ణోర్దీక్షా సోమస్య ॥2॥

ప్రజాపతిర్వా ఏక ఆసీత్సో ఉకామయత యజ్ఞోభూత్వా ప్రజాః సృజేయేతి స దశహోతారం యజ్ఞమాత్మానం వ్యధత్త స చిత్తిగ్ం స్రుచమకురుత చిత్తమాజ్యం వాచం వేదిమాధీతం బర్హిః స్ద శధాత్మానం విధాయ మిథునం కృత్వాయతనమైచ్ఛత్స వై త్రివృత ఏవ ప్రాణానాయతనమపశ్యత్తైః ప్రజా అసృజతోర్ధ్వ ఉదతృణత్పూర్వపక్షః పఞ్చదశస్తేన దేవానసృజత తే దేవా ఊర్ధ్వా ఆప్యాయన్తోర్ధ్వ ఆప్యాయతే య ఏవం వేదావాఙవాతృణ దపరపక్షః పఞ్చదశస్తేనాసురానసృజత తే ఉసురా అవాఞ్చః ప్రాధ్వగ్ంసన్త ప్రాస్య భ్రాతృవ్యో ధ్వగ్ంసతే య ఏవం వేద దివా దేవానసృజత నక్తమసురాగ్ంస్తే దేవాః శుక్లా అభవన్కృష్ణా అసురాః సత్యేన దేవానసృజతానృతేనాసురాగ్ంస్తే దేవాః సత్యమభవన్నృతమసు

రా దక్షిణేన హస్తేన దేవానసృజత సవ్యేనాసురాꣳస్తే దేవా వీర్యవన్త ఉభవన్మృద్ధా అసురాస్తతో దేవా అభవన్పరాసురాస్తద్య ఏవం వేద భవత్యాత్మనా పరాస్య భ్రాతృవ్యో ఉభవతి స్తో ఉమన్యత క్వ హోష్యామీతి స తదేవ నావిన్దత్ప్రజాపతిర్య త్రాహోష్యన్నో అస్యా న్యర్ధోత్వమాసీత్ప్రాణాత్స వా ఇన్ద్రమేవాన్తరాత్మనాయతనమచా యత్స ఇన్ద్రం గచ్ఛస్వా హేత్యపృనద్వీ ఽర్యం వై ప్రాణో వీ ఽర్యమిన్ద్రో వీర్య ఏవ వీర్యమజుహోత్ ॥ 3 ॥

తే వై చతుర్హోతారో న్యసీదన్త్సోమగృహపతయా ఇన్ద్రం జనయిష్యామా ఇతి పృథివీ హోతాసీద్ద్యౌరధ్వర్యుస్త్వష్టాగ్నిర్మిత్ర ఉపవక్తా తే వా ఏతౌ గ్రహా అగృహ్ణత వాచస్పతే వాచో వీర్యేణ సంభృతతమేనాయక్షసే యజ్ఞపతయే వార్యమా స్వస్కరితి త ఏకవిగ్ంశమాయతనమ చాయꣳస్తేనేన్ద్రమజనయꣳస్త ఇన్ద్రం జనయిత్వాబ్రువన్త్స్వరయామేతి తే వై పఞ్చహోతారో న్యసీదన్వరుణగృహపతయో ఉగ్నిర్హోతాసీదశ్వినాధ్వర్యూ రుద్రో అగ్నీద్బృహస్పతిరుపవక్తా యదశ్వినేతి తేన పఞ్చహోతా తేవా ఏతౌ గ్రహా అగృహ్ణత వాచస్పతే హిన్విధే నామన్విధేమ తే నామ విధేస్త్వమస్మాకం నామేతి తే త్రిణవమాయతనమచాయꣳస్తగ్ం సేతుం కృత్వా స్వరాయꣳస్తేన పశూనసృజన్త తాన్దేవతాభ్యో

ఽనయయన్న్యమ్నాయాశ్వమనయఁ స్తస్యార్ధమిన్ద్రియస్యాపాక్రామత్స ఏతం ప్రతిగ్రహమపశ్యత్ ॥ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రస ఇవే ఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం ప్రతిగృహ్ణామి యమాయ త్వా మహ్యాం వరుణో దదాతి సో ఽమృతత్వమశీయ మయో దాత్రే భూయాన్మయో దహ్యాం ప్రతిగ్రహీత్రే ॥ ఇతి ఇసో ఽర్ధమి న్ద్రియస్యోపాధత్తా ఽర్ధమిన్ద్రియస్యోపధత్తే య ఏవం విద్వానశ్వం ప్రతిగృహ్ణాత్యథ యో ఽవిద్వాన్ప్రతి గృహ్ణాత్యర్ధమస్యేన్ద్రియ స్యాపక్రామంతి రుద్రాయ గామనయఁ స్తస్య తృతీయ మిన్ద్రియస్యాపాక్రామత్స ఏతం ప్రతిగ్రహమపశ్యత్ ॥ రుద్రాయ త్వా మహ్యాం వరుణో దదాతి సో ఽమృతత్వమశీయ మయో దాత్రే భూయాన్మయోమహ్యాం ప్రతిగ్రహీత్రే॥ ఇతి సతృతీయ మిన్ద్రియస్యోపాధత్త తృతీయమిన్ద్రియస్యోపధత్తే య ఏవం విద్వాన్గాం ప్రతిగృహ్ణాత్యథ యో ఽవిద్వాన్ప్రతిగృహ్ణాతి తృతీయ మస్యేన్ద్రియస్యాపక్రామత్యగ్నయే హిరణ్యమనయఁ స్తస్య చతుర్థమిన్ద్రియస్యాపాక్రామత్స ఏతం ప్రతిగ్రహమపశ్యత్ ॥ అగ్నయే త్వా మహ్యాం వరుణో దదాతి సో ఽమృతత్వమశీయ మయో దాత్రే భూయాన్మయో మహ్యాంప్రతిగ్రహీత్రే ॥ ఇతి స చ తుర్థమిన్ద్రియస్యోపాధత్త చతుర్థమిన్ద్రియస్యోపధత్తే య ఏవం

విద్వాన్హిరణ్యం ప్రతిగృహ్ణాత్యథ యో ఽవిద్వాన్ప్రతిగృహ్ణాతి చతుర్థమస్యేన్ద్రియస్యాపక్రామతి బృహస్పతయే వాసో ఽనయꣳస్తస్య పఞ్చమమిన్ద్రియస్యాపాక్రామత్స ఏతం ప్రతిగ్రహమపశ్యత్॥ గ్నాస్త్వాకృన్తన్నపసో ఽతన్వత ధియో ఽవయన్బృహస్పతయే త్వా మహ్యం వరుణో దదాతి సో ఽమృతత్వమశీయ మయో దాత్రే భూయాన్మయో మహ్యం ప్రతిగ్రహీత్రే ॥ ఇతి స పఞ్చమమిన్ద్రియస్యోపాధత్త పఞ్చమమిన్ద్రియస్యోపధత్తే య ఏవం విద్వాన్వాసః ప్రతిగృహ్ణాత్యథ యో ఽవిద్వాన్ప్రతిగృహ్ణాతి పఞ్చమమస్యేన్ద్రియస్యాపక్రామత్యుత్తానాయాఙ్గిరసాయా ప్రాణాదనయꣳస్తస్య షష్ఠమిన్ద్రియస్యాపాక్రామత్స ఏతం ప్రతిగ్రహమపశ్యత్ ॥ ఉత్తానాయ త్వాఙ్గిరసాయ మహ్యం వరుణో దదాతి సో ఽమృతత్వమశీయ మయో దాత్రే భూయాన్మయో మహ్యం ప్రతిగ్రహీత్రే ॥ ఇతి స షష్ఠమిన్ద్రియస్యోపాధత్త షష్ఠమిన్ద్రియస్యోపధత్తే య ఏవం విద్వానప్రాణాప్రతిగృహ్ణాత్యథ యో ఽవిద్వాన్ప్రతిగృహ్ణాతి షష్ఠమస్యేన్ద్రియస్యాపక్రామతి ॥ క ఇదం కస్మా అదాత్కామః కామాయాదాత్కామో దాతా కామః ప్రతిగ్రహీతా కామాయ త్వా ప్రతిగృహ్ణామి కామైతత్తే ॥ ఇతి సముద్రో వై కామో దక్షిణా కామో దక్షిణయైవ దక్షిణాం ప్రతిగృహ్ణాతి యో వై తాం

దేవతాం వేద యాగ్రే దక్షిణామనయద్దక్షిణీయో హ భవతి నయతి దక్షిణామ్ ॥ 4 ॥

తే వై స్వర్యన్తో ఽబ్రువన్నతో నో యూయం ప్రయచ్ఛత కేనాయతనేనాత్రైవ వేత్స్యథేత్యబ్రువఁస్తే వై సప్తహోతారో న్యసీదన్నర్యమగృహపతయో మహోష్టావిర్హోతా శ్రీత్సత్యహావిరధ్వర్యురచిత్తపాజా అగ్నీదచిత్తమనా ఉపవక్తానాధృష్యశ్చాప్రతిధృష్యశ్చాభిగరా అయాస్య ఉద్గాతా తే వా ఏతం గ్రహమగృహ్ణత విధే నామన్విధేమ తే నాము విధేస్త్వమస్మాకం నామేతి తే త్రయస్త్రిగ్ ంశమాయతనమచాయఁస్తేనేదగ్ ం సమతన్వన్తస ప్రహోత్రా చ వా ఇదగ్ ం సంతతం త్రయస్త్రిగ్ ంశేన చ యదిదం దేవమనుష్యా అ ఇనో ఽన్యస్మై సంప్రయచ్ఛతే ప్రాణో వై దశహోతా చక్షుశ్చతుర్హోతా శ్రోత్రం పఞ్చహోతా వాక్చాత్మా చ సప్తహోతాగ్నిహోత్రం వై దశహోతా దర్శపూర్ణమాసౌ చతుర్హోతా చాతుర్మాస్యాని పఞ్చహోతా సౌమ్యో ఽధ్వరః సప్తహోతాయుషే కమగ్నిహోత్రగ్ ం హూయతే సర్వమాయురేతి య ఏవం వేద చక్షుషే కం దర్శపూర్ణమాసా ఇజ్యేతే న చక్షుషో గృహే య ఏవం వేద శ్రోత్రాయ కం చాతుర్మాస్యానీజ్యన్తే న శ్రోత్రస్య గృహే య ఏవం వేద వాచే చాత్మనే చ కగ్ ం సౌమ్యో ఽధ్వర ఇజ్యతే న

వాచో నాత్మనో గృహే య ఏవం వేద ప్రజాపతిర్వై దశహోతైకః
సన్భ్రాయిష్ఠభాగ్యాయ్యేవ్హ్నాతీనామేకః సన్భ్రాయిష్ఠో భవతి య ఏవం
వేద తేజసే కం పూర్ణమా ఇజ్యతే సౌమ్యో వై బ్రాహ్మణో దేవతయా
గాయత్రచ్ఛన్దా గాయ త్రో ఽగ్నిః స్వే వావాస్మా ఏతద్దేవతే సప్రస్థే
అకర్మాస్యాన్యో యోగక్షేమస్యేశ ఆయుషే కమమావాస్యేజ్యతే
సమీవ వా ఏష ఆభ్రియతే సర్వమాయురేతి య ఏవం వేద స్వర్గాయ
లోకాయ కగ్ం సౌమ్యో ఽధ్వర ఇజ్యతా ఏతి స్వర్గం లోకం య
ఏవం వేద దశహోత్రాగ్నిహోత్రమున్నీతమభిమృశేద్దశహోత్రా వై
దేవా అగ్నిహోత్రమసృజన్త ప్రజాతమేనత్సృష్టమాలబ్ధ చతుర్హో త్రా
దర్శపూర్ణమాసా అభిమృశేచ్చతుర్హో త్రా వై దేవా దర్శపూర్ణమాసా
అసృజన్త ప్రజాతా ఏనౌ సృష్టా ఆలబ్ధ పఞ్చహోత్రా చాతుర్మాస్యా
న్యభిమృశేత్పఞ్చహోత్రా వై దేవాశ్చాతుర్మాస్యాన్యసృజన్త
ప్రజాతాన్యేనాని సృష్టాన్యాలబ్ధ సప్తహోత్రా సౌమ్యమ
ధ్వరమభిమృశేత్సప్తహోత్రా వై దేవాః సౌమ్యమధ్వరమసృజన్త
ప్రజాతమేనగ్ం సృష్టమాలబ్ధ దశహోతారం వదేత్పురస్తాత్సామి
ధేనీనాం ప్రజాపతిర్వై దశహోతా యజ్ఞముఖగ్ం సామిధేన్యో
మిథునం వావాస్యైతద్యజ్ఞముఖే దధాతి చతుర్హోతారం
వదేత్పురస్తాత్ప్రయాజానాం చతుర్హో త్రా వై దేవా ఇన్ద్రమ

జనయన్నిన్ద్రిం వావాస్యైతద్యజ్ఞే ఉజీజనత్స్రైణ యజ్ఞేన యజతే పఞ్చహోతారం వదేత్పురస్తాద్ధవిషాం పఞ్చహోత్రా వై దేవాః పశూనసృజన్త పరాసురానభావయన్పశూనేవ సృజతే పరా భ్రాతృవ్యం భావయతి సప్తహోతారం వదేత్పురస్తాదను యాజానాగ్ంం సప్తహోత్రా వై దేవాః స్వరాయన్త్స్వరేవైతి దశహోతారం వదేత్పురస్తాద్బహిష్పవమానస్య ప్రజాపతిర్వై దశహోతా యజ్ఞముఖం బహిష్పవమానం మిథునం వావాస్యై తద్యజ్ఞముఖే దధాతి చతుర్హోతారం వదేత్పురస్తాదాజ్యానాం పఞ్చహోతారం వదేత్పురస్తాన్మాధ్యందినస్య పవమానస్య సప్తహోతరం వదేత్పురస్తాదార్భవస్య పవమానస్య సప్తహోత్రా వై దేవాః స్వరాయన్త్స్వరేవైతి యో వై చతుర్హో త్రూననుసవనం తర్పయత ఋవ్యాన్వేద తృప్యతి ప్రజయా చ పశుభిశ్చైతే వై చతుర్హోతారో ఽనుసవనం తర్పయిత ఋవ్యా యద్బ్రాహ్మణా బహువిదస్తానేవ తర్పయతి త ఏనం తృప్తాఃప్రజయా చ పశుభిశ్చ తర్పయన్తి ॥ 5 ॥

యః ప్రజయా పశుభిర్న ప్రజాయేత స ద్వాదశాహాని బరాసీం పరిధాయ తప్తం పిబన్నధః శయిత తపో వై తప్త్వా ప్రజాపతి ర్విధాయాత్మానం మిథునం కృత్వా ప్రజయా చ పశూభిశ్చ ప్రాజా

యతావిహితో హి వా ఏషో ఽమిథునో ఽథైష న ప్రజాయతే తత్తప ఏవ తప్త్వా విధాయాత్మానం మిథునం కృత్వా ప్రజయా చ పశుభిశ్చ ప్రజాయతే ప్రజాపతిర్వై దశహోతా జ్యాయాన్వై ప్రజాపతిర్హోమాత్తస్మాత్తన్న జుహ్వాతి ప్రాణ్యాపానేదపాన ఏవ ప్రాణం జుహోతి సంగ్రామిణం చతుర్హోత్రా యాజయేచ్చతుర్గృహీతమాజ్యం కృత్వా చతుర్హోతారం వ్యాచక్షీత పూర్వేణ గ్రహేణార్ధం జుహుయాదుత్తరేణార్ధం చతుర్హోత్రా వై దేవా ఇన్ద్రమజనయన్న్యతరస్మిన్ఖలు వై స్సంగ్రామ ఇన్ద్రో భవతి స జయతీన్ద్రం వావాస్యైతత్సంగ్రామే ఽజీజనజ్జయతి సంగ్రామం ప్రజాకామం చతుర్హోత్రా యాజయేచ్చతుర్గృహీతమాజ్యం కృత్వా చతుర్హోతారం వ్యాచక్షీతపూర్వేణ గ్రహేణార్ధం జుహుయాదుత్తరేణార్ధం చతుర్హోత్రా వై దేవా ఇన్ద్రమజనయన్ప్రజామస్మై జనయతి నేవ త్వపరో ఽనుజాయతే తేజస్వీవ తు భవతి సర్వేణ హ్యేనమిన్ద్రియేణ జనయతి పశుకామం పఞ్చహోత్రా యాజయేచ్చతుర్గృహీతమాజ్యం కృత్వా పఞ్చహోతారం వ్యాచక్షీత పూర్వేణ గ్రహేణార్ధం జుహుయాదుత్తరేణార్ధం పఞ్చహోత్రా వై దేవాః పశూనసృజన్త పశూనేవ సృజతే భ్రాతృవ్యవన్తం పఞ్చహోత్రా యాజయేచ్చతుర్గృహీతమాజ్యం కృత్వా పఞ్చహోతారం వ్యాచక్షీత పూర్వేణ

గ్రహ్ణీణార్ధం జుహుయాదుత్తరేణార్ధం పఞ్చహోత్రా వై దేవాఅస్సు
రానప్రాభావయన్నప్రా పాప్మానం భ్రాతృవ్యం భావయతి
స్వర్గకామం పఞ్చహోత్రా యాజయేచ్చతుర్గృహీతమాజ్యం కృత్వా
పఞ్చహోతారం వ్యాచక్షీత పూర్వేణ గ్రహ్ణీణార్ధం జుహుయా
దుత్తరేణార్ధం పఞ్చహోత్రా వై దేవాః స్వరాయన్త్స్వరేవైతి యో
యజ్ఞస్య సగ్గ్స్థామను పాపీయాన్మన్యేత తగ్ం సప్తహోత్రా
యాజయేత్సప్తహోత్రా వై దేవా ఇదగ్ం సమతన్వన్త్సమతత
తాజక్తాదృజ్ పునర్భవతి యా దృక్సన్యజతే ॥ 6 ॥

బ్రహ్మవాదినో వదన్తి యదేకో యజ్ఞశ్చతుర్హోతాథ కస్మాత్సర్వే
చతుర్హోతార ఉచ్యన్తా ఇతి చత్వారో వా ఏతే యజ్ఞాస్తేషాం చత్వారో
హోతారస్తచ్చతుర్హోతృణాం చతుర్హోతృత్వం చతుర్ణామేకః సంవత్సరం
నాశ్నీయాత్తద్వ్రతమన్నం వై చతుర్హోతారో ఽన్నవాన్భవతి య
ఏవం వేదాథ యమనూచానగ్ం సన్తం నోపనమేత్సో ఽరణ్యం
పరేత్య బ్రాహ్మణముప ద్రష్టారం కృత్వా చతుర్హోతౄన్వ్యాచక్షీత
బ్రహ్మణో వా ఏతదుద్ధరణం యచ్చతుర్హోతారో బ్రాహ్మణ ఉపద్రష్టోప
ద్రష్టురేవాన్తే బ్రహ్మవిరకస్తదేనమావిర్భూతమావిదం గమయత్యథ
యా విశపేయాతామహం భూయో వేదాహం భూయో వేదేత్యేష
వావ భూయో వేద యశ్చతుర్హోతౄన్వేద చతుర్హోతారో వై యజ్ఞస్య

యోనిశ్చతుర్హోతృభ్యో ఽధి యజ్ఞో నిర్మితో నైనం విశప్తగ్ం హినస్తి చతుర్హోతారం వదేద్దశమే ఽహన్నన్నకామో ఽన్నం వై చతుర్హోతారో ఽన్నో దశమమహరన్నమేవ గత్వాన్నాద్యమవరున్ధ ఏతద్వా అ స్యైతర్హ్యప్రయుక్తమేతదనవరుద్ధం తదేవ ప్రయుఙ్క్తే తదవరున్ధ ఇయం వై సర్పరాజ్ఞీ తస్యా వా ఏతదుక్థ్యం యచ్చతుర్హోతారో హోతావదతి స్తుతం వా ఏతదనుశగ్ంసతి న హి స్తుతమననుశస్తమస్తి ॥ 7 ॥

దేవాశ్చ వా అసురాశ్చాస్పర్ధన్త తే వై సమావదేవ యజ్ఞే కు ర్వాణా ఆయన్యదేవ దేవా అకుర్వత తదసురా అకుర్వత తేన వ్యావృతమగచ్ఛꣳస్తే దేవా అబ్రువన్నేతేమం యజ్ఞం తిర ఉపర్యసురేభ్యస్తꣳస్యామహా ఇతి తమేతావఙ్ఘ్న ఆదాయోద క్రామన్నగ్నిర్యజుర్భిః సవితా స్తోమైరిన్ద్ర ఉక్థామదైర్బృహస్పతిశ్ఛన్దో భిరితి తం తిర ఉపర్యసురేభ్యో ఽతన్వత తమేషాం యజ్ఞమసు రా నాన్వవాయꣳస్తేన వా ఏనానపానుదన్త తతో దేవా అభ వన్పరాసురాస్తద్య ఏవం వేద తిర ఉపరి భ్రాతృవ్యాద్యజ్ఞం త నుతే భవత్యాత్మనా పరాస్య భ్రాతృవ్యో భవత్యేతైరేవ జుహుయా త్సమృతయజ్ఞే చతుర్భిశ్చతుర్భిరన్వాక్యాయ్యం పురస్తాత్పాంతరను వాకస్యైతా వాన్వై యజ్ఞో యావానేవ యజ్ఞస్తం వృఙ్క్తే సయజ్ఞో భవత్యయజ్ఞా ఇతర ఏతైరేవ జుహుయాత్పురస్తాద్దీక్షాయా ఏషా

వై ప్రత్యక్షందీక్షా తామేవాలబ్ధైతైరేవ జుహుయా త్పురస్తా
ద్ద్వాదశాహస్యైష వై ప్రత్యక్షం ద్వాదశాహస్తమేవాలబ్ధైతైరేవా
తిథ్యమభిమృ శేద్యజ్ఞే నైవ యజ్ఞమాలబ్ధ దక్షిణతో వై దేవానసురా
యజ్ఞమజయఁస్త ఉద్దఞ్చః పత్నీభిః సహాగ్నీధ్రం ప్రావి
శఁస్తాన్పత్నీభిః సహ ప్రక్శాయ జిహ్రియతో ఉసురా అపావర్తన్త
తాఁస్తత ఏవానూత్థాయాజయఁస్తతో దేవా అభవన్పరాసురాస్తద్య
ఏవం వేద భవత్యాత్మనా పరాస్య భ్రాతృవ్యో భవతి నాస్య
భ్రాతృవ్యో గృహాన్న పశూనభ్యారో హత్యభి భ్రాతృవ్యస్య గృహానభి
పశూనారోహతి య ఏవం వేదైతాన్యేవాగ్నీధే ఉనుబ్రూయాదగ్నీద్వై
పాత్నీవతస్య యజతి తృస్తా పత్నీ రేతో ధత్తే ప్ర ప్రజయా చ
పశుభిశ్చ ప్రజాయత ఏతైరేవ జుహుయాదన్తరా త్వష్టారం చ పత్నీశ్చ
సంవత్సరం ప్రజాకామో మిథునం వై త్వష్టా చ పత్నీశ్చ త్వష్టా
రం వా ఏతన్మిథునే ఉప్యప్రాట్ప్రజననాయ తన్మిథునం తస్మాదేవ
మిథునాద్యజమానః ప్రజయా చ పశుభిశ్చ ప్రజాయతే విన్దతే
ప్రజామాస్య వీరో జాయతే యది సంవత్సరం జుహ్వాన్న
విన్దేన్నాదృత్యమ్ ॥ 8 ॥

॥ ఇతి ప్రథమకాణ్డే చాతుర్హోతృకో నామ నవమః ప్రపాఠకః ॥

ప్రథమం కాణ్డమ్	అథ దశమ ప్రపాఠకః

చాతుర్మాస్యాని

ఆగ్నేయో ఽష్టాకపాలః సౌమ్యశ్చరుః సావిత్రో ద్వాదశకపాలః సారస్వతశ్చరుః పౌష్ణశ్చరుర్మారుతః సప్తకపాలో వైశ్వదేవ్యామిక్షా ద్యావాపృథివీయా ఏకకపాలో వాజీనాం వాజినమాగ్నేయో ఽష్టాకపాలః సౌమ్యశ్చరుః సావిత్రో ఽష్టాకపాలః సారస్వతశ్చరుః పౌష్ణశ్చరురైన్ద్రాగ్నో ద్వాదశకపాలో మారుత్యామిక్షా వారుణ్యామిక్షా కాయ ఏకకపాలో వాజినాం వాజినమగ్నయే ఽనీకవతే ప్రాతరష్టాకపాలో మరుద్భ్యః సాంతపనేభ్యో మధ్యందినే చరుర్మరుద్భ్యో గృహమేధేభ్యః సర్వాసాం దుగ్ధే సాయమోదన ఇన్ద్రస్య నిష్కాషో మరుద్భ్యః క్రీడిభ్యః సాకగ్ం రశ్మిభిః సప్త కపాల ఆగ్నేయో ఽష్టాకపాలః సౌమ్యశ్చరుః సావిత్రో ఽష్టాకపాలః సారస్వతశ్చరుః పౌష్ణశ్చరురైన్ద్రాగ్నో ద్వాదశకపాలా ఇన్ద్రాయ వృత్రఘ్నే చరుర్వైశ్వకర్మణ ఏకకపాల ఆగ్నేయో ఽష్టాకపాలః సౌమ్యశ్చరుః సావిత్రో ఽష్టాకపాలః సారస్వతశ్చరుః పౌష్ణశ్చరుర్వాయవ్యా యవాగూః ప్రతిధుగ్వేన్ద్రాయ శునాసీరాయ ద్వాదశకపాలః సౌర్య ఏకకపాలః షట్కపాలః పురోడాశో ధానా మన్థః ప్రతిపురుషం పురోడాశా ఏకశ్చాధ్యాదిత్యశ్చరుః ॥ 1 ॥

అగ్నే వేర్హోత్రం వేర్దూత్యమూర్ధ్వో అధ్వరో అస్థాదవతాం నో ద్యావాపృథివీ స్విష్టకృదిన్ద్రాయ దేవేభ్యో భవాస్యఘృతస్య హవిషో జుషాణో వీహిస్వాహా ॥

ప్రఘాస్యాన్హవామహే మరుతో యజ్ఞవాహసః ।
కరమ్భేణ సజోషసః ॥

మో షూ ణ ఇన్ద్రాత్ర పృత్సు దేవాస్తు స్మ తే శుష్మిన్నవయాః॥

మహీ చిద్యస్య మీఢుషో యవ్యా హవిష్మతో మరుతో వన్దతేగీః ॥

యద్గ్రామే యదరణ్యే యత్సభాయాం యదిన్ద్రియే ॥
యదేనశ్చకృమా వయం యదప్సుశ్చకృమా వయమ్ ।
తదేకస్యాపి చేతసి తదేకస్యాపి ధర్మణి ।
తస్య సర్వస్యాగ్ంహసో ఽవయజనమసి ॥
అక్రన్కర్మ కర్మకృతః సహ వాచా మయోభ్వా ।
దేవేభ్యః కర్మ కృత్వాస్తం ప్రేత సుదానవః ॥
పూర్ణా దర్వే పరా పత సుపూర్ణా పునరాపత ।
వస్నేవ విక్రీణావహా ఇషమూర్జగ్ం శతక్రతో ॥
దేహి మే దదామి తే ని మే ధేహి ని తే దధౌ ।

అపామిత్యమివ సంభర కో అమ్మాబదదతే దదత్ ॥ 2 ॥

అత్ర పితరో మాదయధ్వమ్ ॥

సుసందృశం త్వా వయం వసో మఘవన్మన్దిషీమహి ।

ప్ర నూనం పూర్ణబన్ధురః స్తుతో యాసి వశం అను యోజా న్విన్ద్ర తే హరీ ॥

యదన్తరిక్షం పృథివీముత ద్యాం యన్మాతరం పితరం వా జిహిగ్ ంసిమ ।

అగ్నిర్మస్తస్మాదేనసో గార్హపత్యా ఉన్నినేతు దుష్కృతాజ్జాతవేదాః ।

అమీమదన్త పితరో నమో వః పితర ఇషే నమో వః పితర ఊర్జే నమో వః పితరః శుష్మాయ నమో వః పితరో రసాయ నమో వః పితరో యజ్జీవం తస్మై నమో వః పితరో యద్ఘోరం తస్మై స్వధా వః పితరో నమో నమో వః పితరః ॥ ఏషా యుష్మాకం పితర ఇమా అస్మాకం జీవా వో జీవన్తః॥ ఇహ సన్తః స్యామ ॥

పరేతన పితరః సోమ్యాసో గమ్భీరేభిః పథిభిః పూర్వేభిః ।

దధథ నో ద్రవిణం యచ్చ భద్రగ్ ం రయిం చ నః సర్వవీరం నియచ్ఛత ॥

అయా విష్ఠా జనయన్కర్వరాణిస హి ఘృణిరురుర్వరాయ

గాతుః ।

స ప్రత్యఙ్ఙేధరుణో మధ్వో అగ్రగ్స్వాం యత్తనూం త

న్వామైరయత ॥

అక్షన్నమీమదన్త హ్యవ ప్రియా అధూషత ।

అస్తోషత స్వభానవో విప్రా నవిష్ఠయా మతీ యోజా న్విన్ద్ర

తే హరీ ॥

మనో న్వాహువామహే నారాశగ్ంసేన స్తోమేన ।

పితౄణాం చ మన్మభిః ॥

ఆ న ఏతు మనః పునః క్రత్వే దక్షాయ జీవసే ।

జ్యోక్చ సూర్యం దృశే ॥

పునర్నః పితరో మనో దద్దాతు దైవ్యో జనః ॥

జీవం వ్రాతగ్ం సచేమహి ॥

అగ్నే తమద్యాశ్వం న స్తోమైః క్రతుం న భద్రగ్ం హృ

దిస్పృశమ్ ।

ఋధ్యామ్యా తా ఓహైః ॥ 3 ॥

ఆఖుం తే రుద్ర పశుం కరోమ్యేష తే రుద్ర భాగస్తం జుషస్వ

సహస్రస్వామ్బికయా స్వాహా ॥

అవామ్బ రుద్రమదిమహ్యవ దేవం త్ర్యమ్బకమ్ ।

యథా నో వస్యసస్కరద్యథా నః శ్రేయసస్కరత్ ॥

యథా నో భూయసస్కరద్యథా నః ప్రతరం తిరాద్యథా నో వ్యవసాయయాత్ ।

భేషజం గవే అశ్వాయ పురుషాయ భేషజమ్ ।

అథో అస్మభ్యం భేషజగ్ం సుభేషజం యథాసతి సుగం మేషాయ మేష్యై ॥

త్ర్యమ్బకం యజామహే సుగన్ధిం పుష్టివర్ధనమ్ ।

ఉర్వారుకమివ బన్ధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్ ।

రుద్రైష తే భాగస్తేనావసేన పరో మూజవతో ఽతీహి ॥

పినాకహస్తః కృత్తివాసా అవతతధన్వా ॥ 4 ॥

దేవాశ్చ వా అసురాశ్చాస్మింల్లోక ఆసన్త్స ప్రజాపతిర కామయత ప్రాసురాన్నుదేయ ప్రజాః సృజేయేతి స చాతుర్మాస్యాన్యపశ్యచ్చాతుర్మాస్యైర్వై సో ఽసురాన్ప్రాణుదత చాతుర్మాస్యైః ప్రజా అసృజత తద్య ఏవం విద్వాగ్ంశ్చాతుర్మాస్యైర్యజతే ప్ర భ్రాతృవ్యం నుదతే ప్ర ప్రజయా చ పశుభిశ్చజాయతే ఽగ్నిష్టోమాద్వైశ్వదేవం యజ్ఞక్రతుం నిర్మాయ ప్రజాపతిః ప్రజా అసృజతోక్థ్యాద్వరుణప్రఘాసాన్యజ్ఞక్రతుం

నిర్మిమ్ యేమాః ప్రజా వరుణేనా గ్రాహయదతిరాత్రాత్సాకమే
ధాన్యజ్ఞక్రతుం నిర్మా యేన్ద్రో వృత్రమహన్త్సృష్టా వా అన్యాః ప్రజా
ఆసన్నసృష్టా అన్యా అథ ప్రజాపతిరకామయత ప్రజాః సృజేయేతి
సంవత్సరో వై యజ్ఞో యజ్ఞః ప్రజాపతిః స ఏతే మిథునే పయసీ
ఆత్మన్నధత్తోధన్యం చ వహ్యం చాథైతాభ్యో దేవతాభ్య ఏతాని
హవీగ్ంషి భాగం నిరవపత్తైః ప్రజా అసృజత ఋతుభ్యో వై తాః
ప్రజాః ప్రాజాయన్త ఋతవో వా ఏతాని పఞ్చ హవీగ్ంషి పఞ్చ
ఖహ్యృతవస్తతః ప్రజాయతే ఽగ్నిరేవ ప్రావాపయత్సోమో వై రేతో
ఽదధాన్మిథునం వా అగ్నిశ్చ సోమశ్చ సవితా ప్రాసువత్ప్ర
జననాయ సంవత్సరో వై సవితా ద్వాదశ మాసాః సంవత్సరస్తస్మా
ద్వాదశకపాలో ఽథో వైశ్వదేవత్వా యైవ ద్వాదశకపాల
ఉపాగ్ంశుయుజత్యనిరుక్తో హి సంవత్సరః సరస్వత్యైవ సృష్టాసు
వాచమదధాత్పూషణం ప్రతిష్ఠామభ్యసృజ్యన్త వాగ్వై సరస్వతీ
పశవః పూషా మిథునం వాక్చ పశవశ్చ మధ్యతః ప్రజాపతి
నాసృజ్యన్తాన్తతో మిథునాద్విష్వూచీః ప్రాజాయన్త తన్మధ్యత
ఏవైతత్ప్రజాపతినా సృజ్యన్తే ఽథాద్బో ఽన్తతో మిథునాద్విష్వూ
చీః ప్రజాయన్తే వార్త్రఘ్నాని వా ఏతాని హవీంష్యగ్నినా వా అనీ
కేనేన్ద్రో వృత్రమహన్త్సోమేన రాజ్ఞాసవితృప్రసూతః సరస్వత్యా చేత్రా

పూషైనం వీర్యేణాన్వతిష్ఠత విజితిర్వా ఏతాని హవీగ్ంషీన్ద్రో వై వృత్రమహన్త్స విష్వఙ్ వీర్యేణ వ్యార్ఛత్తదిదగ్ం సర్వం ప్రావిశదప ఓషధీర్వనస్పతీగ్ంస్తేన దేవా అశ్రామ్యగ్ంస్తత్స మానయగ్ంస్తత్సాన్నాయ్యస్య సాన్నాయ్యత్వం తద్య ఏవం విద్వాన్త్సాన్నాయ్యేన యజత ఋధ్నోతి ॥ 5 ॥

మిథునం వై దధి చ శృతం చాథ యత్సగ్ంసృష్టమాణ్డమివ మస్త్వివ పరీవ దదృశే గర్భ ఏవ స తపసో వై తాః ప్రజాః ప్రాజాయన్త తపస్త్వం వా ఏతద్గచ్ఛతి యజ్ఞ్యాతత్వం గచ్ఛతి తతః ప్రజాయతే ఉతైషా వైశ్వదేవ్యామిక్షాః ప్రజాపతిః ప్రజా అసృజత తా వైశ్వదేవేనైవాసృజత తస్మాదిమా వైశ్వదేవీః ప్రజా విశ్వాన్దేవాన్యజతి స్తోకా వై విశ్వే దేవాస్తాన్వా ఏతద్యజత్యథో అముతః ప్రదానాద్ధి మనుష్యా యజ్ఞముపజీవన్తి యోనిర్వా ఏష ప్రజానాం తం మరుతో ఉభ్యకామయన్త తతోగ్ం ఉహోగృహీతా అసృజ్యన్త యత్స్వతవద్భ్యః స్వత్వాయైవ నిష్కృత్యై ప్రజననో వా ఏష పశూనాం యన్మారుతః సప్తకపాలో భవతి సప్త హి మరుతో విణ్మారుతో ఉథో నిరవత్యా ఏవ మారుతో ఉథో గ్రామ్యమేవైతేనాన్నాద్యమవరున్ద్ధే ॥ 6 ॥

తా వైశ్వదేవేన సృష్టా విషూచీర్వ్యద్రాయగ్ంస్తాః

ప్రజాపతిర్ద్యావాపృథివీయ్యేన పర్యగృహ్ణాద్యద్ద్యావాపృథివీయ్యః ప్రజానాగ్ం సృష్టానాం పరిగృహిత్యై యదేకకపాలస్తేన ప్రాజాపత్యాః ప్రజాపతా ఏవ దేవతాసు ప్రతితిష్ఠతి యజమానో వా ఏకకపాల ఆహవనీయః స్వర్గో లోకో యత్సర్వహుతం కరోతి హవిర్భూతమే వైనగ్ం స్వర్గం లోకం గమయతి యజమానం వై హూర్ఛన్తం ప్రజా అనుహూర్ఛన్తి యజమానం ప్రతితిష్ఠన్తం ప్రజా అనుప్రతితిష్ఠన్త్యప్రజుహ్వోత శివ్యాః ప్రతిష్ఠిత్యై సర్వహుతం కరోతి ప్రతిష్ఠిత్యై యజమానో వా ఏకకపాలః పశవో ఘృతం తదభిపూర్య్యః పశుభి రేవైనగ్ం సమర్ధయతి యదభిపూరయే దధరమేనం పశుభ్యః కుర్యాదభుఞ్జన్త ఏనం పశవా ఉపతిష్ఠేయురావిఃపృష్ఠః కార్యః పశూభ్య ఏవైనముత్తరమకర్భుఞ్జన్త ఏనం పశవా ఉపతిష్ఠన్తే తన్న సూర్క్ష్య మభిపూర్య్య ఏవ న హి పశవో న భుఞ్జన్తి యత్ప్రాఙ్ పద్యేత యజమానః ప్రమీయేత యద్దక్షిణా ప్రజామస్య నిర్ద హేద్యత్ప్రత్యఙ్పత్నీ ప్రమీయేత యదుదఙ్పశూనస్య నిర్దహేద్యద్ధు త్తానః పతేత్పర్జన్యో ఒవర్షుకః స్యాత్సునరాదాయాభిఘార్య హోత శివ్యో యజమానస్య ప్రతిష్ఠిత్యై వరో దక్షిణా వరేణైవ వరగ్ం స్పృణోత్యాత్మా హి వరస్త్రిధాసంనద్ధం బర్హిర్భవతి త్రేధాసంనద్ధ ఇధ్మస్త్రిధావిహితాని చాతుర్మాస్యాని సంవత్సరం వై

చాతుర్మాస్యాని సంవత్సరేణాగ్నిం మన్థన్త్యగ్నిం వై ప్రజా అను ప్రజాయన్తే ప్రజననో వా ఏష మథ్యతే ఉత్థో వృషాణం వా ఏతద్యజమానాయ జనయన్తి వసన్తా యష్టవ్యం ప్రజననాయ ప్రవణేయష్టవ్యం ప్రజననాయ నోత్తరవేదిముపవపన్తి ప్రజననాయ ప్రస్వో భవన్తి ప్ర మా జనయానీతి పశవో వై పృషదాజ్యం నానారూపా వై పశవస్తస్మాన్నానారూపమాగ్నేయం ఘృతమైన్ద్రం దధ్యైన్ద్రాగ్నం పృషదాజ్యం దేవతయా ప్రాణాపానౌ వా ఇన్ద్రాగ్నీ మిథునం ప్రాణాపానౌ మిథునయోనయః ప్రజా మిథునాత్ఖలు వై ప్రజాః పశవః ప్రజాయన్తే తన్మిథునం తస్మాదేవ మిథునాద్యజమానః ప్రజయా చ పశుభిశ్చ ప్రజాయతే యది వసన్తా యజేత ద్విరుపస్తృణీయాత్సకృదభిఘారయేదోషధయో వై పశవా ఓషధీష్వేవ పశూన్ప్రతిష్ఠాపయతి యది ప్రావృషి యజేత సకృదుపస్తృణీయా ద్విరభిఘారయేద్వృష్ట్యైవ పశూనభిజిఘర్తి ॥7॥

ప్రాణేభ్యో వై తాః ప్రజాః ప్రాజాయన్త ప్రాణా వా ఏతాని నవ హవీగ్ంషి నవ హి ప్రాణా ఆత్మా దేవతా తతః ప్రజాయతే నవ ప్రయాజా నవానుయాజా ద్వా ఆజ్యభాగా అష్టౌ హవీగ్ంష్యగ్నయే సమవద్యతి వాజినో యజతి తత్త్రిగ్ంశత్త్రిగ్ంశదక్షరా విరాడ్విరాజేవ ప్రతితిష్ఠతి విరాజో వై యోనేః ప్రజాపతిః ప్రజా

అసృజత విరాజో వా ఏతద్యోనేర్యజమానః ప్రజాయతే
త్రిగ్ంశత్త్రిగ్ం శద్వై రాత్రయో మాసో యో మాసః స సంవత్సరః
సంవత్సరః ప్రజాపతిస్తత్ప్రజాపతేశ్చ వా ఏతద్విరాజశ్చ
యోనేర్మిథునాద్యజమానః ప్రజాయతా ఏకైకయా వా ఆహుత్యా
ద్వాదశ ద్వాదశ రాత్రీరయుత తా యావతీః సంఖ్యానే తావతీః
సంవత్సరస్య రాత్రయః సంవత్సరమేవ భ్రాతృవ్యాద్వృఙ్క్తే
వైశ్వదేవేన చతురో మాసో ఽయువత వరుణప్రఘాసైః పరాఙ్
శ్చతురః సాకమేధైః పరాఙ్ శ్చతురస్తానేవ భ్రాతృవ్యాద్వృఙ్క్త
ఋతుయాజీ వా అన్యశ్చాతుర్మాస్యయా ఽజ్యన్యో యో వసన్తో
ఽభూత్ప్రావృడభూచ్ఛరదభూదితి యజతే స ఋతుయాజ్యథ
యస్త్రయోదశం మాసగ్ం సంపాదయతి త్రయోదశం
మాసమభియజతే స చాతుర్మాస్యయా ఽజ్య్రో జాఙ్ స్త్రీనిష్ట్వా
చతుర్థముత్సృజేత ఋజూ ద్వౌ పరా ఇష్ట్వా తృతీయముత్సృజేత
యే వై త్రయః సంవత్సరాస్తేషాగ్ం షట్త్రిగ్ంశత్పూర్ణమాసా యౌ
ద్వౌ తయోశ్చతుర్విగ్ంశతిస్త ఽద్యే ఽమీ షట్త్రిగ్ంశత్యధి తానస్యాం
చతుర్విగ్ం శత్యాముపసంపాదయత్యేష వావ స త్రయోదశో
మాసస్తమేవైతత్సంపాదయతి తమభియజతే వైశ్వదేవేన యజేత
పశుకామో న వరుణ ప్రఘాసైర్న సాకమేధైః సర్వో వై పురుషః

సాహస్రో జాయతే యావత్తరసం ఇత్యేవైతి ప్రజననం వా ఏతద్వీర్యద్వైశ్వదేవ యద్వైశ్వదేవేన యజతే ప్రజననాయ వా ఏతద్యజతే స్వాం మాత్రాం గచ్ఛానీతి స యదా సహస్రం పశూన్గచ్ఛేదథ వరుణప్రఘాసైర్యజతే యదేవాదః సహస్రమగఁస్తస్యైతదగ్ంహో ఉవయజతి ॥ 8 ॥

యదబర్హిషః ప్రయాజేషు యజత్యోషధీస్తద్యజతి యద్బర్హిరనుయాజేషుఫలం తద్వాద్బర్హిర్వారితీనాం యదేవాదః ఫల్గాత్ప్రజాయతే తదేతద్యజతి యద్ధుర ఉపస్థం తద్యదుషాసానక్తా వ్యుష్టిం చైవ నిర్ముక్తిం చ యజ్ఞోష్టీ యదేవ జాతం చ జనిష్యమాణం చ యదూర్జాహుతీ యదేవాత్తి చ పిబతి చ యద్దైవ్యా హోతారేమే ఏవ యత్తిస్రో దేవీర్వా గ్వై తిస్రో దేవీర్వాచం వా ఏతద్యజత్యథో ఛన్దాగ్ంసి వై వాక్ఛన్దాగ్ంసి వా ఏతద్యజతి తనూనపాద్వై యజ్ఞో ఽప్రస్తుతోనరాశగ్ంశః ప్రస్తుతస్తస్మాత్తనూనపాతం ప్రయాజేషు యజత్యప్రస్తుతో హి తర్హి యజ్ఞస్తస్మాదు నరాశగ్ంసమనుయాజేషు యజతి ప్రస్తుతోహి తర్హి యజ్ఞో వనస్పతిం యజతి సోమో వై వనస్పతిః సౌమీరిమాః ప్రజాః ప్రజాస్వేవ రసం దధాతి త్వష్టారం యజతి త్వష్టా హి రూపాణి వికరోతి వాజినో జయతి పశవో వై వాజనస్తాన్వా ఏతద్యజత్యథో

ఛన్దాగ్ంసి వై వాజినశ్ఛన్దాగ్ంసి వా ఏతద్యజతి పశవో వై వాజినస్తన్న సగ్గ్స్థాప్యం యత్సగ్గ్స్థాపయేత్తానేవ సగ్గ్స్థాపయేద సగ్గ్స్థితా ౩హ్యేతే సదది ప్రజాయన్తే న వా ఏష సుయజ్ఞ ఇవ సగ్గ్స్థితే హి ప్రహృతేషు పరిధిషు జుహోతి యదవ్యవానం యజతి తేన యజ్ఞః క్రియతే ఽనుయజతి సమిష్ట్యా ఏవ ప్రతిష్ఠిత్యై బర్హిరనుషిఞ్చన్నృహ్ణాత్యృషభేష్వేవ రేతో దధాత్యూర్ధ్వజ్ఞురాసీనో యజత్యూర్ధ్వజ్ఞవో హి పశవః పశుషు రేతో దధత్యథో ఊర్ధ్వజ్ఞుర్హి ప్రజాపతిః ప్రజా అసృజత దిగ్భ్యో జుహోతీమా ఏవ దిశో రసేన వ్యనక్తి ప్రాచీముత్తమాం జుహోతి ప్రాచీమేవ దిశం పునరుపావర్తన్తే సముపహ్వయన్తే సోమపీథ ఇవ ౩హేష ఋత్విజః ప్రాశ్నన్తి ॥ వాజినో మే యజ్ఞం వహాన్ ॥ ఇతి సమావఙ్క్షో భక్షయన్తి సమావఙ్క్ష ఏవవాజం విభజన్త ఆత్మనా ప్రాశ్నాత్యాత్మన్నేవ వాజం ధత్తే ॥9॥

తా వైశ్వదేవేన సృష్టాస్తస్మిగ్గ్స్తరుణిమని వరుణో ఽగృహ్ణాత్తద్ధా హురతి వై తాః ప్రజాపతిమచరగ్గ్స్తా అతిచరన్తీర్వరుణేనాగ్రాహ యత్తస్మాత్పితా నాతిచరితవా ఇతి వైశ్వదేవేన వై ప్రజాపతిః ప్రజా అసృజత తస్య మరుతో హవ్యం వ్యమథ్నత తతోగ్ం ఽహో గృహీతా అసృజ్యన్త తాభ్యో భేషజమైచ్ఛత్తద్వా ఆత్మన్నైవైచ్ఛత్స ఏతత్పయ ఆత్మనో ఽధి నిరమిమీత తేనాభ్యో ఽగ్ంహో

ఉవాయుజత్తదగ్ ంహ్హో వా ఏషావ్షేష్టి ర్యద్వరుణప్రఘాసా యద్వరుణప్రఘాసైర్యజేత సర్వస్యాగ్ ంహసో ఉవేష్టైవ్య జగ్ధ్వా ద్వై తాః ప్రజా వరుణో ఉగృహ్ణాత్తస్మాద్వరుణప్రఘాసా యావత్కుమా ఖరే ఉమ్నో జాత ఏనస్తావదస్మిన్నేనో భవతి యో వరుణప్రఘాసైర్యజ తే సావి త్రో ఉష్టాకపాలో భవతి గాయత్రో వై దేవానాగ్ ం సవితా ద్వాదశకపాల ఐన్ద్రాగ్నో దేవతయా యద్వై తద్వరుణగృహీతా అవేష్టియన్తేవ తదాస్వైన్ద్రాగ్నీ బలమధత్తాగ్ ం శిథిరా వై తాః ప్రజా వరుణో ఉగృహ్ణాత్తాస్వైన్ద్రాగ్నీ బలమధత్తామోజో వై వీర్యమిన్ద్రాగ్నీ ఓజో వా ఏతద్వీర్యం మధ్యతః ప్రజానాం ధీయతే న వై తాః ప్రాణఞ్ఛస్తా అప్రాణతీర్వరుణో ఉగృహ్ణాత్ప్రాణాపానౌ వా ఇన్ద్రాగ్నీ ప్రాణాపానౌ వా ఏతన్ముఖతః ప్రజానాం ధీయతే అథైతాని పఞ్చ హవీగ్ ంషి సన్తత్యై నిరవత్త్యై మారుతీ నిర్వరుణత్వాయ వారుణీ కన్త్వాయ కాయో యద్వై తద్వరుణగృహీతాభ్యః కమభవ త్తస్మాత్కాయః ప్రజాపతిర్వై కః ప్రజాపతిర్వై తాః ప్రజా వరుణే నాగ్రాహయద్యత్కాయ ఆత్మన ఏవైనా వరుణాన్ముఞ్చతి ॥10॥

ఋతం వై సత్యం యజ్ఞో ఉనృతఞ్ స్త్ర్యనృతం వా ఏషా కరోతి యా పత్యుః క్రీతా సత్యథాన్యైశ్చరత్యనృతమేవ నిరవదాయ ఋతగ్ ం సత్యముపైతి యన్మిథుయా ప్రతిబ్రూయాత్ప్రియతమేన

యాజయేదథ యద్వా చయుతి మేధ్యామేవైనాం కరోత్యామపేషా భవన్తి సర్వస్యాగ్ంహసో ఽవేష్ట్యై యద్భ్రాజ్యేయురనవేష్ట మగ్ంహః స్యాత్పాత్రేభ్యో వై తాః ప్రజా వరుణో ఽగృహ్ణాద్య త్పాత్రాణి పాత్రేభ్య ఏవైనా వరుణాన్ముఞ్చతి ప్రతిపురుషం భవన్తి ప్రతిపురుష మేవాగ్ంహో ఽవయజత్యేకమధి భవతి గర్భేభ్యస్తేన నిరవదయతే ఽన్నాద్వై తాః ప్రజా వరుణో ఽగృహ్ణాఞ్చార్పే ణాన్నం బిభ్రతి తస్మాఞ్చార్పేణ జుహుతః స్త్రీపుగ్ంసౌ జుహుతో మిథునా ఏవ ప్రజా వరుణాన్ముఞ్చతః పురస్తాత్ప్రత్యఞ్చౌ తిష్ఠన్తౌ జుహుతః పురస్తాదేవాగ్ంహో ఽవయజతో యత్పాత్రాణి య ఏవ ద్విపాద్గః పశవో మిథునాస్తేషామే తత్పురస్తాదగ్ంహో ఽవయజతో ఽథ యన్మేషశ్చ మేషీ చ య ఏవ చతుష్పాదః పశవో మిథునాస్తేషా మేతదుపరిష్టాదగ్ంహో ఽవయజత ఉభయత ఏవాగ్ంహో ఽవయజతః పురస్తాచ్చోపరిష్టాచ్చ ॥ 11 ॥

యద్వై ప్రజా వరుణో గృహ్ణాతి శమ్యం చైవ యవం చాపి న గృహ్ణాతి హేమన్తో హి వరుణో యా ఏవావరుణగృహీతా తాభ్యా మేవైనా వరుణాన్ముఞ్చతి వరుణో వై యవో వరుణదేవ త్యాః స్వేనైవైనా భాగధేయేన వరుణాన్ముఞ్చత్యన్నృతాద్వై తాః ప్రజా వరుణో ఽగృహ్ణాద్యదేతా అనృతపశూ అనృతాదేవైనా

వరుణాన్మిఇచ్ఛతో మిథునౌ భవతో మిథునా ఏవ ప్రజా
వరుణాన్మిఇచ్ఛతో లోమశౌ భవతో మేధ్యత్వాయ యే హి పశవో
లోమ జగృహుస్తే మేధం ప్రాపుః శమీపర్ణాని భవన్తి శంత్వాయ
భూర్జో వై నామైష వృక్షః కార్యా ఏతస్య స్రుచః ప్రజాపతిర్వా
అన్నాద్యమవరుద్ధం నాశక్నోత్తఇన్శతేధ్మేనావారున్ధ పరఃశతాని
కార్యాణ్యన్నాద్యస్యా వరుద్ధ్యై సహస్రేధ్మో హ ఇత్యేవాగ్ంహసో
ఉవేష్టిం విద్యాచ పరః సహస్రాణి కార్యాణి సర్వస్యాగ్ంహసో
ఉవేష్ట్యై యదా పాత్రాణి జుహ్వాత్యథాగ్నిగ్ం సంమార్ష్టి యస్మి
న్నేవాగ్ంహో ఉవాయూక్షుస్తస్మిన్నుత్పూతే దేవతా యజా ఇతీన్ద్రో
వై యతీన్సాలావృకేయేభ్యః ప్రాయుచ్ఛత్తేషాం వా ఏతాని శీర్షాణి
యత్ఖర్జూరాః సోమపీథో వా ఏ ఇషో ఉస్యా ఉద్దైషద్యత్కరీరాణి
సౌమ్యాని వై కరీరాణి సౌమీ హ ఇత్యేవాహుతిరముతో వృష్టిం
చ్యావయతి యత్కరీరాణి భవన్తి వృష్ట్యా అన్నాద్యస్యావరుద్ధ్యై
॥ 12 ॥

ప్రజాపతేర్వా ఏతజ్జ్యేష్ఠం తోకం యత్పర్వతాస్తే పక్షిణ
ఆసన్స్తే పరాపాతమాసత యత్ర యత్రాకామయన్తాథ వా ఇయం
తర్హి శిథిరాసీత్తేషామిన్ద్రః పక్షానచ్ఛినత్తైరిమామదృగ్ంహద్యే పక్షా
ఆసన్స్తే జీమూతా అభవన్స్తస్మాదేతే సదది పర్వతముపప్లవన్తే

యోనిర్హ్యేషామేష తతో యః ప్రథమో రసః ప్రాక్షరత్తాని
కరీరాణ్యభవగ్ంస్తదేతదుత్ప్రావృష్టి జీమూతాః ప్లవన్తే యజన్తే
వరుణప్రఘాసైః కరీరాణి భవన్తి వృష్టిం తైః సంతనోతి తస్మాత్తర్హి
భూయిష్ఠం వర్షతి వృష్టిగ్ం హి సంతనోతి న వై వైశ్వదేవ
ఉత్తరవేదిముపవపన్త్యపాత్ర వపన్తి ప్రజాతాః ప్రజాః ప్రతిగృహ్ణాదితి
యేయముత్తరా వేదిర్యా అత్రీః ప్రజాస్తాస్తామేషా యోనిస్తా
ఏతామనుప్రజాయన్తే యేయం దక్షిణా వేదిర్యా ఆద్యాః ప్రజాస్తాస్తా
మేషా యోనిస్తా ఏతామనుప్రజాయన్త ఉభయీరేవ ప్రజాః
ప్రజనయత్యత్రీశ్చాద్యాశ్చాయం వావ హస్తా ఆసీన్నాయం
తద్యేయం దక్షిణా వేదిస్తయేమమవిన్దగ్ంస్తస్మాదేష ఏతస్య పరివేష్టా
కనీయాన్హి తస్మాత్కనీయాన్జ్యాయాగ్ంసం పరివేవేష్టి సమే ప్రాచీ
భవతః సమౌ హీమౌ ప్రాఞ్చౌ హస్తా అసంభిన్నే భవతః
సర్వస్యాగ్ంహసో ఽవేష్ట్యై యత్సంభిద్యేరనవేష్టమగ్ంహః
స్యాదేకస్యాం పశ్చాత్సంభినత్త్యనుసంతత్యా ఉపేమాం వపతి
నేమామన్వభ్యారోహత్యక్షత్రం వా ఇన్ద్రో విణ్మరుతో
నానాయజతః పాపవసీయసస్య వ్యావృత్త్యై యదేవాధ్వర్యుః కరోతి
తత్ప్రతిప్రస్థాతా కరోతి తస్మాద్యద్రాజా కరోతి తద్విట్కరోతి న
వై వైశ్వదేవే త్రిగ్ంశదాహుతయః సన్తి న సాకమేధేషు

వరుణప్రఘాసేషు వావ త్రిగ్ ంశదాహుతయో వైరాజో వై పురుషో దశ హస్త్యా అఙ్గులయో దశ పాద్యా దశ ప్రాణా యత్తర్హ్యవభృథమభ్యవయన్తి యజమానస్య నిర్వరుణత్వాయ యద్వై యజ్ఞస్య స్వగాకృతిం న ప్రాప్నోతి తద్వరుణో గృహ్ణాతి యన్నిష్కాషేణావభృథమభ్యవయన్తి యదేవాత్ర వరుణస్య న్యక్తం తస్యైషా నిరవత్తిరనపేక్షమాణా ఆయన్తి వరుణస్యానన్వవాయాయ పరోగోష్ఠం మార్జయన్తే పరోగోష్ఠమేవ వరుణం నిరవదయన్తా ఏధో ఽస్యేధిషీమహీతి నిర్వరుణా ఏవ భూత్వైధితుముపయన్తి సమిదసి సమేధిషీమహీతి సమిద్ధా ఏవ ॥ 13 ॥

ప్రజాః సృష్ట్వాగ్ ంహో ఽవయుజ్య స్తోకామయత వృత్రగ్ ం హన్యామితి స ఏతాభిర్దేవతాభిః సయుగ్భూత్వా మరుద్భిర్విశాగ్నినానీకేనోపప్లాయత స వృత్రమేత్య వృత్రం దృష్ట్వోరుస్కమ్భగృహీతో ఽనభిధృష్ణువన్నతిష్ఠత్తం మరుతో ఽధ్యైయన్త తే ఽత్యైషఙ్క్స్తస్య యదామర్మాగచ్ఛన్నథాచేష్టత్సంవా ఏనం తదతపఙ్క్స్తస్మాత్సాన్తపనా అగ్నినా వా అనీకేనేన్ద్రో వృత్రమహఙ్క్స్తదనీకత్వా యైవైషో ఽర్థో అగ్నిర్వై దేవానాగ్ ం సేనానీస్తత్సేనోత్థాపనీయమేవైతదిన్ద్రో వై వృత్రాయ వజ్రముద్యమం నాశక్నోత్స ఏతం మరుద్భ్యో భాగం నిరవపత్తం వీర్యాయ సమతపఙ్క్ స్తంతేన వీ

ఽర్యేణోదయచ్ఛన్త్స౦వా ఏనం తదతపఙ్స్తస్మాత్సాంతపనా మధ్యం దినే చరుర్నిరుప్యస్తర్హ్యభా అన్తౌ తపతి చరుః స్యాత్తగ్ంహి సర్వతస్తపతి దేవా వై వృత్రస్య మర్మనావిన్దఙ్స్తం మరుతః క్షురపవినా వ్యయుః సంవా ఏనం తదతప స్తస్మాత్సాంతపనాః ॥14॥

తే వై శ్వో భూతే వృత్రగ్ం హనిష్యన్తా ఉపావసఙ్స్తే ఉబ్రువన్కస్య వాహేదఙ్ శ్వో భవితా కస్య వా పచతేతి త ఏతమ్యో దనమపచఙ్స్తేన పశూనచికయుస్తే ఉ విదుర్యతరాన్వా ఇమ ఉపావర్త్స్యన్తి త ఇదం భవిష్యన్తీతి తేభ్యో వా ఏతేన ప్రాత్తి ష్ఠఙ్స్తానేతేనా యచ్ఛఙ్స్తత్పశూనాం వావైషాయుతిస్తే వై శ్వో విజయినో ఉవసఙ్స్తే ఉబ్రువన్కస్య వాహేదఙ్ శ్వో భవితా కస్య వా పచతేతి త ఏతమ్యోదనమపచఙ్స్తే ఉబ్రువన్మాహుతమ శిష్మేతి తం మరుద్భ్యో గృహమేధేభ్యో ఉ జుహవుః పశవో వై మరుతో గృహమేధాః పశుభ్యో వై తే తమజుహవుస్తే వై సంయత్తా ఆసఙ్స్తే ఉసురా దేవేభ్యః క్షుదం ప్రాహిణ్వఙ్స్తాం దేవాః ప్ర తిశ్రుత్యైతమ్యోదనమపచన్త్సా దేవేషు లోకమవిత్త్వా న్పునరసు రాన్ప్రావిశత్తతో దేవా అభవన్పరాసురాస్తద్య ఏవం విద్వానేతమ్యో దనం పచతి భవత్యాత్మనా పరాస్య భ్రాతృవ్యో భవత్యపి ప్రతివేశం

పచేద్భ్రాతృవ్యాయైవ క్షుధం ప్రహిణోతి యద్వై చాతుర్మాస్యానాం పాకయజ్ఞస్యైవ తదేషాం పశవ్యం పశవ్యో గృహమేధో న ప్రయాజాన్యజతి నానుయాజాన్న సామిధేనీరన్వాహాజ్యభాగౌ యజతి యజ్ఞత్రాయా అగ్నయే సమవద్యత్యగ్నిర్వై సమిష్టిరగ్నిః ప్రతిష్ఠితిః సమిష్ట్యా ఏవ ప్రతిష్ఠిత్యా ఇడాముపహ్వాయన్తే పశవో వా ఇడా పశవ్యో గృహమేధస్తస్మాదిడాముపహ్వాయన్తే నిష్కాషం నిదధాత్యనుసంతత్యై ॥15॥

తేషాం వా ఉభయేషామిన్ద్రః ప్రావసత్తే దేవా ఏతమిన్ద్రాయ భాగం న్యదధురస్మాఇన్ద్రో నిహితభాగో వృణతా ఇత్యృషభమాహ్వాయన్తీన్ద్రం వా ఏతం నిహ్వాయన్తే రువథో వషట్కారో ఉథో అసురాణాం వా ఏతదృషభమత్యాహ్వాయన్త్యస్మాన్ప్రజనయాదితి సవత్సా గావో వసన్తి సాకమేధత్వాయ యస్త్ర్యశ్నాతి సాకమేధత్వాయ యత్స్త్రీ నాశ్నీయాదసాకమేధాః స్యురథ యస్త్ర్యశ్నాతి నసాకమేధత్వాయ నిర్ఋతిర్వా ఏతద్యజ్ఞస్య గృహ్ణాతి యత్స్త్ర్యశ్నాతి నిర్ఋతిర్హి స్త్రీ నిర్ఋతిగృహీతా వై దర్విస్తస్మాద్ధ్యావచ్చరత్యేష ఖలు వై స్త్రియా హస్తో యద్దర్విర్యద్దర్వ్యా జుహోతి నిర్ఋతిగృహీతయైవ నిర్ఋతిం నిరవదయతే స వై శ్వో భూతే వృత్రగ్ం హన్తుముపప్లాయత తం మరుతః పరిక్రీడన్త ఆసగ్ంస్త

ఽస్యైప్త్వా వ్యనయ॒న్త్సస్తే ఽభ్యధర్షయ॒న్త్సస్మాత్ క్రీడయస్తే వై సంయత్తా ఆస॒న్త్సస్తే దేవా అసురాణాం పరమన్తం న పరాపశ్య॒న్త్సస్తే మరుత్తః క్రీడీన్క్రీడతో ఽపాపశ్య॒న్త్సజ్జితమనసో వా ఇమా ఇతి తేభ్యో వా ఏతం భాగం నిరవప॒న్త్సతో వా అజయ॒న్త్సజ్జిత్యా ఏవైషో ఽసౌ వా ఆదిత్య ఇన్ద్రో రశ్మయః క్రీడయః సాకగ్ం రశ్మిభిః ప్రచరంతి విజిత్యై దేవా వై వృత్రగ్ం హతం న వ్యజాన॒న్త్సం మరుత్తః క్రీడయో ఽధ్యక్రీడ॒న్త్సస్మాత్ క్రీడయో ఽథైతాని వజ్ఞా హవీగ్ంషి సంతత్యా అథైష ఐన్ద్రాగ్న ఇన్ద్రాగ్నీ ఏవాస్మై వజ్ర మన్వబిభృతామిన్ద్రాగ్నీ అస్మై వజ్రమభ్యవహతామథైష ఐన్ద్రో ఉద్ధారంవా ఏతమిన్ద్రో ఉదహరత వృత్రగ్ం హత్వా తదుద్ధార ఏవాస్యైష భాగ ఏవ తస్మాద్రాజా సంగ్రామం జిత్వోదాజముద జతే ఽథైష వైశ్వకర్మణో విశ్వాని మే కర్మాణి కృతాన్యాసన్నితి విశ్వకర్మా హి సో ఽభవద్వృత్రగ్ం హత్వాథైష ఆఘార ఆహుతీనాగ్ం సంతత్యై త్రిగ్ం శత్వాయ ॥16॥

ప్రజాః సృష్ట్వాగ్ంహో ఽవయజ్య వృత్రగ్ం హత్వా తే దేవా అమృతత్వమే వాకామయన్త స్వర్గో వై లోకో ఽమృతత్వగ్ం సంవత్సరః స్వర్గో లోకో యద్వాదశాహుతయో ఽమృతత్వమేవ తేన స్పృణోత్యాపద్వా ఏతత్సంవత్సరమతి వా ఏతత్సంవత్సర

మాక్రమీద్య ద్వాదశాహుతయః సంవత్సరమేవ పునరభిపర్యావర్తా ఆపద్వా ఏతత్సంవత్సరగ్ం సం వా ఏతత్సంవత్సరమకృక్షద్యత్షట్ షట్ సంపాదయతి షడ్వా ఋతవస్తాన్వా ఏతత్సంపాదయతి తానపిపాదయతి తానపిపద్యమానానన్వపిపద్యతా ఆపద్వా ఏతత్సంవత్సరం పితరో వా ఋతవస్తాన్వా ఏతత్ప్రజనయతి తాన్ప్రజాయమానానను ప్రజాయతే తతః ప్రజాయత ఏతద్వా అస్య సంవత్సరో ఽభీష్టో ఽభూదభీష్టా ఋతవో ఽథ వా అస్య పితరో ఽనభీష్టా యదేష పితృయజ్ఞస్తేనైవాస్య పితరో ఽభీష్టాః ప్రీతా భవన్తి దక్షిణతో నిరుప్యం దక్షిణా హి పితౄణామథో ఆహురుభయత ఏవ నిరుప్యమిత్యుభయే హీజ్యన్తే తన్న సూర్క్ష్యం దక్షిణత ఏవ నిరుప్యం దక్షిణా హి పితౄణాగ్ం షట్కపాలః పురోడాశో భవతి షడ్వా ఋతవస్త ఏవాస్యైతే నాభీష్టాః ప్రీతా భవన్తి న వై ధానాభిర్న మన్థేన యజ్ఞో యదేష పురోడాశస్తేన యజ్ఞో ఽథైతా ధానాః స్వధా వా ఏతా అముష్మిం ల్లోకే ఽథో అపరిమితా వై సంవత్సరస్య రాత్రయస్తా ఏవాస్యైతాభిరభీష్టాః ప్రీతా భవన్తి న వై ధానాభిర్న పురోడాశేన పితృయజ్ఞో యదేష మన్థస్తేన పితృయజ్ఞో ఽభివాన్యాయా గోర్దుగ్ధే స్యాత్సా హి పితౄణాం నేదిష్ఠం దక్షిణాస్సీనా ఉపమన్థతి దక్షిణా హి పితౄణామ్మే

కయోపమన్థత్యేకా హి ప్తితౄణామిక్షుశలాకయోపమన్థతి సా హి ప్తితౄణాం న ప్రాచ్యుద్ధత్యా పితృయజ్ఞోహి న దక్షిణా యజ్ఞో ఞ్యుభే దిశా అన్తరోద్ధన్త్యుభయే ఞ్హిజ్యన్త ఉపమూలం బర్హి ర్దాతి తేన పితౄణాం యదృతేమ్లూలం తేన దేవానాముభయే ఞ్హిజ్యన్తే పరిశ్రయన్త్యన్తర్హితా వా అముష్మాదాదిత్యాత్పితరో ఽథో అన్తర్హితా హి దేవేభ్యశ్చ మనుష్యేభ్యశ్చ పితరస్తస్మాత్పరిశ్రయన్తి సమన్తం బర్హిః పరిస్తృణాతి సమన్తగ్ం హీమ ఋతవః పరివిష్టా అథో సమన్తాన్మా పితరో ఽభి సవాగచ్ఛానిత్యముష్మైన్వే పూర్వస్మిన్నితరా దేవతా ఇజ్యన్తే యత్తత్ర జుహ్వయా దాహ్లుతీః సగ్ంస్పృజేత్సమదం కుర్యాద్గార్హపత్యే శృతం కుర్వన్తి యజ్ఞతాయా ఓదనపచనాదగ్నిమాహరన్తి తత్స్వేనాన్యతా ఆహరన్తి ॥17॥

ఉశన్తస్త్వా హవామహ ఉశన్తః సమిధీమహి।
ఉశన్నుశత ఆవహ పిత్రూన్హవిషే అత్తవే ॥

ఇత్యన్వాహోశన్తో హి పితరోఽనుష్టుభమన్వాహాన్తో వా అనుష్టుబన్తః పితరస్తస్మాదనుష్టు భమన్వాహైకామన్వాహైకలోకా హి పితరస్త్రిరన్వాహ తృతీయేహి లోకే పితరో యదే కామన్వాహ తేన పితౄణాం యత్త్రిస్తేన దేవానాముభయే ఞ్హిజ్యన్తే న హోతారం వృణీతే నార్షేయం వృణీతే వ్యృత్యైరేవైనా ఉత్సృజత్యుప బర్హిషః

ప్రయాజాన్యజతి ప్రజా వై బర్హిః ప్రజా ఏవ మృత్యోరుత్సృజతి
సంవ్యయతే వై మనుష్యేభ్యః కరిష్యన్దక్షిణతో దేవేభ్య ఉపవ్యయతే
ఉథాత్ర ప్రాచీనావవీతేన భవ్యం వ్యావృత్త్యై దక్షిణతో
ఉపదాయోదఙ్గతిక్రమ్య దక్షిణా తిష్ఠఞ్జుహోతి దక్షిణా హి పితృణాగ్ం
సోమమగ్రే యజతి సోమో వై పితృణాం దేవతా పితృదేవత్యా
సోమో యత్సోమం పితృమన్తం యజతి సోమపాఙ్స్తత్పితౄన్యజతి
యద్బర్హిషదో యజ్వానస్తద్యదగ్నిష్వాత్తాన్గృహమేధినస్తద్యదగ్నిం
కవ్యవాహనం ద్వే వా అగ్నేస్తన్వౌ హవ్యవాహన్యా దేవేభ్యో హవ్యం
వహతి కవ్యవాహన్యా పితృభ్యః సమిష్ట్యా ఏవ ప్రతిష్ఠిత్యై ద్వే
వై దేవానాం యాజ్యానువాక్యే ప్రాణ్యయా యచ్ఛతి గమయ
త్యన్యయాథాత్ర తిస్రః కా ఋర్యాః పరే హి దేవేభ్యః పితరస్తద్ద్వ్యేష్టా
తృతీయాత్యేవైతయా ప్రాదాత్పఞ్చ కృత్వో ఉపద్యతి పాఙ్క్తో యజ్ఞో
యావానేవ యజ్ఞస్తమాలబ్ధః ॥ స్వధా నమః ॥ ఇతి వషట్కరోతి
స్వధాకారః పితృణాం నమస్కారో దేవానాముభయే ఋహీజ్యన్తే
స్రక్తిషు నిదధాతి దేవాన్వై పితౄన్మనుష్యా అనుప్రపిబన్తే దేవానేవ
పితౄనయాట్ త్రిర్నిదధాతి త్రీన్హీదం పురుషానభిస్మ స్త్రీన్పూర్వానన్వాచ
ష్టే త్రయో హి పరే పితా పుత్రః పౌత్రో ఉనుసంతత్యై సర్వాసు
స్రక్తిషు నిదధాతి సర్వాసు హి దిక్షు పితరః సర్వా ఏవైనం దిశోగమ

యతి నాముష్యాం నిదధాతి యదముష్యాం నిదధ్యాన్మృత్యుర్న్వై
నాః పరివేశయేత్తామేవానూద్యన్త్యథ యత్తస్యాం నిమార్ష్టి తామేవ
తేన ప్రీణాతి ॥18॥

అత్ర పితరో మాదయధ్వమిత్యుక్త్వా పరాయన్తి త
ఆహవనీయముపతిష్ఠన్తే సుసందృశం త్వా వయమిత్యా తమితో
స్తిష్ఠన్త్యగ్నిమేవోపద్రష్టారం కృత్వాన్తం ప్రాణస్య గచ్ఛన్త్యమీమదన్త
పితరా ఇత్యుక్త్వా ప్రపద్యన్తే త ఊర్ణ్వాం దశాంవా న్య స్యన్తి
యదేవాత్ర నిగచ్ఛన్తి తస్యైషా నిరవత్తిః పరేతన పితరః సోమ్యాసా
ఇత్యాహానుషక్తా వా ఏతాన్పితరః స్యుర్వ్యావృత్త్యై సమన్తమపః
పరిషిఞ్చన్పర్యేతి మార్జనమేవైషాం తదపరిషిఞ్చన్పునః
పర్యేత్యముం వా ఏతే లోకం నిగచ్ఛన్తి యే పితృయజ్ఞేన చరన్తి
ప్రజాపతిః స్త్వేవైనాఁస్తతా ఉన్నేతుమర్హతి-యత్ప్రాజాపత్యామృచ
మన్వాహ ప్రజాపతిరేవైనాఁస్తతా ఉన్నయత్యథ యద
పరిషిఞ్చన్పునః పర్యేత్యముం వా ఏతం లోకం పునరుపావర్తన్తే
పిత్ర్యాన్వా ఏతద్యజ్ఞో ఽగన్ప్రజ్ఞో యజ్ఞో యత్ప్రజ్క్త్యా పునరాయన్తి
సహైవ యజ్ఞేనాయన్తి మనస్వతీభిరాయన్తి మన ఏవ పునరుప
హ్వాయన్తే ॥19॥

ఏతద్వా అస్య సంవత్సరో ఽభీష్టో ఽభూదభీష్టా ఋతవో

ఉత వా అస్య రుద్రా అనభీష్టా యదేతే త్ర్యమ్బకాస్తేనైవాస్య రుద్రా అభీష్టాః ప్రీతాభ్భవన్త్యేకకపాలా భవన్తి న వై పురుషః కపాలైరాప్య ఏకధైవైనమాప్నోత్యథో ఏకా వా ఇయమస్యామేవ ప్రతితిష్ఠత్యభిఘార్యా నాభిఘార్యా ఇతి మీమాగ్ంసన్తే యదభి ఘారయేద్రుద్రాయాస్య పశూనపిదధ్యాత్తన్న సూర్క్ష్యమభిఘార్యా ఏవ న హి హవిరనభిఘృతమస్త్యేకోల్ముకగ్ం హరన్త్యేకోల్ముకగ్ం హి రుద్రాణాం ధూపాయద్ధరంతి ధూపాయద్ధి రుద్రాణామేతాం దిశగ్ం హరన్త్యేషా హి రుద్రాణాం దిక్ప్రాచినగ్ం హరన్తి పరాఞ్చమేవ రుద్రగ్ం హరన్త్యాఖుం తే రుద్ర పశుం కరోమీత్యాఖుకిరా ఏకముపవపతి పశుభ్యస్తేన నిరవదయతే తస్మాత్తాన్పశుపతిర్ఘాతుకశ్చతుష్పథే యాజయేచ్చతుష్పథే వై రుద్రాణాం గృహా గృహేష్వేవ రుద్రం నిరవదయత ఏష తే రుద్ర భాగస్తం జుషస్వ సహ స్వస్రామ్బికయా స్వాహేతి శరద్వై రుద్రస్య యోనిః స్వసామ్బికైతాం వా ఏషో ఉన్వభ్యవచరతి తస్మాత్స్వరది భూయిష్ఠగ్ంహన్తి తయైవైనగ్ం సహ నిరవదయతే మధ్యమపర్ణేన జుహోతి తద్వ్యైరక్షో హతమారణ్యేన జుహోత్యారణ్య ఏవ రుద్రం నిరవదయతే యత్పాత్రేణ జుహుయాద్రుద్రం ప్రజాస్వన్వవన యేత్తస్మాదారణ్యేన జుహోత్యథామ్బ రుద్రమదిమహీత్యన్నృణా

ఏవాభువన్భేషజం గవే అశ్వాయ పురుషాయ భేషజమిత్యన్నృణా
ఏవ భూత్వా భేషజమ్త్రక్రత త్ర్యమ్బకం యజామహో ఇతి పరియన్తి
తత్రాపి పతికామా పర్యేతి పతివేదనమేవాస్యాస్తత్రానూర్ధ్వానుదస్య
ప్రతిలభన్తే భగమేవ ప్రతిలభన్తే తాన్యజమానాయ సమావపన్తి భగ
మేవాస్మై సమావపన్తి యా పతికామా స్యాత్తస్యై సమావపేయుర్భగ
మేవాస్యై సమావపన్తి తాన్మూతే కృత్వా వృక్ష ఆసఞ్చతి ॥ రుద్రైష
తే భాగస్తేనావసేన పరో మూజవతో ఽతీహి పినాకహస్తః కృత్తివాసా
అవతతధన్వా ॥ ఇతి గిరిర్వై రుద్రస్య యోనిరతో వా ఏష్తో
ఽన్వభ్యవచారం ప్రజాః శమాయతే స్వేనైవైనం భాగధేయేన
స్వంయోనిం గమయత్యనపేక్షమాణా ఆయన్తి రుద్రస్యానన్వ
వాయాయ పరోగోష్ఠం మార్జయన్తే పరోగోష్ఠమేవ రుద్రం
నిరవదయన్తే ఽ మీబ్బ వై స్త్రీ భగనామ్నీ తస్మాత్ర్యమ్బకా
యస్యై వై హవిరప్రతిష్ఠితమప్రతిష్ఠితః సో ఽప్రతిష్ఠితా అస్యై
త్ర్యమ్బకా ఆదిత్యం ఘృతే చరుం నిర్వపేత్పునరేత్య
గృహేష్వియం వా అదితిరియం ప్రతిష్ఠా యద్దాదిత్యో ఽస్యామేవ
ప్రతితిష్ఠతి ॥20॥

॥ ఇతి ప్రథమకాణ్డే చాతుర్మాస్యాని నామ దశమః ప్రపాఠకః ॥

ప్రథమం కాణ్డమ్ | అథ ఏకాదశః ప్రపాఠకః

వాజపేయః

దేవ సవితః ప్రసువ యజ్ఞం ప్రసువ యజ్ఞపతిం భగాయ।

దివ్యో గన్ధర్వః కేతపూః కేతం పునాతు వాచస్పతిర్వాచమద్య స్వదాతు నః॥

వాజస్య ను ప్రసవే మాతరం మహీమదితిం నామ వచసా కరామహే ।

విశ్వస్మిన్ హ్యస్యాం భువనమావివేశ తస్యాం దేవః సవితా ధర్మగ్ం సావిషత్ ॥

అ ప్స్వన్త రమృతమప్సు భేషజమపాముతప్రశస్తిషు ।

అశ్వా భవత వాజినః ॥

వాయుర్వా త్వా మనుర్వా త్వా గన్ధర్వాః సప్తవిగ్ంశతిః ।

తే అగ్రే అశ్వమయుఞ్జగ్ స్తే అస్మిన్జవమాదధుః ॥

అపాం నపాదాశుహేమన్య ఊర్మిః ప్రతూర్తిః కకుభ్వాన్వాజసాః।

తేన వాజగ్ం సేషమ్ ॥

దేవస్య సవితుః ప్రసవే సత్యసవసో వర్షిష్ఠం నాకగ్ం రుహేయమ్ ॥ దేవస్య వయగ్ం సవితుః ప్రసవే సత్యసవనస్య

బృహస్పతేర్వాజినో వాజజితో వాజం జేష్మ ॥1॥

వాజం వాజినో జయతాధ్వానః స్కభ్నువన్తో యోజనా మిమానాః ॥

కాష్ఠాం గచ్ఛత ॥

శం నో భవన్తు వాజినో హవేషు దేవతాతా మితద్రవః స్వర్కాః।

జమ్భయన్తో ఽహిం వృకగ్ం రక్షాగ్ంసి సనేమ్యస్మద్యుయవన్నమీవాః ॥

వాజే వాజే ఽవత వాజినో నో ధనేషు విప్రా అమృతా ఋతజ్ఞాః।

అస్య మధ్వః పిబత మాదయధ్వం తృప్తా యాత పథిభిర్దేవయానైః ॥

తే నో అర్వన్తో హవనశ్రుతో హవం విశ్వే శృణ్వన్తు వాజినో మితద్రవః ।

సహస్రసా మేధసాతా సనిష్యవో మహో యే ధనా సమిథేషు జభ్రిరే ॥

ఏష స్య వాజీ క్షిపణిం తురణ్యతి గ్రీవాయాం బద్ధో అపిపక్ష ఆసన్ ।

క్రతుం దధిక్రామను సగ్ంసనిష్యదత్పథామఙ్కాగ్

స్యన్వాపనీఫణత్ ॥

ఉత స్మాస్య ద్రవతస్తురణ్యతః పర్ణం న వేరను వాతి ప్రగర్ధినః॥

శ్యేనస్యేవ ద్రవతో అఙ్కసం పరి దధిక్రావ్ణః సహోర్జా తరిత్రతః ॥ 2 ॥

ఆ మా వాజస్య ప్రసవో జగమ్యాదా మా ద్యావాపృథివీ విశ్వశంభూ ।

ఆ మా గన్త పితరో విశ్వరూపా ఆ మా సోమో అమృతత్వేన గమ్యాత్ ॥

ఇన్ద్రాయ వాచం వదతేన్ద్రాయ వాచగ్ ం సంవదతేన్ద్రం వాజం జాపయతేన్ద్ర వాజం జయేయం వః సా సత్యా సంవాగభూద్యా మిన్ద్రేణ సమదధ్వమజీజపత వనస్పతయా ఇన్ద్రాయ వాచం విముచ్యధ్వం వాజినౌ వాజజితౌ వాజం జిత్వా బృహస్పతేర్భాగమవజిఘ్రతం వాజినౌ వాజజితౌ వాజం జిత్వా బృహస్పతేర్భాగే నిమృజ్యేథాఙ్స్యో రోహావేహి స్యోరోహావేహి స్యో రోహావాయుర్యజ్ఞేన కల్పతే ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతే చక్షుర్యజ్ఞేన కల్పతే శ్రోత్రం యజ్ఞేన కల్పతే మనో యజ్ఞేన కల్పతే వాగ్యజ్ఞేన కల్పతే బ్రహ్మ యజ్ఞేన కల్పతే పృష్ఠం యజ్ఞేన కల్పతే స్వర్యజ్ఞేన

కల్పతే యజ్ఞో యజ్ఞేన కల్పతే వాజాయ స్వాహా ప్రసవాయ స్వాహా
పిజాయ స్వాహా క్రతవే స్వాహా హర్పతయే స్వాహా వాకృతయే
స్వాహా వసవే స్వాహా స్వర్మూర్ధా వైయ్యశనో వ్యశ్యన్నాన్త్యే ఉన్త్యే
భౌవనో భువనస్య పతయే ఉధిపతయే స్వాహాన్నాయ త్వా వాజాయ
త్వా వాజజిత్యాయై త్వేషే త్వోర్జే త్వా రయ్యై త్వా పోషాయ
త్వా స్వర్దేవా అగామామృతా అభూమ ప్రజాపతేః ప్రజా అభూమ
|| 3 ||

అగ్నే అచ్ఛా వదేహ నః ప్రత్యఙ్ నః సుమనా భవ ।
ప్ర నో యచ్ఛ విశస్పతే ధనదా అసి నస్త్వమ్ ||
ప్ర నో యచ్ఛత్వర్యమా ప్ర భగః ప్రబృహస్పతిః ।
ప్ర దేవాః ప్రోత సూనృతా ప్ర వాగ్దేవీ దదాతు నః ||
అర్యమణం బృహస్పతిమిన్ద్రం దానాయ చోదయ ।
వాచం విష్ణుగ్ం సరస్వతీగ్ం సవితారం చ వాజినమ్ ||
సోమగ్ం రాజానం వరుణమగ్నిమన్వారభామహే ।
అదిత్యాన్విష్ణుగ్ం సూర్యం బ్రహ్మాణం చ బృహస్పతిమ్ ||
ఇన్ద్రవాయూ సుసందృశా సుహవేహ హవామహే ।
యథా నః సర్వా ఇజ్జనః సంగమే సుమనా అసత్ ||

వాజస్యేమం ప్రసవః సుషువే ఽగ్రే సోమగ్ం రాజా నమోషధీష్వప్సు ।

స విరాజం పర్యేతు ప్రజానన్ప్రజాం పుష్టిం వర్ధయమానో అస్మే ॥

వాజస్యేమాం ప్రసవః శిశ్రియే దివగ్ం స ఓషధీః సమనక్తు ఘృతేన ।

తా అస్మభ్యం మధుమతీర్భవన్తు వయగ్ం రాష్ట్రే జాగృయామా పురోహితాః ॥

వాజస్యేదం ప్రసవ ఆబభూవేమా చ విశ్వా భువనాని సర్వతః॥

అదిత్సన్తం దాపయతు ప్రజానన్రయిం చ నః సర్వవీరం నియచ్ఛతు ॥

దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసఽవే ఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాగ్ం సరస్వత్యా వాచా యన్తుర్యన్త్రేణ బృహస్పతిగ్ం సామ్రాజ్యాయాభిషిఞ్చామీన్ద్రగ్ం సామ్రాజ్యాయాభిషిఞ్చామ్యుపయామగృహీతో ఽసి ధ్రుషదం త్వా నృషదమాయుషదమిన్ద్రాయ జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వోపయామగృహీతో ఽసి పృథివీషదం త్వాన్తరిక్షసదం

నాకసదమిన్ద్రాయ జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వోపయామగృహీతో ఽస్యప్సు షదం త్వా ఘృతసదం భూతసదమిన్ద్రాయ జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వోపయామగృహీతో ఽసి గ్రహ విశ్వజనీన నియన్తర్విప్రాయామతే ॥

యాస్తిస్రః ప్రథమజా దివ్యః కోశః సముక్షితః ।

తాసాం విశిశ్నానామిషమూర్జగ్ం సమగ్రభమ్ ॥

ఇన్ద్రాయ త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వోపయామగృహీతో ఽసి ॥

అపాగ్ం రసముద్వయసగ్ం సూర్యే శుక్రగ్ం సమాభృతమ్।

అపాగ్ం రసస్య యో రసస్తం తే గృహ్ణామ్యుత్తమమ్ ॥

ఇన్ద్రాయ త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వా॥

కువిదఙ్గ యవమన్తో యవం చిద్యథా దాన్త్యనుపూర్వం వియూయ ।

ఇహేహైషాం కృణుత భోజనాని యే బర్హిషా నమఉక్తిం న జగ్ముః ॥ ఉపయామగృహీతో ఽసి ప్రజాపతయే త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోనిః ప్రజాపతయే త్వా ॥ అయా విష్ఠా

ప్రజాపతయే త్వా ॥ 4 ॥

దేవా వై నానా యజ్ఞానపశ్యన్నథ వా ఏతగ్ం సర్వే ఉపశ్యꣳస్తస్మిన్వా అయంతన్త తస్మిన్నాజిమయుస్తం బృహస్పతిరుదజయద్బృహస్పతిర్వై దేవానాం పురోహితో యద్వై పురోహితో బ్రాహ్మణగ్ం శృణోతి తద్రాష్ట్రే తేనేన్ద్రమయాజయత్స స్వారాజ్యమగచ్ఛత్స ఏష స్వారాజ్యో యజ్ఞః స్వారాజ్యం గచ్ఛతి య ఏతేన యజతే యద్బృహస్పతిరుద జయత్తస్మాద్బ్రాహ్మణో యజేత యదిన్ద్రమయాజయꣳస్తస్మాద్రాజన్యో దేవా వై నానా యజ్ఞానాహరన్నిమమహమిమం త్వమిత్యథ వా ఏతం ప్రజాప తిరాహరత్తస్మిన్వా అపిత్వమైచ్ఛన్త తేభ్యశ్ఛన్దాꣳస్యుజ్జితీః ప్రాయచ్ఛదథ వా ఏతేన ప్రజాపతిరయజత స స్వారాజ్యమగచ్ఛత్స ఏష స్వారాజ్యో యజ్ఞః స్వారాజ్యం గచ్ఛతి య ఏతేన యజతే ఉన్నం వై వాజస్తద్య ఏవం విద్వానన్నమత్తి వాజయతి హ వా ఏ నమన్నమద్యమానగ్ం సోమో వై వాజపేయస్తద్య ఏవం విద్వాన్త్సోమం పిబతి వాజగ్ం హ గచ్ఛతి యావన్తో హి దేవాః సోమమపిబꣳస్తే వాజమగచ్ఛꣳస్తస్మాత్సర్వః సోమం పిపాసతి వాజగ్ం హ గచ్ఛతి వాగ్ఘి వాజస్య ప్రసవః సా వై వాక్సృష్టా చ తుర్ధా వ్యభవదేషు లోకేషు త్రీణి తురీయాణి పశుషు తురియం

యా పృథివ్యాగ్ ం సాగ్నౌ సా రథన్తరే యాన్తరిక్షే సా వాతే సా వామదేవ్యే యా దివి సాబృహతి సాస్తనయిత్నావథ పశుషు తతో యా వాగత్యరిచ్యత తాం బ్రాహ్మణేన్వ్యదధుస్తస్మాద్బ్రాహ్మణ ఉభయీం వాచం వదతి యశ్చ వేద యశ్చ నయాబృహద్రథ న్తరయోర్యజ్ఞాదేనం తయా గచ్ఛతి యా పశుషు తయ ఋతే యజ్ఞం తద్య ఏవం వేదాహ వా ఏనమప్రతిక్వాతం గచ్ఛతి యావతీ వాక్తాగ్ ం హి వేద వాచా హి దీయతే వాచా ప్రదీయతే యో గాథానారాశగ్ ంసీ భ్యాగ్ ం సనోతి న తస్య ప్రతిగృహ్యమనృతేన హి స తత్సనోతి న మత్తస్య యదా హి తస్య మదో వ్యేత్యథ తం తత్తపతి ॥ 5 ॥

సప్తదశ వా ఏతే ద్వయా గ్రహాః ప్రాజాపత్యాః సప్తదశః పురుషః ప్రాజాపత్యశ్చత్వార్యఙ్గాని శిరో గ్రీవమాత్మా వాక్సప్తమీ దశ ప్రాణా అఙ్గేఽఙ్గే వై పురుషస్య పాప్మోపశ్రిష్టో యద్వ్యతిషజ గ్రహాగృహ్ణాత్యఙ్గాదఙ్గాదేవైనం పాప్మనో ముఞ్చతి శ్రీర్వై సోమః పాప్మా సురోపయామా ఆగతే కాలే ప్రాఞ్చః సోమైరుత్క్రామన్తి ప్రత్యఞ్చః సురోపయామైః పాప్మనైవైనం విపునన్తి తస్మాదాహుర్వాజపేయయాజ్యేవ పూత ఇతి పాప్మనా హ్యేనం విపునన్తి దేవ సవితః ప్రసువ యజ్ఞం ప్రసువ యజ్ఞపతిం భగాయేతి పరుషి పరుషి జుహోత్యుత్సన్నయజ్ఞో వా ఏష కో హ తద్వేద

యదేతస్య క్రియతే యన్న సర్వత్వాయైవ ప్రసవాయ వాజస్యాను ప్రసవే మాతరం మహీమితి రథముపావహరతీయం వా అదితిరనయై వైనం ప్రసూతగ్ం సవిత్రా చోపావహరతి వాజస్యోజ్జిత్యా అశ్వాన్త్సరమృత మప్సు భేషజమిత్యశ్వాన్త్స్నపయన్త్యప్సుజా వా అశ్వా స్వాదేవైనాన్యో నేర్జనయన్తి వాయుర్వా త్వా మనుర్వా త్వేతి యునక్తి న వా ఏతన్మనుష్యా యోక్తుమర్హన్తి దేవతాభి రేవైనాన్యునక్త్యపాం నపాదాశుహేమన్నితి ఠరాట్టాని ప్రతిమార్ష్టి పూర్వమేవ యజురుదితమను వదతి దున్దుభీన్ప్రోదయన్తి వాగ్వా ఏషైకార్యణ్యం ప్రావిశత్తామేవోజ్జయత్యథో యా వనస్పతిషు వాక్తామేవావరున్ధే సప్తదశః సర్వో భవతి ప్రజాపతిర్వై సప్తదశః ప్రజాపతిమేవాప్నోత్యుత్సన్న యజ్ఞో వా ఏష సంవత్సరాద్వా అధ్యుత్సన్నయజ్ఞో ఉవరుధ్యతే సంవత్సరాదేవైనమధ్యాప్త్వా వరున్ధే ॥ 6 ॥

దేవస్య సవితుః ప్రసవే సత్యసవసో వర్షిష్టం నాకగ్ం రుహేయమితి బ్రహ్మా రథచక్రగ్ం సర్పతి సవితుప్రసూత ఏవ వజ్రగ్ం సర్పతి వాజస్యోజ్జిత్యా అథో ప్రజాపతిర్వై బ్రహ్మా యజ్ఞస్య ప్రజాపతిరేవైనం వజ్రాదధి ప్రసువతి వాజస్యోజ్జిత్యై సామ గాయతే సత్యం వై సామ సత్యేనైవోజ్జయత్యుజ్జితిర్వాజయత్యన్నం వై వాజో

ఉన్నాద్యస్యోజ్జిత్యై దేవస్య వయగ్ ం సవితుః ప్రసవే సత్యసవనస్య బృహస్పతేర్వాజినో వాజజితో వాజం జేష్మేతి రథమభ్యాతిష్ఠతి సవితృప్రసూత ఏవ రథమభ్యాతిష్ఠతి వాజస్యోజ్జిత్యై వాజినామృచో ఉన్నాహ వాజస్యోజ్జిత్యా ఆజింధావన్తి వాజస్యోజ్జిత్యా అనుదిష్టై రథైర్ధావన్తి దక్షిణయైవ స్వర్గం లోకమేతి యదనుదిష్టై రథైర్ధావన్తి దక్షిణయా వా ఏతద్యజమానః సహ స్వర్గం లోకమేత్యథైష నై వారః సప్తదశశరావో దేవా ఓషధీషు పక్వాస్వాజిమయుస్తా బృహస్పతిరుదజయత్స ఏతాన్నివారా న్యవృణీత తన్నివారాణాం నివారత్వం బృహస్పతిర్వై తా ఉదజయత్తమేవ భాగినం కరోత్యహిగ్ ంసాయై తమధశ్చాత్యాలగ్ ం హరన్తీహ వా అసా ఆ దిత్య ఆసీత్తమితో ఉధ్యముం లోకమహరన్స్తద్యతో ఉధ్యముం లోకమహరన్యచ్చాత్వాలే ఉపదధతి యజమానమేవ స్వర్గం లోకꣳ హరన్త్యా మా వాజస్య ప్రసవో జగమ్యాదితి రథేషు పునరాస్పృతేషు జుహోతి యమేవ వాజముద జైషుస్తమాత్మన్ధత్తే ఉజ్జీజపత వనస్పతయా ఇన్ద్రాయ వాచం విముచ్యధ్వమితి రథవిమోచనీయం జుహోతి యజ్ఞుషైవ యుజ్యన్తే యజ్ఞుషా విముచ్యన్తే వాజినౌ వాజజితౌ వాజం జిత్వా బృహస్పతేర్భాగ మవజిఘ్రతమితి భాగినా ఏవైనా అకర్వాజినౌ వాజజితౌ వాజం

జిత్వా బృహస్పతేర్భాగే నిమృజ్యేథామితి సర్వాన్వైనాన్ప్రీణాత్యర్ధ
వశాం చ సురోపయామాꣳశ్చ హరన్తి య ఆజిం ధావన్తి తేభ్యో
యమేవ వాజముదజైషుస్తం పరిక్రీణేతే మధుష్ఠాలం బ్రహ్మణే
బ్రహ్మణ ఏవ తేన పరిక్రీణీతే కకుభో రాజపుత్రః ప్రాశ్నాతి వీర్యం
వై కకుబ్వీర్యమేవాత్మన్ధత్తే ॥ 7 ॥

స్వో రోహావేహి స్వో రోహావేహి స్వో రోహావేహి ఇస్వర్వా
ఏతద్రోక్షన్పత్న్యై సంవదతే ఉథో అన్వారమ్భో వా ఏష యజ్ఞస్య
పత్న్యా సహ స్వర్గే లోకే భవతా ఆయుర్యజ్ఞేన కల్పతే ప్రాణో
యజ్ఞేన కల్పతా ఇత్యే తావాన్వై పురుషో యావానేవ పురు
షస్తమాప్నోతి స సర్వో భూత్వా స్వర్గం లోకమేతి దర్భమయం
వాసో భవతి పవిత్రత్వాయ గోధూమం చషాలం ప్రాజాపత్యా వై
గోధూమా అర్ధం ప్రత్యాసామోషధీనాగ్ం సహైవాన్నాద్యేనాముం
లోకమేతి వాజాయ స్వాహా ప్రసవాయ స్వాహేతి త్రయోదశ
వా ఏతా ఆహుతయస్త్రయోదశ మాసాః సంవత్సరః సంవత్సరం
వావాస్మా ఏతదుపదధాతి స్వర్గే లోకే తస్మిన్నేవ ప్రతితిష్ఠత్యన్నాయ
త్వా వాజాయ త్వా వాజజిత్యాయై త్వేత్యూషపుటైరర్పయన్తి
ప్రాజాపత్యా వా ఊషాః శ్వః శ్వో భూయాగ్ంసో భవన్త్యన్నాద్యే
నైవైనమర్పయన్త్యేతి వా ఏషోఽస్మాల్లోకాద్యోఽముం లోకమేతి

యద్దూషపుట్టైరర్పయన్తి తేనాస్మాల్లోకాన్నైతి తేనాస్మిఁల్లోకే ధృతో హిరణ్యమభ్యవరోహతి తేజో వై హిరణ్యం తేజస్యేవ ప్రతితిష్ఠతి బస్తాజినమభ్యవరోహతి పశవో వై బస్తాజినం పశుష్వేవ ప్రతితిష్ఠత్యన్నస్యాన్నస్య జుహోతి వాజప్రసవ్యాభిరన్నం వై వాజో ఽన్నాద్యస్యావరుద్ధ్యా ఉభయం గ్రామ్యం చారణ్యం చ జుహోత్యుభయస్యాన్నాద్యస్యావరుద్ధ్యా ఔదుమ్బరేణ స్రువేణ జుహోత్యూర్గ్వా ఉదుమ్బర ఊర్జో ఽవరుద్ధ్యై సప్తభిర్జుహోతి సప్త వై ఛన్దాగ్ంసి ఛన్దోభిరేవాస్మా అన్నాద్యమవరున్ధే ఽథ వాగ్వై ఛన్దాగ్ంసి వాచైవాస్మా అన్నాద్యం ప్రయచ్ఛతి ॥ 8 ॥

అథైతే ఽతిగ్రాహ్యా యదేవాదః పరమన్నాద్యమనవరుద్ధం తస్యైతే ఽవరుద్ధ్యై గృహ్యన్తే ఽథైతే పశవా ఆలభ్యన్తే యజ్ఞక్రతూనామవరుద్ధ్యై యదాగ్నేయో ఽగ్నిష్టోమం తేనావరున్ధే యదైన్ద్రాగ్న ఉక్థ్యం తేన యదైన్ద్రో వృష్ణిః షోడశినం తేన యత్సారస్వతీ మేషీ యదేవాదః సప్తదశగ్ం స్తోత్రమనాప్తమనవరుద్ధం తదేవైతయాప్నోతి తదవరున్ధే ఽథైషా వశా దేవాశ్చ వా అసురాశ్చాస్పర్ధన్త నేమే దేవా ఆసన్నేమే ఽసురాస్తే దేవా ఏతాం వశామపశ్యగ్ంస్తయా లోకం ద్వితీయమవృఞ్జతాసురలోకం యస్యైవద్యతి స దేవలోకో యస్య నావద్యతి సో ఽసురలోకస్తం

లోకమేవైతయా ద్వితీయం యజమానో వృఙ్క్తే భ్రాతృవ్యలోకమేవ సారస్వ త్యన్యేషాముత్తమా భవతి సారస్వత్యన్యేషాం ప్రథమా వాగ్వై సరస్వతీ వాచా యజ్ఞః సంతతో వాచైవ యజ్ఞగ్ం సంతనోతి యద్వై యజ్ఞస్య విద్వాన్న కరోతి యచ్చావిద్వానన్తరేతి తచ్ఛిద్రం తద్వాచైవ సరస్వత్యా కల్పయత్యనిరుక్తః ప్రాతఃసవః ప్రజాపతిమేవ తేనాప్నోతి వియోనిర్వై వాజపేయః ప్రాజాపత్యః స నిరుక్తసామా యదనిరుక్తః ప్రాతఃసవస్తేన సయోని రథన్తరగ్ం సామ భవత్యాశీయా ఉజ్జిత్యా అథో ఇయం వై రథన్తరమస్యామేవ సూయతే వాజవతీర్మాధ్యందినే పవమానే భవన్త్యన్నం వై వాజోఽన్నాద్యస్యావరుద్ధ్యై చిత్రవతీరార్భవే పవమానే భవన్తి స్వర్గస్య లోకస్య సమష్ట్యై శిపివిష్టవతీషు స్తువత ఏషా వై ప్రజాపతేః పశుష్ఠాస్తనూర్యచ్ఛిపివిష్టం తస్మాచ్ఛిపివిష్టవతీషు స్తువత అష్టాదశస్తోమ్యుత్తమముక్థానాం భవత్యుత్తరే ఏవ స్తోత్రే అభిసంతనోతి యద్వై యజ్ఞస్యాతిరిచ్యతే ఽముం తం లోకమభ్యతిరిచ్యతే బృహత్త్వైవాముం లోకమాప్నువన్త్యర్హతీన్ద్రియం వై వీర్యం బృహద్యద్బృహత స్తువత ఇన్ద్రియే వా ఏతద్వీర్యే తతో యజ్ఞస్య యజమానః ప్రతితిష్ఠతి ॥ 9 ॥

అగ్నిరేకాక్షరాముదజయదశ్వినౌ ద్వ్యక్షరాం విష్ణుస్త్ర్యక్షరాగ్ం

సోమశ్చతురక్షరాగ్ ం సవితా పఞ్చాక్షరాం పూషా షడక్షరాం మరుతః సప్తాక్షరాం బృహస్పతిరష్టాక్షరాం మిత్రో నవాక్షరా ం వరుణో దశాక్షరామిన్ద్ర ఏకాదశాక్షరాం విశ్వే దేవా ద్వాదశాక్షరాం వస వస్త్రయోదశాక్షరాగ్ ం రుద్రాశ్చతుర్దశాక్షరామాదిత్యాః పఞ్చ దశాక్షరామదితిః షోడశాక్షరాం ప్రజాపతిః సప్తదశో ఽగ్నిరేకాక్షరయా వాచముదజయదశ్వినౌ ద్వ్యక్షరయా ప్రాణాపానా ఉదజయతాం విష్ణుస్త్ర్యక్షరయా త్రీణిమాంలోకానుదజయత్సోమశ్చతురక్షరయా చతుష్పదః పశూనుదజయత్సవితా పఞ్చాక్షరయా పఞ్చ దిశా ఉదజయత్పూషా షడక్షరయా షడృతూనుదజయన్మరుతః సప్తాక్షరయా సప్తపదాగ్ ం శక్వరీముదజయన్బృహస్పతి రష్టాక్షరయాష్టౌ దిశా ఉదజయచ్చతస్రో దిశశ్చతస్రో ఽకుశలీర్మిత్రో నవాక్షరయా నవ ప్రాణానుదజయద్వరుణో దశాక్షరయా విరాజముదజయదిన్ద్ర ఏకాదశాక్షరయా త్రిష్టుభముదజయద్విశ్వే దేవా ద్వాదశాక్షరయా జగతీ ముదజయన్వసవస్త్రయోదశాక్షరయా త్రయోదశం మాసముదజయన్రుద్రాశ్చతుర్దశాక్షరయా చతుర్దశం మాసముదజయన్నాదిత్యాః పఞ్చదశాక్షరయా పఞ్చదశం మాసముదజయన్నదితిః షోడశాక్షరయా షోడశం మాసముద జయత్ప్రజాపతిః సప్తదశో ఽగ్నిరేకాక్షరయోదజయన్మామిమాం

పృథివీమశ్వినౌ ద్వ్యక్షరయా ప్రమామన్తరిక్షం విష్ణుస్త్ర్యక్షరయా ప్రతిమాఀ స్వర్గం లోకగ్ ం సోమశ్చతురక్షరయా శ్రీవీర్నక్షత్రాణి సవితా పఞ్చాక్షరయాక్షరపఙ్క్తిముదజయద్యా హ్యక్షరపఙ్క్తిః సా పఙ్క్తిశ్చతుర్ధా హ్యేతస్యాః పఞ్చ పఞ్చాక్షరాణి పూషా షడక్షరయా గాయత్రీముదజయచ్చతుర్ధా హ్యేతస్యాః షట్ షడక్షరాణి మరుతః సప్తాక్షరయోష్ణిహ ముదజయఀశ్చతుర్ధా హ్యేతస్యాః సప్త సప్తాక్షరాణి బృహస్పతిరష్టాక్షరయానుష్టుభ ముదజయచ్చతుర్ధా హ్యేతస్యా అష్టా అష్టాక్షరాణి మిత్రోనవాక్షరయా బృహతీముదజయచ్చతుర్ధా ఇహ్యేతస్యా నవ నవాక్షరాణి వరుణో దశాక్షరయా విరాజముద జయచ్చతుర్ధా హ్యేతస్యా దశ దశాక్షరాణీన్ద్ర ఏకాదశాక్షరయా త్రిష్టుభముదజయచ్చతుర్ధా హ్యేతస్యా ఏకాదశైకాదశాక్షరాణి విశ్వే దేవా ద్వాదశాక్షరయా జగతీముదజయఀశ్చతుర్ధా హ్యేతస్యా ద్వాదశ ద్వాదశాక్షరాణి వసవస్త్రయోదశాక్షరయా త్రయోదశం మాసముదజయన్రుద్రాశ్చతుర్దశాక్షరయా చతుర్దశం మాసముద జయన్నాదిత్యాః పఞ్చదశాక్షరయా పఞ్చదశం మాసముద జయన్నదితిః షోడశాక్షరయా షోడశం మాసముదజయత్ప్రజాపతిః సప్తద ఇశో ఉగ్నయా ఏకాక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహాశ్విభ్యాం ద్వ్యక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా విష్ణవే త్ర్యక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా

సోమ్యాయ చతురక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా సవిత్రే పఞ్చాక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా పూష్ణే షడక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా మరుద్భ్యః సప్తాక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా బృహస్పతయే ఉష్టాక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా మిత్రాయ నవాక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా వరుణాయ దశాక్షరాయ ఛందసే స్వాహేన్ద్రా యైకాదశాక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో ద్వాదశాక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా వసు భ్యస్త్రయోదశాక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా రుద్రేభ్యశ్చతుర్దశాక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహాదిత్యేభ్యః పఞ్చదశాక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహాదిత్యై షోడశాక్షరాయ ఛన్దసే స్వాహా ప్రజాపతిః సప్తదశః ॥ 10 ॥

// ఇతి ప్రథమకాణ్డే వాజపేయాభిధాన ఏకాదశమః ప్రపాఠకః //

// ఇతి ప్రథమకాణ్డం సమాప్తమ్ //

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు!

